

SÄÄSTVA ARENGU NÄITAJAD

SÄÄSTVA ARENGU NÄITAJAD

TALLINN 2018

Koostanud Kaia Oras, Evelin Enno-Sakwan, Eneli Niinepuu – Statistikaamet

Teadustoimetaja Kaja Peterson – SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus

Koostamisel osalesid

Eili Lepik, Henry Kattago – Riigikantselei Strateegiabüroo; Alis Tammur, Annika Laarmaa, Eda Grüner, Elo Parveots, Ene Saareoja, Greta Tischler, Heidy Roosimägi, Jaan Ömblus, Jaanika Ait, Kaia Aher, Koit Meres, Marika Kivilaid, Mart Mägi, Marti Lillemägi, Merike Sinisaar, Mihkel Servinski, Pille Veidenberg, Piret Pukk, Swen Peterson, Tiina Pärson, Ülle Vannas, Helerin Äär, Kutt Kommel – Statistikaamet; Kaja Peterson, Helen Poltimäe – SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus; Hede Sinisaar, Kristina Köhler – Sotsiaalministeerium; Imbi Henno – Haridus- ja Teadusministeerium; Raigo Iling – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium; Herdis Fridolin, Kaire Märtin, Aire Rihe, Karen Silts, Tiina Tees, Herki Tuus – Keskkonnaministeerium; Andri Ahven, Kätlin-Chris Kruusmaa – Justiitsministeerium; Krystiine Liiv – Siseministeerium; Eva-Liisa Jaanus – Välisministeerium; Margus Täht – Rahandusministeerium; Anastasiia Kovtun-Kante, Kaire Sirel, Kristiina Kebinnau, Reigo Roasto, Riho Marja – Keskkonnaagentuur; Erik Ernits, Helena Anijalg – Maanteeamet; Laura Ingerpuu – Muinsuskaitseamet; Jevgenia Epštein – Terviseamet; Reet Nestor – Tervise Arengu Instituut

Kirjastanud Statistikaamet, Tatari 51, 10134 Tallinn

November 2018

ISBN 978-9985-74-620-2

Autoriõigus: Statistikaamet 2018

SISUKORD

	1. Majanduslik toimetulek	6	
	2. Toiduga kindlustatus	16	
	3. Tervis ja heaolu	28	
	4. Kvaliteetne haridus	54	
	5. Sooline võrdõiguslikkus	68	
	6. Puhas vesi ja sanitaaria	75	
	7. Jätkusuutlik energia	86	
	8. Tööhõive ja majanduskasv	96	
	9. Tööstus, uuendus ja taristu	110	
	10. Ebavõrdsus	124	
	11. Jätkusuutlikud linnad ja asumid	132	
	12. Säästev tootmine ja tarbimine	146	
	13. Kliimamuutused	158	
	14. Ookeanid ja mereressursid	166	
	15. Maa ökosüsteemid	174	
	16. Rahumeelsed ja kaasavad institutsioonid	186	
	17. Üleilmne koostöö	198	
	18. Kultuuriruumi elujõulisus	208	
	TABELID	220	

SAATEKS

Säästva arengu näitajad on aidanud Eesti suundumusi jätkusuutliku arengu vallas hinnata alates 2002. aastast. Seni on Statistikaameti avaldatud ülevaated keskendunud eelkõige Eesti säästva arengu eesmärkidele. Eelmise säästva arengu näitajate kogumiku ilmumise ajal 2015. aastal võeti ÜRO-s vastu deklaratsioon „Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030“, millega riigijuhid leppisid kokku ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid. Need 17 eesmärki koos 169 alaeesmärgiga annavad valitsustele, rahvusvahelistele organisatsioonidele, erasektorile, kodanikuühiskonnale ja üksikisikutele sihid inimeste heaolu parandamiseks ja planeedi kaitsmiseks.

Kogumikust selgub, kuidas on Eestil õnnestunud liikuda nii üleilmsete säästva arengu kui ka strateegias „Säästev Eesti 21“ püstitatud eesmärkide saavutamise poole. Kogumikus esitatud näitajate valimisel osalesid säästva arengu eesmärkidega seotud valdkondade esindajad ministeeriumidest ja valitsusvälistest organisatsioonidest. Kokkulepitud näitajate nimekirja kiitis heaks Eesti säästva arengu komisjon.

Säästva arengu eesmärgid hõlmavad peaaegu kõiki tegevusvaldkondi ja seetõttu on oluline, et neist saaks riigi strateegilise planeerimise raamistiku osa. Riigikantselei ja Rahandusministeeriumi eestvedamisel on alanud strateegia „Eesti 2035“ koostamine, mille käigus seatakse Eesti kestliku arengu tagamiseks valdkondlikult tasakaalustatud arengueesmärgid ja lepatakse kokku põhilised tegevussuunad. Säästva arengu eesmärgid on kavas lõimida nii „Eesti 2035“ strateegiasse kui ka valdkondlikesse arengukavadesse.

Usun, et see kogumik annab väga hea ülevaate ja rahvusvahelise võrdluse Eesti olukorrast jätkusuutliku arengu jaoks olulistest valdkondades ja on seetõttu hea alus valdkondliku poliitika kujundamisel ning sihtide seadmisel nii riigiasutustele, valitsusvälistele organisatsioonidele kui ka erasektorile. Siit leiavad huvitavat infot kõik, keda Eesti kestlik areng ja tulevik huvitab.

Henry Kattago
Riigikantselei strateegiadirektor

Teie käes on Eesti ühiskonna kõige olulisemate näitajate kogumik. Säästev areng tervikuna on tähtsam kui iga üksiku näitaja tulem. Säästva arengu eesmärgid on seatud selleks, et parandada elukvaliteeti ja heaolu majanduse arengu kaudu, kaitstes samal ajal keskkonda ja edendades sotsiaalset õiglust. Kogumikus esitatud näitajad toovad välja ühiskonna valupunktid, millele tuleb tähelepanu pöörata, aga ka meie tugevad küljed, seostades jätkusuutliku arengu ideed Eesti ühiskonna edenemisega.

Esimest korda avaldatakse Eestis säästva arengu näitajad ÜRO tegevuskava „Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030“ eesmärkidest lähtudes. Oleme osa maailmast, kus kõik on üksteisega seotud ja ka probleemid on üleilmsed. Viimasel kümnendil on Eesti säästva arengu seirel lähtutud Eesti säästva arengu strateegiast „Säästev Eesti 21“, mille eesmärkides jälgitakse endiselt ka Eesti jätkusuutlikkuse jaoks olulist kultuuriruumi elujõulisuse teemat.

ÜRO tegevuskava eesmärkide olulisust nii üleilmselt kui ka Eestis on kogumikus kirjeldatud iga eesmärgi ülevaatekatsis. Näitajate valikul on eelkõige lähtutud nende asjakohasusest ja andmetest näitaja tootmiseks. Oma sõna on öelnud ministeeriumide säästva arengu töörühm ning näitajad on kinnitanud säästva arengu komisjon. Eelistati näitajaid, mis võimaldavad jälgida pikemat aegrida. Ometi on kogumikus ka täiesti uudseid näitajaid, näiteks „Rohealad linnades“. Eesti näitajad ja trendid annavad aimu sellest, kas liigume valdkonnas paremuse poole, püsime paigal või läheb olukord kehvemaks. Võrdlus Euroopa Liidu teiste riikidega aitab meil end näha rahvusvahelises kontekstis.

Säästev areng on eesmärk, protsess ja tähtis ülesanne nii üleilmsel kui ka kohalikul tasandil. Ka see, et saadi kokku 87 näitaja andmete analüüs, on olnud pingutus. Kogumiku valmimine on olnud säästva arengu komisjoni ja töörühma, Riigikantselei, SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse, mitme ministeeriumi ja ametkonna ekspertide ning Statistikaameti töötajate ühistöö. Täna kõiki, kes panustasid!

Edasi parema Eesti nimel!

Mart Mägi
Statistikaameti peadirektor

1 MAJANDUSLIK TOIMETULEK



KAOTADA KÕIKJAL VAESUS MIS TAHES KUJUL

Üleilmne eesmärk „Majanduslik toimetulek“ keskendub vaesuse kaotamisele, vähendades seda sotsiaalkaitstesüsteemide tugevdamise, tööhõive ja sissetulekute suurendamise kaudu.

ÜRO tegevuskava 2030¹ on seadnud eesmärgi vähendada 2030. aastaks vähemalt poole võrra nende meeste, naiste ja laste osatähtsust, kes riikliku määratluse kohaselt kannatavad vaesust mis tahes mõttes. Vaesuse kaotamise meetmetena nähakse haavatavate sotsiaalsete rühmade sotsiaalkaitset, sh piisavat toimetulekutoetuste- ja pensionisüsteemi. Oluline on pöörata tähelepanu nende inimeste sotsiaalsele kaitsele, kes elavad sagedaste looduskatastroofide piirkondades (üleujutused, põuad).

ÜRO aruande² kohaselt ulatuvad looduskatastroofide majanduskahjud aastas juba 250–300 miljardi USA dollarini ja kõige rohkem kannatavad just vaesuses elavad inimesed. Aastal 1999 elas ÜRO andmetel 1,7 miljardit inimest allpool rahvusvahelist vaesuspiiri 1,90 USA dollarit päevas. Aastaks 2013 oli see arv kahanenud 767 miljoni inimeseni. Maailmas on vaesuse määr alates 2000. aastast vähenenud poole võrra, kuid erinevused regiooniti on siiski suured. Aastal 1999 oli globaalne vaesuse määr 28%, aastaks 2013 oli see vähenenud 11%-le. Suurimad olid edusammud Ida- ja Kagu-Aasias, kus vaesuse määr langes 35%-lt 3%-le. Samal ajal on olukord Sahara-tagustes Aafrika riikides ikka murettekitav, sest vaesuse määr on seal endiselt kõrge – 42%.

Aastal 2016 sai vaid 22% maailma töötutest töötu abiraha ja ainult 28% sügava puudega inimestest puudega inimese toetust, 35% maailmas elavatest lastest oli sotsiaalkindlustus, 41% sünnitanud naistest said emadusega seotud hüvesid ja 68% eakatest vanaduspensioni.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab vaesuse kaotamist elanike eri rühmades ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamist, et tagada kõigile Eesti elanikele piisav sotsiaalne kaitse.

Üleilmne eesmärk „Kaotada kõikjal vaesus mis tahes kujul“ on Eestis seotud elanike sotsiaalset toimetulekut iseloomustavate järgmiste näitajatega:

- absoluutne vaesus;
- suhteline vaesus;
- kodumajapidamiste sääst;
- suhteline vaesus või sotsiaalne tõrjutus.

Eestis ohustab majandusliku toimetuleku raskus ja vaesus enim vanemaealisi, üheliikmelisi leibkondi ning üksikvanemaga või kolme ja enama lapsega leibkondi. Arvestuslikust elatusmiinimumist väiksema sissetulekuga inimeste hulk on viimase 15 aasta jooksul vähenenud.

Pärast majandusbuumi on inimesed hakanud rohkem mõtlema säästmisele, Eesti kuulub nende Euroopa Liidu riikide hulka, kus inimesed säästavad keskmisest rohkem. Vaatamata eelnevalt kirjeldatud näitajate paranemisele, ei ole suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osatähtsus Eestis 13 aasta jooksul märkimisväärselt vähenenud. Kõigi vanuserühmade peale kokku on suhtelise vaesuse määra näitaja tõusnud.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



1.1. ABSOLUUTNE VAESUS



MÕISTED

Absoluutset vaesust iseloomustab absoluutse vaesuse määr, mis näitab isikute osatähtsust, kelle ekvivalentnetosissetulek on absoluutse vaesuse piirist madalam.

Ekvivalentsissetulek on leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

Tarbimiskaal on leibkonnaliikmele olenevalt tema vanusest määratud kaal, mis võtab arvesse leibkonna ühist tarbimist. Esimese täiskasvanud leibkonnaliikme tarbimiskaal on 1, iga järgmise täiskasvanu oma 0,5 ja ülalpeetava lapse oma 0,3.

Absoluutse vaesuse piir on arvestuslik elatusmiinimum (alates 2004. aastast). Aastail 1997–2003 määras näitajat Tartu ülikooli uurimisrühm, kes hindas absoluutse vaesuse piiri leibkondade tarbimise kohta kogutud andmetele tuginedes ja inimese miinimumvajadusi arvestades.



OLUKORD EESTIS

Absoluutse vaesuse piirist allapoole jääva sissetulekuga isikute osatähtsus oli 2016. aastal võrreldes 2000. aastaga märgatavalt vähenenud kõigis vanuserühmades ja leibkonnatüüpides. See tähendab, et Eestis on vähenenud inimeste hulk, kes ei saa rahuldada minimaalseid eluvajadusi. Seega on viimase paarikümne aastaga inimeste elukvaliteet paranenud.

2000. aastal elas ligi viiendik Eesti elanikest (22,8%) allpool absoluutse vaesuse piiri. Näitaja langes majandusbuumi lõpuks 2008. aastal 4,7%-ni, tõusis majanduskriisi aastatel ligi 9%-ni, hakkas uuesti langema 2013. aastal ja oli 2016. aastal 3,3%. Vanuserühmadest on kõige haavatavamad lapsed: alla 18-aastaste absoluutse vaesuse määr on kogu ajavahemiku jooksul ületanud teiste vanuserühmade näitajat. Vaid viimasel paaril aastal on laste ja tööealiste absoluutse vaesuse määr võrdsustunud. Kõige madalam on üle 64-aastaste absoluutse vaesuse määr, sest sellesse rühma kuuluvad vanaduspensionärid. 2000. aastal oli keskmine vanaduspension vaid pisut kõrgem absoluutse vaesuse piirist, 2016. aastal aga ületas keskmine vanaduspension absoluutse vaesuse piiri peaaegu kaks korda. Pensionite kiirem tõus elatusmiinimumiga võrreldes ongi taganud, et vanemaealiste vaesuse määr on madal.

Meeste ja naiste absoluutse vaesuse määra erinevus on väike: meeste vaesuse määr on olnud vaadeldaval ajavahemikul üks protsendipunkt naiste omast kõrgem.

Kõige rohkem ohustab vaesus ühe liikmega, lastega, eriti üksikvanema ning vähemalt kolme lapsega leibkondi. Lapsetoetuste suurenemine 2015. aastal vähendas lastega leibkondade vaesuse määra. Kõige väiksem on absoluutse vaesuse määr lasteta paaridel, kellest vähemalt üks on pensioniealine.

Hõiveseisundi järgi on kõige raskemas olukorras töötud, kellest viiendik elas 2016. aastal allpool absoluutse vaesuse piiri, palgatöötajate ja vanaduspensionäride kohta oli see näitaja 1%.

Piirkonniti on kõige madalam vaesuse näitaja Põhja-Eestis ehk Harju maakonnas, kus absoluutse vaesuse määr on pidevalt olnud Eesti keskmisest kolmandiku kuni poole võrra madalam. Kõrgeimad vaesuse näitajad on Kirde-Eestis (Ida-Viru maakond) ja Lõuna-Eestis. Kesk-Eesti ja Lääne-Eesti piirkondades on just viimastel aastatel vaesuse määr langenud alla Eesti keskmise, kuigi 2000. aastatel põhjustas vaesus ka neis piirkondades suuri probleeme.

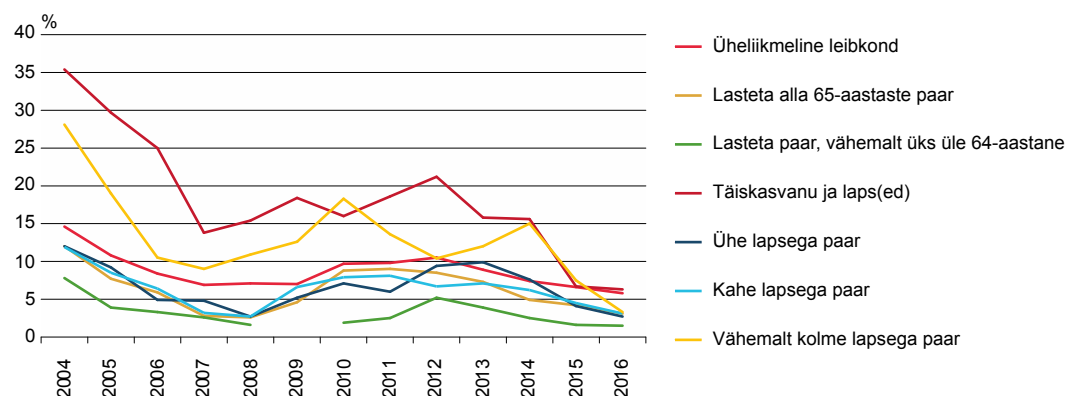
Absoluutse vaesuse piir oli 2000. aastal 93 eurot, vaesuse piir tõusis 2013. aastal 205 euron ja 2016. aastal oli vaesuse piir võrdne 200 euroga. Absoluutse vaesuse piiri väike langus tekkis tarbijahinnaindeksi languse tõttu.

Absoluutse vaesuse määr vanuse järgi Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Absoluutse vaesuse määr leibkonna tüübi järgi Eestis, 2004–2016



Allikas: Statistikaamet

Absoluutse vaesuse määr on kõige madalam pensioniealistel.

Kõige rohkem ohustab vaesus ühe liikmega, üksikvanema ning kolme ja enama lapsega leibkondi.



1.2. SUHTELINE VAESUS



MÕISTED

Suhtelist vaesust näitab nende isikute osatähtsus elanikkonnas, kelle ekvivalentnetosissetulek on suhtelise vaesuse piirist madalam.

Ekvivalentsissetulek on leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

Suhtelise vaesuse piir on 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaanist. Mida kõrgem on näitaja, ehk mida kõrgem on suhtelise vaesuse määr, seda rohkem on suhtelise vaesuse piirist allpool elavaid isikuid ühiskonnas ehk seda suurem osa konkreetse riigi elanikest elab vaesuses. Näitaja tagab üldise statistilise võrdlusekvivalendi, mille alusel saab hinnata üldist vaesuse osatähtsust ühiskonnas.



OLUKORD EESTIS

Kõigi vanuserühmade peale kokku on suhtelise vaesuse määra näitaja tõusnud 18,3%-st 21,1%-ni. Tõus ei ole suur, kuid siiski märgatav. Tõusu põhjus on vähemalt 65-aastaste inimeste suhtelise vaesuse määra märkimisväärne tõus.

Suhtelise vaesuse määr 21,4% aastal 2000 vanuserühmas 0–17 oli langenud 16,5%-ni aastal 2016. Langus ei olnud lineaarne, kuid olukorra paranemine siiski märgatav. Vanuserühmas 18–64 oli suhtelise vaesuse määr langenud 17,6%-st 16,2%-ni. Tegemist oli väikese langusega, kuid sisuliselt olukord pigem ei muutunud. Tähtis aga on, et vanuserühma 0–17 näitaja langes sisuliselt samale tasemele vanuserühma 18–64 näitajaga.

Vaadeldud ajavahemikul on olukord suhtelise vaesuse määra järgi märkimisväärselt halvenenud vähemalt 65-aastaste vanuserühmas. Aastal 2000 oli näitaja 16,0% ja aastaks 2016 oli see tõusnud 41,8%-ni.

Suhtelise vaesuse määra muutlikkus näitab ebastabiilsust ühiskonnas ning kõige haavatavamad ongi just vähemalt 65-aastased inimesed. Leibkonna tüübi järgi oli suhtelise vaesuse määr 2016. aastal kõige kõrgem üheliikmelisel leibkonnal (53,3%). Ka üksikvanemaga (täiskasvanu ja lapsed) leibkonnas oli näitaja väärtus kõrge: 28,9%. Võrreldes 2000. aastaga on need kaks näitajat kohad vahetanud: aastal 2000 oli üheliikmelise leibkonna suhtelise vaesuse määr 30,1% ning täiskasvanu ja lastega leibkonnal 37,2%. Üheliikmeliste leibkondade toimetulek on muutunud raskemaks, kuid laste olukord mõnevõrra paremaks.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2016. aastal oli Eesti Euroopa Liidu riikide võrdluses suhtelise vaesuse määra poolest tagantpoolt seitsmendal kohal: näitaja väärtus oli 21,1%. Kõige enam elas 2016. aastal suhtelises vaesuses inimesi Rumeenias (25,3%), Bulgaarias (22,9%) ja Hispaanias (22,3%). Balti riikide võrdluses oli Eesti küll kõige paremal kohal, kuid väga napilt, edestades Lätit vaid 0,7 ja Leedut 0,8 protsendipunkti. Kõige väiksem oli suhtelise vaesuse määr Tšehhis (9,7%), järgnevad Soome (11,6%) ja Taani (11,9%). Euroopa Liidu 28 liikmesriigi keskmine oli 17,3%.

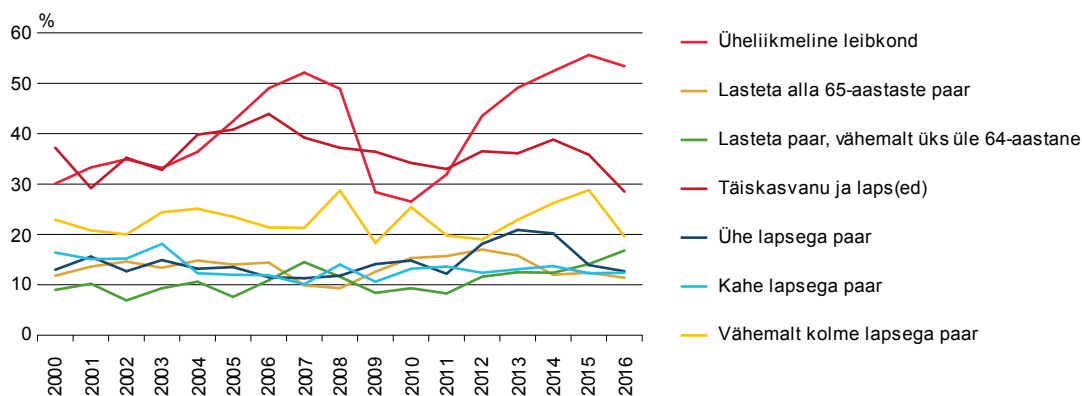
Suhtelise vaesuse määr vanuserühma järgi Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Vanuserühma järgi on suhtelise vaesuse määr Eestis tõusnud enim vähemalt 65-aastaste inimeste hulgas.

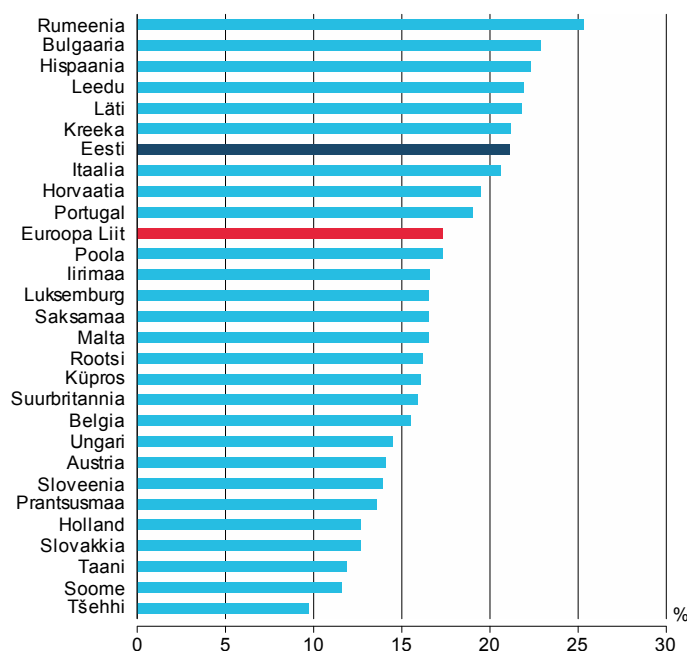
Suhtelise vaesuse määr leibkonna tüübi järgi Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Suhtelise vaesuse määr on kõrgeim üheliikmelises, üksikvanemaga või vähemalt kolme lapsega paari leibkonnas.

Suhtelise vaesuse määr Euroopa Liidus, 2000–2016



Allikas: Eurostat

2016. aastal oli suhtelise vaesuse määr Eestis 3,8 protsendipunkti kõrgem kui Euroopa Liidus keskmiselt.



1.3. KODUMAJAPIDAMISTE SÄÄST



MÕISTED

Kodumajapidamiste säästumäär on kodumajapidamiste kogusäästu ja kasutatava kogutulu suhe. Sellele lisatakse ka kohandus pensioniõiguste muutuse arvesse võtmiseks.

Kogusääst on osa kasutatavast kogutulust, mida ei kulutata ära lõpptarbimiseks. Kasutatav kogutulu sisaldab peale palgatulu ka saadud dividendi ja intressi, sotsiaalsiirdeid ja muud rahalist tulu. Sellest tulenevalt tõuseb säästumäär, kui kasutatav kogutulu suureneb kiiremini kui lõpptarbimiskulutused. Säästmismäär võib arvutada ka netomeetodil, selleks tuleb eemaldada kulum. Kodumajapidamiste säästmismäär leidmisel lisatakse kodumajapidamiste sektori näitajatele ka kodumajapidamisi teenindavate kasumitaotluseta institutsioonide sektori näitajad.



OLUKORD EESTIS

Eesti kodumajapidamiste säästumäär on aastate jooksul palju kõikunud. Sajandi alguses jäi eestlaste säästmismäär 5–9% vahele, koos laenurahale tuginenud majanduskasvuga muutus säästumäär aga negatiivseks. Kõige madalam oli säästumäär 2006. aastal: 3,9%. Tarbimine ületas sissetulekuid aastail 2002–2007.

Majanduskriisi ajal muutus säästmismäär taas positiivseks: 2009. aastal ulatus säästmismäär 12,9%-ni. Ühest küljest tingis selle kiiresti vähenenud tarbimine, teisest küljest pani läbi elatud keeruline aeg inimesed rohkem tulevikule mõtlema. Alates 2010. aastast on säästumäär püsunud 9–12% vahel. Inimeste suurenenud kulutustele vaatamata on säästumäär tasapisi tõusnud.



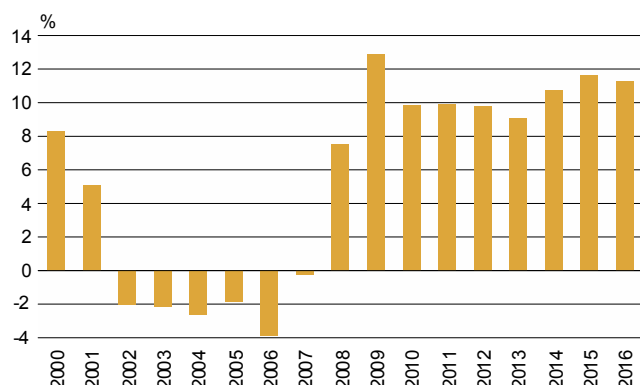
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu keskmine kodumajapidamiste säästumäär on alates 2000. aastast püsunud 10–13% vahel. Kõrgeim oli see 2009. aastal majanduskriisi ajal: 13,1%. Seejärel on säästumäär tasapisi langenud ja jäänud viimastel aastatel alla 11%, olles 2016. aastal 10,8%. See on ka ühtlasi käesoleva sajandi madalaim säästmise tase Euroopa Liidus.

2016. aastal oli Euroopa Liidus kaks riiki, kus säästumäär oli negatiivne: Küpros (2,3%) ja Leedu (0,5%). Bulgaaria, kus säästumäär on olnud püsivalt negatiivne, näitas aga positiivset säästumäära (4,9%). Aastal 2016 jäi 12 liikmesriigis selle näitaja väärtus alla Euroopa Liidu keskmise. Peaaegu sama palju oli riike üleval pool Euroopa Liidu keskmist. Aastal 2016 oli kõrgeim säästmismäär Luksemburgis – 20,4%, järgnesid Rootsi (18,9%), Saksamaa (17,1%) ja Prantsusmaa (13,5%). Euroopas on kõrge säästmismäär ka Šveitsis (22,9%) ja Norras (12,9%).

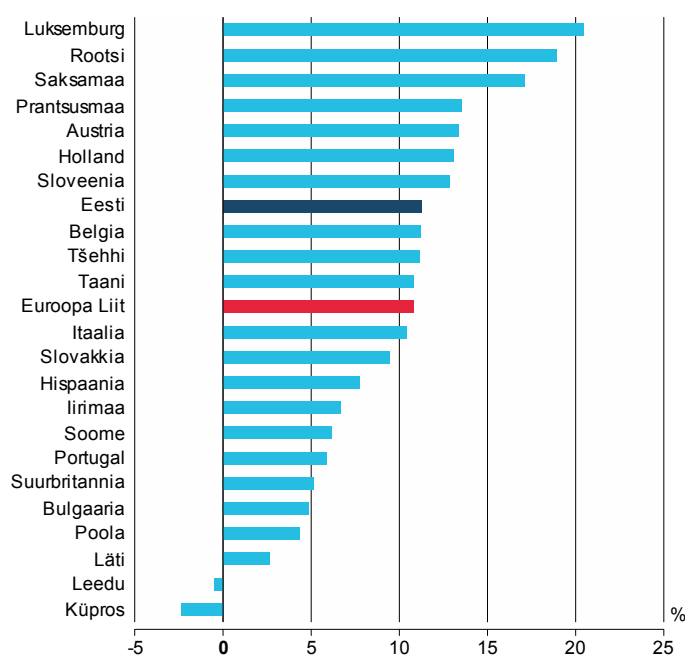
Lähinaabritega võrreldes on Eesti kodumajapidamiste säästumäär tunduvalt parem. Nii Lätis kui ka Leedus oli majandusbuumi ajal säästumäär positiivne. Pärast majanduskriisi on neis riikides aga olukord muutunud: Läti vabanes negatiivsest säästumäärast alles 2015. aastal, Leedu säästumäär on pidevalt langenud ja muutus 2016. aastal esimest korda pärast 2008. aastat negatiivseks. Kuigi Soome näitaja on veel positiivne, on see alates 2009. aastast pidevalt langenud, kukkudes 10,3%-st 2016. aastaks 6,2%-ni. Lähimatest naabritest on erand vaid Rootsi, kus säästumäär on majandusbuumi ja -kriisi vaatamata pidevalt tõusnud. Majandusbuumi ajal 2005. aastal langes see näitaja 8,4%-ni, praeguseks aga on see enam kui kahekordistunud.

Kodumajapidamiste säästumäär Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Kodumajapidamiste säästumäär Euroopa Liidus, 2016*



* Kreeka, Malta, Horvaatia, Ungari ja Rumeenia 2016. aasta andmed puuduvad.

Allikas: Statistikaamet

Negatiivne säästumäär buumi ajal näitas üle võimete elamist, kriisi ajal tõusis säästumäär järsult.

Eesti kuulub nende Euroopa Liidu riikide hulka, kus inimesed säästavad oma sissetulekust ligikaudu sama palju kui Euroopa Liidus keskmiselt.



1.4. SUHTELINE VAESUS VÕI SOTSIAALNE TÕRJUTUS



MÕISTED

Suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osatähtsus näitab, kui suur osa rahvastikust elab suhtelises vaesuses, kannatab sügava materiaalse ilmajäetuse all või elab väga väikese tööintensiivsusega leibkondades. Suhtelise vaesuse piir on 60% leibkonnaliikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaanist.

Ekvivalentsissetulek on leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

Materiaalse ilmajäetuse all kannatavad inimesed, kes ei saa endale võimaldada kolme komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle ühe päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldavat toitu, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit või 9) telefoni.

Väga väikese tööintensiivsusega leibkondades elavad inimesed on kuni 59-aastased isikud, kelle leibkonna täiskasvanud liikmed on viimase aasta jooksul töötanud alla 20% võimalikust tööajast.



OLUKORD EESTIS

Vanuserühmas 0–17 aastat vähenes suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osatähtsus 28,1%-st 2004. aastal 21,2%-ni aastal 2016. Langus ei ole olnud lineaarne, kuid olukord on märgatavalt paranenud. Vanuserühmas 18–64 aastat on suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osatähtsus 25,4%-st vähenenud 20,3%-ni. Tegemist on vähenemisega, kuid mitte nii palju, kui vanuserühmas 0–17 aastat. Vanuserühma 18–64 ja 0–17 aastat näitajad olid 2016. aastaks jõudnud sisuliselt samale tasemele.

Vähemalt 65-aastaste vanuserühmas on olukord vaadeldud perioodil märkimisväärselt halvenenud. Aastal 2004 oli näitaja 27,4% ja aastaks 2016 oli see tõusnud 41,4%-ni.

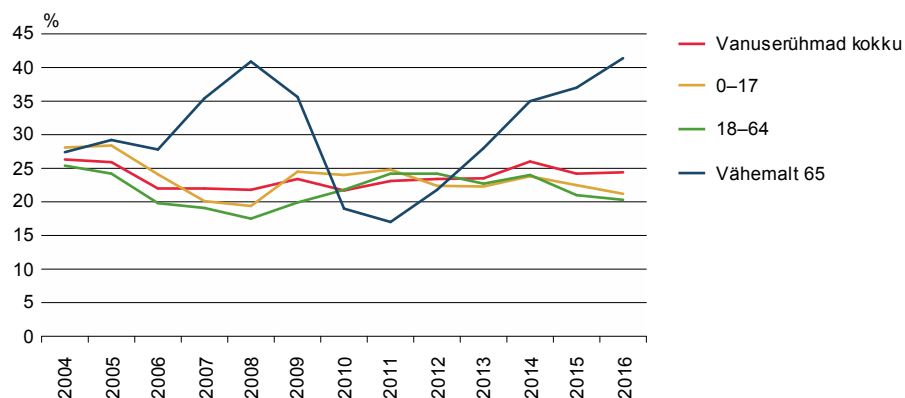
Leibkonnatüüpide järgi elas suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses 2016. aastal kõige rohkem üheliikmelisi leibkondi: 57,7%. Kõrge oli näitaja ka üksikvanemaga (täiskasvanu ja lapsed) leibkonnas: 40,3%. Võrreldes 2004. aastaga on aga toimunud muutus: siis oli üheliikmelise leibkonna suhtelise vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse osatähtsus 44,6% ning üksikvanematel 54,3%. Niisiis on üheliikmeliste leibkondade toimetulek muutunud raskemaks, kuid mõnevõrra on paranenud üksikvanemaga leibkondade olukord.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Aastal 2016 oli Eestis suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osatähtsus üsna keskmine Euroopa Liidu riikidega võrreldes (joonis 3). Eestiga võrreldes oli olukord kehvem 11 riigis, parem aga 16 riigis. Eesti positsiooni hindamisel on oluline eelkõige see, et Eesti näitaja (24,4%) oli veidi alla ühe protsendipunkti kõrgem kui Euroopa Liidu riikide keskmine (23,5%). Hollandi, Taani ja Soome vastav näitaja oli ligi 17% ja Tšehhi 13,3%. Seega oli Eesti ja Euroopa Liidu liidrite vahel suur lõhe ning olemasolevate andmete põhjal ei saa järeldada märgatavat liikumist liidritele lähemale.

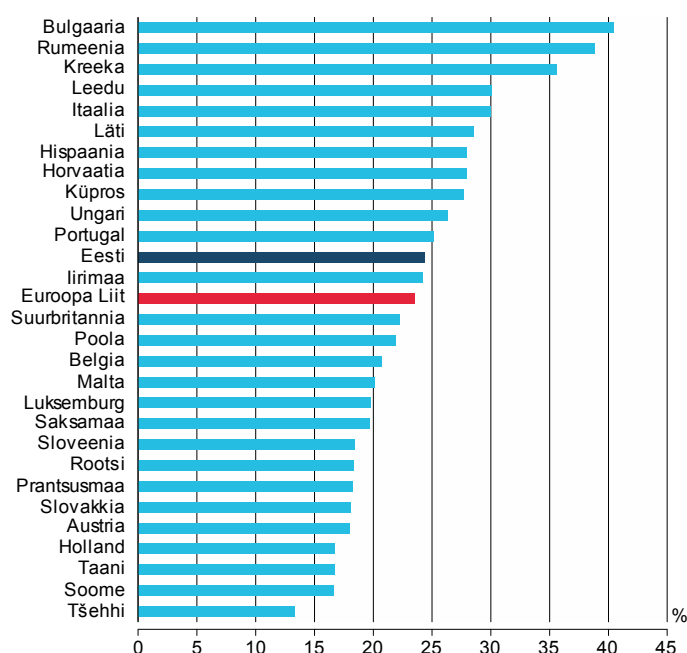
Suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavad inimesed Eestis, 2004–2016



Allikas: Statistikaamet

13 aasta jooksul ei ole suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavate inimeste osatähtsus märkimisväärselt vähenenud.

Suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses elavad inimesed Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Statistikaamet

Aastal 2016 oli Eesti näitaja Euroopa Liidu riikide keskmise lähedal.

2 TOIDUGA KINDLUSTATUS



KAOTADA NÄLG, SAAVUTADA TOIDUGA KINDLUSTATUS JA PAREM TOITUMINE NING TOETADA SÄÄSTVAT PÕLLUMAJANDUST

Üleilmne eesmärk „Toiduga kindlustatus“ keskendub toidule ja selle kättesaadavusele. Eesmärk on kaotada maailmas aastaks 2030 nälg, mistõttu on olulisel kohal toidu piisavus ja selle kvaliteet, mis tagaks vaesematele ja haavatavamatele elanikkonnarühmadele (imikud, naised, murdeas tütarlapsed, rasedad ja imetavad naised, eakad) piisava toitumuse.

ÜRO tegevuskava 2030¹ näeb ette nälja kaotamiseks ja piisava toitumuse tagamiseks võtta meetmeid, et suurendada toidu tootmist põllumajanduse tootlikkuse kahekordistamise kaudu ja vähendada toidukadusid. Tähtsal kohal on eesmärk aretada kliimamuutusele vastupidavaid taimekultuure, mis aitavad parandada ka mulla kvaliteeti. Oluline on säilitada kohalike taime- ja loomaliikide geneetiline mitmekesisus.

ÜRO aruande² kohaselt vähenes aastail 2000–2002 alatoitunud rahvastiku osatähtsus 15%-lt 11%-le aastail 2014–2016, kuid endiselt on hinnanguliselt 800 miljonit inimest iga päev alatoitumuses. Alatoitumuse tõttu oli 2016. aastal ÜRO andmetel hinnanguliselt 155 miljonit alla viieaastast last kängu jäänud ja 52 miljonit samas vanuses last alakaalus. Vastupidiselt arengumaadele on arenenud riikides ÜRO andmetel aasta-aastalt suurenenud ülekaaluliste inimeste arv, eriti on suurenenud ülekaaluliste laste hulk. Aastal 2016 oli maailmas 6% alla viieaastastest lastest ülekaalus või rasvunud.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab traditsiooniliste maakasutusviiside (põllu- karjamaad, mets) säilitamise ja arendamise olulisust ökoloogilise tasakaalu saavutamisel.

Üleilmne eesmärk „Kaotada nälg, saavutada toiduga kindlustatus ja parem toitumine ning toetada säästvat põllumajandust“ on Eestis seotud jätkusuutliku ja keskkonnahoidliku põllumajanduse järgmiste näitajatega:

- põllumajanduse tootlikkus;
- mahepõllumajandusmaa;
- mahepõllumajandustoodang;
- turustatud taimekaitsevahendid;
- väetiste kasutamine.

Eestis on põllumajanduse tootlikkus suurenenud, kuid jääb praegu veel viiendiku võrra alla Euroopa Liidu keskmisele. Seda on mõjutanud nii tootjahindade tõus kui ka hõivatute arvu vähenemine põllumajanduses. Põllumajanduse tootlikkust mõjutab ka taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamine. Alates 2011. aastast on peaaegu kaks korda suurenenud taimekaitsevahendite müük, ka väetiste müük on pidevalt veidi suurenenud. Siiski kasutab Eesti põllumees taimekaitsevahendeid ja väetisi hektari kohta palju vähem kui põllumehed mujal Euroopa Liidus.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



2.1. PÕLLUMAJANDUSE TOOTLIKKUS



MÕISTED

Põllumajanduse tootlikkust väljendab kolme aasta liikuv keskmine põllumajandussektori tootmisteguritulu aastatööühiku kohta võrrelduna Euroopa Liidu keskmisega. Põllumajanduse tootlikkus arvutatakse, jagades tootmisteguritulu ehk netolisandväärtus faktorhinnas aastatööühikuga.

Põllumajanduse tootmisteguritulu ehk netolisandväärtus faktorhinnas on põllumajandustulu, millega tasutakse kapitali, töö ja maa ehk tootmistegurite eest, ning hõlmab tootmisüksuste kogulisandväärtust töötaja kohta aastas. Mida suurem on netolisandväärtus faktorhinnas, seda rohkem jääb ettevõttele omanikutulu, vahendeid maksta töötasu ja investeerida.

Aastatööühik, mille abil arvutatakse põllumajanduse tootlikkus, määratakse täistööaja või sellega võrdsustatud tööühiku järgi: töötatud töötundide koguarv jagatakse täistööajaga töökohtade keskmise aastase töötatud tundide arvuga (Eestis 1800 tundi).

Tootmisteguritulu väärtus oleneb mitmest komponendist ja seda mõjutab oluliselt põllumajandusturgude muutlikkus. Suhtarvuna näitab see paremini kui absoluutarv muudatusi Eestis võrreldes Euroopa Liidu keskmisega. Kui tootmisteguritulu suhtarv suureneb, on Eesti põllumajanduse tootlikkus ühisturul olnud suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt, ning vastupidi.



OLUKORD EESTIS

Eesti põllumajanduse tootlikkus moodustas aastail 2005–2017 Euroopa Liidu 28 riigi keskmisest 59–127%. Tootlikkuse kolme aasta liikuv keskmine oli 70–117%. Tootlikkuse absoluutväärtus suurenes. Vaadeldaval ajal oli Eestis keskmiselt põllumajanduse tootmisteguritulu aastatööühiku kohta kõige suurem 2012. aastal (19 440 eurot) ning kõige väiksem 2005. aastal (6249 eurot). Põllumajanduse tootlikkust mõjutavad eri aastatel nii tootjahindade muutus kui ka saagikuse kõikumine ilmastiku tõttu. Tootlikkuse kasvule on kaasa aidanud ka hõivatute arvu vähenemine põllumajanduses.



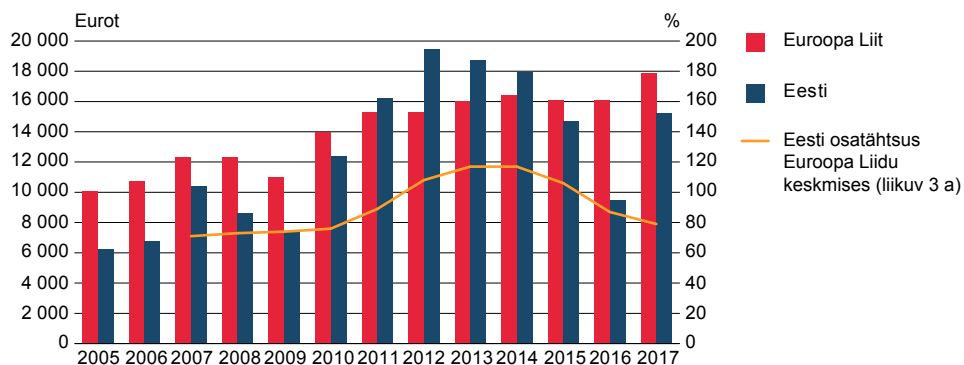
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Aastatel 2005–2007 oli Euroopa Liidu põllumajanduse tootmisteguritulu aastatööühiku kohta keskmiselt 11 037 eurot. Suurim oli tootmisteguritulu Hollandis – 42 553 eurot, mis oli 3,8 korda suurem võrreldes Euroopa Liidu keskmisega samal ajavahemikul. Järgnesid Taani (33 087 eurot) ja Belgia (32 812 eurot). Kõige väiksem oli põllumajanduse tootlikkus Rumeenias (2026 eurot), mis oli 1,8 korda väiksem Euroopa Liidu keskmisest. Tootlikkus oli väike ka Bulgaarias (2526 eurot) ja Poolas (2973 eurot).

Aastail 2015–2017 oli Euroopa Liidu keskmine põllumajanduse tootlikkus 16 733 eurot. Tootlikkus oli suurim Hollandis – 51 880 eurot, mis on 3,1 korda suurem Euroopa Liidu keskmisest samal ajavahemikul. Järgnesid Belgia (37 352 eurot) ja Taani (35 294 eurot). Samal ajal oli väiksem põllumajanduse tootlikkus Rumeenias (4452 eurot), Horvaatias (5682 eurot) ning Poolas (5736 eurot).

Aastail 2005–2017 suurenes põllumajanduse tööjõu tootlikkus kõige enam Bulgaarias ja Slovakkias (üle kolme korra), kõige vähem Taanis ja Iirimaa (alla 10%). Tööjõu tootlikkus vähenes Luksemburgis (8%) ja Maltal (9%). Vaadeldaval ajavahemikul suurenes põllumajanduse tööjõu tootlikkus rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt üheksas liikmesriigis: Bulgaarias, Tšehhis, Eestis, Lätis, Leedus, Ungaris, Poolas, Rumeenias ja Slovakkias. Portugali tööjõu tootlikkus suurenes samal ajal 15% nagu Euroopa Liidus keskmiselt.

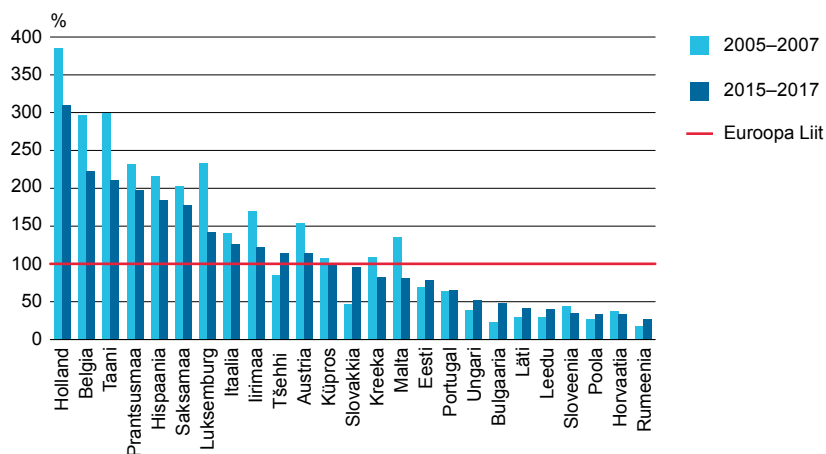
Eesti ja Euroopa Liidu keskmine tootmisteguritulu, 2005–2017*



* 2017. aasta andmed on esialgsed.

Allikas: Eurostat

Euroopa Liidu põllumajandussektori keskmine tootmisteguritulu, 2005–2007 ja 2015–2017*



* 2017. aasta andmed on esialgsed.

Allikas: Eurostat

Eesti põllumajanduse tootlikkuses on viimastel aastatel kasvule järgnenud kahanemine.

Eesti põllumajanduse tootlikkus läheneb Euroopa Liidu keskmisele, kuid oli aastail 2015–2017 sellest veel viiendiku võrra väiksem.



2.2. MAHEPÕLLUMAJANDUSMAA



MÕISTED

Mahepõllumajandusmaad mõõdetakse osatähtsusega kasutatavast põllumajandusmaast.

Mahepõllumajandus on põllumajandussaaduste tootmine, kus põhirõhk on keskkonna ja loodusliku tasakaalu säilitamisel. Toodetakse nii taime- kui ka loomakasvatussaadusi ning tegeletakse mesinduse ja vesiviljelusega. Mahepõllumajandus põhineb tasakaalustatud aineringsel, kohalikel taastumatel varudel ja toimimisel koos loodusega.

Tarbijate usalduse nimel kontrollitakse mahepõllumajanduslikku tootmist, töötlemist ja ka turustamist põhjalikult, see eristab mahedat muust põllumajanduslikust tootmisest. Mahepõllumajandusmaa hulka arvatakse kogu maa, mida majandatakse tunnustatud mahepõllumajanduslike nõuete kohaselt: nii täielikult mahepõllumajanduslik maa kui ka maa, kus alles toimub üleminek mahepõllumajanduslikule tootmisele.

Mahepõllumajanduslikel majapidamistel on Eestis põllumajandusameti tunnustus (mahemärgi kasutuse luba või registreeritud aeg mahepõllumajanduslikule tootmisele üleminekuks). Mahepõllumajandusmaaks üleminekuajavahemik algab mahetootmisega alustamise järel, mis tähendab, et järgitakse juba mahepõllumajanduse nõudeid, kuid toodang veel mahemärgistust ei kanna.



OLUKORD EESTIS

Mahetootmist laiendatakse üsna tempokalt, sellega koos suureneb ka mahepõllumajandusmaa osatähtsus kasutatavas põllumajandusmaas.¹ Paljud põllumehed soovivad majandada looduslähedaselt, järjest rohkem tahetakse ka pakkuda toodangut kasvavale turule, sest nõudlus mahetoodete järele on üha suurem.² Mahepõllumajandusliku maa pinna suurenemisel on oma osa ka mahepõllumajandusliku tootmise toetusel, mis teatud määral kompenseerib mahetootmise väiksemat saagikust.

2012. aastal oli mahepõllumajandusmaa suurus Eestis 142 065 hektarit, moodustades ligikaudu 15% põllumajanduslike majapidamiste kasutatavast põllumajandusmaast. 2013. aastaks oli mahepõllumajandusmaa pind suurenenud 9000 hektari võrra (151 164 ha), osatähtsus põllumajandusmaas seejuures ei muutunud. Mahepõllumajandusmaa osatähtsus püsis 15% juures ka järgnevat kaks aastat, 2014. aastal oli mahepõllumajandusmaa pind 155 560 hektarit ning 2015. aastal 155 806 hektarit. Märkimisväärselt suurenes mahepõllumajandusmaa pind 2016. aastal, kui võrreldes varasema aastaga lisandus 25 046 hektarit (180 852 ha), koos pinnaga suurenes ka mahepõllumajandusmaa osatähtsus, moodustades 18% kasutatavast põllumajandusmaast.

2016. aastal olid suurima mahepõllumajandusmaa pinnaga Eestis Tartu (21 529 ha), Saare (20 024 ha) ning Lääne maakond (18 346 ha). Kõige väiksem pind oli Järva maakonnas: 5190 hektarit.³



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

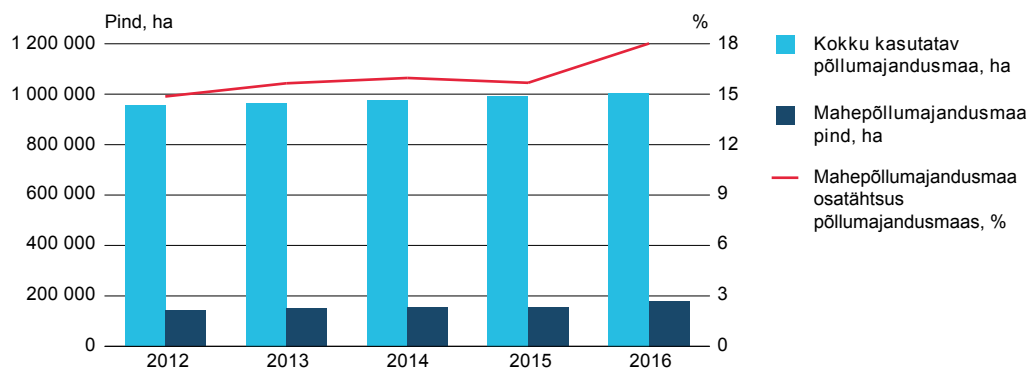
Euroopa Liidu riikide keskmine mahepõllumajandusmaa osatähtsus kasutatavas põllumajandusmaas oli 2012. aastal 5,62%, mis 2016. aastaks oli suurenenud vaid 6,69%-ni. Aastal 2016 oli suurim mahepõllumajandusmaa osatähtsus Austrias, kus see moodustas 21,25% kasutatavast põllumajandusmaast. Austriale järgnes Rootsi, kus mahepõllumajanduslikult oli kasutusel 18,3% maast ja kolmandal kohal oli Eesti, kus mahepõllumajandusmaad oli 18,02% kasutatavast põllumajandusmaast. Austrias ja Rootsis on ajavahemikul 2012–2016 mahepõllumajandusmaa osatähtsus suurenenud ligikaudu 2,6 protsendipunkti ning Eestis veidi üle kolme protsendipunkti. Kõige väiksem mahepõllumajandusmaa osatähtsus on Maltal: 2012. aastal 0,32% ja 2016. aastal 0,21% kasutatavast põllumajandusmaast.

¹ Kasutatava põllumajandusmaa hulka ei ole arvatud koduaedade pinda.

² Mahepõllumajanduse alused. Parandatud ja täiendatud trükk. Põllumajandusministeerium 2008.

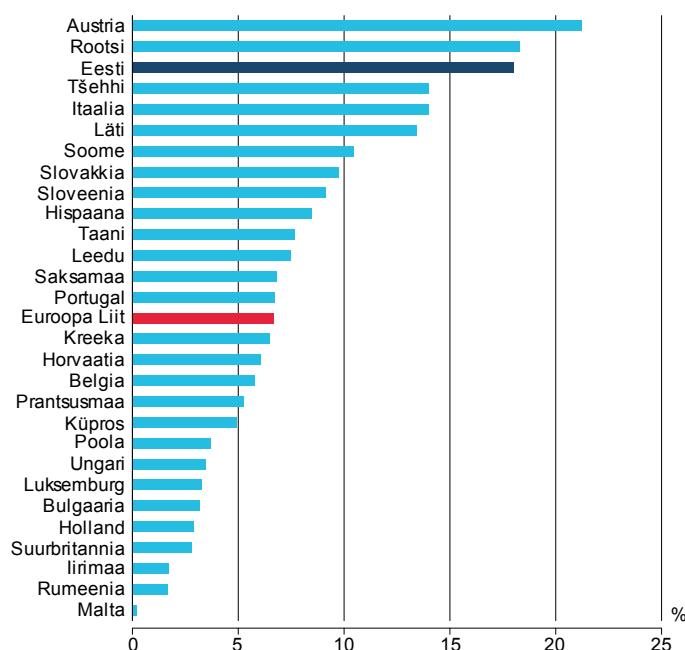
³ Mahepõllumajanduse register.

Mahepõllumajandusmaa osatähtsus kasutatavas põllumajandusmaas Eestis, 2012–2016



Allikas: Statistikaamet

Mahepõllumajandusmaa osatähtsus kasutatavas põllumajandusmaas Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Mahepõllumajandusmaa pindala on pidevat suurenenud.

Eesti on mahepõllumajandusmaa osatähtsuse poolest alates 2012. aastast olnud Euroopa Liidu esimese kolme hulgas.



2.3. MAHEPÕLLUMAJANDUSTOODANG



MÕISTED

Mahepõllumajandustoodangu näitaja väljendab, kui suur osa põllumajandussektori rahalisest toodangust tuleb mahepõllumajandusest. Toodangu all mõeldakse Eestis toodetud põllumajanduskaupade ja teenuste rahalist väärtust.

Mahepõllumajandus on keskkonnasäästlik ja looduslikku tasakaalu säilitav põllumajandussaaduste tootmine. Toodetakse nii taime- kui ka loomakasvatussaadusi ning tegeletakse mesinduse ja vesiviljelusega. Taime- ja loomakasvatustes, töötlemisel, tootlustamisel ning turustamisel kehtivad mahepõllumajanduses ranged reeglid, näiteks ei tohi kasutada sünteetilisi väetisi ega taimekaitsevahendeid, antibiootikume ega hormoonpreparaate. Geneetiliselt muundatud organismide (GMO) ja nendest või nende abil valmistatud toodete kasutamine on samuti keelatud.

Tarbijate usalduse võitmiseks kontrollitakse mahepõllumajanduslikku tootmist, töötlemist ja ka turustamist põhjalikult, see eristab mahedat muust põllumajanduslikust tootmisest. Mahepõllumajandusliku tootmise eesmärgid on säilitada ja suurendada bioloogilist ning maastikulist mitmekesisust, säilitada ja parandada mullaviljakust ja vee kvaliteeti ning parandada loomade heaolu.

Mahepõllumajanduslikel majapidamistel Eestis on Põllumajandusameti tunnustus (mahemärgi kasutuse luba või registreeritud aeg mahepõllumajanduslikule tootmisele üleminekuks).



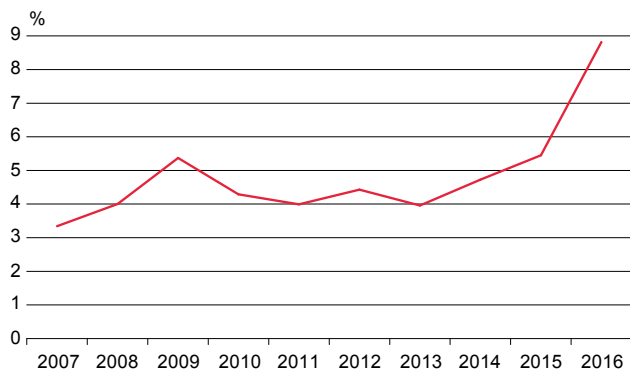
OLUKORD EESTIS

Mahepõllumajanduse osatähtsust kogu põllumajandusest mõõdetakse tavaliselt põllumajandusmaa pindala kaudu. Eestis moodustas 2016. aastal mahepõllumajandusliku maa pind 18% kogu põllumajanduslikust pinnast. Mahemaa pind on viimase kümne aastaga suurenenud 2,5 korda.¹ Nii nagu on järjest suurenenud mahepõllumajanduslik pindala on suurenenud ka mahepõllumajandusettevõtete toodangu osatähtsus kogu põllumajanduses, küündides 6%-ni 2015. aastal võrrelduna 3%-ga 2007. aastal. Aastal 2016 oli mahepõllumajanduse osa veel suurem: 9%, kuigi sel aastal oli kehvade ilmastikuolude tõttu kogu põllumajandustoodang võrreldes 2015. aastaga ligi 150 miljonit eurot väiksem.

Mahepõllumajandust ilmastik nii rängalt ei mõjutanud kui tavapõllundust, viimasega võrreldes mahepõllumajandustoodang isegi suurenes. See võib olla tingitud sellest, et mahetootjatest üle kahe kolmandiku tegeleb loomakasvatusega ja ilmastikuolud ei mõjuta loomakasvatust nii palju kui näiteks teraviljakasvatajaid. Arvesse tuleb võtta ka, et samal aastal suurenes mahepõllumajanduse pindala osatähtsus põllumajandusmaast 2015. aastaga võrreldes üle 2%.

Mahepõllumajanduse toodangu suurenemist mõjutavad kindlasti ka mahepõllumajandusliku toodangu toetused, mida Eestis on jagatud alates 2000. aastast. Viimastel aastatel on ka mahetoodangu töötlemise ja turustamise arendamine saanud sisse suurema hoo, mistõttu leiab mahetoodang tee rohkemate inimeste toidulauale. Keskkonnateadlikkuse paranemise tõttu on suurenenud ka tarbijate nõudlus puhtama põllumajandustoodangu järele.

Mahepõllumajandustoodangu osatähtsus kogu põllumajandustoodangus Eestis, 2007–2016



Allikas: Statistikaamet

**Eestis suureneb
mahe-
põllumajanduse
rahalise toodangu
osatähtsus kogu
põllumajandus-
toodangus.**



2.4. TURUSTATUD TAIMEKAITSEVAHENDID



MÕISTED

Turustatud taimekaitsevahendite näitaja väljendab nende turustatud kogust põllumaa hektari kohta kilogrammides. Taimkaitsevahendeid ehk pestitsiide kasutatakse põllumajanduses enamasti taimehaiguste, kahjurite ja umbrohtude tõrjeks, et vähendada saagi kadu. Pestitsiide kasutatakse ka tootmises (nt puidu töötlemisel kahjurite vastu), metsanduses, maantee- ja raudteeservade korrashoiul, spordi- ja mänguväljakutel, parkides ning kodumajapidamistes.



OLUKORD EESTIS

Taimkaitsevahendite müüjaid tuleb iga aastaga juurde. Üldhävitava toimega taimekaitsevahendeid saab osta aianduspoodidest, ehituskauplustest ja turult. Taimkaitsevahendid ei ole otseselt ohtlikud inimestele, kui neid kasutada juhendi järgi ja jälgida kulunorme. Suur osa preparaatidest on vabamüügis, mis soodustab nende suuremat kasutamist ka kodumajapidamistes.

Taimkaitsevahendite negatiivsed mõjud on järgmised: oht teistele taimedele, kasulikele putukatele, bioloogilisele mitmekesisusele, vee ja mulla kvaliteedile. Tarbitava toidu kaudu mõjutavad pestitsiidid ka inimeste tervist (pestitsiidid on kumulatiivse mõjuga, suurima doosi saavad toiduahela tipus olevad organismid). Seega, mida vähem kasutatakse taimekaitsevahendeid, seda väiksem on mõju loodusele ja ka negatiivne mõju inimeste tervisele.

Taimkaitsevahendite turustamine on Eestis aastast aastasse kasvanud. Aastal 2016 turustati toimeainekogusesse¹ ümberarvestatuna 834 tonni taimekaitsevahendeid, mida on 143 tonni rohkem kui aasta varem ja kaks korda rohkem kui 2011. aastal (461 tonni). Võrreldes 2015. aastaga, on hüppeliselt suurenenud umbrohutõrjevahendite turustamine: 132 tonni toimeainesse ümberarvutatuna. Aastaid on umbrohutõrjevahendid moodustanud suurema osa turustatud taimekaitsevahenditest. 2011. aastal oli herbitsiidide osatähtsus kõikides müüdud taimekaitsevahendites 77%, aastaks 2016 oli umbrohutõrjevahendite osatähtsus aga vähenenud 5%. Osatähtsuse vähenemine on aga tingitud teiste taimekaitsevahendite müügi suurenemisest herbitsiididega võrreldes.

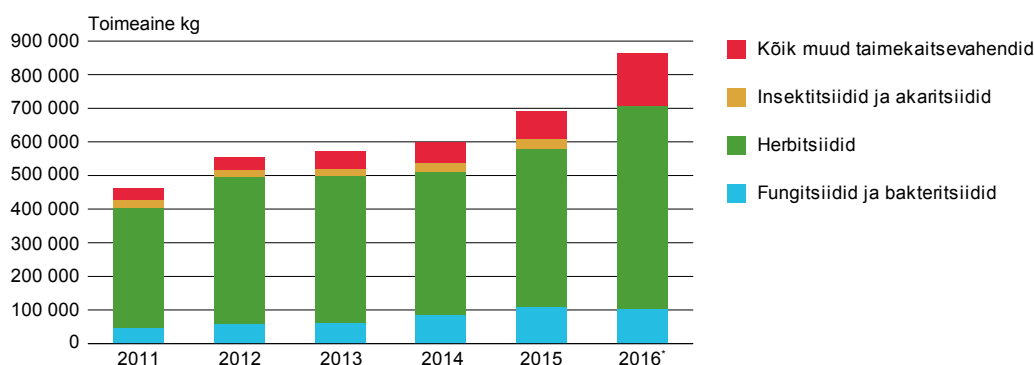


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Rahvusvaheline võrdlus taimekaitsevahendite turustamisel põllumaa hektari kohta näitab, et Eestis on taimekaitsevahendite müük teiste riikidega võrreldes tagasihoidlik (0,74 toimeaine kg/ha), seda soodustab kliima ja taimede lühike vegetatsiooniperiood.

Taimkaitsevahendite kasutuse andmed võivad aastati kõikuda, mille põhjus võib olla erinev ilmastik, aga ka taimekahjustuste ja haiguste avaldumise erisused.

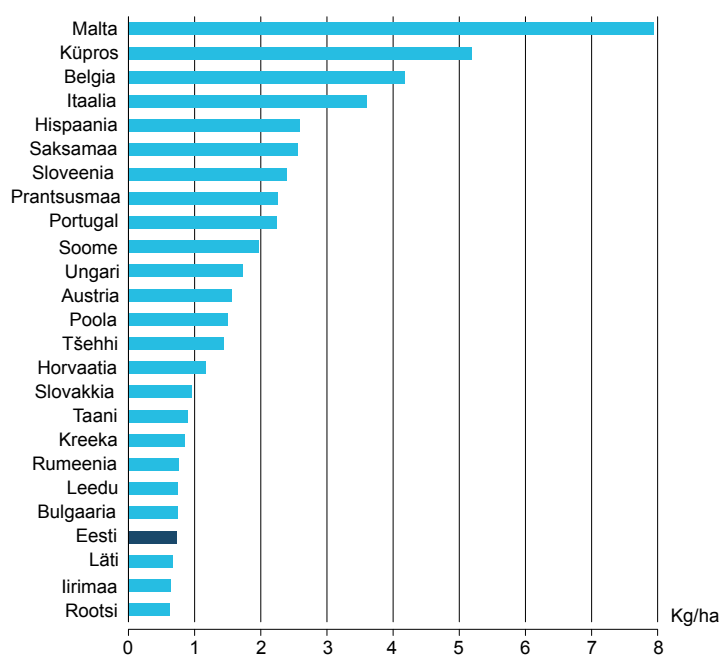
Taimekaitsevahendite müük toimeainekoguse järgi Eestis, 2011–2016



* 2016. aasta insektitsiidide kogus on näitaja all „Kõik muud taimekaitsevahendid“.

Allikas: Statistikaamet

Taimekaitsevahendite turustamine toimeainekoguse järgi Euroopa Liidus, 2016*



* Suurbritannia, Luksemburgi ja Hollandi andmed puuduvad.
Arvesse on võetud kolm olulisemat taimekaitsevahendit: herbitsiidid, fungitsiidid ja insektitsiidid.

Allikas: Eurostat

Aastaga 2011 võrreldes on taimekaitsevahendite turustamine suurenenud ligi kaks korda.

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on Eestis taimekaitsevahendite kasutamine hektari kohta tagasihoidlikum.



2.5. VÄETISTE KASUTAMINE



MÕISTED

Väetiste kasutamise näitaja väljendab põllumajanduses kasutatud mineraalväetiste lämmastiku ja fosfori kogust kilogrammides kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta.

Mineraalväetisi kasutatakse taimede varustamiseks toitainetega, selle tulemusel paraneb mullaviljakus ja suureneb põllumajanduslik saak. Mineraalväetis võib sisaldada üht või mitut olulist taimetoiteelementi, olulisemad on lämmastik ja fosfor. Igal toiteelemendil on kindel ülesanne taimes ja neid ei saa teisega asendada. Väetamine on põllumajanduses väga tähtis, sest nii on võimalik tagada jätkusuutlik tootmine.

Kasutatav põllumajandusmaa on põllumajandussaaduste tootmiseks kasutatav või heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes säilitatav maa, sealhulgas põllumaa, püsirohumaa, viljapuu- ja marjaaiad, puukoolid ja koduaiad.

Mineraalväetisi ei kasutata kogu kasutataval põllumajandusmaal, vaid ainult väetataval osal, mille osatähtsus kasutatavast põllumajandusmaast võib riigiti erineda. Seetõttu on kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta arvestatud keskmised toitainekogused soovituslikest väetusnormidest tunduvalt väiksemad. Niisugune arvestus muudab andmed rahvusvaheliselt võrreldavaks, sest väetatud pindade andmed ei ole riigiti kättesaadavad. See väljendab adekvaatselt ka põllumajanduse summaarset keskkonnakoormust.



OLUKORD EESTIS

Eestis on mineraalväetistega mulda antud toitainete kogused kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta teiste liikmesriikidega võrreldes märgatavalt väiksemad. Peamiselt on sellel kaks põhjust: mineraalväetiste keskmine kasutatud kogus väetatud pinna hektari kohta ei ole väga suur ja pinnad, mida ei väetata üldse või väetatakse väga vähe, on suured.

Täielikult mineraalväetistega väetamata pind on mahepõllumajanduslik maa, mille osatähtsus Eestis on üks suuremaid Euroopas ja üldjuhul ei väetata või väetatakse väga vähe ka püsirohumaid.

Lämmastiku kasutamine on aastail 2009–2016 püsinud üsna stabiilsena tõusvas joones. Aastal 2009 kasutati lämmastikku ligikaudu 29 kg/ha, 2013. aastaks kasutati lämmastikku keskmiselt 34 kg/ha. Aastal 2016 oli keskmine lämmastiku kogus 36 kg/ha.

Fosfori kasutamine kasutatava põllumajandusmaa kohta on väljendatud puhta fosforina.¹ Fosfori kasutamine on aastail 2009–2016 püsinud stabiilsena, kasutus põllumajandusmaa kohta on olnud 2,6 kg/ha kuni 3,8 kg/ha.

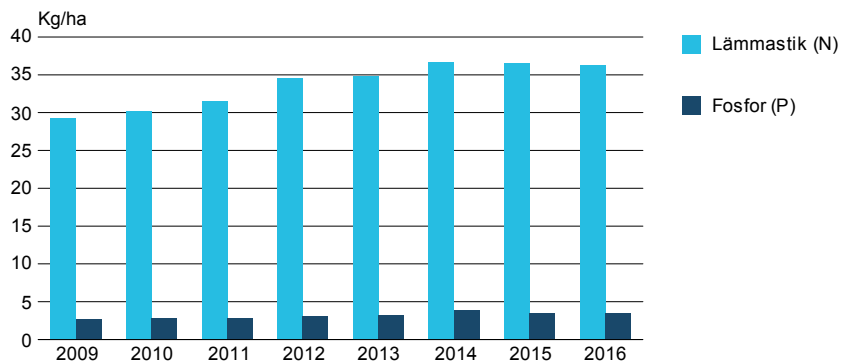


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Aastal 2016 kasutati lämmastikku hektari kohta kõige vähem Rumeenias (25 kg/ha), Portugalis (30 kg/ha) ja Kreekas (35 kg/ha). Lämmastikku kasutati Eestis hektari kohta 58,6% Euroopa Liidu keskmisest kogusest. Kõige enam kasutati 2016. aastal lämmastikväetist Hollandis (136 kg/ha), mis on 2,2 korda rohkem kogu Euroopa Liidus kasutatud keskmisest kogusest. Holland paistab silma kui väga intensiivse põllumajandusega riik, kus põllumajandustoodangu väärtus tootjahindades kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta on ligikaudu seitse korda suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Hollandile järgnesid lämmastiku kasutamise kogustelt Tšehhi (117 kg/ha) ja Belgia (106 kg/ha).

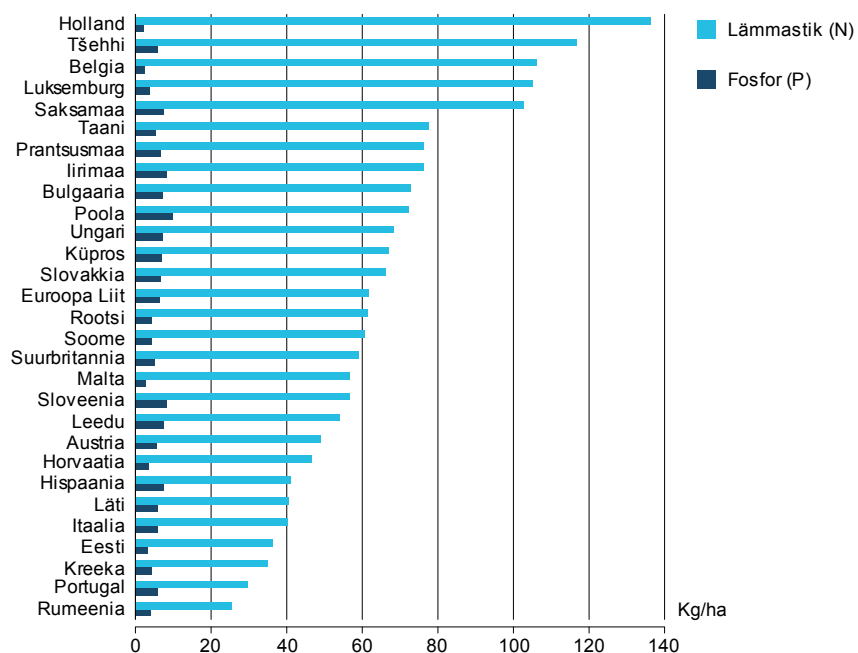
Aastal 2016 kasutati fosforit Euroopa Liidu riikides keskmiselt 6 kg/ha. Liikmesriikidest kasutasid fosforit põllumajandusmaa kohta kõige vähem Holland (2 kg/ha), Belgia (2,6 kg/ha) ning Malta (2,8 kg/ha). Enim kasutas fosforit 2016. aastal Poola (9,9 kg/ha), järgnesid Sloveenia (8,4 kg/ha) ja Iirimaa (8,3 kg/ha).

Lämmastiku ja fosfori kasutamine põllumajandusmaa hektari kohta Eestis, 2009–2016



Allikas: Statistikaamet

Lämmastiku ja fosfori kasutamine põllumajandusmaa hektari kohta Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Lämmastiku kasutamine põllumajandusmaa hektari kohta on pidevalt veidi suurenenud.

Eesti põllumajandus- tootja kasutab nii lämmastikku kui ka fosforit hektari kohta vähem kui paljud teised Euroopa Liidu põllumajandus- tootjad.

3 TERVIS JA HEAOLU



TAGADA KÕIKIDELE VANUSERÜHMADELE HEA TERVIS JA HEAOLU

Üleilmne eesmärk „Tervis ja heaolu“ keskendub tervise kvaliteedile, mis mõjutab inimeste heaolu kõige otsesemalt. Tähtsad küsimused on, kuidas parandada seksuaaltervist, tagada emade ja imikute tervis, tõkestada nakkushaiguste levik ning kindlustada turvalise, kvaliteetse ja taskukohase arstiabi kättesaadavus.

ÜRO tegevuskava 2030¹ seab eesmärgi viia emade suremus alla 70 surmajuhtumi iga 100 000 elussünni kohta ja kaotada 2030. aastaks vastsündinute ning alla viieaastaste laste välditavad surmad. Suurendada tuleb teadlikkust haigustest ja senisest rohkem pöörata tähelepanu ennetustegevusele. Enam tuleb ennetada ja ravida kahjulikke sõltuvusi, sealhulgas narkootikumide kuritarvitamist ja suitsetamist. Väga olulisele kohale seatakse liiklusurumade arvu vähendamine: 2020. aastaks peab liiklusõnnetustes hukkunute ja vigastatute arv praegusega võrreldes vähenema poole võrra.

ÜRO aruande² kohaselt on alla viieaastaste laste suremus vähenenud 2000. aastast alates 44%. Emade suremus oli 2015. aastal 216 surma 100 000 elussünni kohta. Aastaks 2030 seatud eesmärgi (70 surmajuhtumit 100 000 elussünni kohta) saavutamine on veel kaugel. Kuigi nakkushaiguste leviku tõkestamisel on tehtud edusamme, oli 2015. aastal maailmas 0,3 uut HIV-nakkusjuhtumit 1000 nakatumata elaniku kohta.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab vajadust saavutada pikem eluiga, vähendada haigestumist, muuta käitumisharjumusi ja tagada turvalisus.

Üleilmne eesmärk „Tagada kõikidele vanuserühmadele hea tervis ja heaolu“ on Eestis seotud eluea pikkuse, tervise- ning tubaka ja alkoholi tarbimise järgmiste näitajatega:

- oodatav eluiga;
- tervena elada jäänud aastad;
- ülemäärane kehakaal;
- surmaga lõppenud õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad;
- välditavad surmad;
- suremus kroonilistesse haigustesse;
- ohtlike viirustega nakatumine;
- enesetapud;
- psüühika- ja käitumishäired;
- alkoholi tarbimine;
- tubaka tarbimine.

Eestis on inimeste oodatav eluiga järjest pikenenud. Siiski eristub Eesti Euroopa Liidu teistest riikidest selle poolest, et meeste ja naiste oodatava eluea vahe on Euroopa Liidus keskmiselt 5,4 aastat, kuid Eestis on see erinevus ligi 9 aastat. Tervena elada jäänud aastate näitaja väärtus suureneb. Ohu märk on aga ülemäärase kehakaaluga inimeste arvu suurenemine, suurenenud on ka ülekaaluliste noorte arv. Surmaga lõppenud õnnetusjuhtumite, mürgistuste ja traumade arv on järjest vähenenud, kuid endiselt on meeste suremuskordaja neli korda suurem kui naistel. Väheneb ka suremus kroonilistesse haigustesse, välditavate surmade, HIV-nakkuse, tuberkuloosi, B- ja C-hepatiidi uute juhtude esinemise ning enesetappude arv.

Võrreldes aga Euroopa Liidu keskmiste näitajatega, eristume endiselt nii uute HIV-juhtude kui ka tuberkuloosi haigestumise suure arvu poolest. Ka enesetappe on Eestis rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Psüühika- ja käitumishäirete esmahaigestumuskordaja Eestis suureneb, samuti on Eesti kõnealuse näitaja väärtus kõrgeim Euroopa Liidu võrdluses. Alkoholi tarbijaid ja igapäevasuitsetajaid on Eestis samuti rohkem kui Euroopa Liidu keskmiselt, kuigi Eesti-siseselt täheldame alkoholi tarbijate ja igapäevasuitsetajate arvu vähenemist.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005



3.1. KESKMINE OODATAV ELUIGA



MÕISTED

Oodatav eluiga on keskmine vanus, milleni vastsündinu eeldatavalt elab, kui ajavahemikule iseloomulikud suremuse näitajad ei muutu.



OLUKORD EESTIS

Eesti inimeste keskmine oodatav eluiga sünnimomendil oli 2016. aastal 77,8 eluaastat. Meestel oli see 73,2 ja naistel 81,9. Meeste ja naiste keskmise oodatava eluea erinevus oli 8,7 aastat, mis on võrreldes teiste kõrgelt arenenud riikidega suhteliselt suur vahe. Aja jooksul on see siiski vähenenud: 2000. aastal oli meeste ja naiste keskmise oodatava eluea erinevus 10,5 aastat. Mõlema soo keskmine oodatav eluiga on pikenenud kogu vaadeldaval ajavahemikul, kuid seejuures on meeste oma pikenenud veidi kiiremini. Meeste oodatav eluiga sünnimomendil on alates 2000. aastast keskmiselt pikenenud 0,46 aastat ja naistel 0,35 aastat aastas.

Keskmine oodatav eluiga sõltub paljudest teguritest, millest olulisemad on looduskeskkond, tervishoiuteenuste kättesaadavus, inimeste elatustase ja terviseteadlikkus. Meeste mõnevõrra lühem oodatav eluiga on ootuspärane, sest nad on riskialtimad. Ilmselt mõjutab oodatava eluea pikkust ka füüsiliselt raskete või tervisele ohtlikumate töökohtade suurem osatähtsus pigem meeste valikusse kuuluvate töökohtade hulgas. Eestis töötavad inimesed Euroopa Liidu keskmisest mõnevõrra enam oskustöölise ametikohtadel ning meeste hulgas on need ametikohad naistega võrreldes populaarsemad. Seegi võib olla üks põhjus, miks meeste ja naiste oodatav eluiga erinevad.



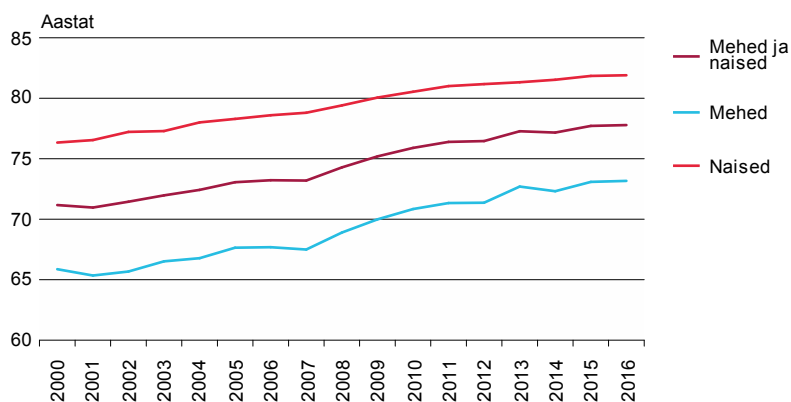
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu elanike keskmise oodatava elueaga võrreldes elavad Eesti inimesed keskmiselt kolm aastat vähem, kuid eelmisel kümnendil oli erinevus poole suurem. Oluline on meeste ja naiste keskmise oodatava eluea erinevus. Euroopa Liidus on keskmiselt vahe 5,4 aastat, kuid Eesti ligi üheksa-aastane vahe on selle kõrval väga suur.

Kõige väiksem on meeste ja naiste keskmise oodatava eluea vahe Hollandis (3,2). Alla nelja aasta on vahe veel Rootsis, Suurbritannias, Iirimaa, Taanis ja Maltal. Eestist suurem on erinevus veel ainult Leedus (10,6) ja Lätis (9,8). Sellise erinevuse võib Euroopas leida veel endise Nõukogude Liidu teiste liikmesriikide keskmise oodatava eluea näitajatest.

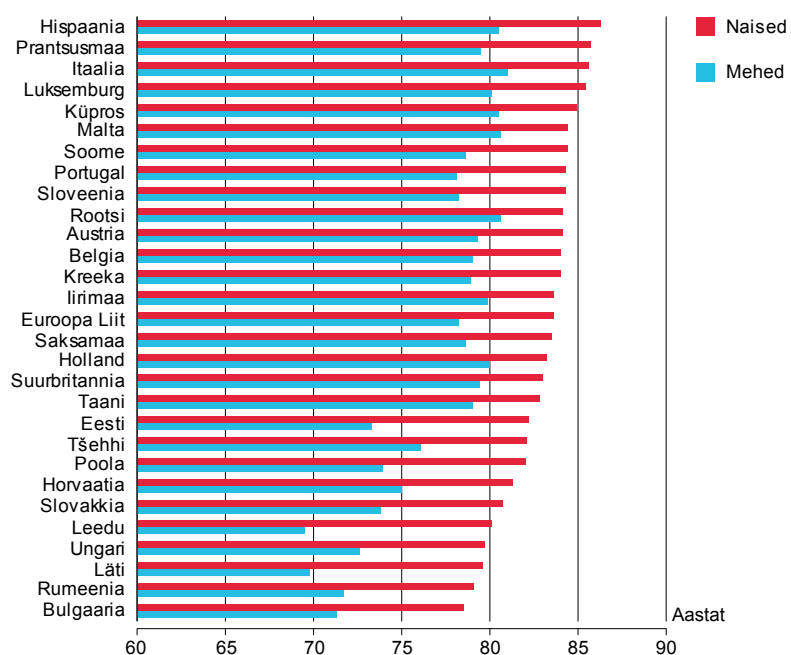
Eesti naiste eluiga on keskmisest lühem vaid 1,4 aasta võrra, kuid meestel on see lühem 4,9 aastat. Pikim meeste oodatav eluiga Euroopa Liidus on Itaalias (81,0 eluaastat), naistel Hispaanias (86,3). Euroopa Liidu riikide järjestuses on Eesti 21. kohal, kuid Ida-Euroopa teiste riikidega võrreldes on Eesti koht kõrgem. Kõige lühem oodatav eluiga on Bulgaarias, Lätis ja Leedus (74,9). Meeste oodatava eluea poolest on Eesti Euroopas 23. kohal, lühim on see Leedus ja Lätis. Eesti koht naiste arvestuses on parem – 19., mis on Ida-Euroopa teistest riikidest kõrgem. Madalaimad näitajad on Bulgaarias ja Rumeenias.

Keskmine oodatav eluiga Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Keskmine oodatav eluiga Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Nii meeste kui ka naiste oodatav eluiga on 2000. aastaga võrreldes pikenenud.

Eesti naiste oodatav eluiga on 1,4 ja meeste oma 4,9 aastat lühem kui Euroopa Liidu keskmine.



3.2. TERVENA ELADA JÄÄNUD AASTAD



MÕISTED

Tervena elada jäänud aastate näitaja on keskmine aastate arv, mis inimene tõenäoliselt elab igapäevategevuse piiranguteta, kui suremus ja rahvastiku tervise näitajad jäävad samaks. Näitaja arvestatakse naiste ja meeste kohta eraldi. See kajastab ühelt poolt väärtushinnanguid ja tervise tähtsustamist, teiselt poolt tervise hoidmise võimalusi ja arstiabi kättesaadavust.

Tervena elada jäänud aastate arv oleneb väga paljudest teguritest, näiteks sotsiaal-majanduslikust olukorrast, tervisekäitumisest, ühiskondlikust kuuluvusest, pärilikkusest jms. Mida paremini läheb näiteks riigi majandusel, seda paremad on inimeste elutingimused ja seda parem on tervena elada jäänud aastate näitaja.



OLUKORD EESTIS

Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009–2020 näeb ette, et tervena elatud eluiga on 2020. aastaks pikenenud meestel keskmiselt 60. ja naistel keskmiselt 65. eluaastani. Aastal 2016. sündinud Eesti mees aga elab tervena eeldatavalt 54,2 ja naine 58,7 aastat. Kõnealune näitaja kogu elanikkonna kohta oli 2016. aastal 56,5 aastat. Näitajad olid parimad ajavahemikus 2010–2016. Aastal 2009 aga oli meeste vastav näitaja 54,8 ja naistel 59 aastat ning elanikkonna kui terviku eeldatav tervena elada jäänud aastate arv 56,9. Aasta 2009 ongi parim kogu vaadeldud vahemikus 2004–2016.

Tervena elada jäänud aastad on otseses korrelatsioonis majanduskasvuga Eestis (tervena elada jäänud aastate arv suureneb mõningase viivitusega pärast seda, kui majanduses on toimunud positiivsed muutused, samuti halveneb see negatiivsete näitajate korral). Aastail 2004–2007 oli Eestis kiire majanduskasv ja sellele järgnes aastail 2004–2009 ka kiire tervena elada jäänud aastate arvu kasv. Majanduslangus aastatel 2008 ja 2009 tõi kaasa tervena elada jäänud aastate arvu kahanemise (nii koondnäitaja kui ka meeste kohta) aastatel 2009–2012 (naistel aastatel 2009–2013). Aastatel 2010–2016 on Eesti majandus kasvanud aeglaselt või mõõdukalt, nii on ka tervena elada jäänud aastate näitaja samal ajavahemikul muutunud: näitaja on kasvanud aeglaselt ja üksikutel aastatel ka veidi kahanenud.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2016. aastal oli Euroopa Liidus keskmine tervena elada jäänud aastate arv naistel 64,2 ja meestel 63,5. Eesti naiste näitaja jääb Euroopa Liidu riikide keskmisest maha 5,2 ja meeste oma 9,1 aastat. Euroopa Liidu riikide omavahelises võrdluses on Eesti 28 liikmesriigi hulgas 19. kohal.

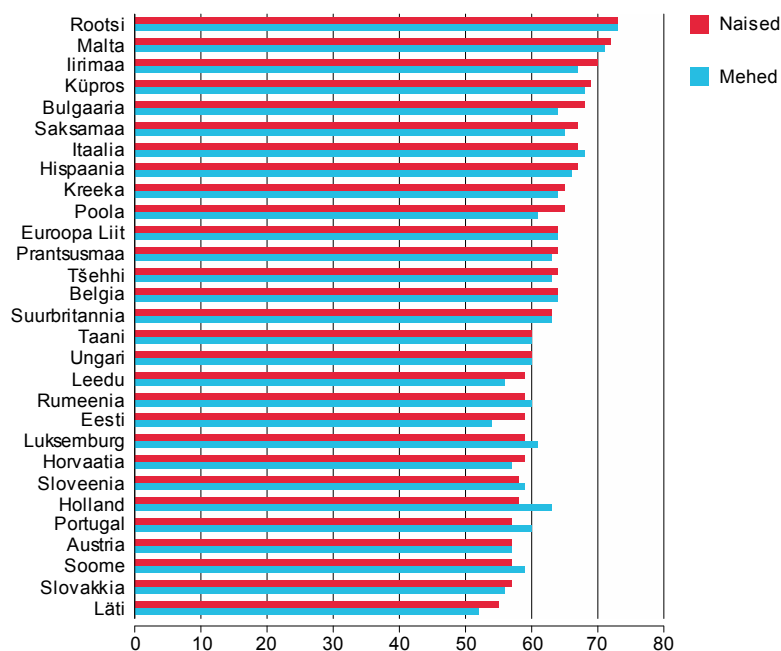
Kõige parem on tervena elada jäänud aastate näitaja poolest olukord Rootsis, järgnevad Malta, Iirimaa ja Küpros. Kõige kehvem on olukord Lätis, õige pisut parem Slovakkias, Soomes ja Austrias. Euroopa Liidu riikide keskmise näitajaga võrreldes on olukord parem 10 riigis ja kehvem 18 riigis.

Tervena elada jäänud aastad Eestis, 2004–2016 ja 2020. aasta eesmärk



Allikas: Statistikaamet

Tervena elada jäänud aastad Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Aastatel 2004–2007 kasvas tervena elada jäänud aastate arv, see kahanes pärast majanduskriisi, kasvades nüüd aga taas.

Kõige kehvema riigi näitaja erineb kõige parema riigi näitajast naistel 18,4 ja meestel 20,7 aastat.



3.3. ÜLEMÄÄRANE KEHAKAAL



MÕISTED

Ülemäärase kehakaaluga inimese kehamassiindeks (keha massi ja pikkuse ruudu jagatis) on üle 25 ehk ülemäärase kehakaaluga on kõik ülekaalus (kehamassiindeks 25,0–29,9) ja rasvunud inimesed (kehamassiindeks 30 ja rohkem). Ülemäärase kehakaaluga inimeste osatähtsust väljendatakse protsendina elanikkonnast. Rahvusvahelises võrdluses arvestatakse ülemäärase kehakaaluga inimesteks isikud, kelle kehamassiindeks on vähemalt 30.



OLUKORD EESTIS

Kõigis vanuserühmades kokku oli 2016. aastal Eestis ülemäärase kehakaaluga elanike osatähtsus 51,7%, meeste hulgas 59,9% ja naiste hulgas 46%. Aastal 2000 olid need näitajad vastavalt 41,9%, 43,3% ja 40,9%. Seega on ülemäärase kehakaaluga elanike osatähtsus Eestis väikeste kõikumistega pigem pidevalt suurenenud.

16–24-aastaste vanuserühmas on meeste ja naiste koondnäitaja 8,6%-st aastal 2000 kerkinud 21,6%-ni aastal 2016. Meeste näitaja on samal ajavahemikul kerkinud 7,4%-st 23,9%-ni, naiste näitaja 9,4%-st 19,9%-ni. Tegemist on noorte inimeste kehakaalu arvestatava tõusuga, mille saab kirjutada majandusarengu ja üldise heaolu paranemise arvele.

Kehakaal on aastatel 2000–2016 tõusnud ka 25–34-aastaste vanuserühmas, kuid mitte nii palju kui nooremate inimeste hulgas. Meeste ja naiste koondnäitaja oli 2016. aastal 33,9%, meestel 46,8% ja naistel 24,9%. Aastal 2000 olid vastavad näitajad 28,3%, 35,0% ja 23,7%. Kehakaalu tõusu 25–34-aastaste hulgas tuleb peamiselt meeste kaalutõusust.

35–44-aastaste kehakaal on tõusnud aastatel 2000–2016 nii meeste kui ka naiste hulgas, kuid rohkem jälle meestel. 2016. aastal oli selles vanuserühmas ülemäärase kehakaaluga elanike osatähtsus 50,6%, meeste näitaja oli 64,5% ja naistel 40,6%. Ülekaalulisus põhjustab paljusid terviseprobleeme ning suurendab ühiskonna kulutusi haiguste ravile.

Aastatel 2000–2016 on kehakaalu tõusu näha ka 45–54-aastaste vanuserühmas. Meeste ja naiste koondnäitaja oli 2016. aastal 65,5%, meestel 76,1% ja naistel 58,6% ehk enamik ühiskonna liikmetest on ülemäärase kehakaaluga. Veelgi kehvem on olukord 55–64-aastaste seas, kus vastavad näitajad on 70,7%, 72,8% ja 69,4%.

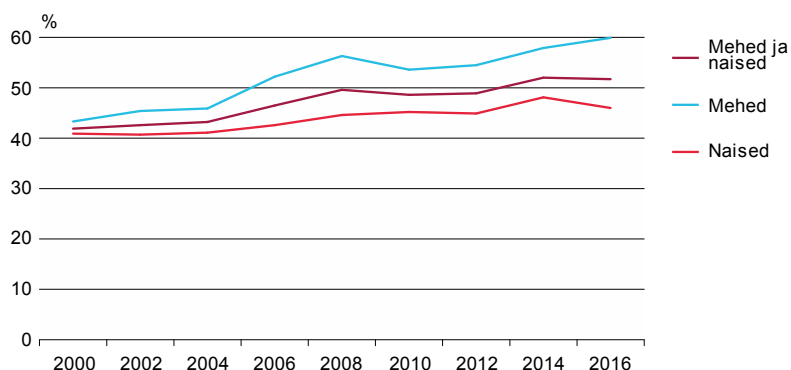
Tähtis on jälgida laste kehakaalu. Ülemäärase kehakaaluga laste osatähtsuse alusel saab hinnata, kuidas ühiskonnas ülekaalulisusesse tulevikus suhtutakse. 2015/2016. õppeaastal korraldatud Euroopa laste seire uuringu tulemustest selgus, et 26,3% esimese klassi lastest on Eestis ülemäärase kehakaaluga. Ülekaalulised on rohkem poisid kui tüdrukud: vastavalt 29,5% ja 23,1%.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

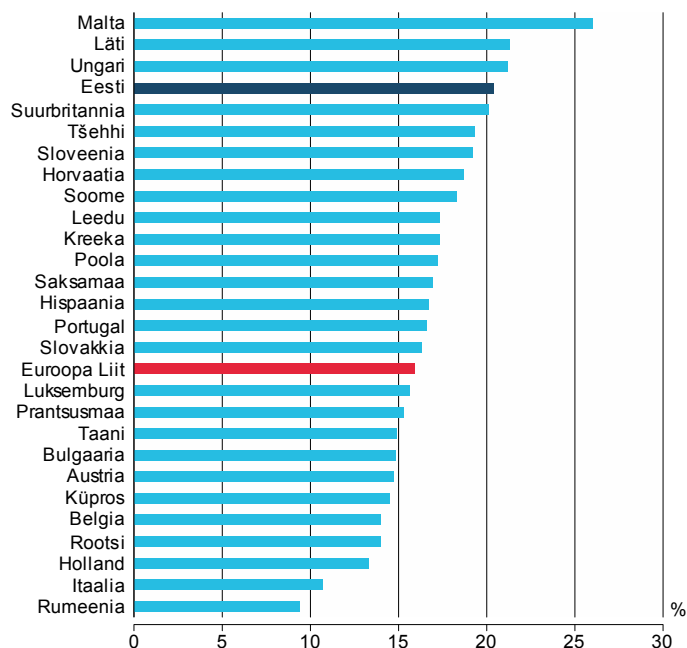
2016. aastal oli Euroopa Liidus keskmiselt 16% elanikest ülemäärase kehakaaluga (kehamassiindeks ≥ 30). Aastal 2016 oli Eesti Euroopa Liidu riikide võrdluses neljandal kohal (rasvumise näitaja 20,4% kogu elanikkonnast). Nii kuulub Eesti nende riikide hulka, kus elanikkonnal on probleeme ülemäärase kehakaaluga, vaid kolmes Euroopa Liidu riigis oli kõnealune näitaja suurem: Maltal (26%), Lätis (21,3%) ja Ungaris (21,2%). Kõige vähem oli ülekaalulisi Rumeenias (9,4%). Enamikus heaoluriikides ei ole ülekaalulisi inimesi nii palju kui Eestis.

Ülemäärase kehakaaluga inimesed Eesti elanikkonnas, 2000–2016



Allikas: Tervise Arengu Instituut

Ülemäärase kehakaaluga inimeste osatähtsus Euroopa Liidus,* 2014



* Iirimaa andmed puuduvad.

Allikas: Eurostat

Ülemäärase
kehakaaluga
inimeste
osatähtsus Eestis
suureneb.

Euroopa Liidu
riikide võrdluses
on Eestis
ülekaaluliste
elanike
osatähtsus üks
suuremaid.



3.4. SURMAGA LÕPPENUD ÕNNETUSJUHTUMID, MÜRGISTUSED JA TRAUMAD



MÕISTED

Surmaga lõppenud õnnetusjuhtumite, mürgistuste ja traumade (surma välispõhjuste) näitaja esitatakse absoluutarvuna või suremuskordajana (surmade arv 100 000 elaniku kohta). Surmapõhjusted on rahvusvahelise haiguste klassifikaatori RHK-10 järgi koodivahemikus V01–Y89. Rahvusvahelises võrdluses kasutatakse vanuse järgi standarditud (Euroopa standardrahvastik) suremuskordajat 100 000 elaniku kohta soo järgi.



OLUKORD EESTIS

Surmade arv õnnetuste, mürgistuste ja traumade tõttu on alates 2000. kuni 2017. aastani tublisti vähenenud. Õnnetusi juhtub nüüd 2,5 korda vähem, kuid meestega juhtuvad õnnetused kolm kuni kolm ja pool korda sagedamini. Seega saab väita, et meestega juhtus 2017. aastal 1000 surmaga lõppenud õnnetust vähem kui 2000. aastal, naiste selliste surmajuhtude arv vähenes ligi 300 võrra.

Meeste surmade peamised põhjused on enesetapud ja juhuslikud mürgistused. Kõigist õnnetusjuhtumitest, mürgistustest ja traumadest moodustasid need 2017. aastal vastavalt 27% ja 28%. Juhuslikest mürgistustest suurema osa moodustavad alkoholimürgistused, metanooli tarvitamise tõttu 2001. aastal Pärnumaal hukkunud inimesed tõstsid ühekordselt kogu selle surmapõhjuse muidu langevat trendi. Juhtudest 12% olid sõidukiõnnetused, nende osatähtsus oli veel kümme aastat tagasi tunduvalt suurem. Vähenenud on ka ründe tõttu surnud meeste arv.

Naiste surmapõhjustes on samuti tähtsaimal kohal enesetapud (26%) ja juhuslikud mürgistused (24%). Nende järel oli 2017. aasta andmetel kolmandal kohal juhuslik kukkumine (18%). Juhuslike kukkumiste osatähtsus õnnetustest on suurenenud, mida saab seletada vananeva ühiskonnaga. Kukkumised põhjustavad surma tihti just vanemas eas inimestel. Sarnaselt meestega on vähenenud naiste arv, kes hukkusid sõidukiõnnetustes.

Surmaga lõppenud tööõnnetuste arv Eestis on aastail 2000–2017 üldiselt mõnevõrra vähenenud. Vähenemine oli suurem 2000. aastate alguses (2002. aastal oli 39 surmaga lõppenud tööõnnetust ja 2007. aastal 21), aastail 2007–2015 oli tööõnnetuste tõttu surnute arv suhteliselt stabiilne, kõikudes 21 ja 15 vahel. Nii väikeste näitajate juures võib oluline olla juhus ja näiline kõikumine on tegelikult pikema aegrea juures ebaoluline. Võib öelda, et olukord on stabiilne, kuigi 2016. aastal juhtus 26 surmaga lõppenud tööõnnetust ja 2017. aastal 9.

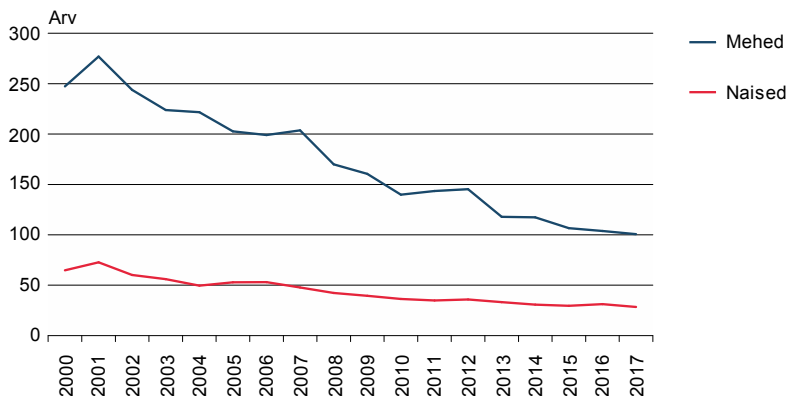


RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

Surmaga lõppenud õnnetusjuhtumite, mürgistuste ja traumade standarditud suremuskordaja on aastail 2000–2017 samuti üle kahe korra langenud, kuid naistel on see meeste omast olnud kogu aeg umbes neli korda väiksem. Euroopa Liidu keskmine standarditud suremuskordaja õnnetusjuhtumite jm surmapõhjuste korral on Eesti omast vaid 68% ning Eesti oli selle näitaja järgi 2015. aasta andmetel 23. kohal. Meeste näitaja poolest oleme Euroopa Liidu viimaste hulgas. Meist kõrgem on see näitaja veel vaid Lätis ja Leedul. Naiste näitaja seevastu on Eestis isegi Euroopa Liidu keskmisest parem ja 13. kohal.

Euroopa Liidus on õnnetusjuhtumite standarditud suremuskordaja suurim Leedus ja Lätis ning kõige vähem surrakse õnnetusjuhtumite tagajärjel Maltal ja Hispaanias. Meeste ja naiste kordaja erinevus on kõige väiksem Hollandis, Belgias ja Taanis, kõige suurem Eestis, Lätis ja Leedus.

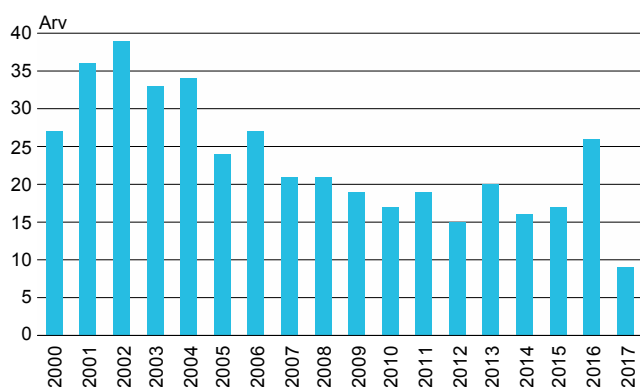
Surмага lõppenud õnnetusjuhtumid 100 000 elaniku kohta Eestis, 2000–2017



Allikas: Tervise Arengu Instituut

Mehed surevad õnnetusjuhtumi tagajärjel kolm korda sagedamini.

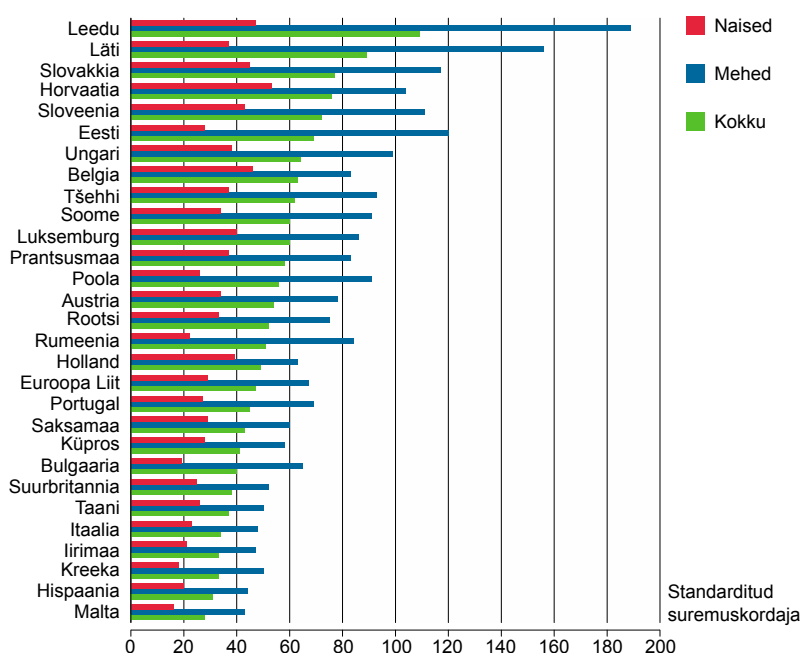
Surмага lõppenud tööõnnetused Eestis, 2000–2017



Allikas: Tööinspektsioon

Surмага lõppenud tööõnnetuste arv on väike ja stabiilne.

Surмага lõppenud õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Eesti naiste suremus õnnetuste tõttu on Euroopa Liidu keskmisest väiksem, kuid meeste näitaja on üks suurimaid.



3.5. VÄLDITAVAD SURMAD



MÕISTED

Välditavate surmade näitaja esitatakse absoluutarvu või suremuskordajana. Välditavad surmad olenevad peamiselt tervishoiust ja neid oleks saanud vältida õigeaegse ning tõhusa arstiabiga või oleks nende teket saanud ära hoida ennetusega.

Välditavad surmad jagunevad raviga ja ennetamisega välditavateks. Ravitavateks peetakse haigusi, millest tingitud surma on võimalik vältida pärast haiguse ilmnemist, näiteks apenditsiit. Ennetatavaid surmasid saaks ära hoida ulatuslikumate tervisepoliitiliste meetmete rakendamisega, nende korral ei ole ravi peamine sekkumisvõimalus. Ennetatav on näiteks surm liiklusõnnetuse või kopsu pahaloolumulise kasvaja tõttu.

Haiguste loetelus on ka selliseid, mille korral oleneb surma vältimine nii ennetusest kui ka ravist, näiteks tuberkuloos ja paljud teised nakkushaigused. Peaaegu iga välditava surmapõhjuse korral on vanusepiir, mille saabumiseni võib eeldada, et surma kõnealuse haiguse tõttu saab vältida. Peamiselt on vanusepiir 74 eluaastat, kuid esineb ka haigusi, mille korral vanuspiir puudub või on madalam. Välditavate surmade näitaja iseloomustab riigi tervisesüsteemi tulemuslikkust ja kvaliteeti.



OLUKORD EESTIS

Raviga välditavate surmade näitaja langeb Eestis mõõdukalt. Aastal 2014 suri ravitavate haiguste tõttu Eestis 2662 inimest, 2016. aastal aga 2468 inimest. Aastal 2014 oli raviga välditava suremuse kordaja 100 000 elaniku kohta 202,5 juhtu ning 2016. aastal 187,6. Vereringeelundite haigused moodustasid 2016. aastal 66,2% raviga välditavast suremusest Eestis, 33% sellest olid südame isheemiatõved, mille tõttu suremist peetakse välditavaks enne 75. eluaastat. Protsentuaalselt rohkem olid raviga välditava surma põhjuseks veel jämesoolekasvajad (7,7%) ja rinna pahaloolumulised kasvajad (5,6%) ning kopsupõletik (3,6%). Meestel on raviga välditav suremus ligi kaks korda suurem kui naistel: 2016. aastal oli meeste vastav näitaja 249,4 ja naistel 133,0 juhtu 100 000 elaniku kohta.

Ennetatava välditava suremuse näitaja langeb Eestis samuti mõõdukalt: aastal 2014 lahkus ennetatavate välditavate surmade tõttu 3404 inimest, 2016. aastal aga 3158 inimest. Aastal 2014 oli ennetatava välditava suremuse kordaja 100 000 elaniku kohta 258,9, aastal 2016 oli see 240.

Aastal 2016 olid peamised ennetatava välditava suremuse põhjused südame isheemiatõbi (25,9%), alkoholist tingitud haigused (13%), hingetoru, bronhi ja kopsu (12,4%), käärsoole, pärasoole ja päraku (6%), mao (4,5%) ning rinna (4,3%) pahaloolumulised kasvajad. Protsentuaalselt rohkem esines enesetappe ja teadmata tahtlusega vigastusi (7,5%). Ka ennetatav välditav suremus on meeste hulgas naiste omast tunduvalt suurem (kuni 2,5 korda) – vastavalt 353,4 ja 139,8 juhtu 100 000 elaniku kohta 2016. aastal.

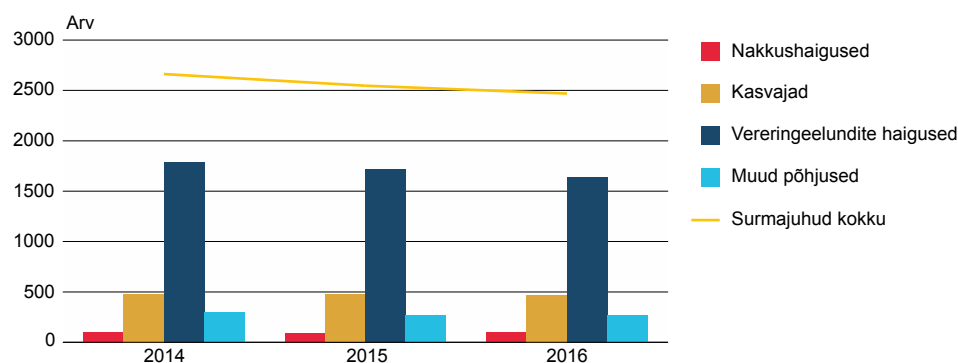


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on standarditud suremuskordajad Eestis pigem suured. Aastal 2015 oli raviga välditava suremuse standarditud suremuskordaja Eestis 1,8 korda suurem Euroopa Liidu keskmisest. Näitaja oli väiksem Prantsusmaal ja Hispaanias. Aastal 2015 oli näitaja Eesti omast suurem Euroopa Liidu kuues riigis: Leedus, Lätis, Rumeenias, Bulgaarias, Ungaris ja Slovakkias. Eesti näitaja aga oli 1,4 korda madalam näiteks Leedu, Läti ja Rumeenia näitajast.

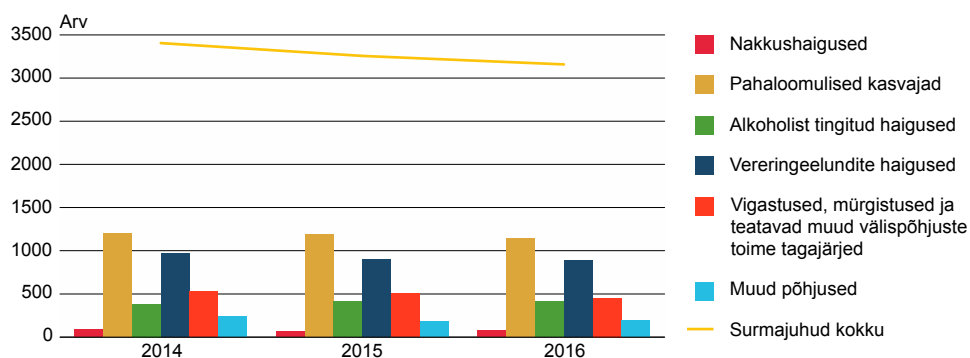
Aastal 2015 oli Eesti ennetatava välditava suremuse standarditud suremuskordaja Euroopa Liidu keskmisest 1,4 korda suurem. Väiksem oli see Itaalias, Küprosel ja Hispaanias, olles Eesti näitajast kaks korda väiksem. Aastal 2015 oli näitaja suurim samuti kuues Euroopa Liidu riigis: Leedus, Ungaris, Lätis, Rumeenias, Slovakkias ja Horvaatias. Eesti vastav näitaja oli aga 1,4–1,3 korda väiksem kui Leedus, Ungaris ja Lätis. Siiski vähenevad mõõdukalt nii raviga kui ka ennetusega välditavad surmad Eestis ja ka kogu Euroopa Liidus.

Raviga välditavad surmad Eestis, 2014–2016



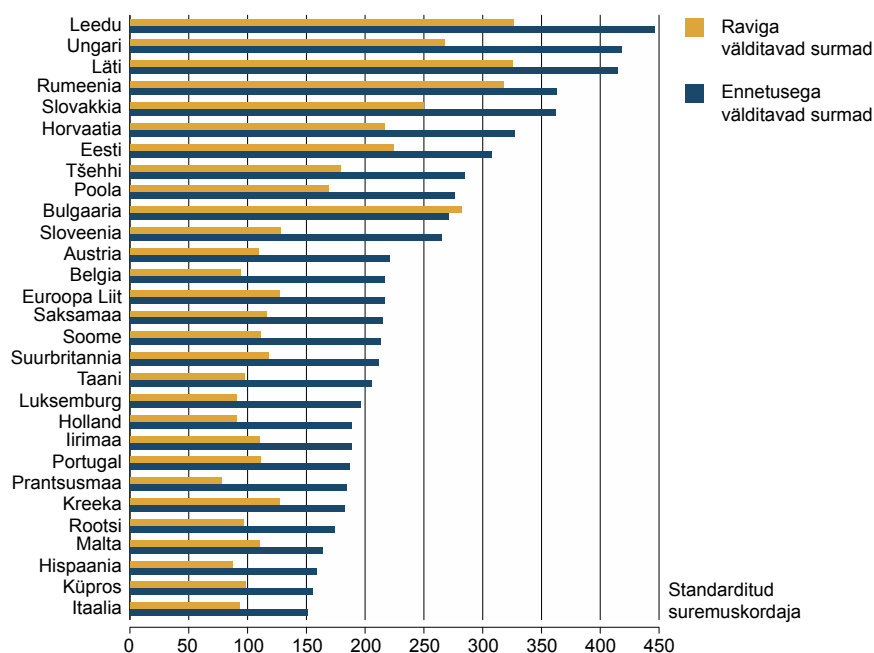
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Ennetusega välditavad surmad Eestis, 2014–2016



Allikas: Tervise Arengu Instituut

Välditavad surmad Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Raviga välditavad surmad vähenevad Eestis mõõdukalt.

Ennetusega välditavad surmad vähenevad Eestis mõõdukalt.

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on standarditud suremuskordajad Eestis pigem suured.



3.6. SUREMUS KROONILISTESSE HAIGUSTESSE



MÕISTED

Kroonilistesse haigustesse suremuse näitaja väljendab Euroopa standardrahvastikule taandatud alla 65-aastaste inimeste suremust kroonilistesse haigustesse 100 000 elaniku kohta. Vaadeldavad haigused on pahaloomulised kasvaja, südame isheemiatõved, alumiste hingamisteede kroonilised haigused, suhkurtõbi, peaaajuveresoonete haigused ning kroonilised maksahaigused ja -tsirroosid. Nendesse haigustesse suremist saab vältida ennetamise ja raviga, märgatav muutus saavutatakse nende koosmõju tulemusena.



OLUKORD EESTIS

Eestis on suremus kroonilistesse haigustesse viimasel 15 aastal vähenenud ligi kaks korda: 285-st 157,6-ni. Aastail 2000–2015 on näitaja vähenenud 45%, aastas vähenes see keskmiselt 3,8%. Euroopa Liidus keskmiselt on aastane vähenemine 2,3%. Meeste näitaja on naiste omast tunduvalt suurem, kuid meeste suremus kroonilistesse haigustesse väheneb kiiremini kui naistel. Meeste suremus kroonilistesse haigustesse Eestis oli 2015. aastal 223,7 ja naistel 101,5.

Aastatel 2003–2015 on Eestis suurenenud nii naiste kui ka meeste pahaloomulistesse kasvajatesse suremuse osatähtsus. Meestel on suurenenud pahaloomulistest kasvajatest (vastavalt 38% aastal 2003 ja 52% aastal 2015) ja kroonilistest maksahaigustest (7% ja 13%) tingitud surmade osatähtsus, vähenenud on surmad südame isheemiatõve (38% ja 25%) ja peaaajuveresoonte haiguste (14% ja 7%) tõttu. Suhkurtõve ja alumiste hingamisteede haiguste osa oli tühine nii vaadeldava ajavahemiku algul kui ka lõpul.

Meeste suremus kroonilistesse maksahaigustesse on suurenenud ka absoluutarvuna, mitte ainult suhtarvuna.

Kasvajatest põhjustatud suremuses domineerivad meeste hingamiselundite kasvaja, mille osatähtsus kasvajatest on siiski märgatavalt vähenenud (vastavalt 39% aastal 2003 ja 26% aastal 2015), ülejäänud kasvajate osatähtsus jääb 10% piiresse. Meestele eriomaselt saab eraldi välja tuua eesnäärme kasvajatest tingitud suremuse (5% varieeruvusega).

Palju on suurenenud naiste suremus pahaloomulistesse kasvajatesse (2003. aastal 50% ja 2015. aastal 71%) ja mõnevõrra kroonilistesse maksahaigustesse (9%) ja 13%). Märkimisväärselt on vähenenud suremus südame isheemiatõppe (22% ja 8%) ja peaaajuveresoonkonna haigustesse (15% ja 6%). Meestega sarnaselt on väga väike suhkurtõve ja alumiste hingamisteede haiguste osatähtsus.

Naiste suremuses on vähenenud soospetsiifiliste pahaloomuliste kasvajate (rinna-, emaka-, emaka- ja munasarjakasvaja) osa (vastavalt 44% ja 39% kõigist kasvajatesse surnud alla 65-aastastest naistest). Ajavahemiku 2003–2015 nii algul kui ka lõpul oli peamine kasvajatest tingitud surmapõhjus rinna pahaloomuline kasvaja, hingamiselundite pahaloomuliste kasvajate osa oli ligikaudu 10% kogu vaadeldud ajavahemiku suremusest.

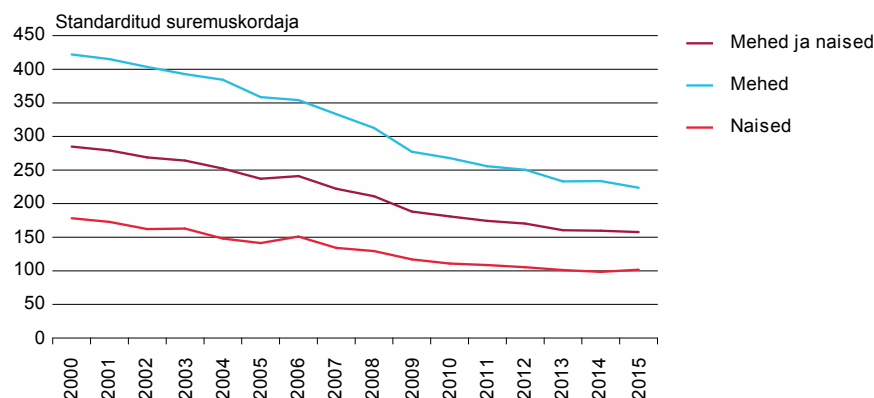


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on Eesti näitaja keskmisest suurem, kuid Ida-Euroopa riikidega võrreldes on Eestis olukord natuke parem. Euroopa Liidu 28 riigi pingereas on Eesti näitaja 21. kohal, meeste näitaja 22. Madalaima ja kõrgeima väärtuse erinevus Euroopa Liidus oli naistel kolmekordne ja meestel peaaegu neljakordne.

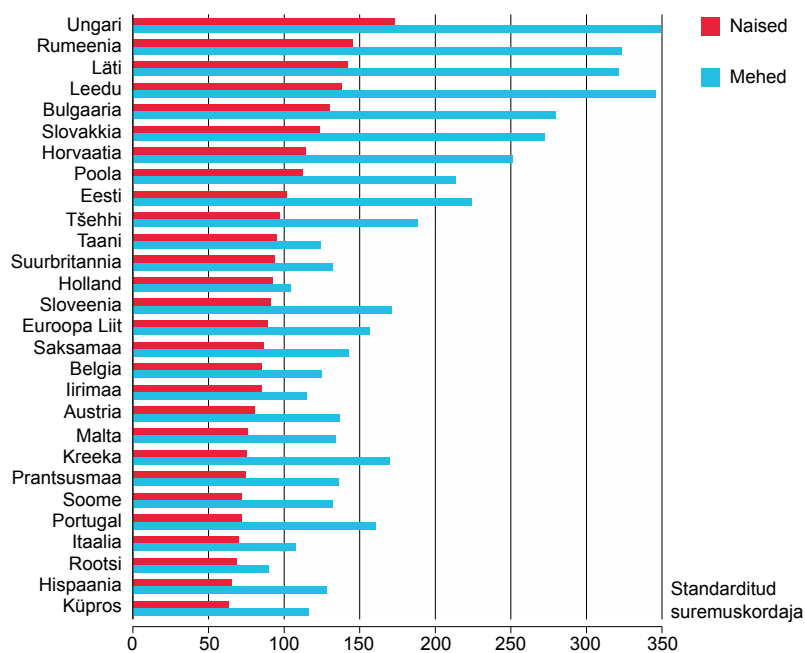
Krooniliste haiguste tõttu on Euroopa Liidus ja ka Eestis alla 65-aastaste inimeste peamine surmapõhjus pahaloomulised kasvaja. Tähtsuset teine on kõigis riikides suremus südame isheemiatõppe, kolmandal kohal on kroonilised maksahaigused ja -tsirroosid. Meeste suremus südame isheemiatõppe tõttu on palju suurem kui naistel, kuid üldiselt väheneb kõigis riikides suremus selle haiguse tagajärjel. Seda saab seletada tubaka vähenenud tarvitamise ja parema arstiabiaga. Ka meeste suremus vähkkasvajate tõttu on kõigis riikides suurem kui naistel. Seda lõhet saab seletada osaliselt sellega, et mehed on ohuteguritega rohkem kokku puutunud.

Suremus kroonilistesse haigustesse 100 000 alla 65-aastase inimese kohta Eestis, 2000–2015



Allikas: Eurostat

Suremus kroonilistesse haigustesse Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Suremus kroonilistesse haigustesse on vähenenud, kuid meestel on see naiste omast endiselt suurem.

Euroopa Liidu riikides erineb kroonilistesse haigustesse suremuse näitaja naistel kolm ja meestel neli korda.



3.7. OHTLIKE VIIRUSTEGA NAKATUMINE



MÕISTED

Ohtlike viirustega nakatumise näitaja väljendab teatud nakkushaiguste, nagu HIV-nakkuse, tuberkuloosi, C- ning B-viirushepatiidi uusi juhte 100 000 elaniku kohta.

Nakkushaigus on haigus või haigustunnusteta kandlusseisund, mis on põhjustatud nakkustekitaja sattumisest organismi ja levib või mille korral on alust oletada levikut inimeselt inimesele või loomalt inimesele otseselt või kaudselt.

Haigestumuskindaja (uute ja korduvate haigusjuhtude arv 100 000 elaniku kohta) väljendab haigusjuhtude arvu rahvaarvu suhtes mingil ajavahemikul. Rahvusvahelise võrdluse graafilisele esitusele on valitud HIV-nakkuse ja tuberkuloosi andmeid.



OLUKORD EESTIS

Aastal 2017 diagnoositi Eestis 219 uut HIV-nakkuse juhtu (16,6 juhtu 100 000 elaniku kohta). Naiste osatähtsus uute juhtude seas oli 33% ehk enamik uutest nakatunutest olid mehed. 2017. aastal registreeriti meeste seas 23,6 ja naiste hulgas 10,5 uut HIV-nakkuse juhtu 100 000 mehe või naise kohta. HIV-positiivsete isikute keskmine vanus on tõusnud: 2000. aastal oli see keskmiselt 22-elu-aastat, 2016. ja 2017. aastal aga 37,6 eluaastat. 2017. aastal avastati 43% uutest juhtudest Tallinnas ja 37% Ida-Virumaal. Kokku on aastate jooksul (1987–2017) Eestis HI-viirus diagnoositud 9711 inimesel. Viimasel viiel aastal ei ole uute juhtude arv eriti vähenenud. Küll aga on aasta-aastalt paranenud HIV-testimine, mis annab alust arvata, et uute juhtude väike langus ei ole seotud testimise vähenemisega.

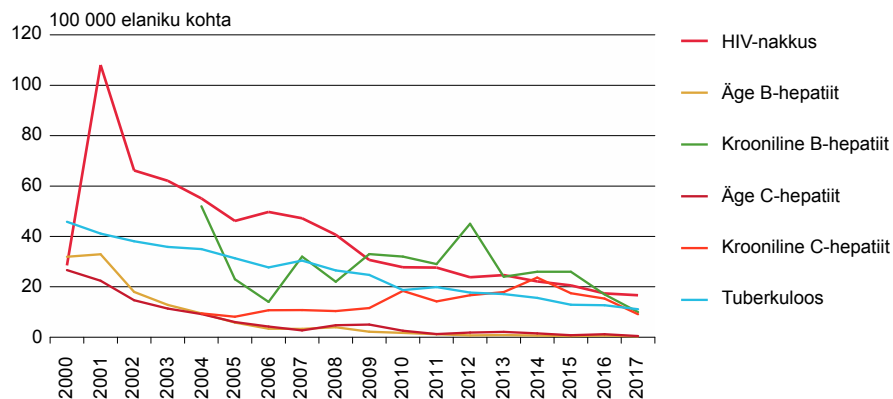
Ägedasse B-viirushepatiiti haigestumine oli Eestis suurim aastatel 1997–2002 (kuni 39 juhtu 100 000 elaniku kohta). Alates 2003. aastast on näitaja vähenenud, eriti alla 30-aastaste elanike seas. Alates 2012. aastast ei ületa haigestumine Eestis üht juhtu 100 000 elaniku kohta. Aastal 2017 olid uutest registreeritud ägeda B-viirushepatiidi juhtudest pooled meestel ja pooled naistel (vastavalt 0,32 ja 0,29 juhtu 100 000 mehe või naise kohta) ning kroonilise korral 80% naistel (vastavalt 0,32 ja 1,15 juhtu 100 000 mehe või naise kohta). Peamiselt vähendab haigestumist laste vaksineerimine. Alates 2004. aastast registreeritakse¹ Eestis ka haigestumist kroonilisse B-viirushepatiiti, mille näitaja on jäänud vahemikku 1,0–3,8 juhtu 100 000 elaniku kohta.

Ägedasse C-viirushepatiiti haigestumine oli Eestis suurim aastatel 1998–2001 (kuni 25,3 juhtu 100 000 elaniku kohta aastas). Alates 2002. aastast on haigestunute arv vähenenud, muutunud on ka nende vanuseline struktuur: enamik haigetest on viimastel aastatel vähemalt 30-aastased elanikud (haigestumise tõusu ajal olid nakatunud aga 15–29-aastased). Viimase kuue aasta jooksul on haigestumine jäänud vahemikku 0,5–2,1 uut juhtu 100 000 elaniku kohta. Ägedatest juhtudest 67% oli 2017. aastal meeste hulgas (vastavalt 0,65 ja 0,29 juhtu 100 000 mehe või naise kohta). Haigestumise vähenemise peamist põhjust on raske välja tuua, tõenäoliselt on HIV-nakkuse profülaktika mõjutanud ka C-viirushepatiiti nakatumist, sest levikuteed ja riskirühmad on mõlemal haigusel samad.

Kroonilist C-viirushepatiiti registreeritakse Eestis alates 2004. aastast. Avastatud juhtude arv ja kindaja 100 000 elaniku kohta on Eestis väga suured. Viimastel aastatel on see jäänud vahemikku 9,1–24,2 juhtu 100 000 elaniku kohta ehk 120–311 uut haigusjuhtu aastas, kõige suurem oli näitaja 2014. aastal. Kroonilistest juhtudest 72% diagnoositi 2017. aastal meeste hulgas (vastavalt 13,9 ja 4,5 juhtu 100 000 mehe või naise kohta). Uute juhtude arvu mõjutavad märgatavalt sõeluuringud ehk kas ja kui sageli kõnealuse haiguse esinemist elanike hulgas testitakse. Eestis kontrollitakse kõnealust haigust kõigil kinnipeetavatel, see on ka põhjus, miks 30–50% registreeritud haigusjuhtudest diagnoositakse igal aastal just kinnipeetavate hulgas. C-viirushepatiit on Eestis aladiagnoositud, seega võib Eestis hinnanguliselt olla kuni 20 000 ägeda või kroonilise haiguse kandjat.

¹ Kroonilisse B-viirushepatiiti haigestumisi diagnoositi ka enne 2004. aastat, kuid Tervise Arengu Instituudi nakkushaiguste registris ei ole andmeid varasemast ajast.

HIV-nakkuse, tuberkuloosi, B- ja C-viirushepatiidi uued juhud Eestis, 2000–2017*



*HIV, B- ja C-hepatiidi andmed on nakkushaiguste registrist, tuberkuloosi andmed tuberkuloosiregistrist.

Allikas: Tervise Arengu Instituut

HIV-nakkuse, tuberkuloosi, B- ja C-hepatiidi uute juhtude arv 100 000 elaniku kohta väheneb.



3.7. OHTLIKE VIIRUSTEGA NAKATUMINE



OLUKORD EESTIS

Tuberkuloosi esmasjuhtude arv väheneb. 2017. aastal registreeriti Eestis 175 tuberkuloosijuhtu, neist 146 olid uued ehk esmasjuhud, 25 olid tuberkuloosi retsidiivid ja 4 muud tuberkuloosi korduvjuhud. Haigestunute keskmine vanus oli 53,5 eluaastat, noorim oli 18- ja vanim 92-aastane. Meeste seas on esmashaigusjuhtude arv 100 000 elaniku kohta tunduvalt suurem kui naistel – vastavalt 16,5 ja 6,3 juhtu 100 000 mehe või naise kohta 2017. aastal. Eesti omapära on suur ravimresistentsete tuberkuloosivormide osa. Aastal 2017 registreeriti 36 multiraviresistentset (MDR¹) tuberkuloosijuhtu, neist 26 olid esmasjuhud. Külvpositiivsetest esmastest kopsutuberkuloosijuhtudest 21,5% olid MDR-vormid.

RAHVUSVAHELINE
VÕRDLUS

Aastal 2016. oli Eesti Euroopa Liidus uute HIV-nakkusjuhtude poolest 100 000 elaniku kohta Läti järel teisel kohal (vastavalt 17,4 ja 18,5 uut juhtu 100 000 elaniku kohta). Euroopa Liidu väikseimad arvud ehk parimad näitajad olid Slovakkias, Ungaris ja Horvaatias (kus see oli vastavalt 1,6, 2,3 ja 2,6 juhtu 100 000 elaniku kohta). Euroopa Liidu keskmine oli samal ajal 5,7 uut HIV-i juhtu 100 000 elaniku kohta.

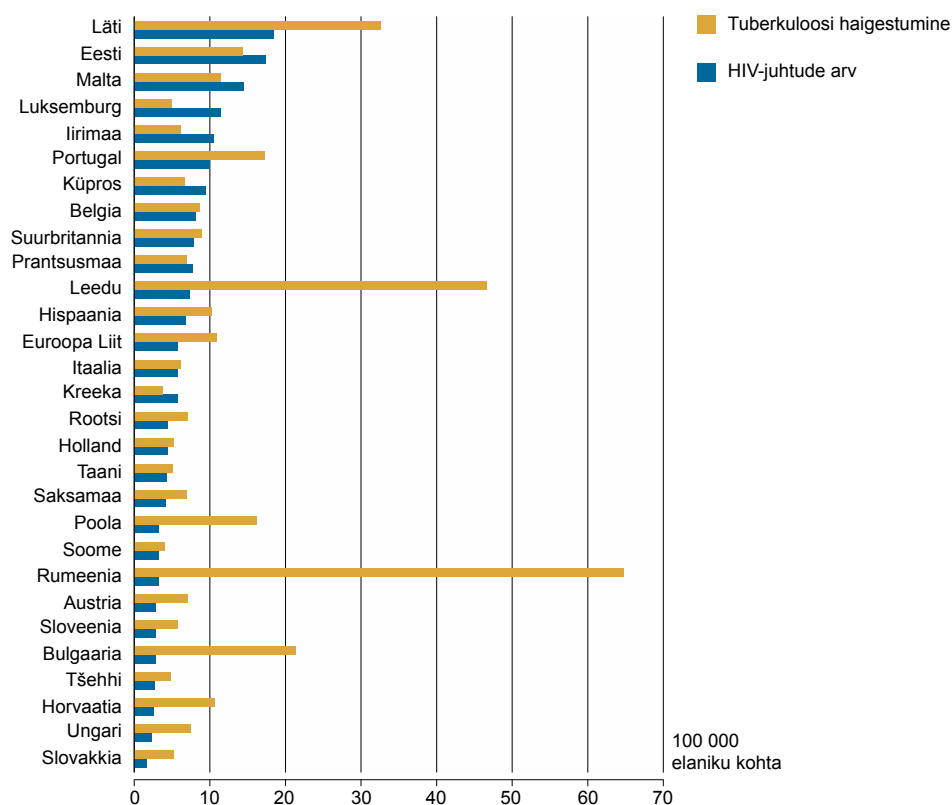
Haiguste ennetamise ja tõrje Euroopa keskuse (European Centre for Disease Prevention and Control) andmete kohaselt registreeritaks Euroopa Liidus igal aastal ligi 60 000 tuberkuloosi haigestumist. Tuberkuloosi korral on riikide võrdlusandmetes vaadeldud tuberkuloosi uusi ja retsidiivjuhte koos ehk haigestumist tuberkuloosi. Eestis oli 2016. aastal tuberkuloosi haigestumine (uued ja retsidiivjuhud kokku) veidi suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt: näitajad olid vastavalt 10,9 ja 14,3 juhtu 100 000 elaniku kohta. Eestist halvem oli olukord Lätis (32,6), Leedus (46,6) ja Rumeenias (64,7), näitaja oli väikseim Kreekas (3,8), Soomes (4,1) ning Tšehhis (4,8).

2016. aastal diagnoositi Euroopa Liidus keskmiselt 0,59 uut ägeda B-viirushepatiidi ning 8,7 uut kroonilise B-viirushepatiidi juhtu 100 000 elaniku kohta. Eestis olid need näitajad vastavalt 0,53 ning 1,14 ehk samal tasemel või tunduvalt väiksemad. Eestist suurem ehk kõige halvem oli ägeda B-viirushepatiidi näitaja Lätis (3,7), Maltal (1,6), Hispaanias (1,1) ja Leedus (1,1) ning kroonilise B-viirushepatiidi korral Rootsis (18,7), Lätis (15,0) ja Suurbritannias (17,0). Parim olukord Euroopa Liidus ehk ägeda B-viirushepatiidi väike arv on aga Küprosel (0,0), Poolas (0,13) ja Prantsusmaal (0,17) ning kroonilise B-viirushepatiidi väike arv Küprosel (0,0), Rumeenias (0,04) ja Portugalis (0,56).

2016. aastal diagnoositi Euroopa Liidus keskmiselt 7,9 ägeda C-viirushepatiidi uut juhtu 100 000 elaniku kohta, mis on Eesti vastavast näitajast 1,7 korda väiksem. Eestist halvem oli Euroopa Liidus olukord näiteks Lätis (76,08), Soomes (20,9) ja Suurbritannias (19,87), väikseim oli see näitaja aga Küprosel (0,12), Itaalias (0,32) ja Rumeenias (0,37).

¹ MDR-TB – tuberkuloosijuht, mille korral haigustekitaja on samal ajal resistentne vähemalt kahele tuberkuloosi põhiravimile: isoniasiidile ja rifampitsiinile, kuid esineda võib resistentsust ehk ravile allumatust ka teistele ravimitele.

HIV-nakkuse ja tuberkuloosi uued juhud Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskus

Eestis on eelkõige uute HIV-juhtude arv, aga ka tuberkuloosi haigestumine Euroopa Liidu keskmisest suurem.



3.8. ENESETAPUD



MÕISTED

Enesetappude arv näidatakse 100 000 elaniku kohta. Näitaja esitatakse nii absoluutarvudes kui ka osatähtsusena kõigist surmadest.

Rahvusvahelises võrdluses on kasutatud vanuse järgi standarditud (Euroopa standardrahvastik) suremuskordajat 100 000 elaniku kohta.

Surmapõhjused on rahvusvahelise haiguste klassifikaatori RHK-10 järgi koodivahemikus V01–Y89.



OLUKORD EESTIS

Aastail 2000–2016 on enesetapud aastas absoluutarvudes vähenenud üle kahe korra (415-st 199-ni). Seejuures eristuvad selgelt kaks ajavahemikku: 2000–2007, kui enesetappude arv vähenes järsult, olles keskmiselt 21 enesetappu aastas, ning 2007–2016, kui enesetappude arv oli stabiilne, keskmiselt 4,8 aastas. Enesetappude arv erineb sugude kaupa: meeste enesetapud moodustasid kõigist enesetappudest neli viiendikku ehk 80%. See suhe on vaadeldaval ajavahemikul jäänud samaks, paariprotsendilised kõikumised on juhuslikud ja suundumus puudub.

Enesetappude osatähtsus kõigis surmades on vanuserühmiti olnud stabiilne, vanuserühmas 20–39 olid üle 10% surmadest enesetapud, vanuserühmas 40–59 on see ligi 5% ja vähemalt 60-aastaste rühmas jääb napilt alla 1%. Tegemist aga on perioodilise kõikumisega, mis ei käi kaasas enesetappude üldarvu vähenemisega. Eelkõige on selline kõikumine iseloomulik nooremale (20–39-aastased) ja keskmisele vanuserühmale (40–59-aastased). Vanemas rühmas (vähemalt 60-aastat) on kõikumine väiksem ja võib ennustada senise suundumuse jätkumist: 0,7–0,9% üle 60-aastastest meestest lõpetavad elu enesetapuga.

Aastatel 2000–2017 on suitsiidide arv üldiselt siiski vähenenud. Selle peamised põhjused on üldise ühiskondliku stabiilsuse suurenemine, ennetus- ja teavitustöö ning parem arstiabi (rohkem enesetappe jääb katseks).

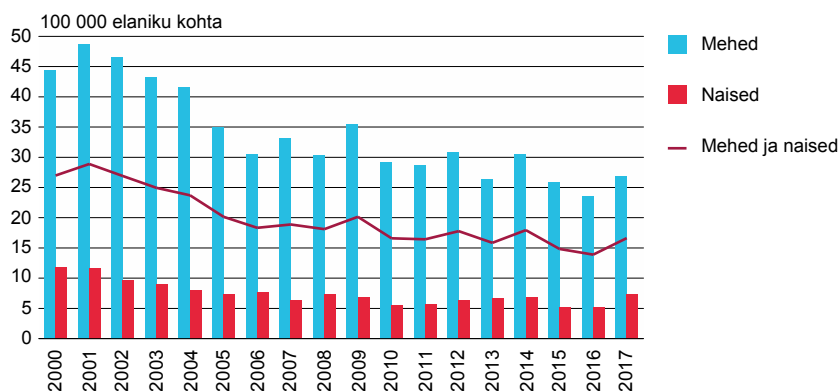


RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

Eestis on enesetappe Euroopa Liidu keskmisest rohkem, sarnane olukord on ka enamikus Ida-Euroopa riikides. Enim suitsiide on Leedus, järgnevad Sloveenia, Läti, Ungari, Horvaatia, Belgia. Eesti oli Euroopa Liidu riikide võrdluses 2015. aastal seitsmes. Eesti enesetappude tase ületab Euroopa Liidu keskmist ligi poolteist korda (146% Euroopa Liidu keskmisest), Leedu oma ligi kolm korda (278% Euroopa Liidu keskmisest).

Euroopa Liidu riikides on enesetappude vanusstruktuur valdavalt sarnane: kõige vähem on enesetappe alla 65-aastaste naiste hulgas: keskmiselt 4,4 juhtumit 100 000 naise kohta. Sagedamini võtavad endalt elu vanemad naised: keskmiselt 7,6 juhtumit 100 000 naise kohta. Alla 65-aastaste meeste hulgas oli enesetappude arv 14,9 juhtu 100 000 mehe kohta, kaks korda rohkem aga oli enesetappe üle 65-aastaste meeste seas (Euroopa Liidu keskmine 29,9 juhtu 100 000 mehe kohta).

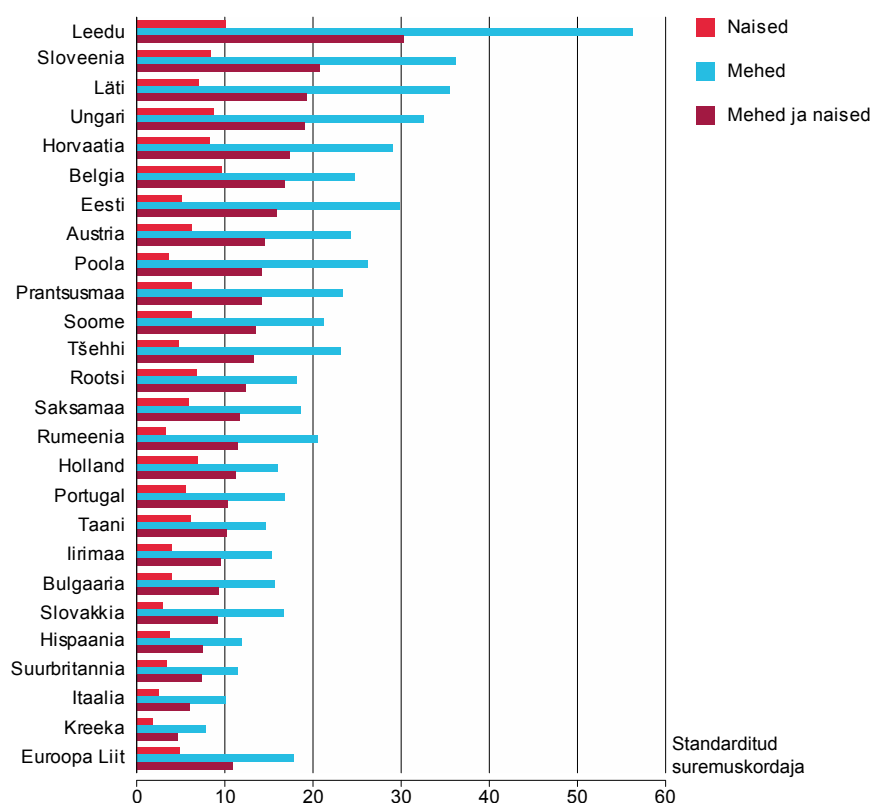
Enesetapud Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Mehed teevad enesetappe 100 000 elaniku kohta tunduvalt rohkem kui naised.

Enesetapud Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Eestis oli 2015. aastal enesetappe ligi 1,5 korda rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt.



3.9. PSÜÜHIKA- JA KÄITUMISHÄIRED



MÕISTED

Psüühika ja käitumishäirete näitaja väljendab esmashaigestumist kõnealustesse haigustesse.

Esmashaigestumus iseloomustab uute haigusjuhtude teket rahvastikus.

Eesti andmetes on psüühika- ja käitumishäire uus ehk esmasjuhtum patsiendi elus psühhiaatri esimest korda kinnitatud lõplik diagnoos rahvusvahelise haiguste ja tervise seotud probleemide statistilise klassifikatsiooni kümnenda väljaande (RHK-10) viienda peatüki „Psüühika- ja käitumishäired“ koodi F00–F98 alusel.

Haigestumuskordaja väljendab uute haigusjuhtude arvu rahvaarvu suhtes konkreetsel ajavahemikul, mis tavaliselt leitakse 100 000 elaniku kohta aastas.



OLUKORD EESTIS

Esmashaigestumus psüühika- ja käitumishäiretesse on Eestis viimastel aastatel suurenenud. 2016. aastal registreeriti psühhiaatri vastuvõttudel esimest korda psüühika- või käitumishäire 25 732 juhul, s.o 1956 juhtu 100 000 elaniku kohta. Aastatel 2015–2016 suurenes uute psühhiaatriliste haigusjuhtude arv 2–3% aastas, sealjuures on kiiremini suurenenud nooremate naiste esmashaigestumus. Uutest haigusjuhtudest kolmandikul diagnoositi neurootilised ja stressiga seotud häired, sealhulgas 5 juhtu iga tuhande mehe ja ligi 8 juhtu iga tuhande naise kohta. Naistel oli sageduselt teine uute diagnooside rühm meeleoluhäire: rohkem kui 5 juhtu iga 1000 naise kohta. Kiiremini suurenes nooremate naiste esmashaigestumus meeleoluhäiretesse, mille esinemissagedus suurenes ligi 12 juhuni iga tuhande 15–24-aastase naise kohta 2016. aastal.

Meestel on teine rohkem levinud diagnoos psühhoaktiivsete ainete (alkohol, narkootikumid) tarvitamisest tingitud psüühika- ja käitumishäire, mida esines ligi viiendikul psühhiaatri vastuvõtul käinud meestest. Sellise diagnoosiga mehi oli neli korda rohkem kui naisi ja uutest haigusjuhtudest registreeriti neli juhtu iga tuhande mehe kohta. Esmashaigestumus psühhoaktiivsete ainete kasutamisest tingitud psüühikahäiretesse sagenes rohkem 20–24-aastaste meeste hulgas, kuid oli keskmisest suurem nii selles vanuserühmas kui ka 25–54-aastaste hulgas. Psühhoaktiivsete ainete kasutamisest tingitud psüühikahäiretest registreeriti 2016. aastal 67% alkoholi ja 19% opioidide kasutamise tõttu. Pooled nendest juhtudest olid seotud psühhoaktiivse aine sõltuvusega.

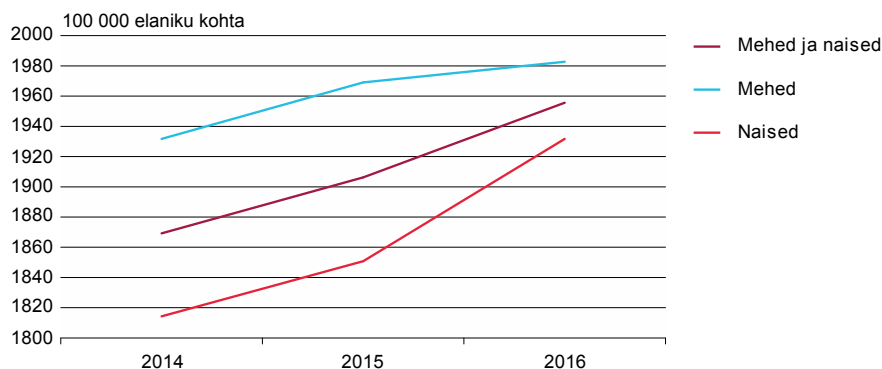


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2015. aasta andmetel oli Eestis psüühika- ja käitumishäirete esmashaigestumuskordaja 100 000 elaniku kohta võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega suurim. Eestile järgnesid Saksamaa, Slovakkia, Rumeenia, Poola ja Tšehhi, kus see ületab tuhat haigusjuhtu 100 000 elaniku kohta. Paraku on viimased WHO andmebaasis avaldatud andmed vaid 12 Euroopa Liidu riigi kohta.

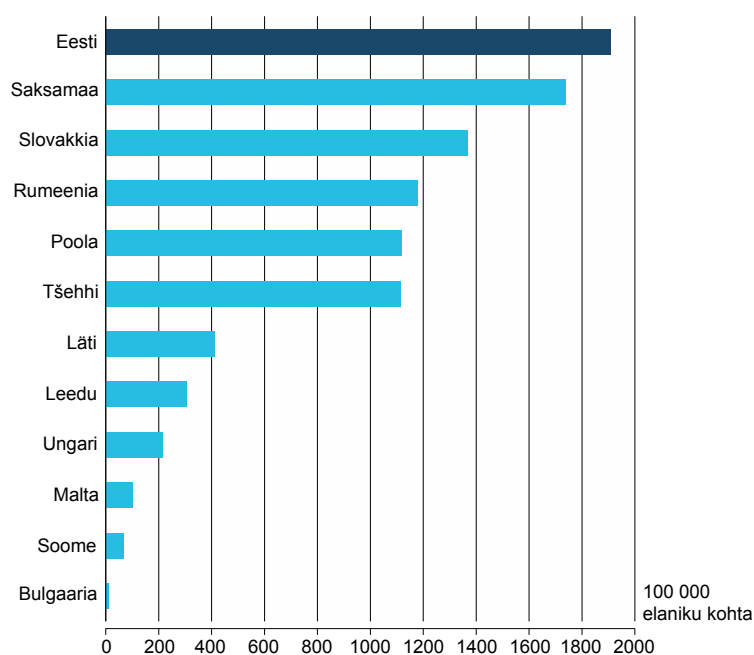
Haigusjuhtude arvestamisel võib esineda riigiti metoodilisi erinevusi nii psüühika- ja käitumishäirete diagnoosimisel kui ka nende kohta andmete kogumisel. Riigid kasutavad statistika koostamisel erinevaid andmeallikaid, sh registre andmeid. Tihti ei ühti registre eesmärgid statistika koostamise vajaduste ega kvaliteedinõuetega, mistõttu võib esineda andmete alakaetust, nt registreeritakse vaid teatava diagnoosi või raskusastmega haigusjuhte.

Psüühika- ja käitumishäirete esmashaigestumuskordaja Eestis, 2014–2016



Allikas: Tervise Arengu Instituut

Psüühika- ja käitumishäirete haigusjuhud Euroopa Liidus, 2015*



* Andmed puuduvad: Austria, Belgia, Horvaatia, Küpros, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Holland, Portugal, Sloveenia, Hispaania, Rootsi, Suurbritannia.

Allikas: Maailma terviseorganisatsioon

Viimastel aastatel on esmashaigestumus psüühika- ja käitumishäiretesse suurenenud.

Euroopa Liidu 12 riigi hulgas on Eestis psüühika- ja käitumishäiretega inimeste arv 100 000 elaniku kohta suur.



3.10. ALKOHOLI TARBIMINE



MÕISTED

Alkoholi tarbimist väljendatakse liitrites puhta ehk 100% alkoholi (absoluutalkoholi) arvestuses vähemalt 15-aastaste elanike kohta aastas. Kogu tarbimine hõlmab legaalsed ja illegaalsed müüki, millest jäetakse välja alkohol, mis turistid on Eestist kaasa ostnud ja siin tarbinud.¹



OLUKORD EESTIS

Alkoholi liigtarbimine toob ühiskonnale kaasa negatiivsed tagajärjed: kuritegevus (tahtlikud tapmised, perevägivald), mootorsõiduki juhtimine joobes ja seetõttu juhtuvad liiklusõnnetused, tule-, uppumis- ja vigastussurmad, haigestumine alkoholi liigtarbimise tõttu ja ravikulude suurenemine. Alkoholi liigtarbimine mõjub negatiivselt ka perekondadele, lähedastele ja tööandjatele.

Järjepideva alkoholipoliitika tõttu on vähenenud alkoholi tarbimissagedus, korraga tarbitav kogus ja rohkem eelistatakse lahjema jooke. Vähemalt 15-aastased elanikud tarbisid 2016. aastal inimese kohta 9,9 liitrit absoluutalkoholi. Võrreldes 2015. aastaga on alkoholi tarbimine vähenenud 0,6 liitrit ja võrreldes 2005. aastaga (tarbiti ligi 13 liitrit) on vähenemine 3,1 liitrit.

Alkoholi tarbimisharjumustes on sotsiaal-demograafilistes rühmades erinevusi. Aastal 2016 oli kange alkoholi ja õlle tarbijaid meeste hulgas märgatavalt enam kui naiste hulgas: kanget alkoholi oli tarbinud 73% mees- ja 33% naissoost alkoholitarbijatest, õlut vastavalt 82% ja 48%. Aastal 2005 oli kanget alkoholi tarbinud meeste osatähtsus 55% ja naiste oma 28%, samuti oli meeste seas õlle tarbimise osatähtsus suurem kui naistel (vastavalt 73% ja 34%).² Kangete alkohoolsete jookide tarbijaid oli 2016. aastal rohkem nii 18–29-aastaste kui ka vähemalt 65-aastaste rühmas (vastavalt 66% ja 65% nende vanuserühmade alkoholitarbijatest), sealjuures tarbisid kangeid alkohoolseid jooke kõige rohkem 65–74-aastased alkoholitarbijad (62%).

Alkoholi tarbimise üldise vähenemise tõttu on vähenenud õnnetustes (liiklus- ja tuleõnnetused, uppumised, kukkumised) hukkunud joobes inimeste arv. Samuti on vähenenud otseselt alkoholist põhjustatud haigustesse surnud inimeste arv: 2008. aastal suri 695 inimest, 2016. aastal 465.

Ka 15–16-aastased kooliõpilased tarvitavad alkoholi vähem: 2007. aastal oli alkoholi mitte tarvitanud õpilaste osatähtsus 5,7%, aastal 2015 juba 13%. Samuti on suurenenud nende kooliõpilaste osatähtsus, kes ei ole viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarvitanud: 2011. aastal oli neid 41%, aastal 2015 juba 62%.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidus tarbiti 2014. aastal vähemalt 15-aastaste ehk täiskasvanud elanike kohta 10,2 liitrit absoluutalkoholi, Eestis oli kõnealune näitaja samal aastal 11,09 liitrit. Seega tarbitakse Eestis täiskasvanud elaniku kohta alkoholi rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Kõige enam tarbiti 2014. aastal Euroopa Liidus alkoholi täiskasvanud elaniku kohta Leedus (15,2), Tšehhis (12,7) ja Belgias (12,6), kõige vähem aga Rootsis (7,3), Kreekas (7,5) ja Itaalias (7,6).

Eestit ainult Põhjamaadega võrreldes oli Eesti näitaja 2016. aastal Soome ja Taani vastavatest näitajatest väiksem, kuid Rootsist, Islandist ja Norrast suurem.

¹ Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat (2014, 2017). Eesti Konjunktuuriinstituut ja Tervise Arengu Instituut.

² 2005. aasta näitaja ei sisalda neid elanikke, kes enda sõnul tarvitasid alkoholi väga harva, 2016. aasta näitaja sisaldab ka isikuid, kes tarvitasid alkoholi väga harva.

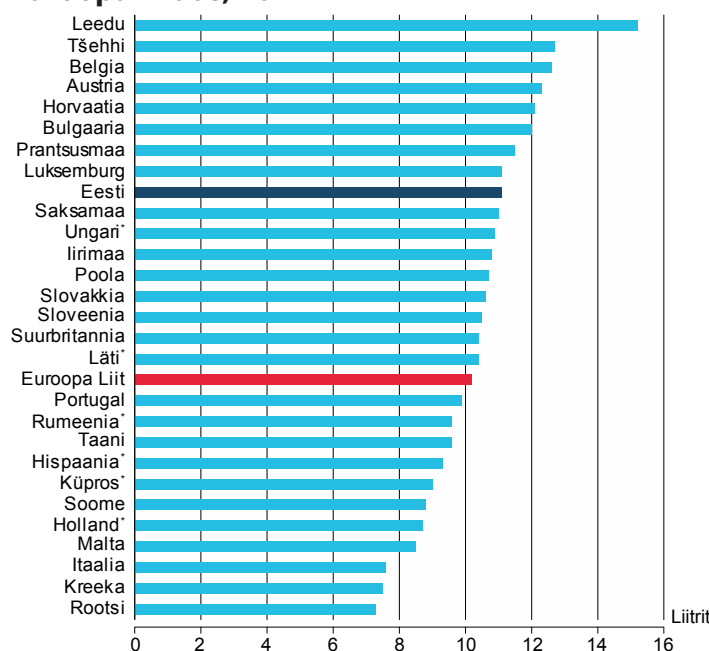
Alkoholi tarbimine 100% alkoholi arvestuses vähemalt 15-aastase elaniku kohta, 2005–2016*



* Tarbimine kokku võrdub legaalne müük miinus turistide kaasaostetud alkohol ja Eestis tarbimine pluss illegaalne müük.

Allikas: Alkoholi aastaraamat. Eesti Konjunkturiinstituut ja Tervise Arengu Instituut

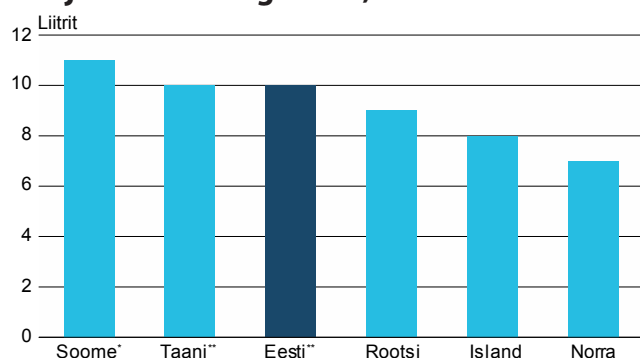
Alkohoolsete jookide tarbimine vähemalt 15-aastase elaniku kohta Euroopa Liidus, 2014



* Andmed 2013. aasta kohta.

Allikas: Maailma Terviseorganisatsioon

Alkohoolsete jookide tarbimine vähemalt 15-aastase elaniku kohta Põhjamaades ning Eestis, 2016



* Sisaldab soomlaste alkoholitarbimist välismaal.

** Ei sisalda turistide ostusid.

Allikas: Alkoholi aastaraamat. Eesti Konjunkturiinstituut ja Tervise Arengu Instituut

Eestis väheneb alkoholi tarbimine.

Eestis tarbitakse täiskasvanud elaniku kohta alkoholi rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt.

Põhjamaadega võrreldes on Eesti alkoholi tarbimiselt kolmandal kohal.



3.11. TUBAKA TARBIMINE



MÕISTED

Tubaka tarbimise näitaja väljendab igapäevasuitsetajate levimust ehk igapäevasuitsetajate osatähtsust 16–64-aastaste elanike hulgas. Rahvusvahelises võrdluses on vaadeldud igapäevasuitsetajate osatähtsust vähemalt 15-aastaste elanike hulgas.



OLUKORD EESTIS

Eesti 16–64-aastastest elanikest olid 21,3% aastal 2016 igapäevasuitsetajad. Igapäevasuitsetajaid on meeste hulgas ligi kaks korda rohkem kui naiste hulgas. Aastail 2000–2016 on igapäevasuitsetamine vähenenud nii meeste kui ka naiste hulgas, suurim oli see 2004. aastal: 32,8%, meestel 47,7% ja naistel 21,1%.

Peaaegu kõigis vanuserühmades on igapäevasuitsetajate osatähtsus vähenenud kolmandiku võrra või rohkem, välja arvatud 55–64-aastaste hulgas, kus kõnealune näitaja on pisut suurenenud. Igapäevasuitsetajaid on põhihariduse või lõpetamata põhiharidusega inimeste hulgas neli korda rohkem kui kõrghariduse seas. Igapäevasuitsetamine on aastast 2000 kõige rohkem vähenenud just kõrgharidusega inimeste hulgas (15%-st 9%-ni), kuid põhihariduse või lõpetamata põhiharidusega inimeste seas on see püsinud peaaegu muutumatuna 36,7%–36,9% vahel.

Positiivne on, et üha vähem noori vanuses 11, 13 ja 15 eluaastat on proovinud suitsu: 2005/2006. õppeaastal oli enam kui pool (55,1%) noortest suitsu proovinud, 2013/2015. õppeaastal oli kõnealune näitaja 33%.

Suitsetamise levimust elanikkonnas on oluline jälgida, sest suitsetamisega kaasnevaid aastakümneid kestvaid kroonilisi haigusi on palju ja need mõjutavad elukvaliteeti ning töövõimet. Hinnanguliselt põhjustas Eestis 2016. aastal kõigist surmadest 13% tubaka tarvitamine. Seega on tubaka tarvitamise tagajärjed ühiskonnale kulukad ja inimesele kannatusrohked.

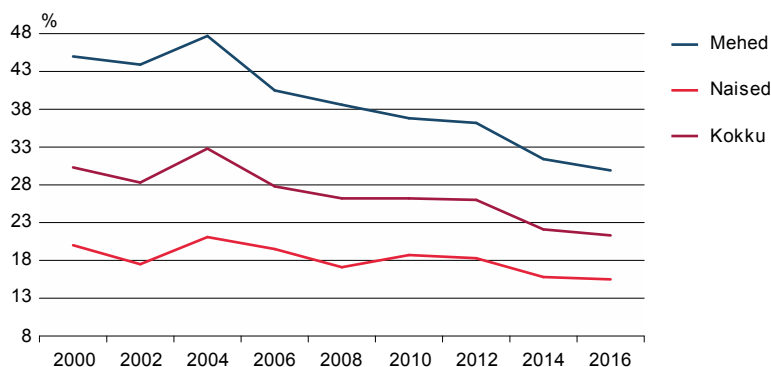


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Igapäevasuitsetajaid on Eestis vähemalt 15-aastaste elanike hulgas Euroopa Liidu keskmisest rohkem: 2014. aastal oli Eesti vastav näitaja 23,5%, Euroopa Liidus keskmiselt aga 19,2%. Euroopa Liidus oli kõnealune näitaja suurim Bulgaarias (28,2%), Kreekas (27,3%), Ungaris (25,8%) ja madalaim Rootsis (9,8%), Soomes (12,6%) ning Taanis (13,8%).

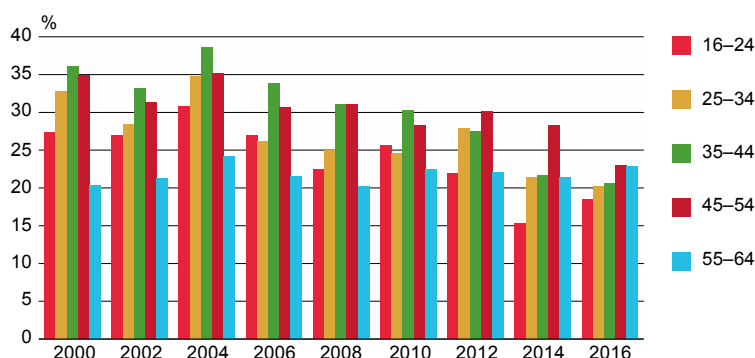
Naiste hulgas oli igapäevasuitsetajaid Eestis veidi vähem (15,4%) kui Euroopa Liidus keskmiselt (15,5%), mehi aga 1,4 korda rohkem: 33%, samal ajal oli Euroopa Liidu vastav näitaja 23,1%. Samuti võib täheldada, et põhihariduse või madalama haridustasemega elanike hulgas oli Eestis igapäevasuitsetamine tunduvalt enam levinud kui Euroopa Liidus keskmiselt: näitajad olid vastavalt 30,9 ja 19,5%.

Igapäevasuitsetajad 16–64-aastaste elanike hulgas Eestis, 2000–2016



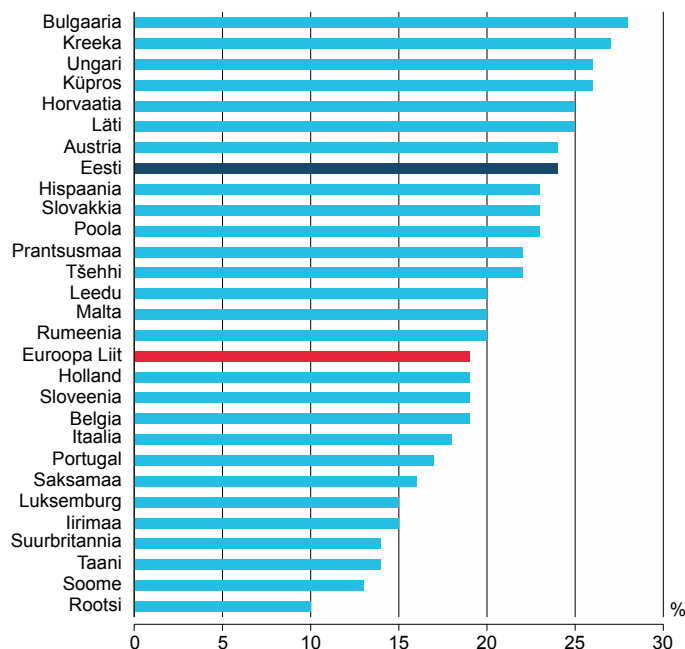
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Igapäevasuitsetajad Eestis, 2000–2016



Allikas: Tervise Arengu Instituut

Igapäevasuitsetajad vähemalt 15-aastaste elanike hulgas Euroopa Liidus, 2014



Allikas: Eurostat

Igapäevasuitsetajate osatähtsus 16–64-aastaste elanike hulgas väheneb.

Igapäevasuitsetajate osatähtsus Eestis on vähenenud vähemalt kolmandiku, välja arvatud 55–64-aastaste hulgas.

Eestis on igapäevasuitsetajaid vähemalt 15-aastaste elanike hulgas Euroopa Liidu keskmisest rohkem.

4 KVALITEETNE HARIDUS



TAGADA KÕIKIDELE KAASAV JA ÕIGLANE KVALITEETNE HARIDUS NING ELUESTVA ÕPPE VÕIMALUSED

Üleilmne eesmärk „Kvaliteetne haridus“ keskendub kvaliteetse hariduse kättesaadavusele ja võimalusele osaleda eluestvas õppes. Koolis käimist, haridustasemeid, õpetajate haridust ja õppeasutuste vastavust nõuetele (s.h sanitaartingimused) ning õpitulemuste erinevusi käsitletakse tervikuna.

ÜRO tegevuskava 2030¹ seab eesmärgi tagada tasuta, õiglane ning kvaliteetne alg- ja keskharidus kõigile. Enne kooli on vaja arendada väikelapsi, et nad oleksid valmis algharidust omandama.

Suurendada tuleb noorukite ja täiskasvanute arvu, kellel on tehnilised ning kutseoskused tööhõives osalemiseks.

Tuleb jõuda selleni, et kõigil õppuritel on säästva arengu toetamiseks teadmised ja oskused. Tähtis on jõuda jätkusuutliku eluviisini, väärtustada soolist võrdõiguslikkust, rahu ja vägivaldatut kultuuri, maailmakodanikuks olemist ning kultuurilist mitmekesisust. Õppeasutused peavad looma soodsa õpikeskkonna, olema lapsesõbralikud ja arvestama puuetega inimeste vajadusi. Arenenud riike kutsutakse üles panustama arenguriikide kutseharidusse, info- ja sidetehnoloogiasse, tehnilistesse ja insenerihariduse programmidesse ning õpetajakoolitustesse.

ÜRO aruande kohaselt² on haridusele juurdepääs kõige suurem probleem piirkonniti Sahara-taguses Aafrikas ja Lõuna-Aasias, kus üle 70% lastest ja noortest ei käi alg- ega põhikoolis. Haavatavate elanikkonnarühmade hulgas on puudega inimesed, põlisrahvad, pagulaslapsed ja vaeste perede lapsed maapiirkondades. ÜRO peab probleemi üheks põhjuseks koolitatud õpetajate puudust. Pole ka internetiühendust. Peale selle ei ole arengumaade paljudes haridusasutustes elektrit ega puhast joogivett.

Aastal 2014 sai kogu maailmas aasta enne koolikohustuslikku iga alusharidust või käis algkoolis kaks last kolmest, kuid arengumaades oli see suhe neli last kümnest. Kuigi hariduse kättesaadavuses on tehtud viimase 15 aasta jooksul olulisi edusamme, oli 2014. aastal endiselt ligikaudu 263 miljonit last ja noort, kes ei käinud koolis.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab, et haridussüsteem ja väljaõpe on majandusarengu alus: haridus on heaolu eeldus.

Üleilmne eesmärk „Tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning eluestva õppe võimalused“ on Eestis seotud hariduse eri vormide ja elanikerühmade osalemisega haridussüsteemis järgmiste näitajate alusel:

- eluestvas õppes osalemine;
- kolmanda taseme haridus;
- digipädevus;
- tippsooritustasemel õpilased;
- huviharidus;
- madala haridustasemega noored.

Eestis suureneb nii naiste kui ka meeste hulgas eluestvas õppes osalemise tähtsus. Kõrgharidusega 30–34-aastaste elanike osatähtsus on Eestis olnud püsivalt Euroopa Liidu keskmisest suurem. Tipptasemel teadmiste ja oskustega õpilaste osatähtsus on alates 2012. aastast püsivalt suurenenud ja rahvusvahelises võrdluses ollakse Euroopa Liidu paremiku hulgas. Siiski oli Eestis 2017. aastal veidi rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt madala haridusega 18–24-aastasi noori, kes ei jätkanud õpinguid.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



4.1. ELUKESTVAS ÕPPES OSALEMINE



MÕISTED

Elukestvas õppes osalemise näitaja väljendab nende 25–64-aastaste tööjõu-uuringus osalenud elanike osatähtsust, kes olid uuringule eelnenud nelja nädala jooksul osalenud õppes või koolitusel.

Elukestev õpe hõlmab kõiki formaalse ja mitteformaalse õppetöö ning koolituse vorme, mille eesmärk on parandada teadmisi ja oskusi ning suurendada kompetentsust iseenda, kodanikkonna, ühiskonna või tööturu vajaduste kohaselt. Koolituste hulka ei arvestata iseseisvat õppimist. Elukestev õpe on eesmärgistatud ja pidev (s.t ei ole juhuslik) õpitegevus, mille keskmes on õppija ja õppimine (mitte õpetamine).



OLUKORD EESTIS

Kiiresti muutuval tööturul konkurentsiks püsimiseks on üha enam vaja ennast täiendada ja juurde õppida. Seetõttu on elukestvas õppes osalemise tähtsus Eestis suurenenud. 2000. aastal osales elukestvas õppes 46 900 inimest, 2016. aastal aga juba 113 000 ja aasta hiljem veel kümne tuhande võrra rohkem (123 000).

Elukestvas õppes osales 2000. aastal 6,3% Eesti 25–64-aastastest elanikest, 2016. aastal 15,7% ja 2017. aastal 17,1%. Kõige vähem osaleti 2001. ja 2002. aastal: 5,3%. Alates sellest ajast on suurenenud nii formaalharidussüsteemis kui ka koolitustel osalemine, seejuures on kiiremini suurenenud koolitustel osalejate osatähtsus. Aastal 2000 oli koolitustel osalejaid 4,2%, 2016. aastal aga juba 11,6% ja 2017. aastal veelgi rohkem: 12,5%. Tööga seotud täiendus- või ümberõppekursusel käis 2017. aastal 7,7%, töökonverentsil või -seminaril osales 1,9% Eesti 25–64-aastastest elanikest. Huviala või harrastuse koolitusel osalejaid oli samuti 1,9%.

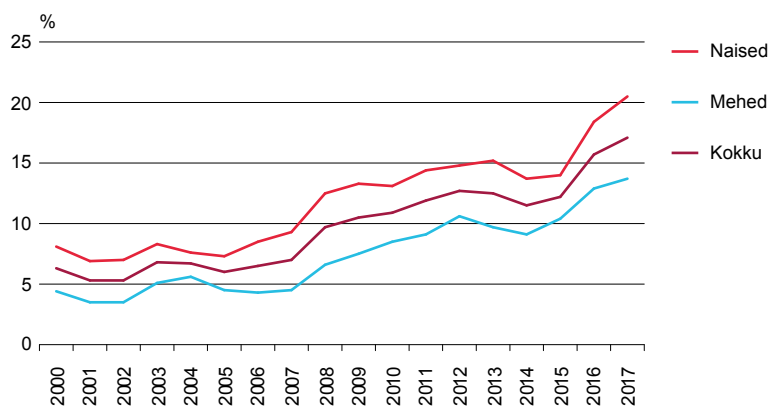


RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

Euroopa Liidu strateegilises raamistikus „Haridus ja koolitus 2020“ on seatud eesmärk, et vähemalt 15% täiskasvanutest vanuses 25–64 peaks osalema elukestvas õppes. 2017. aastal oli Euroopa Liidu keskmine näitaja 10,9% (2007. aastal 9,2%). Elukestvas õppes osalejate osatähtsus oli teistest riikidest märkimisväärselt suurem Rootsis (30,4%), Soomes (27,4%) ja Taanis (26,8%) – kõik nimetatud kolm riiki on seatud eesmärgi ületanud. Peale nende on sihtmärgini jõudnud veel viis riiki, nende seas ka Eesti (Eesti 2016. aastal). Kõige madalamad näitaja väärtused olid Rumeenial (1,1%), Bulgaarial (2,3%) ja Horvaatial (2,3%). Suurimad soolised erinevused olid Rootsis ja Taanis, kus naiste elukestvas õppes osalemise osatähtsus oli vastavalt 13,8 ja 9,1 protsendipunkti kõrgem kui meestel.

Kõige väiksemad soolised erinevused olid 2017. aastal neis riikides, kus oli ka üldiselt vähem elukestvas õppes osalejaid. Nii oli näiteks Bulgaarias naiste osatähtsus 0,2 protsendipunkti kõrgem, kuid Rumeenias ja Slovakkias oli osatähtsus napilt suurem hoopis meestel, vastavalt 0,1 ja 0,2 protsendipunkti. Rohkem mehi osales elukestvas õppes veel Kreekas ja Saksamaal, kus meeste näitaja oli vastavalt 0,3 ja 0,6 protsendipunkti kõrgem.

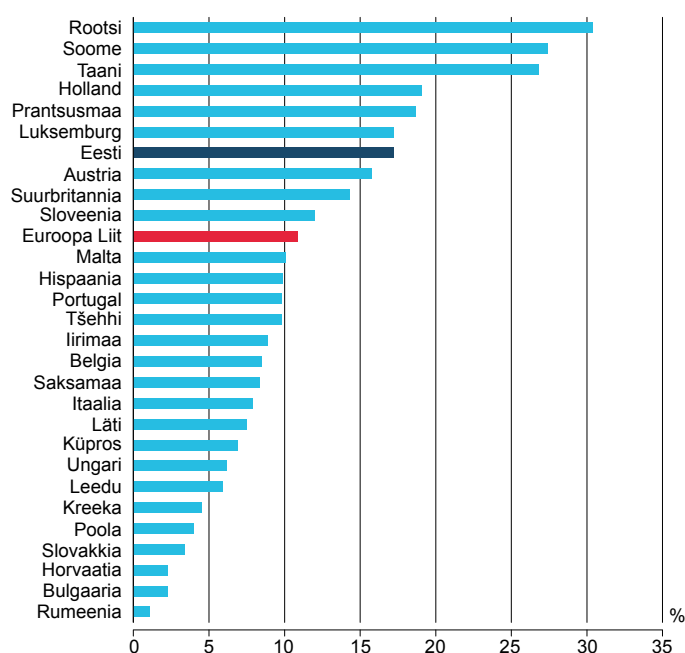
25–64-aastased elukestvas õppes osalenud Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Elukestvas õppes osaleb Eestis üha rohkem nii naisi kui ka mehi.

25–64-aastased elukestvas õppes osalenud Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

Elukestvas õppes osalenute määr on Euroopa Liidu riikides väga erinev, Eesti näitaja on keskmisest kõrgem.



4.2. KOLMANDA TASEME HARIDUS



MÕISTED

Kolmanda taseme hariduse näitaja väljendab kõrghariduse või sellega samaväärse hariduse saanud isikute osatähtsust 30–34-aastaste seas (ISCED astmed 5–8). Kolmanda taseme haridus järgneb keskharidusele ja seda omandatakse ülikoolides ning kõrgkoolides. Kolmanda taseme haridus on keskeri- ja tehnikumiharidus keskhariduse baasil, bakalaureus või sellega võrdsustatud haridus (rakendus- ja kutsekõrgharidus, diplomiõpe), magister või sellega võrdsustatud haridus, doktor või sellega võrdsustatud haridus.

Kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus näitab tööjõu kvaliteeti, kõrghariduse väärtustamist noorte hulgas ja kõrghariduse kättesaadavust.



OLUKORD EESTIS

Tööturul vajatakse üha enam inimesi, kes suudavad lahendada keerulisi ülesandeid, käsitseda keerulisi seadmeid, iseseisvalt mõelda, olla uuendusmeelsed. Kõrge kvalifikatsiooniga inimeste suurem osatähtsus ühiskonnas võimaldab riigi majandusel kiiremini areneda.

Kolmanda taseme hariduse omandanute osatähtsus 30–34-aastaste hulgas on Eestis suurenenud. Aastal 2000 oli näitaja 30,4%, 2016. aastal 45,4% ja 2017. aastal koguni 48,4%. See on võrreldes 2000. aastaga 18 protsendipunkti rohkem ja 2016. aastaga võrreldes 3 protsendipunkti rohkem. Seejuures oli meeste näitaja 2017. aastal 41,6% ja naistel märgatavalt kõrgem 55,6% (2000. aastal meestel vastavalt 21,2% ja naistel 38,9%).

Mida kõrgema tasemega haridus on omandatud, seda paremad on võimalused saada tööd, paremaid töötingimusi ja kõrgemat palka. Meeste tööhõive määr kolmanda taseme haridusega 30–34-aastaste seas oli 2017. aastal 94,8% ja naistel 74,4%. Võrdluseks, samas vanuses madala haridustasemega meestel (ISCED astmed 0–2) oli tööhõive määr 14,6 protsendipunkti madalam ja naistel 25,1 protsendipunkti madalam. Naiste tööhõive on meeste tööhõivest madalam eelkõige seetõttu, et peres on lastega seotud põhjustel tööturult eemal pigem naised.

Kolmanda taseme hariduse kättesaadavuse parandamiseks rakendatakse „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ käigus erinevaid programme, nt kõrgharidusprogramm, digipöörde programm, õppe- ja karjäärinõustamise programm.

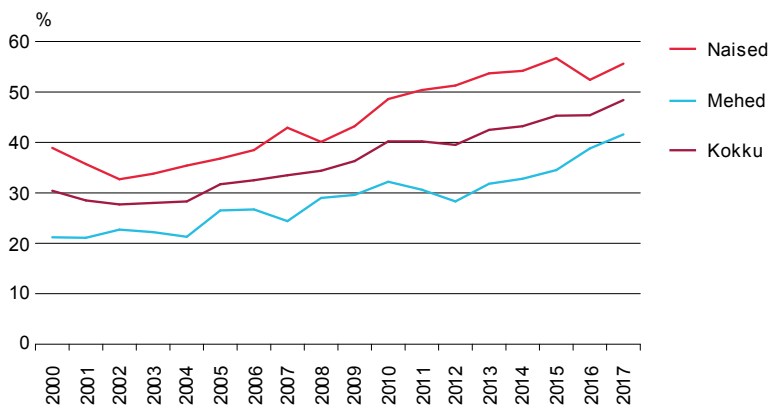


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidus kogutakse andmeid kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsuse kohta 30–34-aastaste seas alates 2002. aastast. Näitaja on suurenenud 23,6%-st 39,9%-ni (tõus 16,3 protsendipunkti). Seejuures oli 2017. aastal meeste näitaja 34,9% ja naistel 44,9%. Eesti oli 2017. aastal teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes kolmanda taseme haridusega isikute osatähtsuse poolest edukuselt seitsmendal kohal, Eesti näitaja oli 48,4%. „Euroopa 2020“ eesmärgini, mis on nii Eesti kui ka Euroopa Liidu 28 riigi jaoks 40%, jõuti Eestis aastal 2010.

Enam kui pooled 30–34-aastastest olid kolmanda taseme haridusega Leedus (58,0%), Küprosel (55,8%), Iirimaa (53,5%), Luksemburgis (52,7%) ja Rootsis (51,3%). Väikseim kolmanda taseme haridusega isikute osatähtsus oli aga Rumeenias (26,3%), Itaalias (26,9%) ja Horvaatias (28,7%). Seatud eesmärgi, mis on riigiti erinev, on ületanud juba 14 riiki. Kõige kõrgem sihtmärk (66%) on Luksemburgil, kes ei ole veel selleni jõudnud, madalaim aga Itaalia (26%), kes jõudis eesmärgini 2016. aastal. Kõikides liikmesriikides oli kolmanda taseme hariduse omandanuid rohkem naiste kui meeste hulgas.

Kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus 30–34-aastaste hulgas Eestis, 2000–2017



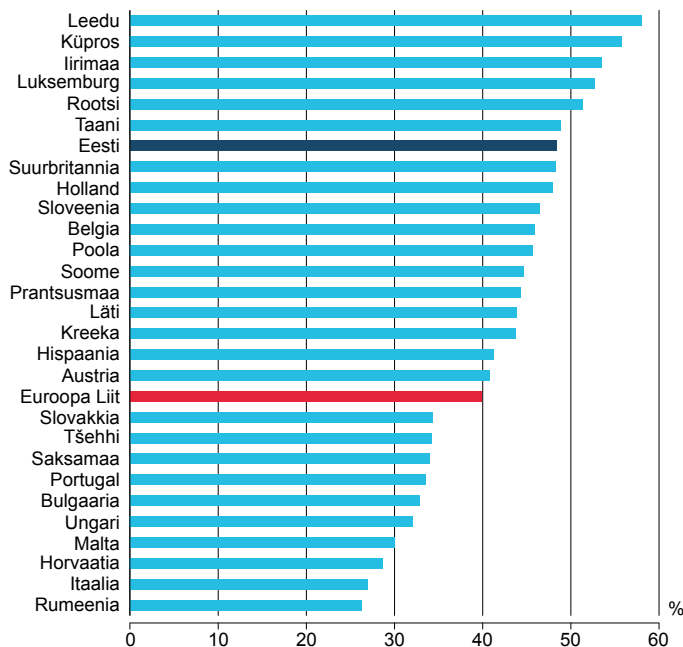
Allikas: Eurostat

Kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus 30–34-aastaste hulgas Eestis ja Euroopa Liidus, 2002–2017



Allikas: Eurostat

Kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus 30–34-aastaste hulgas Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

„Euroopa 2020“ eesmärk, mis Eestis on 40%, on saavutatud ka sugusid arvestades.

Eestis on kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus olnud Euroopa Liidu keskmisest püsivalt suurem.

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on Eesti kolmanda taseme haridusega isikute osatähtsuse poolest pigem edukate hulgas.



4.3. DIGIPÄDEVUS



MÕISTED

Digipädevuse näitaja väljendab 16–74-aastaste inimeste osatähtsust elanikkonnas, kellel enda arvates on vähemalt algtaseme digioskus ühes järgmistest valdkondadest: info töötlemine, suhtlemine, probleemide lahendamine või mõne programmi kasutamise oskus, ja kes on internetti kasutanud viimase 12 kuu jooksul.



OLUKORD EESTIS

Üha enam digistuvus ühiskonnas, kus tehnika areng mõjutab peaaegu iga valdkonda töö- ja koolielust vaba aja veetmiseni, on elukvaliteedi säilimisel ja parandamisel tähtis vallata ja kasutada digioskusi. 2017. aasta andmete kohaselt oli Eestis vähemalt algtasemel digioskus 60 protsendil 16–74-aastastest elanikest. Neist 35%-l on digioskus vähemalt kesktasemel, ülejäänud 25%-l aga algtasemel. Samasugune osatähtsus püsis ka 2016. aastal.

Vanuseti on digioskus kõige suurem nooremate ehk 16–24-aastaste elanike seas, kellest vähemalt algtasemel oli digioskus 93%-l, neist peaaegu kolmveerandil (74%) aga oli digioskus vähemalt kesktasemel. 25–54-aastastel oli digioskuste üldtase 71%, sh vähemalt kesktasemel 41%-l. Kõige vähem, veidi üle veerandi (28%) oli digioskusi 55–74-aastastel ja see tõusis aastaga kahe protsendi võrra. Vähemalt kesktasemel oli 55–74-aastastest 8% inimeste digioskus.

Nooremate inimeste paremal digioskusel on mitu põhjust. Noored puutuvad interneti ja tehnikaseadmetega kokku üsna vara, tihti juba lapseas, mistõttu tekib kasutamise harjumus ja need on muutunud igapäevaelu tavapäraseks osaks. Ka koolis on arvutiõpetus ja tutvustatakse interneti võimalusi, mis omakorda hõlbustab digioskuste kasutamist ja enesearendamist.

Sooliselt digipädevus väga ei erine, olles veidi parem meeste (61%) kui naiste (60%) hulgas.

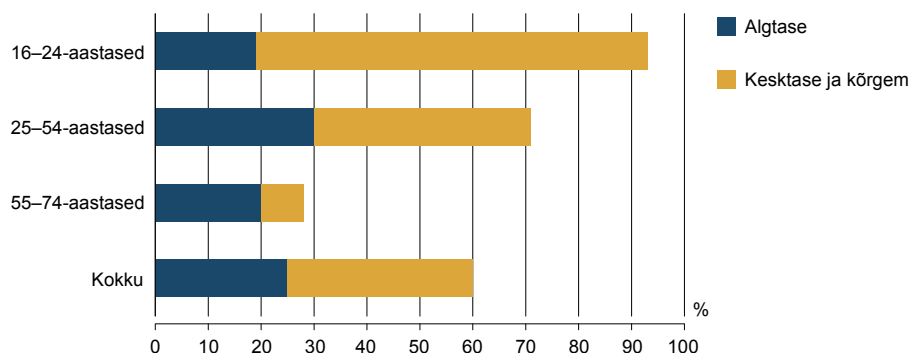


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Eestis on digioskuste üldtase (60%) Euroopa Liidu keskmisest (57%) parem. Eesti jagab Euroopa riikide digioskuste pingereas koos Tšehhiga 10. ja 11. kohta. Kõige kõrgem oli näitaja väärtus Luksemburgis (85%), Hollandis (79%) ja Rootsis (77%), madalaim aga Rumeenias ning Bulgaarias (mõlemas võrdselt 29%) ja Horvaatias (41%). Euroopa Liidus oli algtasemel digioskusi valdavate inimeste osatähtsus 26% ja vähemalt kesktasemel valdas digioskusi 31% inimestest.

Vanuseliselt oli digioskuste üldtase Euroopa Liidus keskmiselt 16–24-aastaste hulgas 82% (Eestis 94%), 25–54-aastaste seas 65% (Eestis 71%) ning 55–74-aastaste seas 34% (Eestis 28%). Sooliselt on digioskuste osatähtsus Euroopa Liidu keskmise põhjal suurem meeste (61%) kui naiste (55%) hulgas. Digioskuste valdajate osatähtsus naiste hulgas suurenes aastaga ühe ning meestel kahe protsendi võrra.

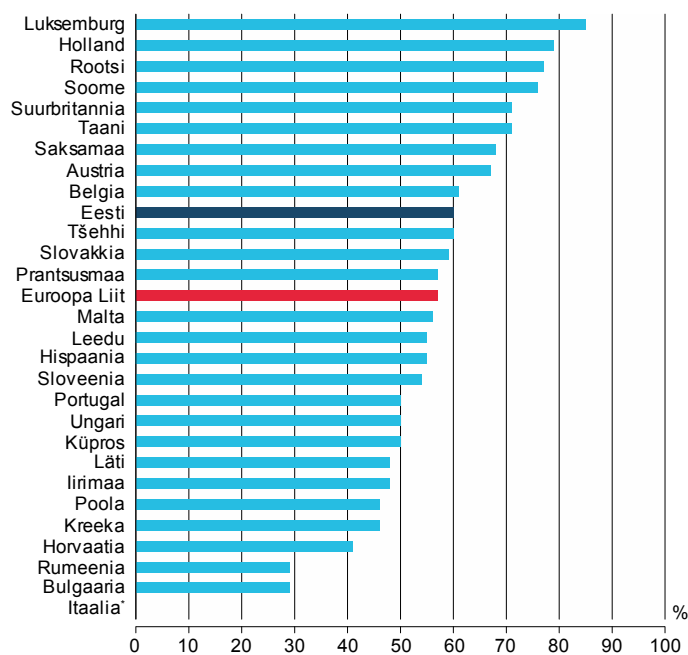
Digioskused taseme ja vanuse järgi Eestis, 2017



Allikas: Eurostat

Digipädevus on seotud vanusega: kõige parem on see 16–24-aastastel.

Digipädevusega elanikud Euroopa Liidus, 2017*



* Itaalia andmed puuduvad.

Allikas: Eurostat

Eestis on 16–74-aastaste digipädevus Euroopa Liidu keskmisest parem.



4.4. TIPPSOORITUSTASEMEL ÕPILASED



MÕISTED

Tippsooritusastemel õpilaste näitaja väljendab OECD rahvusvahelise õpilaste õpitulemuslikkuse hindamise programmi (Program for International Student Assessment – PISA) uuringus lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes 5. või 6. saavutustasemele jõudnud õpilaste (tippsooritajad) osatähtsust uuringus osalejatest.

PISA võrdleb haridussüsteeme, mõõtes 15-aastaste õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende rakendamist elulistes olukordades. Õpilaste sooritust hinnatakse kuuel saavutustasemel, kus 5. ja 6. tase on kõige kõrgemad.



OLUKORD EESTIS

Nelja järjestikuse PISA uuringu (2006, 2009, 2012 ja 2015) võrdluses on kõigis kolmes hindamisvaldkonnas: lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes tippude osatähtsus Eestis veidi suurenenud. Loodusteadustes oli 5. või 6. taseme saavutanud õpilaste osatähtsus 11,5% (2006), 10,4% (2009), 12,8% (2012) ja 13,5% (2015), matemaatikas vastavalt aastati 12,5%, 12,1%, 14,6 ja 14,2% ja lugemises 6,0%, 6,1%, 8,3% ning 11,1%.

Eestis on vähe alasooritajaid ja enamik õpilasi jõuab 3. ja 4. tasemele, endiselt on probleem tippsooritajate (5. ja 6. tase) väike osatähtsus. Rahvusvahelises võrdluses on traditsiooniline õpetamispraktika taganud meile edu, meil on vähe õpilasi alla teist taset ning enamik õpilastest on jõudnud 3. ja 4. tasemele. 5. ja 6. saavutustasemele jõudnud õpilaste vähesuse põhjused on seotud õpetamispraktikaga klassiruumis. Näiteks rakendavad Eesti loodusainete õpetajad kõige enam struktureeritud ja harvem uurimuslikku õpet ning õpilaste kognitiivsele arendamisele suunatud tegevust.¹

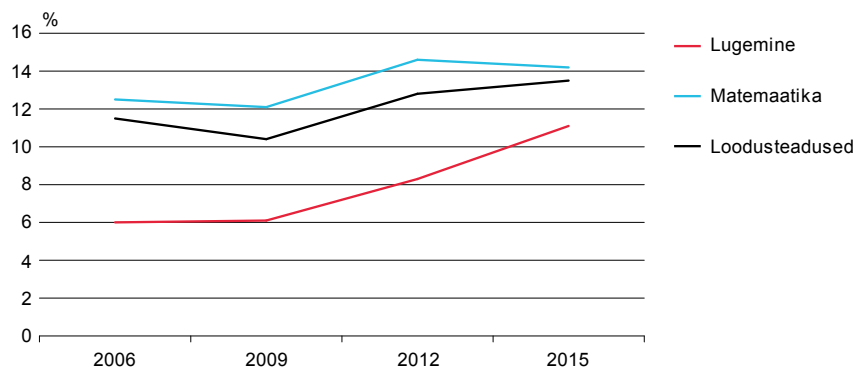


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2015. aastal oli Eesti kõigis kolmes hindamisvaldkonnas PISA uuringus osalenud 72 riigi seas keskmise soorituse alusel esimese kümne hulgas ja Euroopa Liidu riikide hulgas loodusteadustes ja matemaatikas esimene ja lugemises kolmas. PISA uuringud näitavad, et alates 2006. aastast on uuringus osalenud riikide seas jäänud stabiilseks näiteks keskmine oskuste tase loodusteadustes. Umbes veerandis riikides on tulemused paranenud. Eesti õpilaste keskmine loodusteaduslik sooritus on võrreldes kolme varasema PISA uuringuga tõusnud vaid kolme soorituspunkti võrra. Kuigi riikide kulutused haridusele on aastate jooksul suurenenud 20%, pole suurenenud nende mõju.

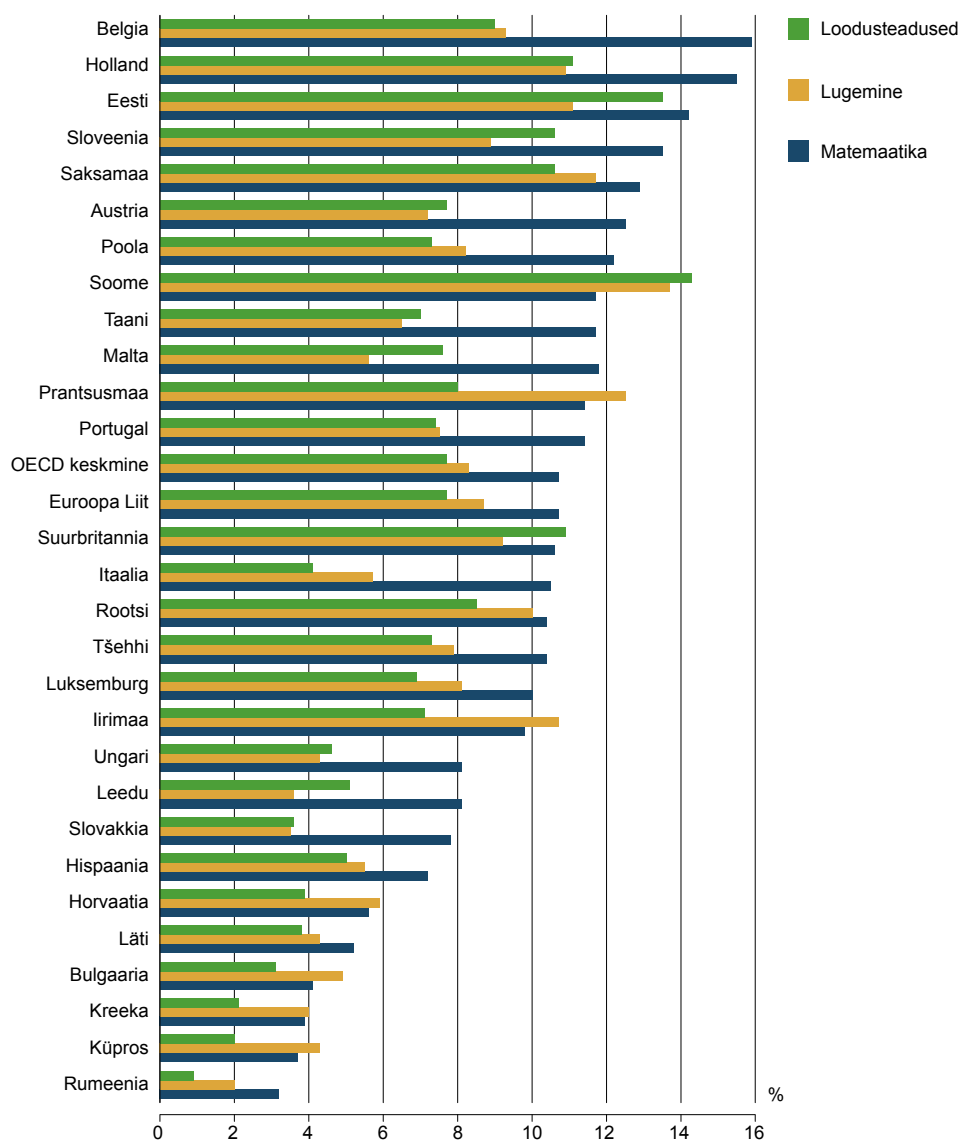
Eesti tippsooritajate osatähtsus on jäänud väiksemaks kui teistes tippriikides nii lugemises, matemaatikas kui ka loodusteadustes. Riikide võrdluses oli Eesti PISA 2015. aasta uuringus tippsooritajate osatähtsuse poolest loodusteadustes 6. kohal, matemaatikas 12. kohal ja lugemises 11. kohal. Tippsooritajad kahes või kõigis kolmes valdkonnas nimetatakse multitalentideks. Aastal 2012 oli Eestis multitalentide osatähtsus 5,3% (OECD keskmine 4,4%). PISA 2015. aasta uuringus oli nende osa Eestis küll tõusnud 6,1%-ni (OECD keskmine 3,7%), kuid näiteks Singapuris oli selliseid õpilasi 13,7%.

PISA testi 5. või 6. tasemel sooritanud õpilaste osatähtsus Eestis, 2006–2015



Allikas: Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

PISA testi 5. või 6. tasemel sooritanud õpilaste osatähtsus Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

Alates 2012. aastast on tippude osatähtsus kõigis kolmes hindamisvaldkonnas suurenenud.

Euroopa Liidu riikidest on Eesti tippsooritajate poolest paremiku hulgas.



4.5. HUVIHARIDUS



MÕISTED

Huvihariduse näitaja väljendab huvikoolide õpilaste osatähtsust oma vanuserühmas ehk kui suur osa vanuserühmast on kõnealusel õppeaastal kantud vähemalt ühe huvikooli nimekirja.

Huvikooli tegevus on huvihariduse standardi kohane ja õppetöö toimub õppekava alusel.

Arvesse ei võeta neid õpilasi, kes osalevad üldhariduskoolide juures ringides, käivad huvikoolina registreerimata koolides ja klubides ning teistes hobide harrastamist võimaldavates asutustes.

Rahvaarv suhtarvude arvutamiseks võetakse õppeaasta sisse jääva aasta 1. jaanuari seisuga.



OLUKORD EESTIS

Eestis on huvihariduses osalemine viimastel aastatel märgatavalt suurenenud. Õppeaastal 2008/2009. osales huvihariduses veidi alla 50 000 isiku, õppeaastal 2017/2018. aga oli näitaja juba peaaegu kahekordistunud ja ületas esimest korda 90 000 õpilase piiri.

Ootuspäraselt osalevad huvihariduses pigem lapsed ja noored. Siiski on huvikoolides osalemine aja jooksul suurenenud kõigis vanuserühmades. Aktiivseimad huvikoolide õpilased on 7–11 aastased. Õppeaastal 2008/2009. oli vähemalt ühe huvikooli nimekirja kantud alla kolmandiku kõigist 7–11 aastastest, kuid 2017/2018. õppeaastaks oli vastav näitaja esimest korda 50%. 12–18-aastastest käis 2017/2018. õppeaastal vähemalt ühes huvikoolis ligikaudu kolmandik, 0–6-aastastest aga kuuendik lastest.

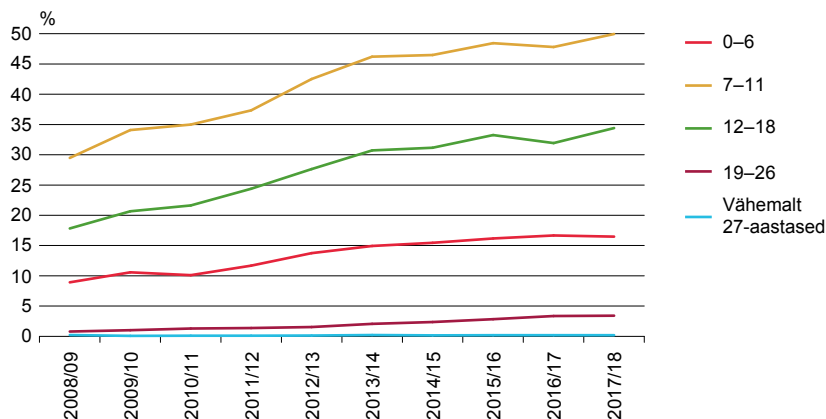
Vaadeldava ajavahemiku algusega võrreldes on tõusnud ka huvihariduses osalejate vanus. Aastal 2009 osalesid 19–26-aastased ning vähemalt 27-aastased huvikoolide töös võrdsel määral (alla 1%), kuid 2017/2018. õppeaastal oli huvikoolide nimekirja kantud 19–26-aastastest juba üle 3%.

Huvikoolides osalevate laste ja noorte osatähtsuse suurenemise taga võib olla mitu tegurit. Ühelt poolt on lisandunud riigi toetusi ja rakendatud meetmeid, et laste huvikoolides käimine peredele taskukohasemaks muuta. Teiselt poolt on majanduskriisiaegse 2008/2009. õppeaastaga võrreldes paranenud ka perede endi majanduslik toimetulek ja lapse huviring mahub rohkemate perede eelarvesse. Tähelepanuta ei saa jätta ka, et võrreldes 2008/2009. õppeaastaga on huvikoolide arv enam kui kahekordistunud. Seetõttu on ka koolid nõus rohkem õpilasi vastu võtma ja huvihariduse kättesaadavus on parem. Tunduvalt rohkem on ka huvihariduse õppekavasid, mistõttu on suurem võimalus leida endale meelepärane tegevus.

Huvikoolide õpilaste hulgas on naisi viimase kümne aasta jooksul olnud pisut rohkem kui mehi, kuid see erinevus pigem väheneb: 2008/2009. õppeaastal oli 60% huvikoolide õpilastest naissoost, kuid 2017/2018. õppeaastal moodustasid naised kõigist huvikoolis õppijatest 53%.

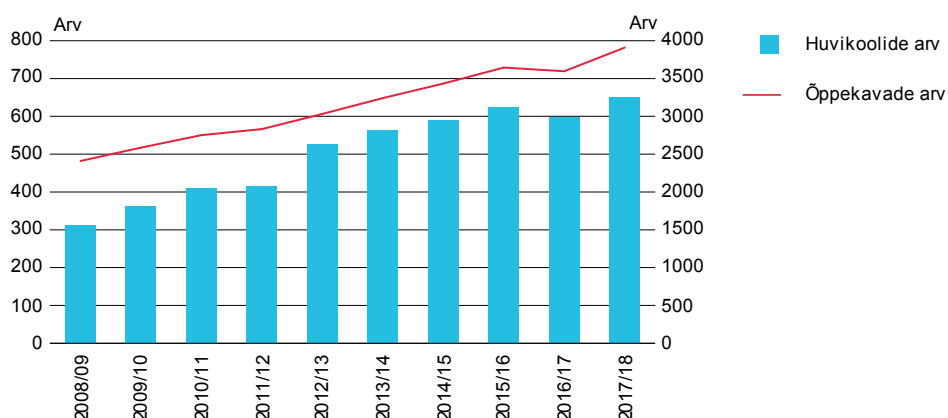
Valdav osa huvikoolide õpilastest käib huvikoolis Tallinna ümbruses: 2017/2018. õppeaastal oli Harjumaa huvikoolides rohkem õpilasi kui ülejäänud Eesti huvikoolides kokku (61 191). Õpilaste rohkuselt järgnesid Harjumaale Tartumaa (14 000), Ida-Virumaa (7637) ja Pärnumaa (7306) huvikoolid. Kõige vähem oli õpilasi Hiiumaa (417) ja Valgamaa (723) huvikoolides.

Huvikoolide õpilaste osatähtsus oma vanuserühmas Eestis, 2008/2009.–2017/2018. õppeaasta



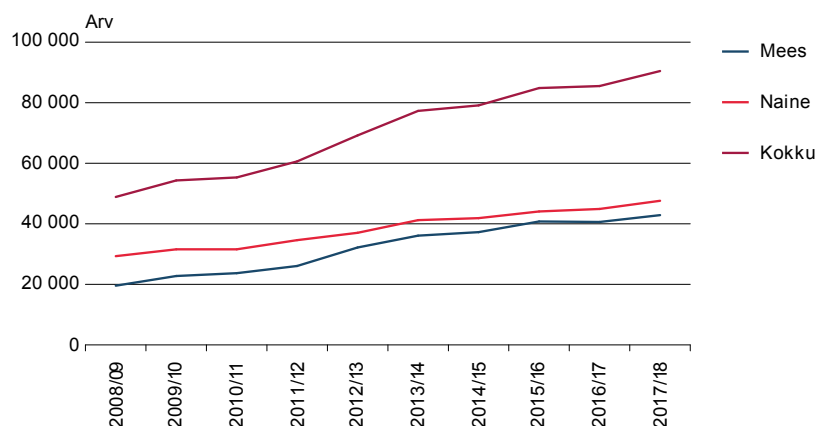
Allikas: Statistikaamet, Haridus- ja Teadusministeerium

Huvikoolide ja õppekavade arv Eestis, 2008/2009.–2017/2018. õppeaasta



Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Huvikoolide õpilased Eestis, 2008/2009.–2017/2018. õppeaasta



Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Huvikoolides käivate täiskasvanute arv suureneb, aktiivseimad huvikoolides osalejad on 7–11-aastased.

Huvikoolide ja õppekavade arv on 2008/2009. õppeaastast stabiilselt suurenenud.

Kuigi huvihariduses osaleb rohkem naisi, on aja jooksul ka meeste arv seal suurenenud.



4.6. MADALA HARIDUSTASEMEGA NOORED



MÕISTED

Madala haridustasemega noorte näitaja väljendab põhihariduse või sellest madalama haridustasemega noorte, kes ei jätka õpinguid ega osale koolitusel, osatähtsust 18–24-aastaste hulgas (ISCED tasemed 0–2). Teisiti öeldes on see madala haridusega noorte või ka varakult haridussüsteemist lahkunud noorte osatähtsus. Tegemist on noortega, kes on haridustee katkestanud enne põhihariduse omandamist, pärast põhikooli lõpetamist või keskhariduse omandamise käigus. Seega hõlmab näitaja nii need, kellel on vaid mõni klass haridust kui ka need, kellel jäi ainult keskkooli lõpueksam tegemata.



OLUKORD EESTIS

Haridustee varajane katkemine vähendab väljavaateid hästi tasustatud tööle, mis mõjutab toimetulekut tulevikus. Töenäosus töötuks jääda on suurem, see omakorda on seotud võimalike sotsiaalsete probleemidega nii indiviidi kui ka ühiskonna tasandil (vaesusrisk, kehvem tervis, kuritegevus jne).

Põhiharidusega või sellest madalama haridustasemega noori, kes ei jätkanud õpinguid, oli 2017. aastal 10,8%. Strateegia „Euroopa 2020“ eesmärk on vähendada 2020. aastaks 9,5%-ni nende keskharidusega noorte arv, kes ei õpi. Eesti näitaja oli madalaim 2013. aastal, kui oldi eesmärgi saavutamisele väga lähedal (9,7%).

Naistega võrreldes on aastaid olnud ligi kaks korda rohkem mehi, kes ei jätkanud õpinguid. 2017. aastal ei jätkanud madala haridusega 18–24-aastastest meestest õpinguid 14,2% ja naistest 7,3%. Üks haridussüsteemist väljalangemise põhjus on, et töötamist eelistatakse õppimisele. See on näiline pääsetee rahalises kitsikuses elavate perede noortele. See lahendus aga ei ole jätkusuutlik ja võib anda tulevikus suure tagasilöögi. Riskirühmas on eelkõige maal elavad noored mehed. Madala haridusega on tööd raskem leida, väheseid oskusi nõudvad tööd on enamasti madala palgaga ja ka ebatervislikumate töötingimustega.

2000. aastal oli madala haridusega inimeste töötuse määr 15–74-aastaste hulgas 23,6%, samal ajal kui kolmanda haridustasemega inimeste töötuse määr oli 7,6%. Aastal 2017 oli olukord palju parem ja töötuse määrad olid vastavalt 10,9% madala haridusega inimeste hulgas ja 3,2% kolmanda taseme haridusega inimeste seas.

Põhihariduse või sellest madalama haridustasemega noorte osatähtsuse vähendamisele aitab kaasa kooli ja kodu sidemete tugevdamine, kutseharidussüsteemi parandamine ja arendamine ning laste ja noorte heaks mõeldud sotsiaaltöö tõhustamine. Viimase kümne aasta jooksul on haridustee katkestanute osatähtsus vähenenud.

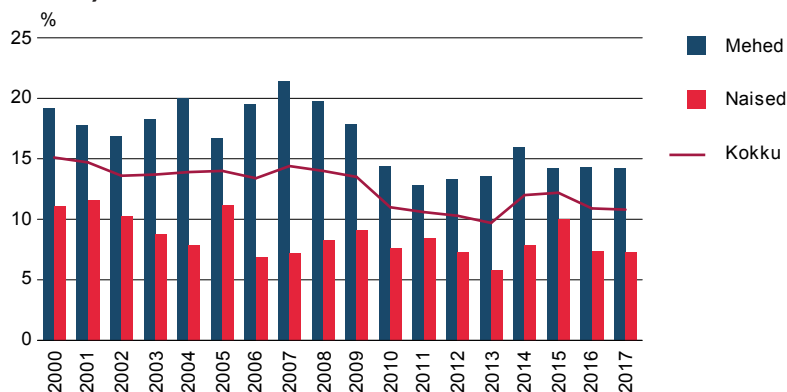


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Põhihariduse või sellest madalama haridustasemega 18–24-aastaste noorte osatähtsus Euroopa Liidu riikides jäi 2017. aastal vahemikku 3,1% Horvaatias kuni 18,6% Maltal. Eesti (10,8%) oli küll sarnasel tasemel Euroopa Liidu keskmisega (10,6%), kuid riikide suurte erinevuste tõttu oli Eestist kehvem näitaja vaid seitsmel riigil. Eesti oli varem keskmises rühmas koos näiteks Hollandi ja Soomega, kuid 2017. aastal oli Eesti haridustee katkestanute suure osatähtsusega riikide seas. Strateegia „Euroopa 2020“ eesmärgid on riigiti erinevad, näiteks kui Euroopa Liidu 28 riigi eesmärk on 10%, siis Horvaatial on see 5%, ja Rumeenial 11,5%.

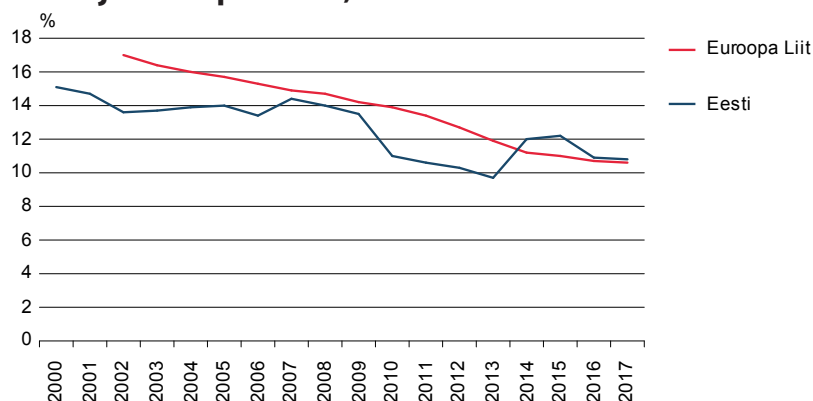
Neile seatud eesmärgi on saavutanud juba 14 riiki: Belgia, Taani, Iirimaa, Kreeka, Prantsusmaa, Horvaatia, Itaalia, Küpros, Läti, Leedu, Luksemburg, Holland, Austria ja Sloveenia. Nii nagu Eestis on ka teistes liikmesriikides haridussüsteemist varakult lahkujaid meeste hulgas rohkem, erandid on Bulgaaria, Rumeenia, Slovakkia ja Ungari, kus madala haridusega noori, kes ei jätkanud õpinguid, on rohkem naiste seas. Eestis on näitaja langenud aeglasemalt kui Euroopa Liidus keskmiselt.

Õpinguid mittejätkavate madala haridustasemega noorte osatähtsus Eestis, 2000–2017



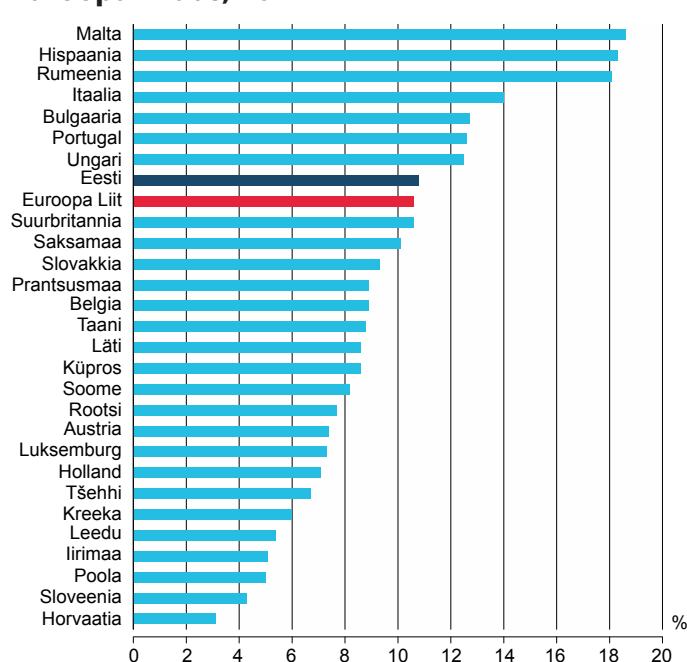
Allikas: Eurostat

Õpinguid mittejätkavate madala haridustasemega noorte osatähtsus Eestis ja Euroopa Liidus, 2000–2017



Allikas: Eurostat

Õpinguid mittejätkavate madala haridustasemega noorte osatähtsus Euroopa Liidus, 2017



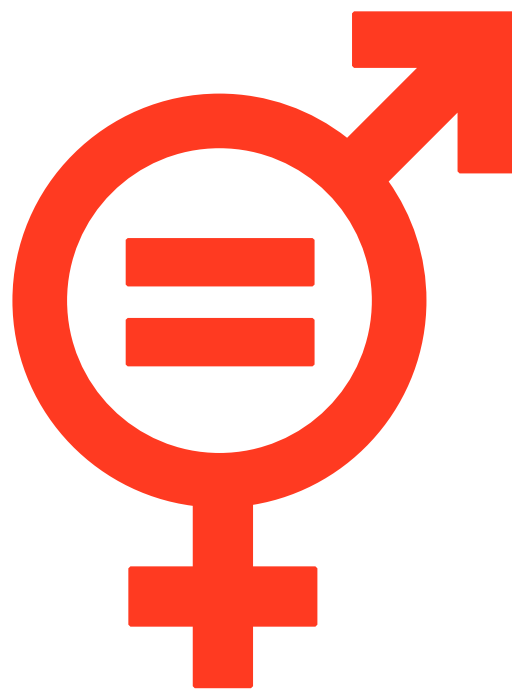
Allikas: Eurostat

Haridus-süsteemist langeb välja umbes kaks korda rohkem mehi kui naisi.

Õpinguid mittejätkavate põhihariduse või sellest madalama haridusega 18–24-aastaste osatähtsus väheneb.

2017. aastal oli õpinguid mittejätkavaid madala haridusega noori Eestis rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt.

5 SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS



SAAVUTADA SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS NING SUURENDADA NAISTE JA TÜTARLASTE MÕJUVÕIMU

Üleilmne eesmärk „Sooline võrdõiguslikkus“ keskendub naiste ja tütarlaste põhiõigustele ning soolisele võrdõiguslikkusele. Eesmärgi saavutamiseks on vaja rohkem panustada, sealhulgas kujundada õigusruum, mis aitaks vähendada soolist diskrimineerimist ja muuta hoiakuid ning sotsiaalseid norme.

ÜRO tegevuskava 2030¹ näeb ette kaotada naiste ja tütarlaste sooline ebavõrdsus ning ärakasutamine ja suurendada nende mõjuvõimu. Eesmärk on lõpetada naiste ja tütarlaste diskrimineerimine ning vägivald nende vastu. Tähtis on kindlustada naistele kõigil tasanditel võrdsed võimalused osaleda poliitikas, majanduses ja avaliku elu otsuste langetamises. Naistele ning tütarlastele tuleb tagada seksuaal- ja reproduktiivtervise teenuste üldine kättesaadavus.

ÜRO aruande² kohaselt esineb soolist ebavõrdsust nii arenguriikides kui ka arenenud riikides. Väga levinud on vägivald naiste vastu, sh seksuaalne vägivald. On riike, kus naistel ja tütarlastel puuduvad elementaarsed õigused ning võimalus haridust saada, võimuorganeid valida, tööl käia jne.

Lapsabielude arv on küll vähenemas, kuid püsib siiski suur: 2015. aastal oli üks neljast 20–24-aastasest naisest abiellunud enne 18 eluaastat.

Naiste mõjuvõimu näitaja on nende osatähtsus seadusandlikes ja võimuorganites: 2017. aastaks oli naiste osatähtsus parlamendi liikmete seas suurenenud 10% võrreldes aastaga 2000 ja oli 23,4%. ÜRO hinnangul on kõnealune määr siiski madal, mistõttu tuleks rakendada rangemaid meetmeid (nt seada kvoodid). Samuti on naised vähe esindatud juhtivatel ametikohtadel: ajavahemikul 2009–2015 oli vähem kui kolmandik kesk- ja tippjuhtidest naised (67 riigi arvestuses).

Eesti säästva arengu strateegia³ soolist võrdõiguslikkust otseselt ei käsitle, kuid 2004. aastal võeti vastu soolise võrdõiguslikkuse seadus, mille eesmärk on tagada Eesti põhiseadusest tulenev naiste ja meeste võrdne kohtlemine. Aastal 2016 kiitis valitsus heaks „Heaolu arengukava“⁴, mille neljas alaeesmärk ütleb, et naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, võimalused ning vastutus kõigis ühiskonnaelu valdkondades.

Üleilmne eesmärk „Saavutada sooline võrdõiguslikkus ning suurendada naiste ja tütarlaste mõjuvõimu“ on Eestis seotud soolise võrdõiguslikkuse ja naiste ning tütarlaste mõjuvõimu suurendamise järgmiste näitajatega:

- sooline palgalõhe;
- naised juhtivatel kohtadel;
- naiste ja meeste ajakasutus.

Eestis on kaua aega olnud sooline palgalõhe Euroopa Liidu riikide võrdluses suurim, kuigi Eesti-siseselt lõhe väheneb. Juhtide hulgas on mehi rohkem kui naisi, ometi on naisjuhtide osatähtsus Eestis suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Naisjuhte on kõige rohkem vanemaealiste, 50–74-aastaste hulgas. Murettekitav on trend, et naised on endiselt rohkem kui mehed seotud hooldamise ja heategevusega, kuid spordivad, osalevad kultuuriüritustel ja muus vabaajategevuses vähem.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.

⁴ Heaolu arengukava 2016–2023, Vabariigi Valitsuse korraldus nr 240.



5.1. SOOLINE PALGALÕHE



MÕISTED

Soolist palgalõhet väljendatakse mees- ja naistöötajate keskmise brutotunnipalga erinevusega protsentides. Selleks lahutatakse meestöötajate keskmisest brutotunnipalgast naistöötajate keskmine brutotunnipalk ja saadud väärtus jagatakse meestöötajate keskmise brutotunnipalgaga. Soolise palgalõhe põhjal arvutatakse keskmine brutotunnipalk ilma ebaregulaarsete preemiade ja lisatasudeta. Eesti kohta arvutatud sooline palgalõhe võtab arvesse kõik ettevõtted, asutused ja tegevusalad.



OLUKORD EESTIS

2017. aastal oli sooline palgalõhe Eestis 20,9%, st naiste tunnitasu oli meeste omast viiendiku võrra väiksem: 2017. aasta oktoobrikuu andmetel naistöötajatel 6,26 ning meestöötajatel 7,91 eurot.

Suurim oli palgalõhe 1994. (28,9%) ja 2007. aastal (27,6%), väikseim 2016. ja 2017. aastal (mõlemal 20,9%). Selgelt on välja joonistunud nii majandusbuumi kui ka -languse aeg, viimaste aastate languse põhjused on naisjuhtide arvu suurenemine ja üldised muutused ühiskonna hoiakutes.

Tegevusaladest on sooline palgalõhe suurim finants- ja kindlustustegevuses (viimase viie aasta keskmine 37,2%), mäetööstuses (31,9%), kaubanduses (31,0%) ja töötlevas tööstuses (29,5%). Kõige väiksem on nais- ja meestöötajate brutotunnitasu erinevus olnud viimastel aastatel veevarustuse ja kanalisatsiooni tegevusalal (9,7%), veonduses ja laonduses (3,3%) ning muudes teenindavates tegevustes (14,3%).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2016. aastal oli Eesti sooline palgalõhe Euroopa Liidu suurim – 25,3%, nii on see olnud juba viimased kümme aastat (võrreldavad andmed alates 2007. aastast). Euroopa Liidu keskmine on samal ajal püsinud suhteliselt stabiilselt vahemikus 16–17%.

Keskmisest suurem oli palgalõhe Tšehhis (21,6–22,6%), Saksamaal (21,5–22,7%) ja Austrias (20,0–24,0%). Väikseim aga Itaalias, Luksemburgis ja Poolas, kus keskmine palgalõhe jäi vahemikku 5,4–6,6%.

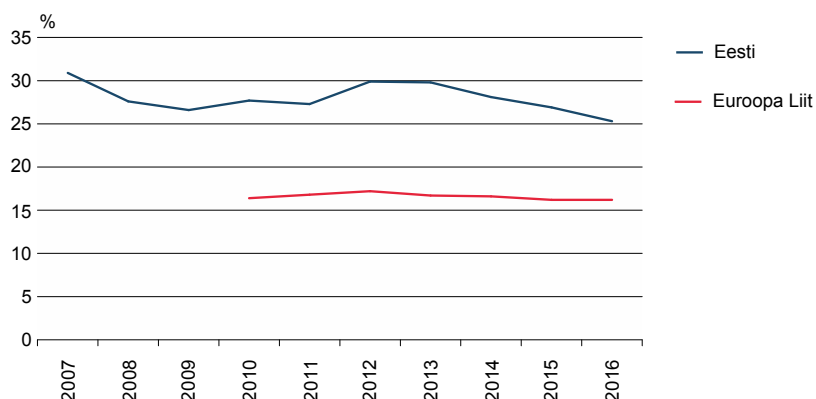
Tegevusaladest oli suurim sooline palgalõhe finants- ja kindlustustegevuses, järgnevad kaubandus ja töötlev tööstus. Kõige väiksem oli palgalõhe veevarustuse ja kanalisatsiooni ning ehituse tegevusalal: neis valdkondades on paljud riigid teada andnud negatiivsest palgalõhest ehk naiste tunnipalk ületab meeste tunnipalka.

Sooline palgalõhe Eestis, 1994–2017



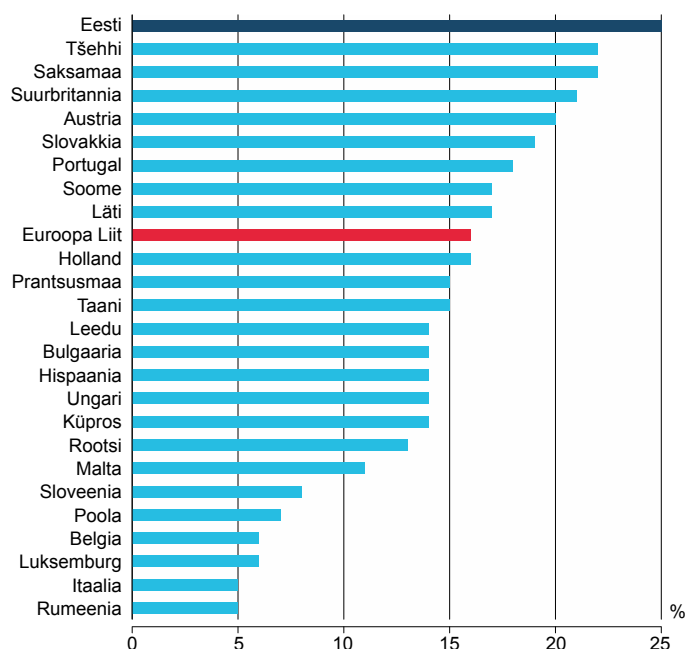
Allikas: Statistikaamet

Sooline palgalõhe Eestis ja Euroopa Liidus, 2010–2016



Allikas: Eurostat

Sooline palgalõhe Euroopa Liidus, 2016*



* Iirimaa, Kreeka ja Horvaatia andmed puuduvad.

Eurostati avaldatud palgalõhe ei sisalda alla 10 töötajaga ettevõtete ja asutuste näitajaid, samuti põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi ning avaliku halduse ja riigikaitse tegevusala palgatöötajate töötasusid.

Allikas: Eurostat

Sooline palgalõhe vähenes aastail 1994–2017.

Eestis on sooline palgalõhe aastaid olnud Euroopa Liidu keskmisest suurem.

2016. aastal oli sooline palgalõhe Eestis Euroopa Liidu suurim.



5.2. NAISED JUHTIVATEL KOHTADEL



MÕISTED

Näitaja väljendab juhtivatel ametikohtadel töötavate naiste osatähtsust kõikide juhtivatel ametikohtadel töötavate inimeste hulgas. Juhtivad ametikohad on määratletud rahvusvahelise ametite klassifikaatori ISCO 1. pearühma (juhid) järgi.



OLUKORD EESTIS

Eestis oli 2016. aasta andmete järgi sooline palgalõhe 25% ehk Euroopa Liidu suurim. See näitab, et mehed teenivad naistest rohkem. Kui vaadata olukorda ametipositsiooni kaupa, siis palgauuringust lähtudes on suurim sissetulek juhipositsioonil olevail töötajail. Seega võib naisjuhtide osatähtsust pidada üheks soolise palgalõhe olulisemaks teguriks.

2017. aasta andmetel oli Eestis ligikaudu 30 800 naisjuhti (10% naistöötajatest), seevastu meesjuhte oli 18 400 võrra rohkem ehk hinnanguliselt 49 200 (15% meestöötajatest). See omakorda viitab asjaolule, et juhtide osatähtsus on suurem meeste seas (vahe naistöötajatega 5 protsendipunkti). Naisjuhtide osatähtsus on aasta taguse ajaga võrreldes jäänud samale tasemele. Kõige väiksem oli naisjuhtide osatähtsus aastatel 2011–2013, mil see oli 6–7%. See võib olla osaliselt seotud majanduskriisi ja selle mõjuga. Hõivatute hulgas oli juhte 2017. aastal kokku 12% ehk hinnanguliselt 79 900.

2017. aasta andmete järgi oli pea iga neljas juht kümnest naine. Eelmise aastaga võrreldes suurenes naiste osatähtsus juhtide hulgas 3 protsendipunkti, jõudes viimase 10 aasta rekordtasemele. Rohkem on naisjuhte vanemaealiste seas: kui 20–49-aastaste naisjuhtide osatähtsus oli 36%, siis 50–74-aastaste naiste hulgas oli sama näitaja 43%. Eripära võib olla tingitud vanemaealiste naiste suuremast töökogemusest, mis võib viidata asjaolule, et töökogemust võetakse naisjuhtide puhul rohkem arvesse kui meeste puhul.

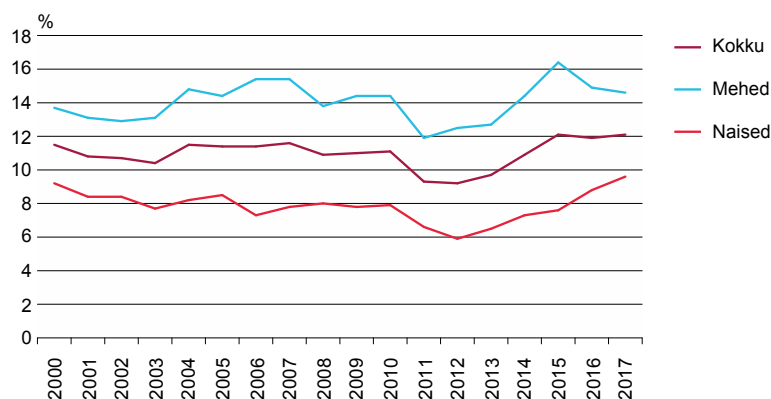


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2017. aasta andmetel on Euroopa Liidus juhtide seas naised 34% ehk 5 protsendipunkti vähem kui Eestis (39%). Kõige suurem naiste osatähtsus juhtide seas on Lätis (46%), Poolas ja Sloveenias (mõlemas 41%). Eesti jagab koos Rootsi, Bulgaaria, Leedu ja Ungariga 4.–8. kohta. Kõige väiksem on naisjuhtide osatähtsus Luksemburgis (19%), Küprosel (21%) ning Tšehhis (25%).

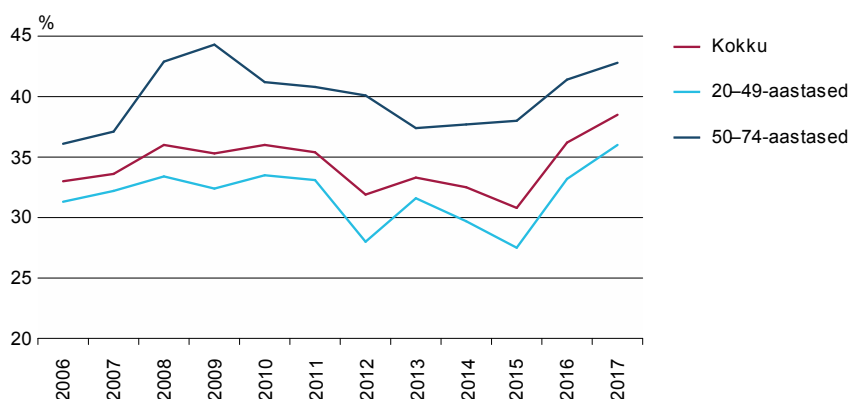
25–49-aastaste naiste osatähtsus juhtide seas jääb Eestis Euroopa Liidu keskmisele tasemele – vahe on vaid 1 protsendipunkt Eesti kasuks. Parem on olukord 50–74-aastaste naisjuhtide seas, kus nende osatähtsus on Euroopa Liiduga võrreldes 12 protsendipunkti suurem. Selle näitajaga on Eesti Euroopa Liidu riikide võrdluses 3. kohal (43%), jäädes alla Leedule (44%) ja Lätile (51%).

Nais- ja meesjuhtide osatähtsus tööga hõivatute seas Eestis, 2000–2017



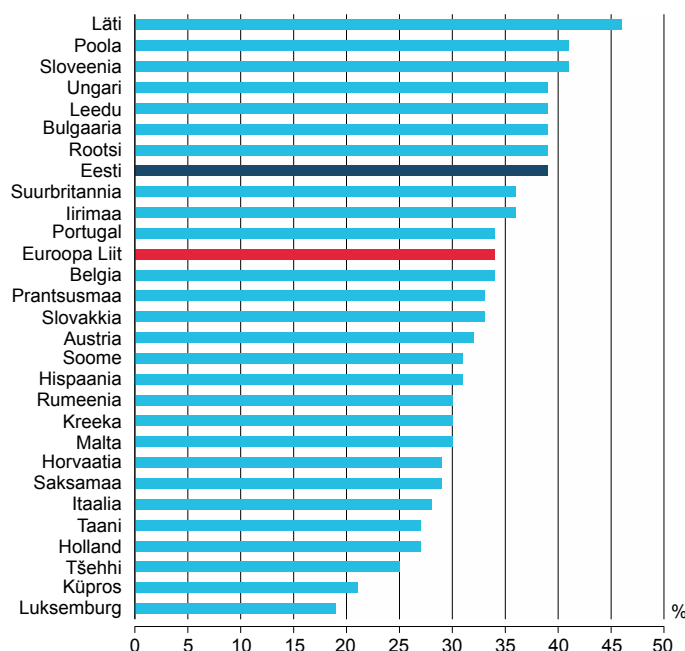
Allikas: Statistikaamet

Naiste osatähtsus juhtide seas vanuse järgi Eestis, 2006–2017



Allikas: Eurostat

Naiste osatähtsus juhtide seas Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

Tööga hõivatute hulgas oli viimasel 17 aastal meesjuhtide osatähtsus suurem.

Naisjuhtide osatähtsus on suurem 50–74-aastaste hulgas.

Eestis on naisjuhtide osatähtsus Euroopa Liidu keskmisest 5 protsendi võrra suurem.



5.3. NAISTE JA MEESTE AJAKASUTUS



MÕISTED

Naiste ja meeste ajakasutuse erisust mõõdetakse soolise võrdõiguslikkuse ajavaldkonna indeksiga. Hinnatakse soolist ebavõrdsust ajakasutuses, mõõtes naiste ja meeste hoolduskohustuste jagunemist ehk kui palju osaletakse laste, vanemaealiste ja puuetega inimeste eest hoolitsemisel, samuti vaadatakse toidu valmistamisele ja majapidamistöödele kulutatud aega. Mõõdetakse ka ühiskondliku tegevusega hõlmatus ehk kui paljud naised ja mehed osalevad koduvälises spordi-, kultuuri- ja vaba aja tegevuses ning kui palju tegeletakse vabatahtliku töö ja heategevusega.

Soolist võrdõiguslikkust mõõdetakse eri valdkondades ja see näitab üldist soolise võrdsuse taset ühiskonnas. Soolise võrdõiguslikkuse indeks kirjeldab kuue põhivaldkonna (töö, raha, aeg, teadmised, võim ja tervis) koosmõju ja arvesse võetakse nii meeste ja naiste vahelist erinevust (soolist lõhet) kui ka näitaja üldist taset. Indeksi väärtus on vahemikus 1–100, kus 1 tähendab absoluutset ebavõrdsust ning 100 täielikku soolist võrdõiguslikkust.



OLUKORD EESTIS

ELGE 2017. aasta aruande järgi oli Eesti soolise võrdõiguslikkuse koondindeks 2015. aastal 56,7 punkti. Aja valdkonna indeks oli 2015. aastal 74,7 punkti 100-st ja Eesti oli Euroopa Liidu riikide hulgas 5. kohal. Võrreldes 2005. aastaga on näitaja jäänud samale tasemele (74,6 punkti 2005. aastal), kuid võrreldes 2012. aastaga, mil indeks oli 70,1 punkti, on väärtus taas suurenenud.

Ajakasutust käsitlev indeks suurenes 2015. aastal peamiselt hoolduskohustuse alamvaldkonna indeksi paranemise tõttu. Hoolduskohustuste alamvaldkonna indeks oli 2015. aastal 85,9 punkti 100-st ja sellega oli Eesti Euroopa Liidu riikide seas 4. kohal. Eelnenud aastatega võrreldes on see indeks suurenenud: 2005. aastaga võrreldes 2,7, aastaga 2010 võrreldes 5,2 ning 2012. aastaga võrreldes 12,9 punkti võrra. Alamvaldkonna indeksi paranemist on mõjutanud see, et märgatavalt on vähenenud nende meeste ja naiste osatähtsuse erinevus, kes hoolitsevad iga päev laste või teiste pereliikmete eest. Kodutöödele kulub aga endiselt naistel meestest tunduvalt enam aega, kuigi toiduvalmistamise ja majapidamistöödega iga päev hõivatud elanike osatähtsus on 10 aasta vordluses vähenenud.

Ühiskondlikus tegevuses osalemise alamvaldkonna indeksi väärtus oli 2015. aastal 65 punkti 100-st ning see on varasemate aastatega võrreldes vähenenud: 2005. aastaga võrreldes on 1,9 ning 2010. ja 2012. aastaga võrreldes 2,2 punkti võrra. Kokkuvõttes oli Eesti 2015. aastal Euroopa Liidu riikide hulgas 8. kohal. See tähendab, et 2015. aastal osales naised meestest mõnevõrra rohkem vabatahtlikus töös ja heategevuses. Samal ajal spordivad ning osalevad kultuuri ja muus vabaajategevuses naised vähem kui mehed.



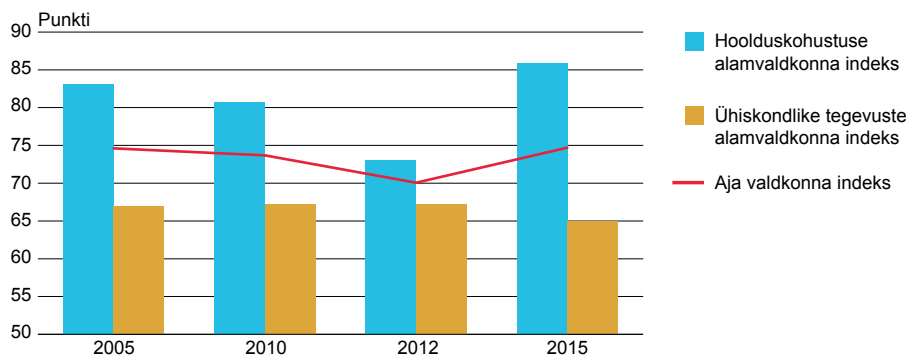
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2015. aastal oli Euroopa Liidus aja valdkonna indeks 65,7 punkti 100-st, mis on Eesti vastavast näitajast 9 punkti võrra vähem. Euroopa Liidu näitaja ei ole aga kümne aasta jooksul eriti muutunud (66,7 punkti 2005. aastal). 2012. aastaga võrreldes on näitaja väärtus vähenenud 3,2 punkti võrra.

Hoolduskohustuste alamvaldkonna indeks ei ole kümne aasta jooksul märgatavalt muutunud ja ühiskondlikus tegevuses osalemise indeks on 2005. ja 2015. aasta vordluses vähenenud 2 punkti võrra.

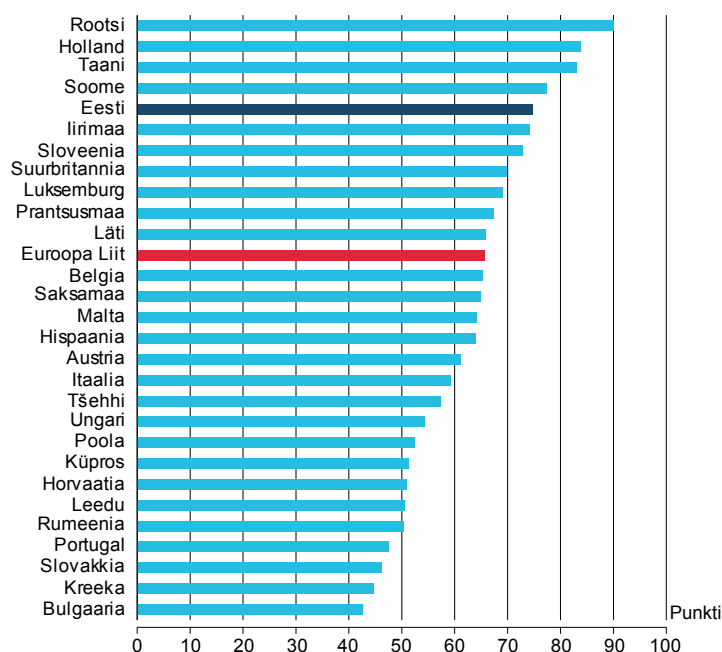
Aja valdkonna indeksi väärtus on Euroopa Liidu riikidest kõrgeim Rootsis, kus see oli 2015. aastal 90,1 punkti 100-st, järgnes Holland (83,9 punkti) ning Taani (83,1 punkti). Kõige madalam oli näitaja väärtus aga Bulgaarias (42,7 punkti), Kreekas (44,7 punkti) ja Slovakkias (46,3 punkti).

Soolise võrdõiguslikkuse indeks ajakasutuse ja selle alamvaldkondade järgi Eestis, 2005–2015



Allikas: Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituut (EIGE)

Soolise võrdõiguslikkuse aja valdkonna indeks Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituut (EIGE)

Naised osalevad endiselt meestest rohkem hoolduses ja vähem ühiskondlikus tegevuses.

Aja valdkonna indeks Eestis on Euroopa Liidu keskmisest 9 punkti võrra suurem.

6 PUHAS VESI JA SANITAARIA



TAGADA KÕIGILE JOOGIVESI JA KANALISATSIOON NING VEEVARUDE SÄÄSTEV MAJANDAMINE

Üleilmne eesmärk „Puhas vesi ja sanitaaria“ keskendub vajadusele tagada elanikkonnale puhas joogivesi, kanalisatsioon ja hügieenitingimused. Kvaliteetse ja piisava veearvu ning vee- ja kanalisatsioonisüsteemi puudumine mõjutab ka teiste üleilmsete eesmärkide saavutamist, näiteks tervishoid, hariduse edendamine ja vaesuse vähendamine.

ÜRO tegevuskava 2030¹ kohaselt on ette nähtud parendada joogivee- ja kanalisatsioonisüsteeme, et tagada juurdepääs kvaliteetsele joogiveele ja olmereovee piisav puhastamine. Peamine on rakendada kaudseid meetmeid, näiteks korrastada veemajandus, vältida veekogude saastamist nii prügi, kemikaalide kui ka materjalidega, aga ka ohjata vee tarbimist. Veevaru haldamisel on oluline kohalik ja kogukonna initsiatiiv. Suurendada tuleks jäätmete ringlussevõttu ja ohutut taaskasutust, et vältida veekogude saastamist. Veevarude kaitseks tuleb tagada veega seotud ökosüsteemide (mäed, metsad, märgalad, jõed, põhjaveekihid ja järved) kaitse ning taastamine. Nimetatud valdkondades tuleb laiendada rahvusvahelist koostööd, eeskätt toetust arengumaadele, et suurendada nende võimekust mitmesuguse tegevuse ja programmide ning tehnoloogia arendamisel.

ÜRO aruande² kohaselt oli 2015. aastal enam kui 90% maailma rahvastikust juurdepääs joogiveele: 6,6 miljardit inimest tarbis joogivett, mille kvaliteeti oli parendatud; 4,9 miljardit inimest (ehk kaks kolmandikku) kasutasid parendatud kanalisatsiooni. Suurimad puudujäägid ongi seotud kanalisatsiooniga, eriti maapiirkondades, kus kanalisatsioon enamasti puudub. Kõige enam on vaja kiirendada joogiveearvustuse ja kanalisatsioonisüsteemide väljaehitamist Kesk- ja Lõuna-Aasia riikides, Ida- ja Kagu-Aasias ning mitmes Aafrika riigis.

Umbes kaks miljardit inimest tunnevad puudust mageveest. Rahvusvahelist metoodikat kasutades saab defineerida survet mageveele, kui magevee tarbimismaht kogu magevee varusse ületab 25%. Peamiselt Põhja-Aafrikas ja Lääne-Aasias on vastav näitaja tõusnud 60%-ni, mis viitab joogivee olulisele puudusele tulevikus.

Eesti säästva arengu strateegia³ eesmärk „Ökoloogiline tasakaal“ rõhutab puhta vee kättesaadavuse ja säästliku kasutamise tähtsust.

Üleilmne eesmärk „Tagada kõigile joogivesi ja kanalisatsioon ning veevarude säästev majandamine“ on Eestis seotud puhta joogivee järgmiste näitajatega:

- nõuetekohaselt puhastatud reovesi;
- ühisveevärgi vee kvaliteet;
- põhjaveevõtt;
- pinnavee seisund.

Eestis puhastatakse suurem osa heitveest mehaaniliselt ja aasta-aastalt suureneb süvapuhasstatud heitvee (eemaldatakse ka üldfosfor ja üldlämmastik) osatähtsus. 2016. aastal oli 98,1% tarbijatest asulais liitunud ühisveevärgiga. Peamine mageveeallikas on põhjavesi. Selle kasutus on aastatel 2000–2016 üldiselt vähenenud, viimasel paaril aastal on kaevandustest ja karjääridest väljapumbatava vee maht mõnevõrra suurenenud.

Ligi poolte Eesti pinnaveekogumite ökoloogiline seisund on hea, kuid rannikumerekogumid on protsentuaalselt kehvemas seisundis kui siseveekogumid. Euroopa Liidu võrdluses on Eesti pinnaveekogumite seisund üsna hea.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



6.1. NÕUETEKOHASELT PUHASTATUD REOVESI



MÕISTED

Nõuetekohaselt puhastatud reovee näitaja väljendab vähemalt teise astme puhastusega puhastatud reovee kogust.

Heitvesi on kasutusel olnud ja suublasse juhitud vesi.

Reovesi on üle kahjutuspiiri rikutud vesi, mida on vaja enne suublasse juhtimist puhastada.

Reovee teise astme puhastus ehk bioloogiline puhastamine on reoveest reoainete (BHT7, KHT ja heljuvaine) ärastamine bioloogiliste protsesside abil. Kolmanda astme puhastuse ehk reovee süvapuhasusega ärastatakse reoveest peale teise astme puhastust veel üldlämmastik ja -fosfor.



OLUKORD EESTIS

2016. aastal tekkis Eestis 1820 miljonit kuupmeetrit heitvett. Enamiku sellest moodustas jahutusvesi, mida ei ole vaja puhastada. Puhastamist vajavat vett tekkis 302 miljonit kuupmeetrit, millest puhastati 99,9%. Üle poole (61,4%) sellest puhastati mehaaniliselt (esimese astme puhastusega), bioloogiliselt (teise astme puhastusega) puhastati 3,8% ja süvapuhasitati 34,7%. Võrreldes 2000. aastaga on puhastamata reovee kogus vähenenud 20 korda.

Pidevalt on suurenenud süvapuhasstatud vee kogus, samal ajal aga on vähenenud bioloogiliselt puhastatud vee kogus. Kolmanda astme puhastuse osatähtsus on suurenenud reoveepuhastite sulgemise ja uute reoveepuhastite ehitamise tõttu. Mehaaniliselt puhastatud vee kogus on aastati kõikunud, kuid moodustas siiski enamiku puhastatud heitveest. Põhiosa mehaaniliselt puhastatud veest moodustab kaevandus- ja karjäärivesi, mille puhul piisabki mehaanilisest puhastusest.

2000. aastast on pidevalt vähenenud puhastatud heitveega keskkonda viidavate reoainete hulk: üldfosfor 3,9, orgaanilised reoained 2,4 ja üldlämmastik 2,3 korda. Keskkonda viidavate reoainete kogus on vähenenud, sest rekonstrueeritud on kanalisatsioonitorustikke ja reoveepuhasteid, suurendatud saastetasusid ja karmistatud reoveepuhastuse nõudeid.

Euroopa Liidus reguleerib asulareovee kogumist, puhastamist ja ärajuhtimist asulareovee puhastamise direktiiv. Selle järgi tuleb üle 2000 inimekvivalendiga¹ (ie) asulates rajada nõuetekohane ühiskanalisatsioon ja tagada reovee puhastamine. Väiksematel aladel tuleb kindlustada, et olemasolev reoveesüsteem toimiks nagu ette nähtud, kuid ühiskanalisatsiooni välja ehitama ei pea. Asulareovee puhastamise direktiivi järgi on kogu Eesti territoorium reostustundlik. See tähendab, et suublad võivad kergesti reostuda ja on oht, et need eutrofeeruvad ning kasvavad kinni. Eesti elanikkonna keskmine kanalisatsiooniga varustus oli 2016. aastal 83%.

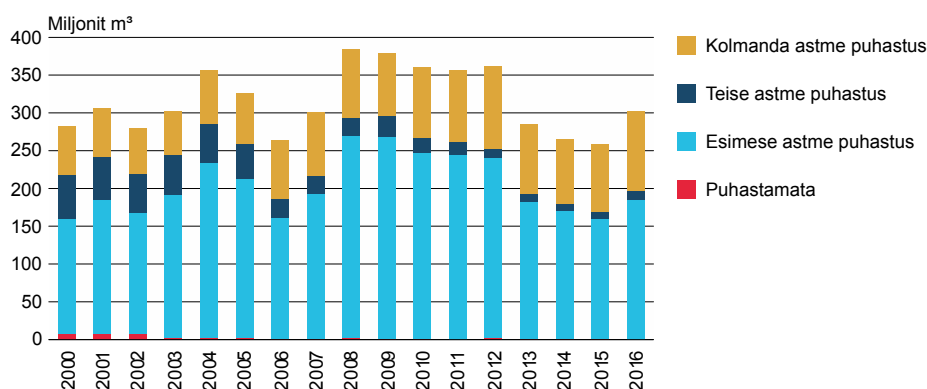


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Võrdlemiseks on kasutatud viimast võimalikku, enamiku riikide korral 2014. või 2015. aastat. 2016. aastal oli Eestis ühisveevärgiga liitunud 83% elanikest, nende kõigi heitvesi puhastati nõuetekohaselt (vähemalt teise astme puhastusega). Peaaegu kõik Suurbritannia ja Hollandi majapidamised olid ühendatud vähemalt teise astme puhastitega, samal ajal oli alla poole Küprose, Horvaatia ja Rumeenias majapidamistest ühendatud vähemalt teise astme puhastitega.

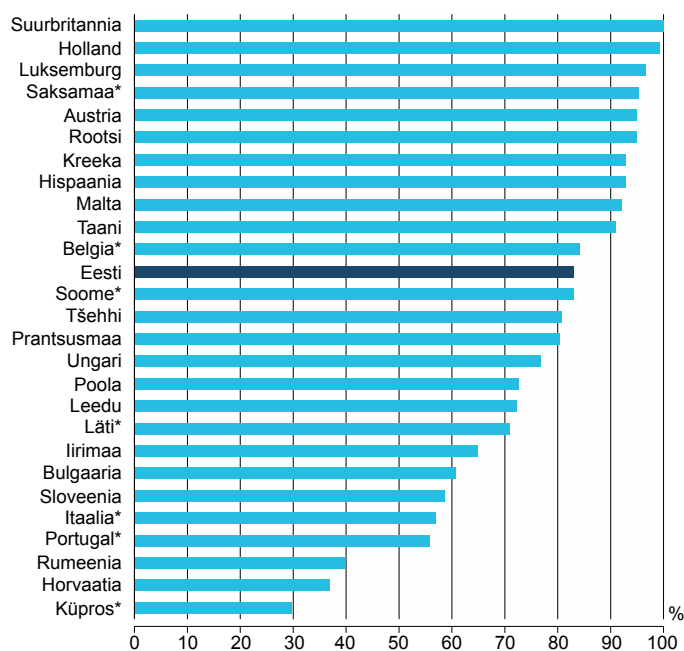
¹ Inimekvivalent (ie) on tinglik ühe inimese keskmine ööpäevane veereostuskoormuse ühik. Biokeemilise hapnikutarbe (BHT7) kaudu väljendatuna on inimekvivalendi väärtus 60 g hapnikku ööpäevas. Inimekvivalendi arvutamisel arvestatakse peale elanike reostuskoormuse ka tööstuslikku koormust.

Heitvee puhastamine Eestis, 2000–2016



Allikas: Keskkonnaagentuur

Elanikud, kelle majapidamised on ühendatud vähemalt teise astme puhastitega Euroopa Liidus, 2015 või viimane võimalik aasta



* Saksamaa, Belgia, Soome ja Läti andmed on 2013., Itaalia 2012., Portugali 2009. ja Küprose andmed 2005. aasta kohta.

Allikas: Eurostat

Suurem osa heitveest puhastatakse mehaaniliselt, kuid sellegipoolest suureneb süvapuhasstatud heitvee kogus.

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on Eesti inimeste kodud kanalisatsiooniga hästi varustatud.



6.2. ÜHISVEEVÄRGI VEE KVALITEET



MÕISTED

Ühisveevärgi vee kvaliteedi näitaja väljendab, kui suur osa tarbijatest, kes on liitunud ühisveevärgiga, saab kõigile kvaliteedinõuetele vastavat joogivett. Kvaliteedinõuded hõlmavad tarbijate terviseohutust ja teenuse kvaliteeti. Nõuded kehtivad nii mikrobioloogiliste kui ka keemiliste näitajate kohta, mis on potentsiaalselt tervisele kahjulikud. Peale selle peab joogivesi vastama nõuetele muude näitajate kohta, mis tervist otseselt ei mõjuta, kuid võivad halvendada teenuse üldist kvaliteeti. Näitajad ja piirnormid sätestab Euroopa Nõukogu direktiiv 98/83/EÜ.



OLUKORD EESTIS

Puhta joogivee kättesaadavus on inimese tervise seisukohalt ülitähtis. Vee kvaliteet oleneb veetekompleksi piirkonna hüdrogeoloogilistest tingimustest. Seepärast on vee koostis põhjaveekihtides ja piirkondades erinev. Peale looduslike tingimuste võivad joogivee kvaliteeti mõjutada amortiseerunud torustik, vee vähenenud liikuvus torustikus, rikked, reostus jne. Eestis on peamine joogivee allikas põhjavesi. Ainult Tallinnas ning Narvas kasutatakse suure olme- ja joogivee tarbimise pärast pinnavett.

Eesti elanikkond on joogiveega hästi varustatud. Kõigis Eesti linnades ja paljudes väikeasulades on joogiveega varustamiseks ühisveevärk, nende arv on Eestis võrreldes 2001. aastaga suurenenud ligikaudu 1,7 korda ehk 795-st 1316-ni. Muutuse on tinginud paljude majutusettevõtete järelevalve alla võtmine joogiveekäitlejana. Eestis on ühisveevärgi veega hõlmatus alates 2000. aastast, kui see oli 80%, suurenenud ligikaudu 10% võrra: ühisveevärgist sai 2016. aasta lõpus vett 89,13% elanikest ehk 1 172 664 tarbijat. Võrreldes 2015. aastaga on osatähtsus suurenenud 3% võrra. Piirkondades, kus ei ole ühisveevärke rajatud, saavad tarbijad vett erakaevudest (10,8% elanikkonnast). Seepärast võib öelda, et kõik Eesti elanikud on joogiveega varustatud.

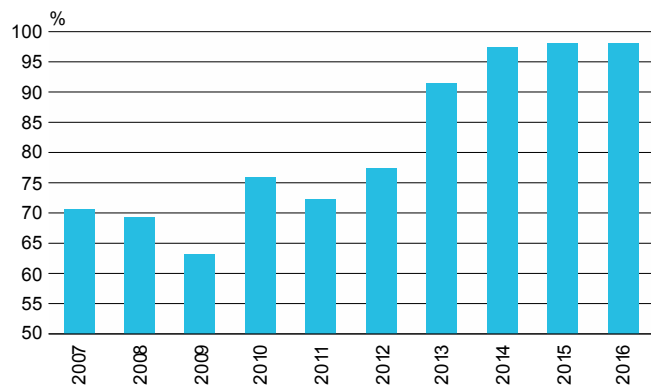
Eesti ühisveevärgide joogivee kvaliteet on viimase 20 aastaga märkimisväärselt paranenud. 2000. aastatel sai kvaliteetset joogivett üksnes 64% ühisveevärgi tarbijatest, kuid 2016. aasta lõpus oli osatähtsus 98,1%. Siinkohal on vaja täpsustada, et ei arvestata radioloogilisi näitajaid.¹

Mikrobioloogiliste näitajate poolest oli 2016. aastal kõrvalekaldeid kuuel ühisveevärgil. Nõuetele ei vastanud nii keemiliste kui ka tervisele eeldatavalt kahjulike näitajate poolest 13 veevärki. Neist 11-s oli ületatud fluoriidide, 4-s boori piirnorm.

Kõige rohkem probleeme on Eestis olnud vees sisalduvate looduslike ainete, nagu fluoriidid (keemiline näitaja) Lääne-Eestis ning raud ja mangaan (muud näitajad) kogu Eestis. Fluoriidide sisaldus joogivesis on vähenenud, sest on võetud kasutusele tehnilisi lahendusi või liidetud väikeseid ühisveevärke suurematega, mille tehnika on parem. Viimastel aastatel on märkimisväärselt paranenud ka muud näitajad (põhiliselt raud ja mangaan). Varem oli muude näitajate piirnormide ületamine mõnel tingimusel lubatud, kuid alates 2014. aastast see enam ei kehti. Seetõttu hakkasid veekäitlejad tähelepanu pöörama ka nende ainete vähendamisele vees, mis otseselt tervist ei mõjuta, küll aga võivad halvendada tarbijate elukvaliteeti.

¹ Radioloogilisi näitajaid ei ole senini arvestatud mittevastavuse põhjuste hulka, sest riskihindamisest lähtudes on väike tõenäosus, et Eesti tarbijad saavad juhuslikke tervisekahjustusi.

Ühisveevärgist kvaliteetset joogivett saavate tarbijate osatähtsus Eestis, 2007–2016



Allikas: Terviseamet

Ühisveevärgist
sai kvaliteetset
joogivett 2016.
aastal juba
98,1% tarbijaid.



6.3. PÕHJAVEEVÕTT



MÕISTED

Põhjaveevõtu näitajat mõõdetakse aasta jooksul ammutatud põhjavee hulga miljonites kuupmeetrites. Põhjavesi on maakoore kivimite ning setete lõhedes ja poorides sisalduv vaba vesi, mis liigub raskusjõu või rõhu toimele. Põhjaveetase näitab maapinnast mõõdetud sügavust, kust alates on kivimid või setted veega küllastunud.



OLUKORD EESTIS

Eesti põhjavee maht on hinnangute järgi 2000 km³. Veemajanduse korraldamises on põhjavee seisundi hindamiseks kasutusel termin „põhjaveekogum“, mis veeseaduse kohaselt on põhjaveekihi või -kihtides selgesti eristatav veemass. Eestis on 39 põhjaveekogumit. Põhjavesi on Eesti peamine mageveeallikas, mida kasutatakse joogiveena. Põhjaveevõttus jaguneb põhjavesi kaevandus- ja karjääriveeks, mida pumbatakse välja kaevandustest ja karjääridest, ning tarbe- ja mineraalveeks, mida ammutatakse põhjaveelademetest.

2016. aastal oli Eesti põhjaveevõtt 221 miljonit kuupmeetrit. Sellest 80% (177 miljonit kuupmeetrit) oli kaevandus- ja karjääriveevõtt. Tarbeveevõtt oli 44 miljonit kuupmeetrit. Mineraalveevõtt oli marginaalne: 18 000 m³.

Aastatel 2000–2016 oli kaevandus- ja karjääriveevõtt aastati erinev, sest muutus põlevkivi kaevandamise maht, kuid üldine trend näitas siiski vähenemist. Tarbeveevõtt on olnud stabiilne, kuigi ka see on 2000. aastast pigem vähenenud.

Maakonniti on põhjaveevõtt väga erinev. 2016. aastal oli suurim põhjaveevõtt Ida-Virumaal (167,4 miljonit kuupmeetrit) ja väikseim Hiiumaal (266 000 m³). Ida-Virumaa suur põhjaveevõtt on seotud sealsetest põlevkivikaevandustest ja -karjääridest väljapumbatava vee suure kogusega. Tarbeveevõtt põhjaveelademetest oli 2016. aastal suurim Harjumaal (10,6 miljonit kuupmeetrit), Tartumaal (7,4 miljonit kuupmeetrit) ja Ida-Virumaal (5,7 miljonit kuupmeetrit).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Rahvusvahelised andmed põhjaveevõtu kohta on lünklikud. Võrdluses on kasutatud uusimaid andmeid: enamiku riikide kohta 2015. või 2014. aasta andmeid.

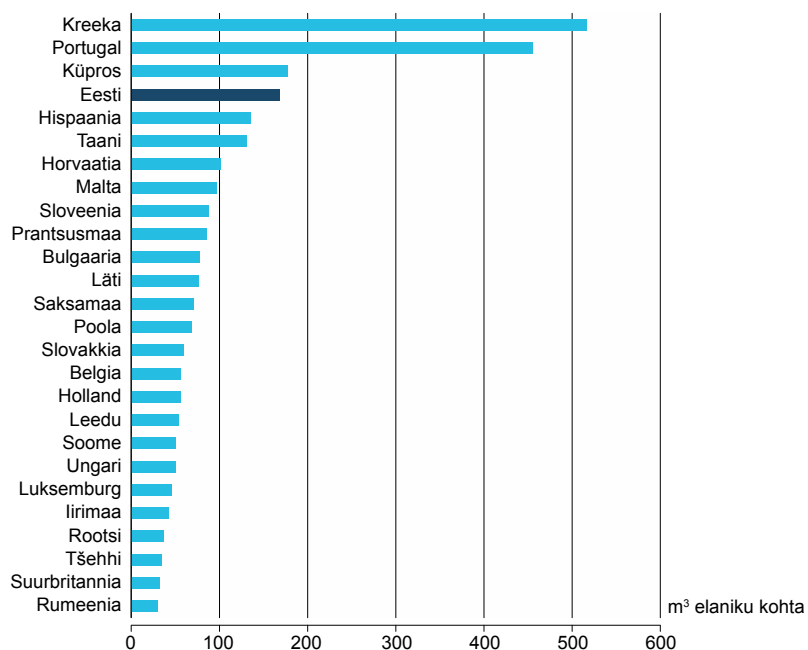
Suurim põhjaveevõtt elaniku kohta oli Kreekas (517 m³). Järgnesid Portugal (455 m³) ja Küpros (177 m³). Eesti oli neljandal kohal (168 m³). Kõige väiksem oli põhjaveevõtt elaniku kohta Rumeenias (30 m³), Suurbritannias (32 m³) ja Tšehhis (35 m³). Samal ajal peab aga arvestama, et mõnes riigis kasutatakse palju rohkem hoopis pinnavett.

Põhjaveevõtt Eestis, 2000–2016



Allikas: Keskkonnaagentuur

Põhjaveevõtt Euroopa Liidus, uusimate andmete järgi



Allikas: Eurostat

Võrreldes 2000. aastaga on põhjaveevõtt Eestis vähenenud.

Suurim põhjaveevõtt elaniku kohta oli Kreekas. Eesti oli neljandal kohal.



6.4. PINNAVEE SEISUND



MÕISTED

Pinnavee seisundi näitaja väljendab, mitu protsenti pinnaveekogumitest on vähemalt heas seisundis. Pinnaveekogumite seisundit hinnatakse ökoloogilise ja keemilise seisundi järgi. Hinnangu põhjal kavandatakse veekaitsemeetmed. Seisundi parandamiseks koostatakse veemajanduskavad, mis kehtivad kuus aastat.

Pinnaveekogumite ökoloogilist seisundit hinnatakse viie seisundiklassi abil: väga hea, hea, keskine, halb ja väga halb. Seisundiklass määratakse vee füüsikalise-keemiliste, hüdro-morfoloogiliste ja bioloogiliste (fütoplankton, suurtaimed, fütobentos, suurselgrootud, kalastik) kvaliteedinäitajate põhjal. Pinnaveekogumite keemilist seisundit hinnatakse kahe seisundiklassi abil: hea ja halb. Seisundiklass määratakse ohtlike ainete sisalduse järgi.

Pinnavee seisundi kohta peetakse arvestust pinnaveekogumite kaupa. Pinnaveekogumeid, on Eestis 750, millest 644 on vooluvee-, 90 seisuvee- ja 16 rannikeveekogumid. Pinnaveekogumite seisundihindamise võrdluses kasutatakse praegu lähtetasemena 2013. aasta näitajat. Eesmärk on saavutada aastaks 2027 kõigi pinnaveekogumite vähemalt hea seisund.



OLUKORD EESTIS

2010. aastal oli vähemalt heas ökoloogilises seisundis 70,5% pinnaveekogumitest, 2012. aastal 65,6% ja 2017. aastal 55,2%. Keemilise seisundi hinnangud pinnaveekogumite kohta olid olemas ainult juhul, kui selle kohta oli kogutud piisavalt andmeid. Andmete vähesuse tõttu ei ole keemilise seisundi hinnangud nii usaldusväärsed kui ökoloogilise seisundi hinnangud.

Seiratud vooluveekogumites (jõgedes) on aastaid olnud probleem kalastiku seisundiga. Kalastikku ja muud vee-elustikku mõjutavad kõige rohkem veenappus väiksemates veekogudes, jõe tõkestatus paisude või koprattammidega, halb vee kvaliteet (eelkõige hapnikuolud ning üldlämmastiku ja üldfosfori sisalduse suurenemine) ning varasema reostuse järelmõju. Kõige sagedasem hüdrobioloogiline põhjus, miks vooluveekogumi seisund on keskine, on kalade rände tõkestatus paisudega.

Pinnaveekogumite 2017. aasta seisundihinnangu järgi oli 4 rannikeveekogumit kesises, 11 halvas ja 1 väga halvas seisundis. Selle peamine põhjus oli suur vee taimetoitainete sisaldus (üldlämmastik ja üldfosfor) või fütoplanktoni biomass.

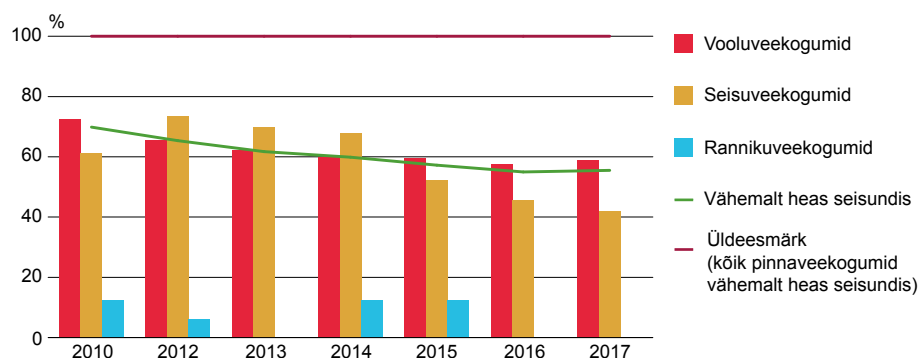


RAHVUSVAHELINE VÕRDlus

Euroopa Keskkonnaameti aruande kohaselt on Eesti pinnaveekogumite ökoloogiline seisund võrreldes Euroopa Liidu teiste riikidega endiselt heal järjel. 2015. aastal oli Eestis vähemalt heas ökoloogilises seisundis 60% pinnaveekogumitest. Eesti oli Malta (78%), Soome (74%) ja Rumeenia (66%) järel neljandal kohal. Riikidest, kes esitasid oma andmestiku, oli vähemalt heas ökoloogilises seisundis pinnaveekogumeid kõige vähem Hollandis (0,3%), Luksemburgis (3%) ja Saksamaal (8%).

Pinnaveekogumite keemiline seisund oli parim Suurbritannias, Rumeenias ja Slovakkias, kus vähemalt heas seisundis oli 96% pinnaveekogumitest. Pinnaveekogumite keemilise seisundi poolest oli Eesti (10%) tabeli lõpus. Eestist halvem oli olukord vaid Taanis (1%) ja Belgias (2%). Siinkohal on oluline lisada, et 89% Eesti pinnaveekogumitest on seiramata ja nende seisund on seega teadmata. Halvas keemilises seisundis oli vaid 1% Eesti pinnaveekogumitest.

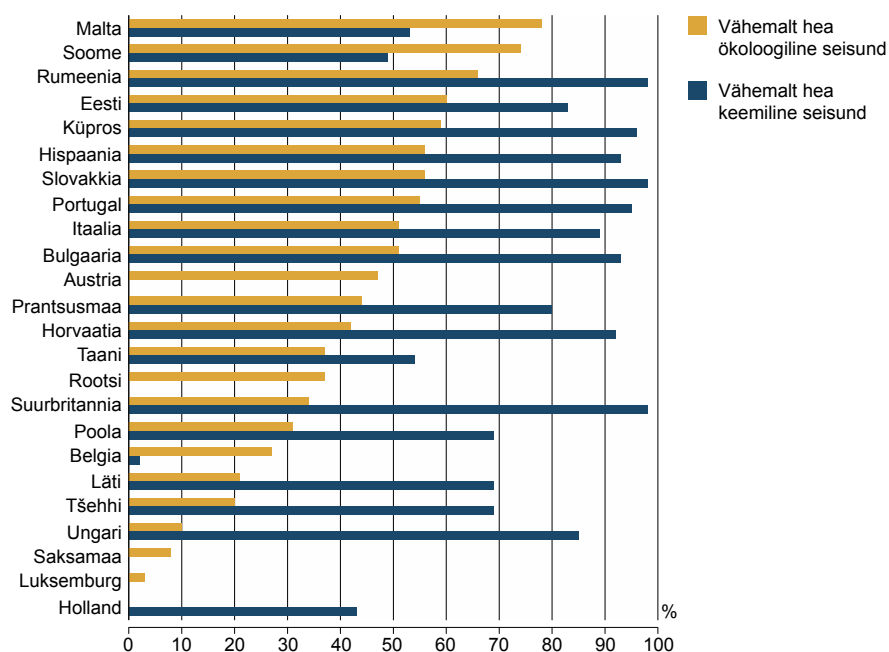
Vähemalt heas koondseisundis pinnaveekogumid Eestis, 2010–2017



Allikas: Keskkonnaagentuur

Ligikaudu pool Eesti pinnaveekogumitest on vähemalt heas koondseisundis, kuid rannikeveekogumite seisund on kehvem kui siseveekogumitel.

Pinnavee seisund Euroopa Liidus, 2015*

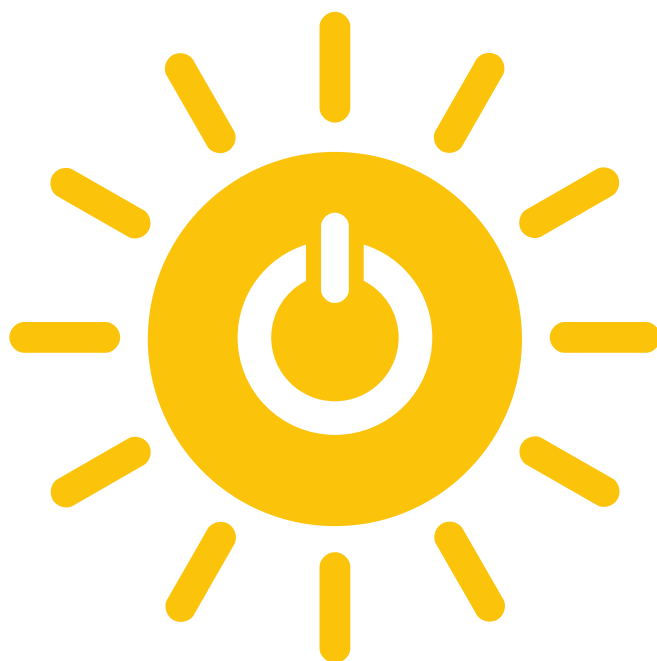


* Vähemalt hea ökoloogiline seisund: andmed puuduvad Iirimaa, Sloveenia, Leedu ja Kreeka kohta.
Vähemalt hea keemiline seisund: andmed puuduvad Iirimaa, Sloveenia, Leedu, Kreeka, Austria, Rootsi, Saksamaa ja Luksemburgi kohta.

Eesti pinnaveekogumite seisund on Euroopa teiste riikidega võrreldes suhteliselt hea.

Allikas: Euroopa Keskkonnaamet

7 JÄTKUSUUTLIK ENERGIA



TAGADA TASKUKOHANE, USALDUSVÄÄRNE, SÄÄSTEV JA TÄNAPÄEVANE ENERGIA KÄTTESAADAVUS KÕIGILE

Üleilmne eesmärk „Jätkusuutlik energia“ keskendub usaldusväärse, säästliku ja taskukohase energia kättesaadavusele. Veelgi enam on vaja panustada, et elekter või muud toidu valmistamiseks kasutatavad energiaallikad oleksid kättesaadavad. Suurendada tuleb ka energiatõhusust ja taastuenergia kasutamist.

ÜRO tegevuskava 2030¹ seab ülesande suurendada taastuenergia osatähtsust energia tootmises, kahekordistada energiatõhususe määra ehk vähendada energiakulu sisemajanduse kogutoodangu ühe ühiku kohta. Eelkõige tuleks panustada paremate rahastamisvõimaluste väljatöötamisele, selgelt defineerida valdkonna arengusuunad ja senisest veelgi ambitsioonikamalt võtta kasutusele uut tehnoloogiat. Eraldi on esile tõstetud vajadus kasutada fossiilkütuste korral puhtamat tehnoloogiat.

ÜRO aruande² kohaselt oli võimalik elektrit tarbida 85,3%-l maailma elanikest, mis tähendab, et üle miljardi inimese, peamiselt maapiirkondades, peavad senini hakkama saama ilma elektrita. Kolm miljardit inimest teeb endiselt süüa lahtisel tulel, enamasti kivisöe abil ja ilma pliidita. Taastuenergia osatähtsus energia lõpptarbimises ülemaailmselt küll suureneb – 2014. aastal oli see 18,3% –, kuid ÜRO hinnangul peaks areng olema senisest palju kiirem. Kuigi päikese- ja tuuleenergia tehnoloogia rakendamine on tõusteel, moodustavad mõlemad kokku ikkagi üsna tagasihoidliku osa energia tarbimises. Ülemaailmne eesmärk on suurendada taastuenergia osatähtsust eelkõige soojusmajanduses ja transpordis, sest mõlemad moodustavad kokku ligikaudu 80% üleilmsest energia tarbimisest. Kuigi maailma suurimad energia tarbimisega riigid on aastail 2012–2014 oluliselt suurendanud energiatõhusust, ei ole see ÜRO andmetel piisav ülemaailmse eesmärgi saavutamiseks. Energiatõhusust suurendati peamiselt tööstus- ja transpordisektoris.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab vajadust Eesti energiamajandus ümber korraldada, toetades ja eelisarendades energiasäästlikku tegevust. Samuti tuleb suurendada taastuenergia osa koguenergiast ja kavandada tegevus, et lõpetada põlevkivi kasutamine energeetikas.

Üleilmne eesmärk „Tagada taskukohane, usaldusväärne, säästev ja tänapäevane energia kättesaadavus kõigile“ on Eestis seotud taastuenergia osatähtsuse, samuti kogu majanduse energiatõhususe suurendamisega. Fossiilkütuse ehk põlevkivi kasutamise järkjärguline vähendamine mõjutab otseselt nii energiatõhusust kui ka taastuenergia osatähtsust. Energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes näitab energia hinna mõju tarbijatele. Kõnealuse eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste näitajatega:

- energiatootlikkus;
- energiasõltuvus;
- energiakulutused kodumajapidamistes;
- taastuenergia.

Eestit iseloomustab väike energiatootlikkus ja madal energiasõltuvusmäär, mille põhjus on eelkõige põlevkivil põhinev energiamajandus.

Kulutused energiale on järjest vähenenud, moodustades praegu ligikaudu 10% kodumajapidamiste kogukuludest. Eesti on täitnud Euroopa Liidu 2030. aastaks seatud eesmärgi tarbida vähemalt 27% energiast taastuenergiana.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



7.1. ENERGIATOOTLIKKUS



MÕISTED

Energiatootlikkuse näitaja iseloomustab seda, kui palju sisemajanduse kogutoodangut toodetakse ühe energiaühiku kohta. Seda väljendatakse sisemajanduse koguprodukti (SKP) ja riigisisese energiatarbimise suhtena ühel kalendriaastal. SKP on arvutatud aheldamise meetodil, võrdlusaasta on 2010.



OLUKORD EESTIS

Eesti on suure energiatarbimisega riik, sest põlevkivist energia tootmine ei ole eriti efektiivne (põlevkivi elektrienergiaks muundamise efektiivsus on Eestis ligikaudu 30%). 2016. aastal toodeti Eestis riigisisese energiatarbimise ühe ühiku kohta ligi kolm korda vähem sisemajanduse koguprodukti (2,9 eurot) kui Euroopa Liidus (8,9 eurot).

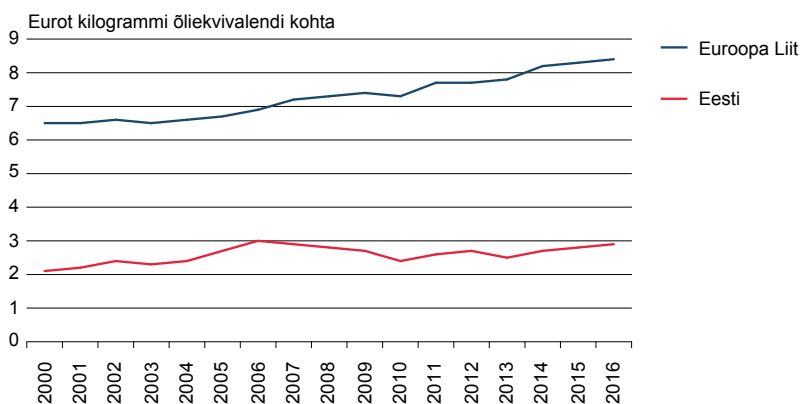
Jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline energeetika on majanduse toimimiseks hädavajalik. Mitmesuguste ressursside tasakaalustatud kasutamine energia tootmisel on säästliku energeetika kujundamise oluline tegur. Peale taastuvenergiaallikate kasutamise pannakse rõhku ka hoonete energiatõhususe suurendamisele. Energiasäästu meetmed on olulisel kohal ka uues energiamajanduse arengukavas aastani 2030.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Energiatootlikkus oleneb nii energiasüsteemi ülesehitusest ja energiaressursside olemasolust riigis kui ka majanduse struktuurist ja mahust. 2016. aastal olid energiaefektiivseimad Euroopa Liidu riigid Lirimaa (16,9 eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta), Taani (15,1 eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta) ja Malta (12,4 eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta). Energiamahukaimad olid Bulgaaria (2,4 eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta) ja Eesti (2,9 eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta), kus ühe ühiku SKP tootmiseks kulus ligi kuus korda rohkem energiat kui Lirimaa. Energiatarbimise intensiivsuse määrab suuresti riigi majanduse struktuur, sest riikides, kus on suur osatähtsus teenindussektoril, on energiatarbimise intensiivsus üldjuhul väiksem võrreldes nende riikidega, kus on suur osa tööstusel. Oma osa energiatarbimise intensiivsuses on ka piirkondlikul eripäral ja kliimal.

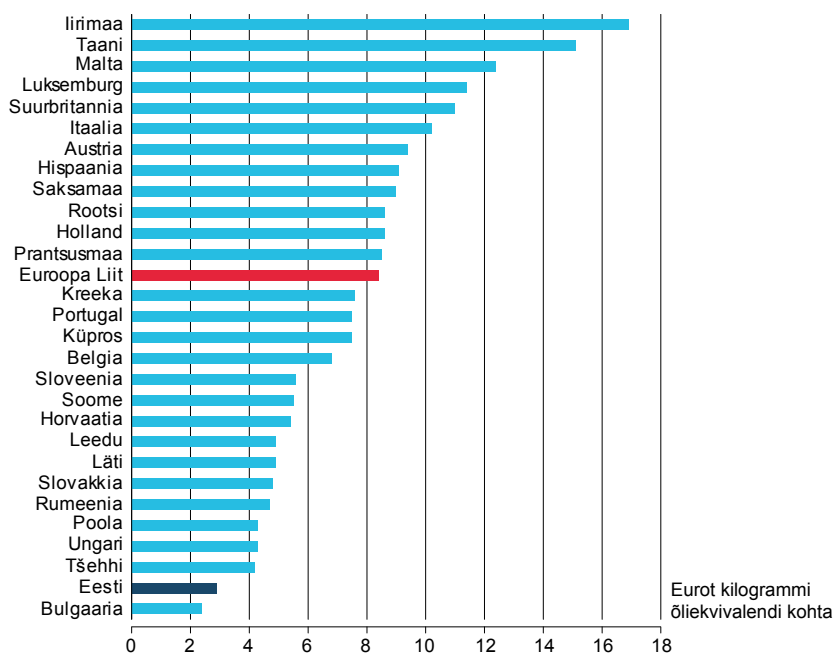
Energiatootlikkus Eestis, 2000–2016



Allikas: Eurostat

Eestis on energiatootlikkus vähene, sest põlevkivitööstus ei ole eriti efektiivne.

Energiatootlikkus Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Ühe energiaühiku kohta toodetakse Eestis kolm korda vähem sisemajanduse kogutoodangut kui Euroopa Liidus keskmiselt.



7.2. ENERGIASÖLTUVUS



MÕISTED

Energiasõltuvuse määr väljendab riigi energiavajaduse rahuldamiseks imporditud energia osatähtsust energiavajaduse rahuldamisel ning näitaja arvutatakse imporditud ja eksporditud energia vahe suhtena kogutarbimisse.

Energiasõltuvuse määr näitab riigi sõltuvust välisest energiaga varustatusest ehk imporditavast energiast. Näitajat mõjutab eelkõige energiaturgude muutus (kättesaadavus ja hind). Mida väiksem on sõltuvus imporditud energiast, seda suurem on energia varustuskindlus ja riigi konkurentsivõime. Energiasõltuvuse määra vähenemist soodustavad kodumaiste energiaallikate kasutuselevõtt, energiaallikate mitmekesistamine ning energiatarbimise vähendamine.



OLUKORD EESTIS

Eesti energiasõltuvuse määr on 2000. aastast langenud ja alates 2010. aastast on see jäänud alla 20% (Euroopa Liidu keskmine 2016. aastal 53,6%). Eestisse imporditakse riigisiseseks tarbimiseks peamiselt maagaasi, vedelkütuseid, kivisütt ja koksi, suurimad eksporditartiklid on põlevkiviõli, elektrienergia ning turba- ja puidutooteid. Alates 2006. aastast on vähenenud maagaasi import ligi kaks korda, samal ajal on suurenenud puidugraanulite eksport üle kolme ja põlevkiviõli eksport ligi kaks korda. 2016. aastal suurenes maagaasi import aastaga ligi 10%, seda toodi sisse peamiselt elektrijaamade tarbeks. Autobensiini imporditi eelmise aastaga võrreldes ligi 9% rohkem ja diislikütust 3,7% vähem kui aasta varem. Samal ajal suurenes puidugraanulite väljavedu ligi 30%. Energia kogutarbimine kasvas suurenenud puitkütuste tarbimise tõttu 2016. aastal võrreldes 2015. aastaga ligi 7%.

Kuigi Eesti energiasõltuvuse määr on Euroopa Liidus üks madalamaid, põhineb suurem osa elektritootmisest siiski ühel energiaallikal – põlevkivil, millest toodetakse ligi 90% elektrit. Seetõttu on oluline jätkata energiaallikate mitmekesistamist, seda ka kütte- ja transpordisektoris. Energiajulgeolekut aitavad parandada ka investeeringud piiriülestes energiaühendustes, näiteks Eesti-Läti kolmas elektriliin või Eesti-Soome gaasiühendus. Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 seab eesmärgiks saavutada 2030. aastaks energeetiline sõltumatus.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

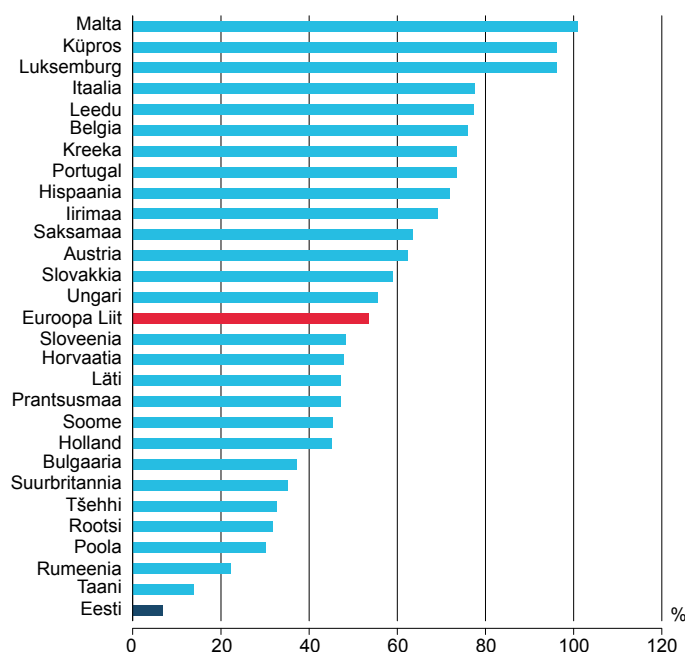
2016. aastal oli kõige madalam energiasõltuvusmäär Euroopa Liidus Eestil (6,8%), Taanil (13,9%) ja Rumeenial (22,3%). Kõrgeim oli see Maltal (100,9%), Küprosel (96,2%) ja Luksemburgil (96,1%). Eestis vähendab imporditud energia osatähtsust energiavajaduse rahuldamisel märgatavalt võimalus kasutada kodumaist põlevkivi.

Energiasõltuvuse määr Eestis ja Euroopa Liidus, 2006–2016



Allikas: Eurostat

Energiasõltuvuse määr Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Viimastel aastatel on Eesti energiasõltuvuse määr vähenenud, seega on Eesti muutunud energeetiliselt sõltumatumaks.

Kõige väiksem energiasõltuvuse määr Euroopa Liidus oli Eestis.



7.3. ENERGIAKULUTUSED KODUMAJAPIDAMISTES



MÕISTED

Energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes leitakse kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutuste ehk eratarbimiskulutuste arvestuse põhjal. Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused on tarbimise meetodil koostatud sisemajanduse koguprodukti (SKP) suurim komponent.¹ Tarbimise meetodil koostatud SKP hindab majandustegevust tarbimise kaudu: kuidas ja millele ühiskond on raha kulutanud. Energiakulutuste all vaadatakse kodumajapidamiste kulutusi elektrile, gaasile, vedel- ja tahkekütustele, soojusenergiale ning isiklike transpordivahendite kütustele.



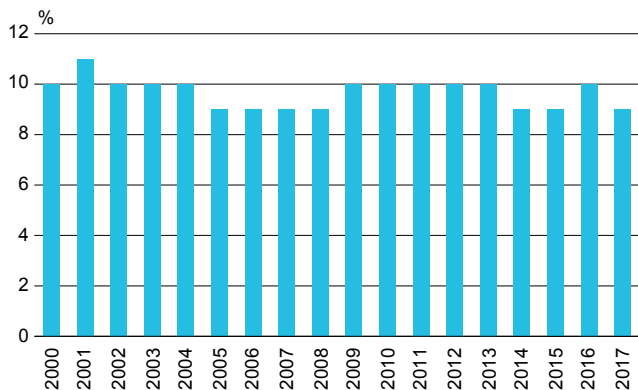
OLUKORD EESTIS

Kodumajapidamistel on vaja energiat valguse ja soojuse saamiseks, jahutamiseks ja transpordiks. Nii saab energiale tehtud kulutused liigitada selliste kodumajapidamiste püsikulutuste alla, mis mõjutavad suuresti elukvaliteeti, samuti saab hinnata kulutusi muudele kaupadele ja teenustele.

Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused suurenesid aastatel 2000–2017 pidevalt, erand on majanduslangus (2008–2010). Energiakulutused on kodumajapidamiste kogukulutustes püsinud toidu- ja muude eluasemekulutuste järel stabiilselt kolmandal kohal. Erand on aastad 2005–2008, mil kodumajapidamistel oli võimalik kulutada rohkem alkoholile ja tubakale, transpordivahenditele, vabale ajale ja kultuurile, pärast seda vähenesid energiakulutused kogukulutustes ja jäid pidama kuuendale kohale. Energiakulutuste osatähtsust kogukulutustes mõjutab eelkõige energiatoodete hind ja tarbijate sissetulek, mitte aga tarbimisharjumused. Aastatel 2000–2017 kõikus energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes vahemikus 8,6–10,7%. Aastal 2000 oli energiakulutuste osatähtsus 10,3%, aastal 2017 aga 9,2% kodumajapidamiste kogukulutustest. Näitaja väärtus (9,2%) oli 2017. aastaks langenud 2008. aasta majanduskriisile eelnenud aastatele (2005–2008) iseloomulikule tasemele. Energiakulutuste väikest osatähtsust saab seletada asjaoluga, et kiirema majanduskasvu aastatel, mil tarbijate sissetulekud suurenesid energiatoodete hindadest rutem, vähenes energiakulutuste osatähtsus kogukulutustes, sest kodumajapidamistel tekkis võimalus kulutada rohkem muudele kaupadele ja teenustele.

Kogu ajavahemiku (2000–2017) vältel olid energiakulutustes suurima osatähtsusega kulutused isiklike transpordivahendite kütustele (35–56% energiakulutustest). Sellele järgnesid kulutused soojus- ja elektrienergiale (17–28%). Kõige väiksemad olid kulutused gaasile, vedel- ja tahkekütustele: 7–11% energiakulutustest. Isiklike transpordivahendite kütustele kulutatu suurema osatähtsuse põhjus on tarbijate sissetuleku kasv ja järjepidevalt suurenenud isiklike transpordivahendite arv kodumajapidamistes.

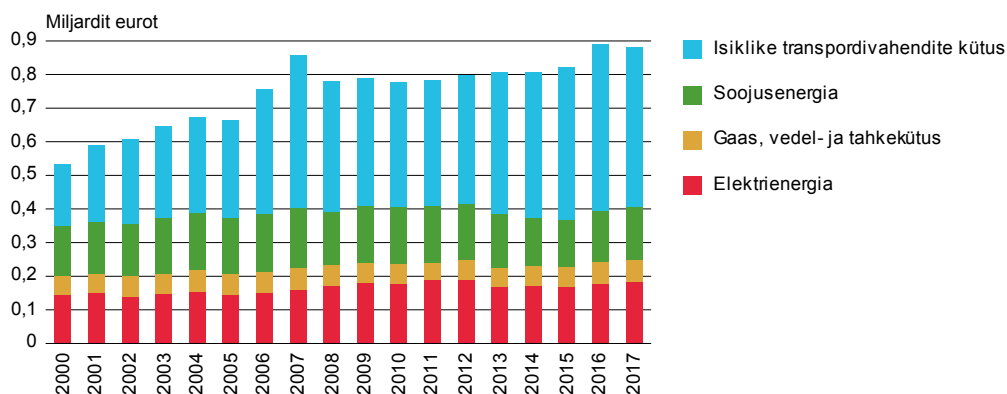
Energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes Eestis, 2000–2017*



* Kasutatud on eratarbimiskulutuste aheldatud väärtuseid (referentsaasta 2010).

Allikas: Statistikaamet

Energiakulutused kululiigi järgi Eestis, 2000–2017*



* Kasutatud on eratarbimiskulutuste aheldatud väärtuseid (referentsaasta 2010).

Allikas: Statistikaamet

2017. aastal vähenes energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes, lähenedes majanduskriisieelsele ajale aastatel 2005–2008.

Suurimad on alati olnud kulud isiklike sõidukite kütusele, väikseimad aga gaasile, vedel- ja tahkekütustele.



7.4. TAASTUVENERGIA



MÕISTED

Taastuvenergia näitajaga väljendatakse taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osatähtsust energia lõpptarbimises. Taastuvad energiaallikad on hüdro-, tuule- ja päikeseenergia, maasoojus, laine- ja hoovuste energia, biomass, prügilagaas, reovee puhastamisel eralduv gaas ja biogaas.

Energia lõpptarbimine on energia, mis on saadud ja tarbitud pärast kõiki vahepealseid muundamisi teisteks energialiikideks (elektrienergia, soojus, kütus). Lõpptarbimisse ei kuulu kütuse kasutamine tooraineks, elektrijaamade omatarve ega kadu.

Taastuvenergia osatähtsus lõpptarbimises saadakse taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia lõpptarbimise, taastuvatest energiaallikatest toodetud soojus- ja jahutusenergia lõpptarbimise ning taastuvatest energiaallikatest toodetud energia transpordisektoris lõpptarbimise liitmisel.



OLUKORD EESTIS

Mida suurem on taastuvatest allikatest toodetud energia osatähtsus energiatarbimises, seda jätkusuutlikum on energeetika. Taastuvallikate kasutamine vähendab sõltuvust fossiilsetest kütustest, peale selle kaasneb taastuvatest energiaallikatest energia tootmisega väiksem kasvuhoonegaaside emissioon kui fossiilkütuste kasutamisel.

Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osatähtsus lõpptarbimises on Eestis alates 2006. aastast stabiilselt suurenenud. Kui 2006. aastal oli see näitaja 16,1%, siis 2010. aastal 24,6% ning 2016. aastal juba 28,8%. Peamine taastuva energia allikas on biomass (küttepuit, puiduhake ja jäätmed), mis moodustab üle 90% tarbitud taastuvenergia sisendist. Tuule- ja hüdroenergia osatähtsus on üsna väike (vastavalt 4% ja 0,2%). Päikeseenergia osatähtsus on Eestis veel marginaalne ja jääb alla 0,1%, samal ajal on päikeseenergia tarbimine 2015. ja 2014. aasta võrdluses suurenenud üle 60%. Soojuspumpade toodetud soojus moodustas 2015. aastal tarbitud taastuvenergiast ligikaudu 4%.

Taastuvenergia osatähtsust on märkimisväärselt aidanud suurendada toetused taastuvatest energiaallikatest elektrit tootvatele soojuse ja elektri koostootmisjaamadele. Samal ajal kasutavad soojusmajanduses endiselt paljud katlamajad maagaasi või rasket kütteõli. Suur taastuvenergia potentsiaal on biokütusel põhineval elektri ja soojuse koostootmisel ning tuuleenergial. Lähiaastatel tuleb ka transpordisektoris tähelepanu pöörata taastuvate energiaallikate kasutamise suurendamisele.

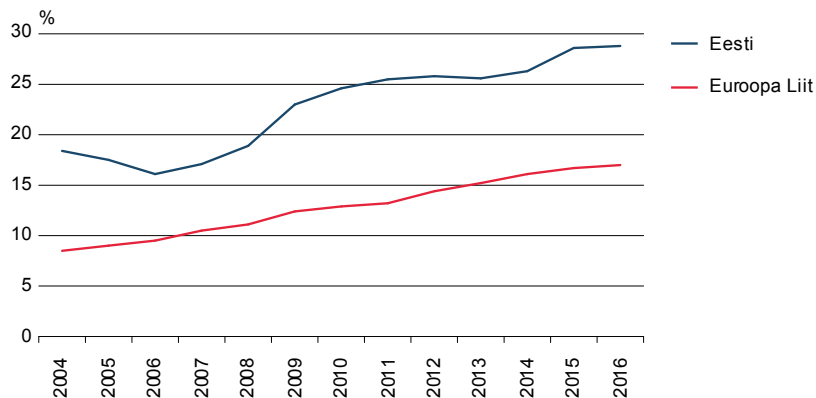
Energiamajanduse arengukava aastani 2030 näeb ette, et taastuvenergia osatähtsus lõpptarbimises peaks olema vähemalt 50%.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

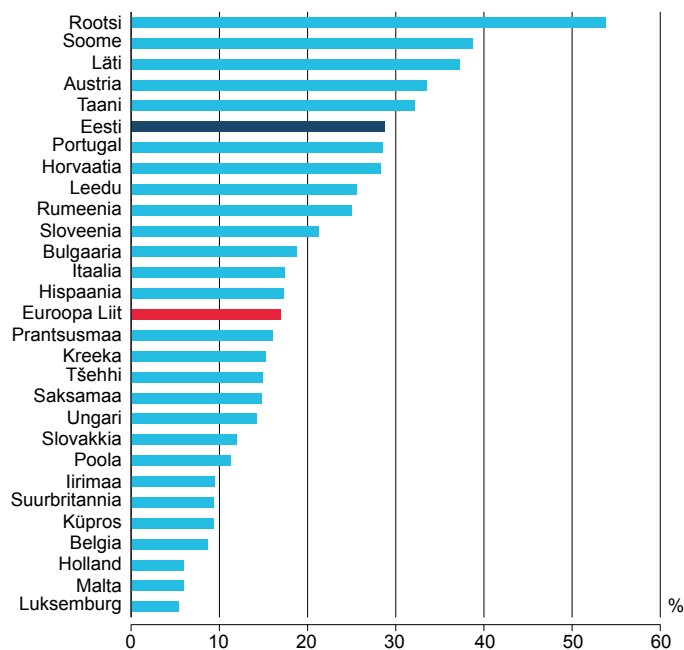
Euroopa Liidus peetakse taastuvallikate kasutuselevõttu energiapolitika võtmeküsimuseks, mis aitab vähendada sõltuvust Euroopa Liidu väliste riikide energiast, vähendada süsihappegaasi emissiooni ja muuta energia hind nafta omast sõltumatuks. Euroopa Liidu eesmärk on aastaks 2030 jõuda selleni, et taastuvenergia moodustaks Euroopa Liidus tarbitavast energiast vähemalt 27%. Aastal 2016 oli taastuvenergia osatähtsus energia lõpptarbimises Euroopa Liidus 17%. Näitaja väärtus on suurenenud kõigis Euroopa Liidu riikides. Suurima osatähtsusega taastuvenergiaallikad on biomass ja -jätmed, hüdro- ja tuuleenergia. Taastuvate energiaallikate kasutamise määra oleneb looduslikest tingimustest ja energiasüsteemi ülesehitusest. Vahemere maades, nt Küprosel, on eriti suur osatähtsus päikeseenergial; metsarikastes maades, nt Sloveenias, Rootsis ja Lätis, kasutatakse peamiselt biomassi; mägistel maadel, nt Austrias ja Rootsis, aga on eriti oluline hüdroenergia. 2016. aastal oli taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osatähtsus lõpptarbimises suurim Rootsis (53,8%), Soomes (38,7%) ja Lätis (37,2%). Eestis oli see 28,8%.

Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia osatähtsus energia lõpptarbimises, 2004–2016



Allikas: Eurostat

Taastuenergia osatähtsus energia lõpptarbimises Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

**Energia-
majanduse
arengukava 2030.
aasta eesmärgini
(50%) jõudmisest
jäi 2016. aasta
andmete põhjal
21,2 protsendi-
punkti puudu.**

**2016. aastal oli
taastuvatest
allikatest
toodetud energia
osatähtsus
energia
lõpptarbimises
Eestis ligi kaks
korda suurem kui
Euroopa Liidus.**

8

JÄTKUSUUTLIK MAJANDUS JA TÖÖHÕIVE



TOETADA JÄTKUSUUTLIKKU, KAASAVAT JA SÄÄSTVAT MAJANDUSARENGUT NING TAGADA KÕIGILE INIMESTELE INIMVÄÄRNE TÖÖ

Üleilmne eesmärk „Jätkusuutlik majandus ja tööhõive“ keskendub majanduskasvu tagamisele nii, et see oleks kestlik ja keskkonda hoidev ning sellega ei kaasneks ressursside liigne, jätkusuutmatu kasutamine. Jätkusuutlik majanduskasv aitab inimestel pääseda vaesusest ja leida ka töine rakendus.

ÜRO tegevuskava 2030¹ seab eesmärgi saavutada suurem majanduslik tootlikkus, kasutades mitmekesisust ja tehnoloogia uuendamist ning keskendudes muu hulgas kõrge lisandväärtusega ja töömahukatele sektoritele. Samuti eeldatakse, et valitsused toetavad inimväärsete töökohtade loomist, ettevõtlust, loovust ja innovatsiooni ning ergutavad mikro-, väike- ja keskmiste ettevõtete asutamist, tehes kättesaadavamaks ka finantsteenused.

Üleilmne eesmärk on ka tagada tööohutus kõigile töötajatele. Olulisele kohale seatakse loodusvarade tõhus kasutamine, pidades silmas, et see ei toimuks keskkonnaseisundi arvel. Selle eesmärgiga seoses on tegevuskavas eraldi tähelepanu pööratud üleilmsele turismisektorile, mis loob töökohti, propageerib kohalikku kultuuri ja tooteid, kuid peab arvestama säästva turismi põhimõtteid.

ÜRO aruande² kohaselt oli aastail 2010–2015 üleilmse sisemajanduse kogutoodangu kasvu määr aastas keskmiselt 1,6%. Tööjõu tootlikkuse määr oli aastail 2009–2016 keskmiselt 1,9%.

Üleilmne töötuse määr oli 2016. aastal 5,7%, suurim just naiste ja noorte hulgas. Noorte töötus oli 2016. aastal ligikaudu kolm korda suurem täiskasvanute omast, vastavalt 12,8% ja 4,4%. Kuigi lapstööjõu kasutamise määr on langenud, on 5–17-aastaste laste töötamine tervist kahjustaval töö või põllumajanduses endiselt märkimisväärne: 2012. aasta andmetel oli üleilmses tööhõives 168 miljonit alaealist.

Juurdepääs finantsteenustele (laenu, kindlustus) võimaldab ettevõtetel ja eraisikutel paremini juhtida sissetulekuid, finantsriske, aga ka investeerida. 2015. aastal oli kogu maailmas iga 100 000 täiskasvanu kohta 60 sularahaautomaati ja 17 kommertspanga filiaali. Aastatel 2010–2015 suurenes kõige rohkem digijuurdepääs finantsteenustele. Aastail 2011–2014 suurenes pangakonto omanike arv 51%-st 61%-ni.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab, et vaja on väärtustada Eestit kui inimeste eneserealiseerimise, elu- ja töökohta.

Üleilmne eesmärk „Toetada jätkusuutlikku, kaasavat ja säästvat majandusarengut ning tagada kõigile inimestele inimväärne töö“ on Eestis seotud tööjõu ja ressursitootlikkuse ning tööhõive järgmiste näitajatega:

- SKP reaalkasv;
- ressursitootlikkus;
- tootlikkus;
- tööhõive;
- pikaajaline töötus;
- noored, kes ei õpi ega tööta.

2017. aastal jätkus 2016. aasta teisel poolel alanud Eesti majanduskasv, sama tendents oli ka teistes Euroopa Liidu riikides, kus Eesti kuulus viie kiirema SKP reaalkasvuga riigi hulka.

Kiirele SKP kasvule vaatamata on ressursitootlikkus jäänud väikseks, mille põhjus on suur materjalikasutus. Samal ajal on Eesti tööjõu tootlikkuse kasv olnud kiirem kui SKP reaalkasv.

Suhteliselt madala tööpuuduse ja kõrge tööhõive puhul on murekoht pikaajaliste töötute määr, mis oli Eestis 2017. aastal 1,9%.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



8.1. SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKTI REAALKASV



MÕISTED

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) on mingi aja jooksul riigis toodetud kaupade ja teenuste väärtus, millest on maha arvatud nende tootmisel sisendiks kulutatud kaupade ja teenuste väärtus.

Majanduskasvu väljendamiseks kasutatakse kokkuleppeliselt SKP muutust. SKP-d arvutatakse nii jooksev- kui ka püsivhindades. Majanduskasvu hindamiseks on vaja tagada SKP võrreldavus teiste ajavahemikega. Jooksevhindades esitatud SKP sisaldab ka hindade muutust (inflatsiooni) ega näita seega tootmismahu muutust.

Selleks et võrrelda SKP muutumist ajas ja saada teavet selle tegeliku kasvu kohta, tuleb kõrvaldada hinnamuutuste mõju. SKP reaalse kasvu hindamiseks arvestatakse selle komponendid baasaasta keskmistesse hindadesse ehk püsivhindadesse.



OLUKORD EESTIS

Võrreldes 2016. aastaga kasvas Eesti SKP 2017. aastal 4,9%, mis on viimase viie aasta võrdluses kiireim. Viimati oli Eesti majanduse kasv nii suur 2011. aastal. Eesti reaalhindades SKP jõudis tagasi majanduskriisieelsele tasemele 2016. aastal. Aastatel 2000–2017 kasvas SKP püsivhindades 79,7%.

Majanduskasvu oli 2017. aastal tugev ja sellesse andsid oma osa enamik tegevusalasid. Enim panustasid ehituse, transpordi ning info ja side valdkond. Aasta jooksul suurenes järkjärgult ka töötleva tööstuse panus majanduskasvu. Aasta kokkuvõttes ükski tegevusala majanduskasvu märgatavalt ei pidurdanud. Alates 2016. aasta teisest kvartalist majanduskasvu pidurdanud põllumajanduse panus hakkas samuti aasta teisel poolel suurenema.

Varasematel aastatel jõudsalt tõusnud neto-tootemaksud jäid 2017. aastal võrreldes eelnenud aastaga peaaegu samale tasemele.

Netoeksport küündis 2017. aastal 1076 miljoni euroni, mis teeb 4,6% SKP-st. See on viimase kuue aasta kõrgeim tase. Sisemajanduse nõudluse kasv ulatus 4,2%-ni. Sisenõudlust vedasid juba teist aastat järjest investeeringud, mis suurenesid 2017. aastal 12,5%. Eratarbimine suurenes 2,5%. Valitsemissektori lõpptarbimiskulutused suurenesid Euroopa Liidu eesistumise toel 0,6%.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

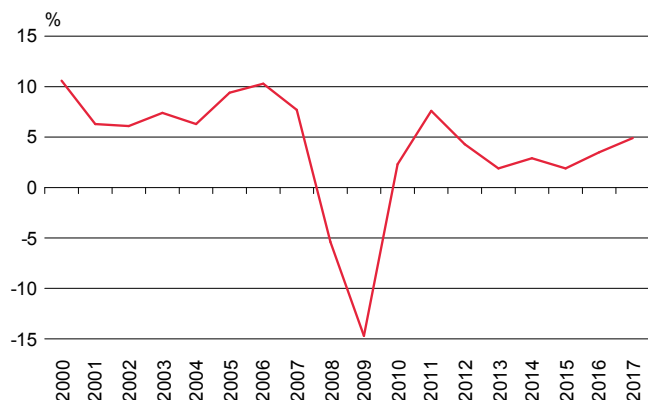
2017. aastal kasvas Euroopa Liidu riikide majandus 2,4%. Kasvas kõigi liikmesriikide majandus, mis viimati juhtus enne kriisi 2007. aastal. Rahvusvahelise finants- ja majanduskriisi tõttu aeglustus 2008. aastal Euroopa Liidu majandus (kasv oli 0,4%), sellele järgnes langus 2009. aastal.

Aastail 2010 ja 2011 taastus Euroopa Liidu majandus järkjärgult, vähenedes seejärel taas (2012. aastal oli vähenemine 0,4%). Pärast 2012. aastat hakkas Euroopa Liidu majandus jällegi taastuma: 2013. aastal tõusis SKP 0,3%, 2014. aastal 1,8%, 2015. aastal 2,3% ja 2016. aastal 2,0%.

Võrreldes 2016. aastaga suurenes liikmesriikidest SKP 2017. aastal kõige rohkem Iirimaa (7,2%), Rumeenias (6,9%) ja Maltal (6,4%). Kõige vähem suurenes SKP Kreekas (1,4%), järgnesid Itaalia (1,5%) ja Inglismaa (1,7%).

Balti riikidest oli kiireim majanduskasv Eestis (4,9%), Lätis oli SKP reaalkasv 4,5% ja Leedus 3,8%.

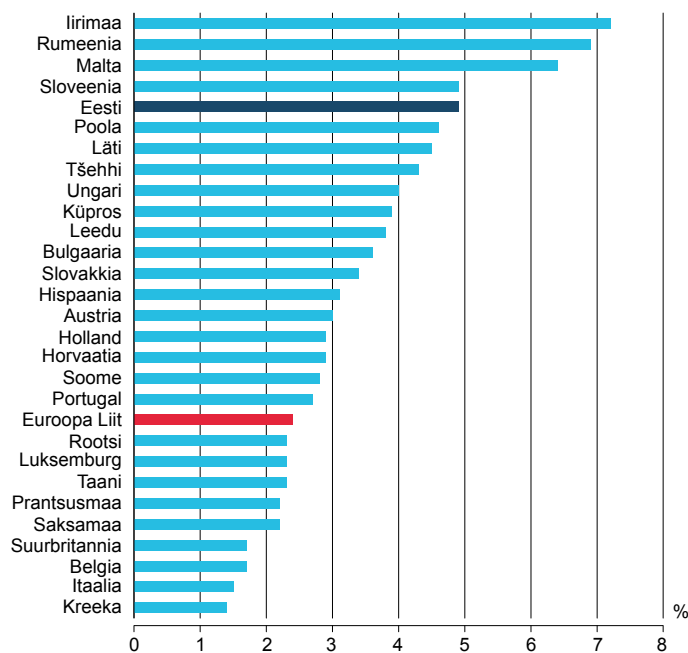
SKP muutus Eestis eelmise aastaga võrreldes (aheldamise meetodil), 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

2016. aasta teisel poolel alanud majanduskasv Eestis jätkus 2017. aastal.

SKP muutus Euroopa Liidus eelmise aastaga võrreldes (aheldamise meetodil), 2017



Allikas: Eurostat

Aastal 2017 kasvas Euroopa Liidu kõigi riikide majandus ja Eesti kuulus viie kiirema kasvuga riigi hulka.



8.2. RESSURSI TOOTLIKKUS



MÕISTED

Ressursitootlikkus väljendab kodumaise materjalitarbimise ja sisemajanduse koguprodukti (SKP) suhet.

Kodumaine materjalitarbimine koosneb kodumaisest keskkonnast ammutatud toormest (kodumaine toormekasutus), millele on lisatud import ja lahutatud eksport.

Ressursitootlikkus näitab, kui palju majanduslikku tulu eurodes saadakse riigis tarbitud ühe kilogrammi materjali kohta.



OLUKORD EESTIS

Eesti ressursitootlikkuse näitaja on aastaid olnud väike. Selle põhjus on nii majanduse suur materjalitarbimine kui ka väike sisemajanduse koguprodukt. Materjalikasutus on suur peamiselt põlevkivi kasutamise tõttu energia tootmisel.

Aastatel 2000–2015 on ressursitootlikkus pigem varieerunud. Aastal 2015 oli SKP Eestis ühe kilogrammi kasutatud ressursi kohta 0,49 eurot (arvestatud SKP aheldatud väärtusega, referentsaasta 2010), kuid 2005. aastal oli ressursitootlikkuse näitaja 0,53 eurot/kg kohta, mis oli ühtlasi näitaja kõrgeim väärtus vaadeldaval ajal. Näitaja langus viitab sellele, et võrreldes 2005. aastaga on 2015. aastal füüsilisi materjale kasutusele võetud rohkem kui suurenes SKP samal perioodil. Arvestada aga tuleb, et aastasse 2005–2015 jäi nii majandustõus kui ka -langus, mistõttu saab järeldada, et materjalide tarbimise ja SKP muutuse erinevus on olnud siiski suhteliselt ühtlane.

Aastal 2005 oli ressursitootlikkuse näitaja kogu ajavahemiku üks suurimaid, 2003. aasta näitaja aga perioodi väiksemaid. Madala taseme peapõhjus oli liiva ja kruusa järsult suurenenud kasutus. Näitaja langes järsult 2007. aastal, mille peapõhjus oli mittemetallsete mineraalide (liiv, kruus, lubjakivi) ja puidu suur kasutus ning SKP aeglasem kasv. Kuigi alates 2009. aastast on ressursitootlikkuse näitaja pigem tõusnud, võib siiski mõningast langust täheldada 2013. aastal, kui taas võeti kasutusele eelnevatest aastatest rohkem mittemetallseid mineraale.

Kodumaisest toormekasutusest moodustavad suurima osa fossiilsetest kütustest põlevkivi, mittemetallsetest mineraalidest liiv ja kruus ning biomassist puit, mis kokku moodustavad kodumaisest toormekasutusest 70–80%.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Eesti ressursitootlikkus oli 2015. aastal üks väiksemaid Euroopa Liidus, ületades ainult Bulgaaria ja Rumeenia vastavat näitajat. Euroopa Liidu suurima ressursitootlikkusega riikides Luksemburgis, Suurbritannias ja Hollandis loodi ühe kilogrammi kulutatud materjali kohta ligikaudu seitse korda rohkem lisandväärtust kui Eestis.

Euroopa Liidu riikide keskmine ressursitootlikkus ületas Eesti oma peaaegu neli korda. Eesti väikese ressursitootlikkuse põhjus on ühelt poolt Eesti majanduse suur ressursimahukus, teiselt poolt aga väike SKP.

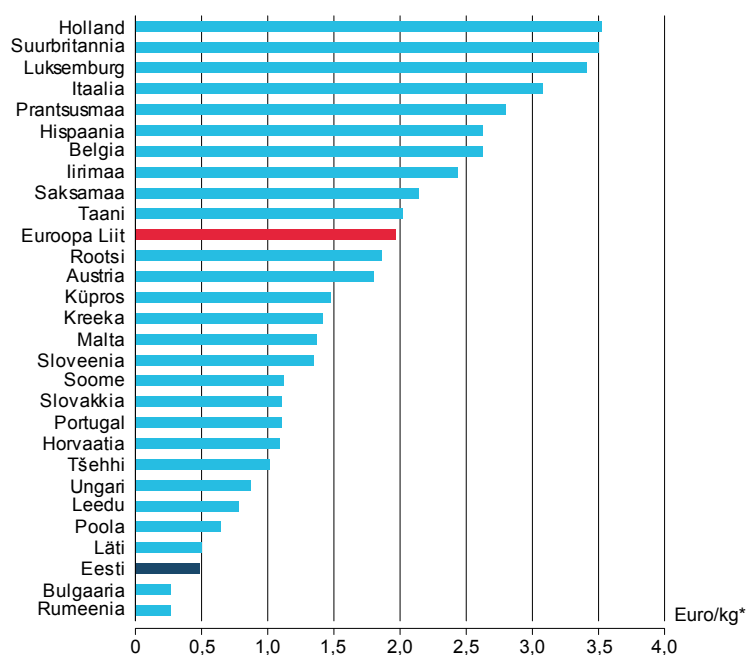
Ressursitootlikkus Eestis, 2000–2015



* SKP aheldatud väärtus (referentsaasta 2010).

Allikas: Statistikaamet

Ressursitootlikkus Euroopa Liidus, 2015



* SKP aheldatud väärtus (referentsaasta 2010).

Allikas: Eurostat

Alates 2009. aastast on ressursitootlikkus Eestis suurenenud.

Eesti on Euroopa Liidu riikide võrdluses üks madalaima ressursitootlikkusega riike.



8.3. TOOTLIKKUS



MÕISTED

Töäjõu tootlikkus näitab töäjõu ühiku panust lisandväärtuse tootmisel. Seda mõõdetakse sisemajanduse koguprodukti (SKP) suhtarvuna töötatud tunni või töötaja kohta.

Rahvusvahelises võrdluses väljendatakse tootlikkust SKP suhtarvuna (Euroopa Liidu 28 riiki = 100) töötaja kohta ostujõu standardi järgi.

Töäjõu tootlikkusega mõõdetakse majandustegevuse efektiivsust. Tootlikumad on tegevusalad, kus luuakse rohkem lisandväärtust väiksema arvu töötatud tundide ja töötajatega. Kaudselt iseloomustab suurem töäjõu tootlikkus riigi majanduse konkurentsivõimet, viidates sageli tegevuse uuenduslikkusele ja töäjõu paremale kvalifikatsioonile. Seega on suurem tootlikkus üks ühiskonna jätkusuutlikkuse tunnuseid.



OLUKORD EESTIS

2017. aastal oli töäjõu tootlikkus Eestis 16,1 eurot tunnis, tootlikkus hõivatü kohta 29 860 eurot. Võrreldes 2000. aastaga on suurenenud nii hõivatute arv (9,6%) kui ka töötatud tundide arv (2,9%), SKP aga on samal ajal kasvanud 79,7%. Seetõttu on töäjõu tootlikkus võrreldes 2000. aastaga suurenenud tunni kohta 74,9% ehk 6,9 euro võrra tunnis. Samal ajal on töäjõu tootlikkus hõivatü kohta suurenenud 63,9%.

Sarnaselt 2016. aastaga kiirenes 2017. aastal nii SKP kui ka töäjõu tootlikkuse kasv. SKP kasv ületas 2017. aastal teist aastat järjest töötatud tundide ja hõivatute arvu suuremise, vastavalt 2,8% ja 2,6%. Sellest tulenevalt suurenes tootlikkus töötatud tunni kohta 1,9% ja hõivatü kohta 2,1%.

Ka töäjõukulud SKP loomiseks on suurenenud. Töötajatele makstud hüvitised suurenesid nii 2016. kui ka 2017. aastal kiiremini kui tootlikkus töötaja kohta, seega suurenes töäjõu ühikukulu vastavalt 2,9% ja 4,7%.

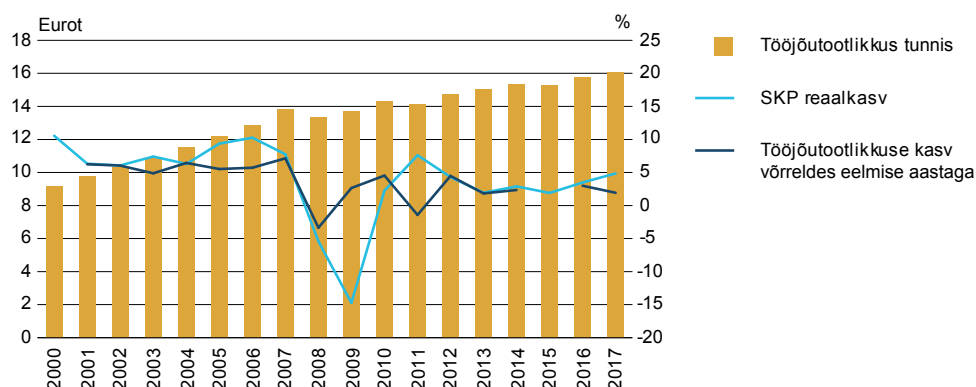


RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

Eesti tootlikkus töötaja kohta oli 2017. aastal 75% Euroopa Liidu keskmisest. Seda on sama palju kui senine suurim osatähtsus 2014. aastal. Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ on 2020. aastaks seatud tootlikkuse eesmärk 80% Euroopa Liidu keskmisest.

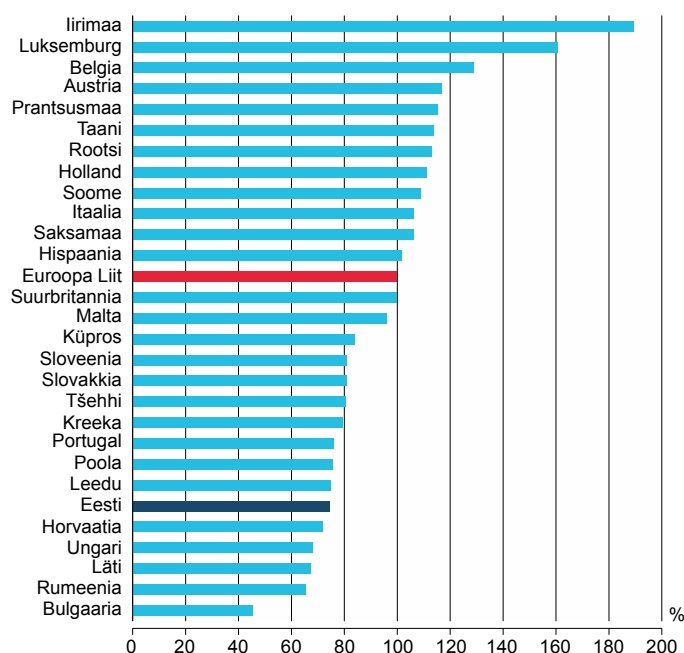
Tootlikkus töötaja kohta oli 2017. aastal suurim Lirimaa, kus see ületas Euroopa Liidu keskmist 89 protsendipunktiga. Luksemburgis oli tootlikkus töötaja kohta Euroopa Liidu keskmisest 61 ja Belgias 29 protsendipunkti suurem. Väikseima tootlikkusega riigid olid 2017. aastal Bulgaaria (46% Euroopa Liidu keskmisest) ja Rumeenia (65%). Meie lähinaabrite Läti ja Leedu tootlikkus hõivatü kohta oli vastavalt 67% ja 75% Euroopa Liidu keskmisest.

Töäjõu tootlikkus töötatud tunni kohta Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Töäjõu tootlikkus Euroopa Liidus, 2017 (Euroopa Liit = 100)



Allikas: Eurostat, 05.09.2018 seis

Sarnaselt kriisieelse ajaga on viimastel aastatel Eesti töäjõu tootlikkuse kasv olnud kiirem kui SKP reaalkasv.

2017. aastal oli Euroopa Liidus töäjõu tootlikkus suurim Iirimaa ja väikseim Bulgaarias, Eesti jäi viimase kümne hulka.



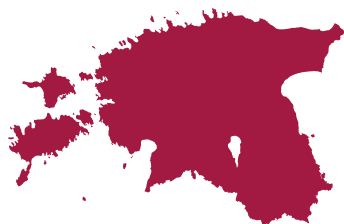
8.4. TÖÖHÕIVE



MÕISTED

Tööhõive näitaja väljendab 20–64-aastaste hõivatute osatähtsust samas vanuserühmas.

Hõivatut on isik, kes uuritava ajalt töötas ja sai selle eest tasu palgatöötajana, ettevõtjana või vabakutselisena. Tasu võib olla ka mitterahaline. Hõivatud on ka need, kes otseselt tasuta töötavad pereettevõttes või oma talus, kui vähemalt osa toodangust läheb müügiks. Erandina peetakse mitteaktiivseteks lapsehoolduspuhkusel olijad, isegi kui neil on formaalne töösuhe tööandjaga säilinud.



OLUKORD EESTIS

Tööhõive sõltub majanduse tsüklilisusest ning riigi haridus-, sotsiaalkaitse-, tervise- ja poliitikast. Suurema tööhõive korral on ühtlasi suurem elanikkonna see osa, kes aitab kaasa enda ja seega üldisemalt ka ühiskonna jõukuse kasvule.

2017. aastal oli eestlaste hõivemäär 80,7% ja mitte-eestlastel 73,8%, lõhe 6,9 protsendipunkti. Mitte-eestlaste hõivemäär on olnud püsivalt madalam kui eestlastel, osaliselt erineva vanusstruktuuri tõttu. Mitte-eestlaste tööhõive on tööturumuutustele tundlikum ja taastub aeglasemalt.

Maakonniti oli hõivemäär kõige suurem Harjumaal (83,7%) ja väikseim Ida-Virumaal (64,8%). Hõive erinevuse põhjus on paremad töövõimalused Harjumaal ja vanemaealiste ning mitte-eestlaste suurem osatähtsus Ida-Virumaal.

Vähenenud töövõimega inimeste osalemise kohta on andmed alates 2008. aastast, siis oli nende hõivemäär oli 44,5% ja töötuse määr 9,1%. Sarnaselt kogu vanuserühma tööhõivega langes järsult ka vähenenud töövõimega inimeste hõive. Väikseim hõivemäär ja suurim töötuse määr oli 2010. aastal, vastavalt 33,3% ja 32,6%. Seejärel on hõivemäär tõusnud ja 2017. aastal oli vähenenud töövõimega inimestest tööga hõivatud 52%. Töötus on samal ajal vähenenud ja töötuse määr oli 2017. aastal 13,5%.

Aastal 2000 töötas väikeettevõtetes (1–10 töötajat) 29% hõivatutest (avalikus ja erasektoris kokku). Kõige väiksem oli hõivatute osatähtsus väikeettevõtetes 2008. aastal (22,8%), järgnenud on väikeste kõikumistega tõus ja 2017. aastal oli hõivatutest väikeettevõtetes tööl 26%.

Tööhõivet suurendavad paindlike töötingimuste, näiteks osajatatöö või kodus töötamine, ja elukestva õppe võimalused, näiteks ümberõpe, kutseoskuste parandamine. Tähtis on ka võimalus kasutada sotsiaalteenuseid, näiteks lapsele koht koolieelses haridusasutuses. 2016. aastal algas töövõimereform, mille üks eesmärk on viia kokku tööandja ja vähenenud töövõimega töötaja.

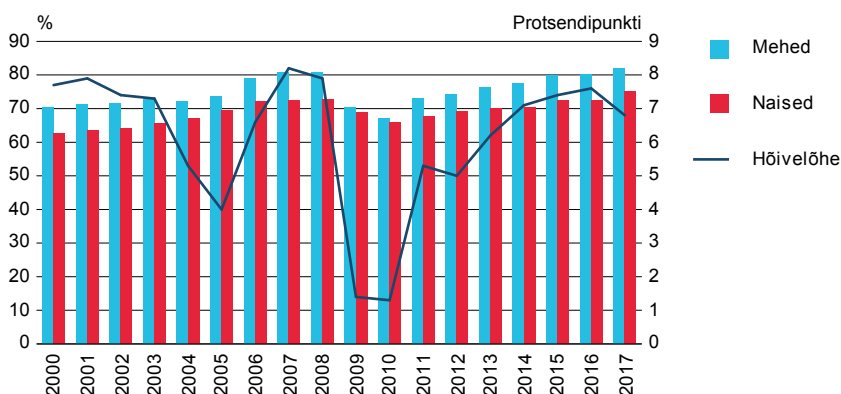


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Nii nagu Eesti hõivemäär, oli ka Euroopa Liidu riikide keskmine hõivemäär 2017. aastal viimase 20 aasta kõrgeim (72,2%). Liikmesriikide vahel on aga suured erinevused. 2017. aastal olid Eestist kõrgemad näitajad ainult Rootsis (81,8%) ja Saksamaal (79,2%). Madalaim tööhõive määr oli aga Kreekas (57,8%, vahe Rootsiga 24 protsendipunkti).

Strateegias „Euroopa 2020“ on seatud eesmärk, et Eestis oleks hõivatute osatähtsust 20–64-aastaste hulgas vähemalt 76%, selleni jõuti juba 2015. aastal. Oma eesmärgi olid 2017. aastal ületanud üheksa riiki, mis on kaks riiki enam kui 2016. aastal. Need riigid on Lirimaa, Tšehhi, Leedu, Eesti, Saksamaa, Läti, Rootsi, Malta ja Horvaatia.

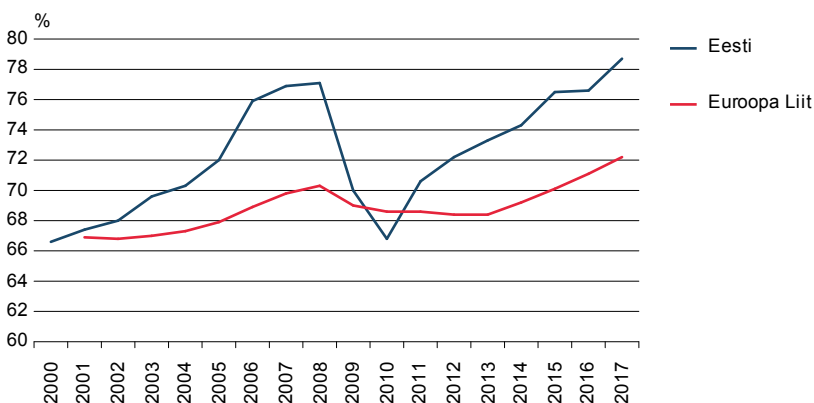
20–64-aastaste hõivemäär ja hõivelõhe Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Hõivemäär suurenes nii meeste kui ka naiste hulgas, hõivelõhe aga vähenes.

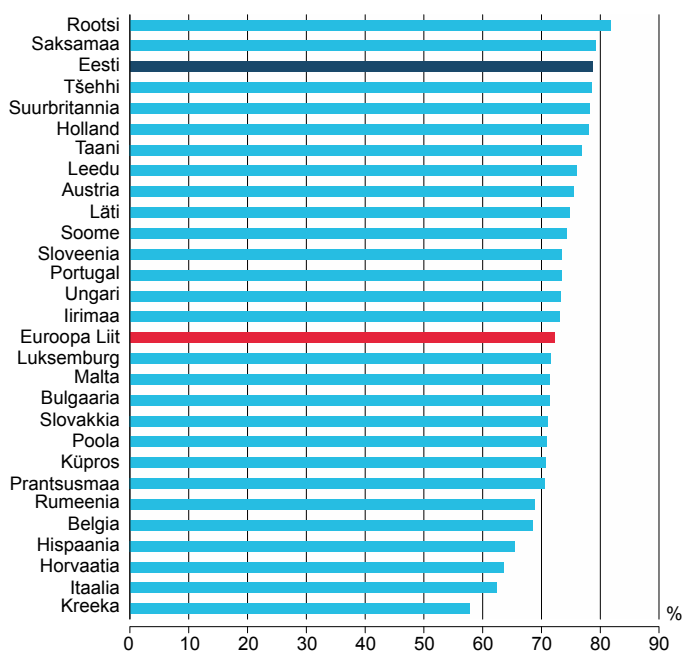
Hõivemäär Eestis ja Euroopa Liidus, 2000–2017



Allikas: Eurostat

Eestis on muutused tööhõives suuremad kui Euroopa Liidu keskmiselt.

20–64-aastaste hõivemäär Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

2017. aastal oli Eesti hõivemäär Euroopa Liidu kõrgemate seas.



8.5. PIKAAJALINE TÖÖTUS



MÕISTED

Pikaajalise töötuse näitaja väljendab pikaajaliste (vähemalt 12 kuud) töötute osatähtsust tööjõus (15–74-aastaste töötajate ja töötute koguarvus).

Pikaajalised töötud on inimesed, kes on tööta, otsivad juba pikka aega tööd ja on valmis kahe järgmise nädala jooksul tööle asuma.

Töötuse kestus on aeg alates töötusimise algusest, või kui töötusimist alustati veel töötades, siis aeg alates viimasest töökohast lahkumisest.

Pikaajalise töötuse kõrge tase näitab, et töötute oskused ei ole kooskõlas töökohtadel vajalikuga ja tööturg on ebaefektiivne.



OLUKORD EESTIS

Pikaajalistel töötutel on suurem vaesusrisk kui lühiajalistel töötutel. Tööharjumuse kadumise, erialaste oskuste ja teadmiste vananemise tõttu muutuvad nad tööandjaile väheatraktiivseks ja neil on aja möödudes üha keerulisem tööturule naasta.

Võrreldes 2010. aastaga oli 2017. aastal töötuid ligi kolm korda vähem (40 300) ja pikaajalisi töötuid ligi neli korda vähem (13 500), pikaajalise töötuse määr oli varasema 7,6% asemel 1,9%. Meeste pikaajalise töötuse määr oli suurem kui naistel, osaliselt seetõttu, et kui tööta mehed määratlevad end töötuks (otsivad aktiivselt tööd), siis tööta naised määratlevad end rohkem mitteaktiivsetena (nt lastega seotud põhjused, õpingud). 2000. aastal oli meeste ja naiste pikaajalise töötuse määra lõhe 1,9 protsendipunkti, 2005. aastal oli lõhe peaaegu olematu 0,3 protsendipunkti, aga 2010. aastal lausa 3,5 protsendipunkti meeste töökohtade kiirema kadumise tõttu. 2017. aastal oli meeste pikaajalise töötuse määr 2,2%, naiste oma 1,6% (lõhe 0,6 protsendipunkti).

Mitte-eestlaste hulgas on pikaajalise töötuse määr suurem kui eestlaste seas. Pikaajalisi töötuid, kes ei osanud eesti keelt, oli 2017. aastal hinnanguliselt 3900, neist omakorda pooled olid tööd otsinud juba vähemalt 24 kuud. Aasta või kauem tööd otsinuid on rohkem ka vanemaealiste ja madalama haridustasemega inimeste hulgas.

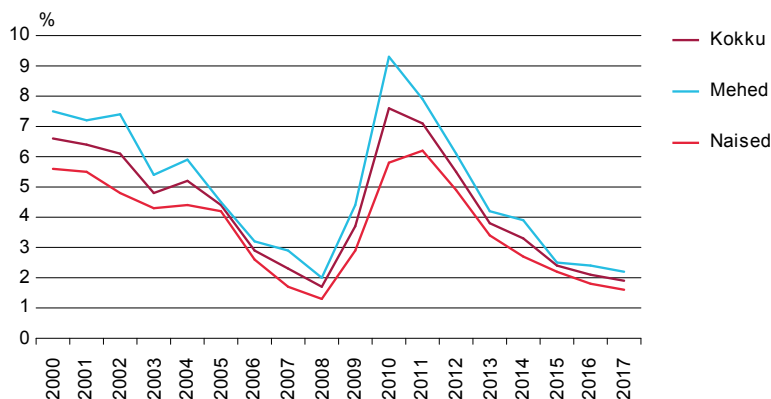


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Pikaajalise töötuse määr oli 2017. aastal Eestis 1,9% ja Euroopa Liidu keskmine 3,4%. Eestis on näitaja langenud kiiremini kui Euroopa Liidu riikide keskmine.

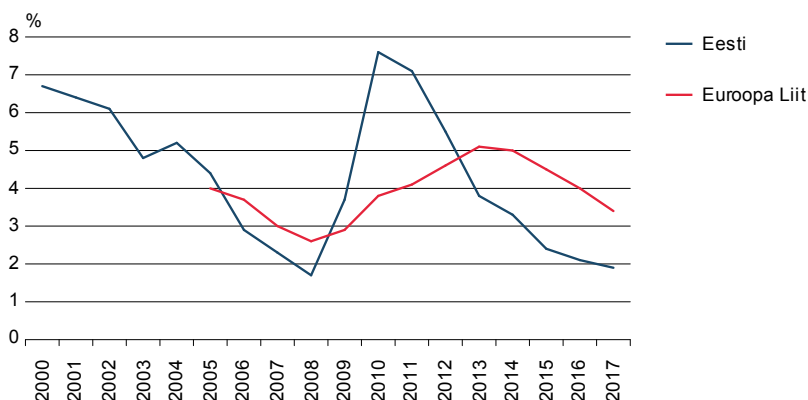
2010. aastal oli Eesti pikaajalise töötuse määr Euroopa Liidu keskmisest peaaegu kaks korda kõrgem, kuid viimased viis aastat on Eesti näitaja olnud Euroopa Liidu keskmisest madalam. Kõige rohkem oli pikaajalisi töötuid tööjõu seas Kreekas (15,6%), Hispaanias (7,7%) ja Itaalias (6,5%), kõige vähem Tšehhis (1%), Suurbritannias (1,1%) ja Rootsis (1,2%).

15–74-aastaste pikaajalise töötuse määr Eestis, 2000–2017



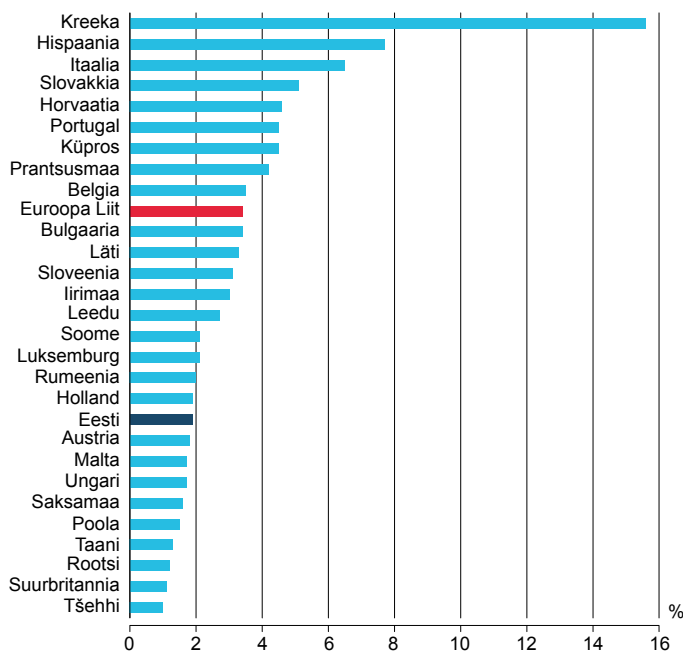
Allikas: Statistikaamet

Pikaajalise töötuse määr Eestis ja Euroopa Liidus, 2000–2017



Allikas: Eurostat

15–74-aastaste pikaajalise töötuse määr Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

Pikaajaline töötus on suurem meeste hulgas.

Eestis on muutused suuremad kui Euroopa Liidus keskmiselt.

2017 aastal oli pikaajalise töötuse määr Eestis alla Euroopa Liidu keskmise.



8.6. NOORED, KES EI ÕPI EGA TÖÖTA



MÕISTED

Näitaja väljendab 15–24-aastaste noorte, kes ei õpi ega tööta, osatähtsust samas vanuserühmas. Inglise keeles kasutatakse lühendit NEET, mis tuleneb väljendist *youth neither in employment nor in education or training*. Eraldi on uuritud ka 15–19-aastaste ja 20–24-aastaste noorte näitajat.

Noorte osatähtsus, kes ei õpi ega tööta, on ühiskonna kehva sidususe üks näitaja. Kooli- ja tööelust kõrvale jäänud noored jäävad sageli kõrvale ka ühiskondlikust elust. Majanduslikus mõttes tekitab muret, et noorte potentsiaal jäetakse kasutamata.



OLUKORD EESTIS

Hinnanguliselt oli 2017. aastal Eestis 11 700 ehk 9% noori, kes ei töötanud ega õppinud, aastal 2000 aga oli neid ligikaudu 31 600 ehk 15%. Aastail 2015–2017 hakkas niisuguste noorte osatähtsus tasapisi vähenema, langedes 11%-lt 9%-le. Selle üks põhjus võib olla tööturu parem olukord: vabu töökohti on rohkem, mis omakorda aitab kaasa noorte püsimisele tööturul. Teisisõnu, majanduse olukord mõjutab seda, kui palju on noori, kes ei tööta ega õpi: majandusbuumi ajal ehk aastatel 2006–2008 oli vastav näitaja 9%, kuid 2009. aasta majanduskriisi ajaks oli see tõusnud 15%-ni.

Noori, kes ei õppinud ega töötanud, on olnud mõnevõrra rohkem naiste kui meeste hulgas. Erandlikud olid aastad 2010 ja 2011 ning 2014, kui meeste osatähtsus oli naistest suurem. Noori, kes ei õpi ega tööta, võib naiste hulgas olla rohkem seetõttu, et enamasti hoolitsevad nemad teiste pereliikmete või laste eest. Kõnealuse näitaja arvestamisel võetakse praegu Eestis arvesse ka lapsehoolduspuhkus või sünnitus- ja raseduspuhkus.

15–19-aastastega võrreldes on 20–24-aastaste hulgas suurem nende noorte osatähtsus, kes ei tööta ega õpi. Tendents on olnud samasugune aastaid. 2017. aastal oli noori, kes ei töötanud ega õppinud, 15–19-aastaste hulgas 6%, 20–24-aastaste seas aga 13%. Noori, kes ei tööta ega õpi, võib 20–24-aastaste hulgas olla rohkem, sest eeldatakse, et selles vanuses sisenetakse tööellu. Üldharidus on selleks ajaks tavaliselt omandatud ja koolikohustust enam ei ole, kuid kõik ei pruugi minna plaanipäraselt. Meestega võrreldes on 20–24-aastaste noorte hulgas, kes ei õpi ega tööta, rohkem naisi, sest lapsehoolduspuhkusel olijaid ei peeta Eestis tööga hõivatuteks.

Nende noorte osatähtsus, kes ei õppinud ega töötanud, oli 2017. aastal maa-asulates suurem (11%) kui linnalistes asulates (8%).

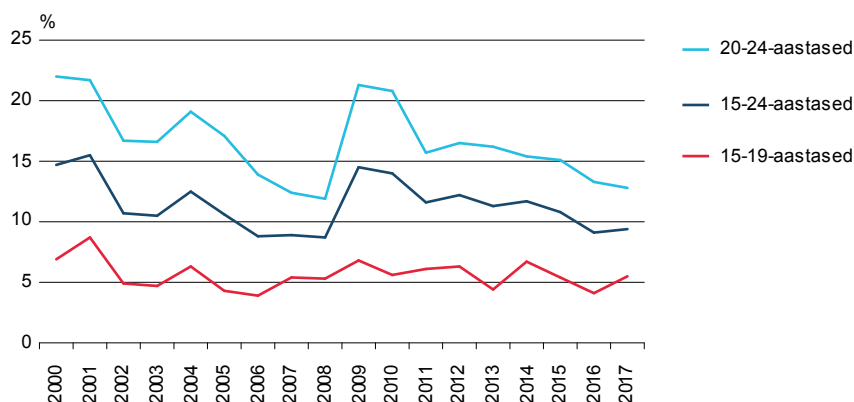


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2017. aastal oli nende 15–24-aastaste noorte osatähtsus, kes ei õppinud ega töötanud, Euroopa Liidu riikides 11%, mis oli kaks protsendipunkti kõrgem kui Eestis samal aastal (9%). Nende noorte osatähtsus, kes ei õppinud ega töötanud, oli kõige suurem Itaalias (20%), Küprosel (16%), Kreekas, Horvaatias, Bulgaarias ja Rumeenias (võrdselt 15%) Kõige väiksem oli näitaja Hollandis (4%), Luksemburgis, Rootsis, Tšehhis ja Saksamaal (võrdselt 6%). Samasugune nagu Eestis oli ka Soomes, Portugalis, Belgias ja Leedus (9%) nende 15–24-aastaste noorte osatähtsus, kes ei töötanud ega õppinud.

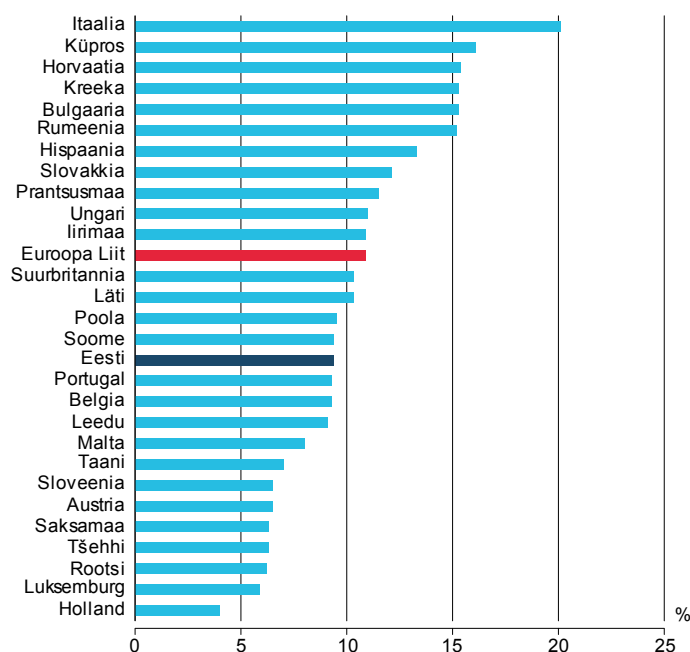
15–24-aastaste meessoost noorte osatähtsus, kes ei õppinud ega töötanud, oli Eestis kolm protsendipunkti väiksem kui Euroopa Liidus keskmiselt, kuid naiste osatähtsus jäi Euroopa Liidu keskmisega võrreldes samale tasemele. 15–19-aastaste noorte osatähtsus oli samuti Euroopa Liidu keskmisega samal tasemel (6%), 20–24-aastaste osatähtsus oli Eestis Euroopa Liidu keskmisest kolm protsendipunkti madalam.

Noorte osatähtsus, kes ei õpi ega tööta, Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

15–24-aastaste noorte osatähtsus, kes ei õpi ega tööta, Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

Majanduse olukord mõjutab seda, kui palju on noori, kes ei tööta ega õpi: 2009. aasta majanduskriisi ajal oli nende osatähtsus suur.

Eestis on Euroopa Liidu keskmisest väiksem nende 15–24-aastaste noorte osatähtsus, kes ei õpi ega tööta.

9

JÄTKUSUUTLIK TARISTU, TÖÖSTUS JA INNOVATSIOON



EHITADA VASTUPIDAV TARISTU, TOETADA KAASAVAT JA SÄÄSTLIKKU INDUSTRIALISEERIMIST NING INNOVATSIOONI

Üleilmne eesmärk „Jätkusuutlik taristu, tööstus ja innovatsioon“ keskendub taristu rajamisele ning industrialiseerimisele ja innovatsioonile, mis on majanduskasvu suurenemise kolm olulist alustala. Kui nendes valdkondades tegutsetakse vastupidavust, kaasamist ja säästlikkust silmas pidades, toetab majanduskasv jätkusuutlikku arengut.

ÜRO tegevuskava 2030¹ eesmärkide hulgas on seatud eesmärk suurendada tööstuse osatähtsust tööhõives ja sisemajanduse koguproduktis, kõnealune näitaja peaks kahekordistuma vähim arenenud riikides. Tegevuskava näeb ette parandada finantsteenuste kättesaadavust, tõhustada loodusvarade keskkonnohutamist kasutamist, suurendada teadusuuringute ja teadlaste arvu ning kaasata erasektor. Interneti kättesaadavus peab tunduvalt paranema juba aastaks 2020.

ÜRO aruande² kohaselt oli aastal 2016 mobiilside kättesaadav 95%-le maailma rahvastikust, sealjuures 85%-le vähim arenenud riikide elanikest. Taristuprojektide tähtsusest kõneleb ka tõsiasi, et põhiosa arenguabist (ODA) on olnud suunatud transpordi- ja energiaprojektidesse. Samal ajal aga on transpordil ja tööstusel suurim mõju looduskeskkonnale. Üleilmne eesmärk eeldab, et tööstusheide ei tohi suureneda, seetõttu on vaja rakendada innovaatilisi tehnoloogiaid. Senisest rohkem on vaja investeerida teadus- ja arendustegevusse (2014. aasta tase oli 1,7% maailma sisemajanduse koguproduktist). Ka töötlev tööstus liigub üha enam tehnoloogiliselt keerukate toodete suunas. Üleilmse statistika järgi oli 2014. aastal ligikaudu 1000 teadlast miljoni elaniku kohta, see arv varieerus 63 teadlasest arenguriikides kuni 3500 teadlaseni Euroopas ja Põhja-Ameerikas.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab kiire interneti tagamist haridussüsteemis ja arhivaalide ning kultuuritekstide kättesaadavust digitaalselt.

Üleilmne eesmärk „Ehitada vastupidav taristu, toetada kaasavat ja säästlikku industrialiseerimist ning innovatsiooni“ on Eestis seotud teadus- ja arendustegevuse, kiire interneti kättesaadavuse ning inimeste ja kaupade transpordivõimaluste järgmiste näitajatega:

- kulutused teadus- ja arendustegevusele;
- hõive teadus- ja arendustegevuses;
- kiire internet;
- interneti kasutamine;
- sõitjate- ja kaubavedu.

Eestis on teadlaste ja inseneride arv võrreldes 2000. aastaga enam kui poole võrra suurenenud, kuid samas tempos ega mahus ei ole suurenenud riigi ja erasektori kulutused teadusele ning arendustegevusele. 2016. aastal oli teadus- ja arendustegevuseks suunatud raha osatähtsus sisemajanduse koguproduktist vaid 1,3%, mis on oluliselt vähem aastaks 2020 seatud eesmärgist (3% SKP-st).

Infotehnoloogiline areng on liikunud suuremate kiirustega andmeühenduste suunas ja noorema ning vanema vanuserühma digilõhe on kahanemas.

Ühistranspordi osatähtsus kogu maismaatranspordiga liikumises oli 2016. aastal Eestis 19,9%, pisut üle Euroopa Liidu keskmise (17,1%). Endiselt suureneb maanteetranspordi osatähtsus kaupade vedamisel, moodustades aastal 2016 juba üle poole kaupade maismaavedudest.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



9.1. KULUTUSED TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSELE



MÕISTED

Teadus- ja arendustegevuse kulutuste näitajat väljendatakse kõnealuste kulutuste osatähtsusega sisemajanduse koguproduktist (SKP). Kulutusi võib jälgida institutsionaalsete sektorite kaupa.

Institutsionaalsed sektorid jaotatakse rahvusvahelise metoodika järgi ettevõtlussektoriks ja kasumitaotluseta sektoriks, mis koosneb kõrgharidussektorist ja riiklikust sektorist ning kasumitaotluseta erasektorist.



OLUKORD EESTIS

Kulutused teadus- ja arendustegevusele on pärast tõusu aastatel 2000–2011 viimase viie aasta jooksul järsult vähenenud, sest aastatel 2010–2012 tehti ühekordseid suuri investeeringuid, millele kahel järgneval aastal järgnes langus uute suuremate investeeringute puudumise tõttu. Siiski on kulutused teadus- ja arendustegevusele suurenenud 2000 aastate algusega võrreldes.

„Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020“ seab eesmärgi saavutada aastaks 2020 riigi investeeringute tase 3% SKP-st. Aastal 2016 oli teadus- ja arendustegevuseks suunatud raha osatähtsus SKP-st 1,3%.

Riigieelarvest teadus- ja arendustegevuseks eraldatud raha sisaldab ka Euroopa Liidu toetusi, mis kajastatakse riigieelarves ja on seega saadud riigilt. Varasemate aastatega võrreldes vähenes riigi panus mõnevõrra 2016. aastal, olles 37%, sest üks tõukefondide rahastamisperiood oli just lõppenud, kuid uus ei olnud veel alanud.

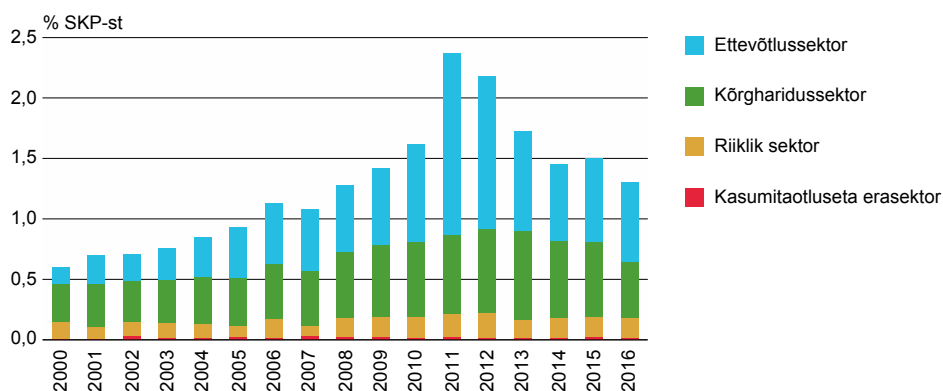


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2016. aastal olid Euroopa Liidu keskmised kulutused teadus- ja arendustegevusele 2,03% SKP-st. Vaid kahel riigil ületasid teadus- ja arenduskulud SKP-st 3% taseme: Rootsi (3,25%) ja Austria (3,09%). Sellega on nimetatud riigid täitnud „Euroopa 2020“ eesmärgi saavutada aastaks 2020 teadus- ja arenduskulutuste osatähtsus 3% SKP-st. Kolme protsendi piirile üsna lähedal olid Saksamaa (2,94%), Taani (2,87%) ja Soome (2,75%). Üheksal riigil jäi teadus ja arendustegevusse panustamine alla 1%, madalaim oli see Lätis (0,44%). Eesti näitaja (1,28% SKP-st) oli Euroopa Liidu keskmisest 0,75 protsendipunkti väiksem.

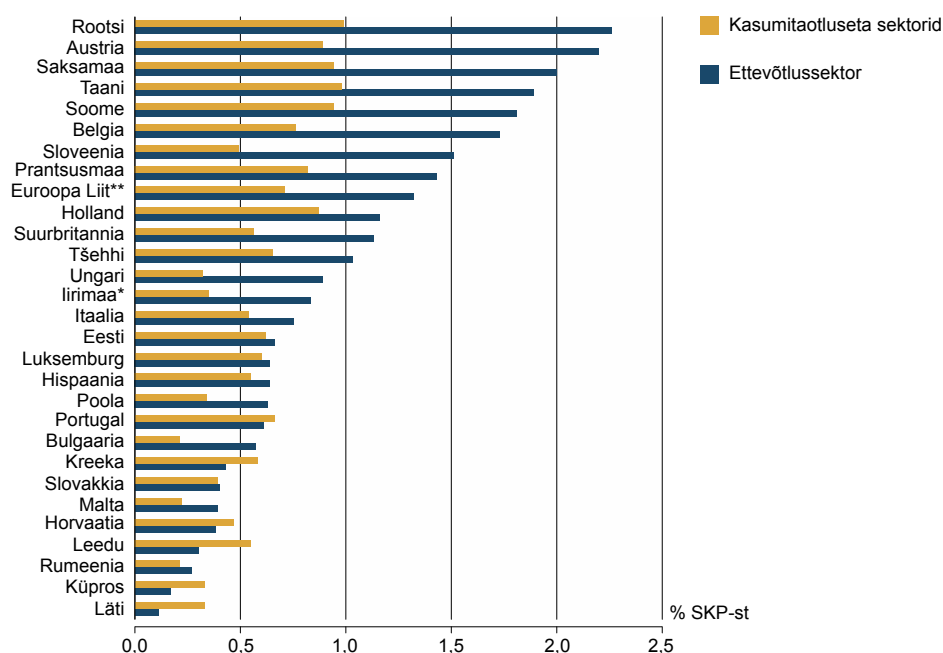
Ka Euroopa Liidu teistes riikides panustab teadus- ja arendustegevusse enim ettevõtlussektor. 2016. aastal oli Eesti teadus- ja arendustegevuse intensiivsuse näitaja 1,28, millega Eesti platseerus Euroopa Liidu riikide seas 13. kohale.

Kulutused teadus- ja arendustegevusele Eestis, 2006–2016



Allikas: Statistikaamet

Kulutused teadus- ja arendustegevusele Euroopa Liidus, 2016



* Iirimaa andmed on hinnangulised.

** Euroopa Liidu kohta on esialgsed andmed.

Allikas: Eurostat

Ettevõtlussektori kulutused teadus- ja arendustegevusele on suurenenud võrreldes 2000. aastaga, kuid seatud eesmärgist 2% SKP-st ollakse kaugel.

Eesti kulutused teadus ja arendustegevusele jäid 2016. aastal Euroopa Liidu keskmisele alla 0,75 protsendipunkti.



9.2. HÕIVE TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSES



MÕISTED

Hõivet teadus- ja arendustegevuses väljendaakse teadlaste ja inseneride arvuga 100 000 elaniku kohta. Kasutatud on teadus- ja arendustegevuses hõivatud täistööajaga teadlaste ja inseneride arvu.



OLUKORD EESTIS

Aastal 2000 oli teadus- ja arendustegevuses hõivatud 2666 täistööajaga inimest, neist 90% kasumitaotluseta institutsionaalses sektoris¹. 2016. aastal oli teadus- ja arendustegevusega hõivatud juba 4338 täistööajaga inimest, kellest 70% leidis rakendust kasumitaotluseta institutsionaalses sektoris, ülejäänud 30% teadlastest ja inseneridest tegutsesid ettevõtlussektoris. Teadlaste ja inseneride arv on kümne aastaga suurenenud peaaegu viiendiku võrra (17%), võrreldes 2000. aastaga aga enam kui poole võrra (63%). Võrreldes 2000. aastaga on aga teadus- ja arendustegevuses hõivatud teadlaste ja inseneride arv 100 000 elaniku kohta suurenenud 190-st 330-ni.

Naiste osatähtsus teadlaste ja inseneride hulgas oli 2016. aastal 41%, mis on olnud stabiilne 2000. aastast. Sektoritest oli 2016. aastal naisteadlasi kõige rohkem riigisektoris (61%) ja kõrgharidussektoris (44%). Ettevõtlussektoris oli naisteadlaste osatähtsus 2016. aastal 28%, mis on 4% võrra madalam kui 2000. aastal.

2016. aastal oli doktorikraadiga teadlaste ja inseneride osatähtsus kasumitaotluseta institutsionaalses sektoris 55%, magistrikraadiga teadlasi oli 33,5%. Võrreldes 2000. aastaga on doktorikraadiga teadlaste ja inseneride osatähtsus suurenenud enam kui 10%. Naiste osatähtsus magistrikraadiga teadlaste hulgas oli 2016. aastal 58%. Aastal 2000 oli doktorikraadiga naiste osatähtsus vaid 31%, kuid 2016. aastal oli neid 42%. Ettevõtlussektoris oli 2016. aastal doktorikraadiga 9% teadus- ja arendustegevuses hõivatud töötajatest, magistrikraadiga 35%.

2016. aastal töötas Eestis 402 välisteadlast: 112 naist ja 290 meest. Teadlasi oli 57 riigist. Kõige rohkem oli teadlasi Saksamaalt (50), Venemaalt (37), Itaaliast (27) ja Soomest (27). Välisteadlaste arv on märgatavalt suurenenud viimasel kolmel aastal. Suurim oli välisteadlaste arv 2014. aastal, kui Eestis töötas 426 välisteadlast 59 riigist. Kümme aastat varem ehk 2004. aastal töötas Eesti 58 välisteadlast. Eestis on töötanud teadlasi ka Filipiinidelt, Guatemalast, Trinidadist ja Tobagost ning Venezuelast.

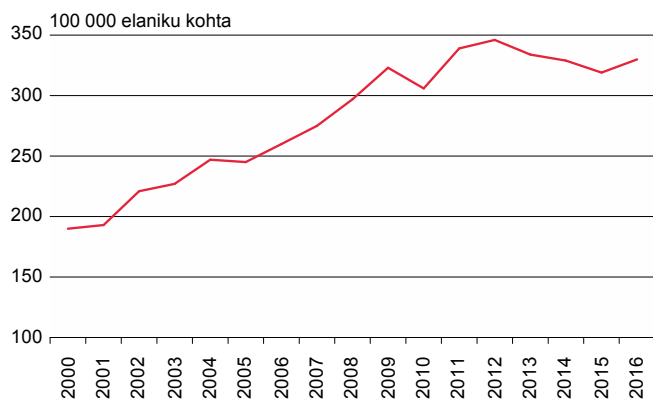


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Teadlaste arv on viimastel aastatel suurenenud ka Euroopa Liidu 28 riigis: 2016. aastal töötas Euroopa Liidus 1,88 miljonit teadlast (täistööajale arvatuna), mis suurenes peaaegu kolmandiku võrra (32,2%) aastaga 2006 võrreldes. Võrreldes 2006. aastaga kahekordistus teadlaste arv 2016. aastal Iirimaa (12 200-st 26 300-ni). Märgatavalt suurenes teadlaste arv Portugalis (65,3%), Maltal (59,1%), Bulgaarias ja Hollandis (54,8%), Belgias (54,2%) ning Austrias (53,9%). Samal ajal vähenes aga teadlaste arv Lätis (19,9%), Soomes (11,1%) ja Rumeenias (5,1%).

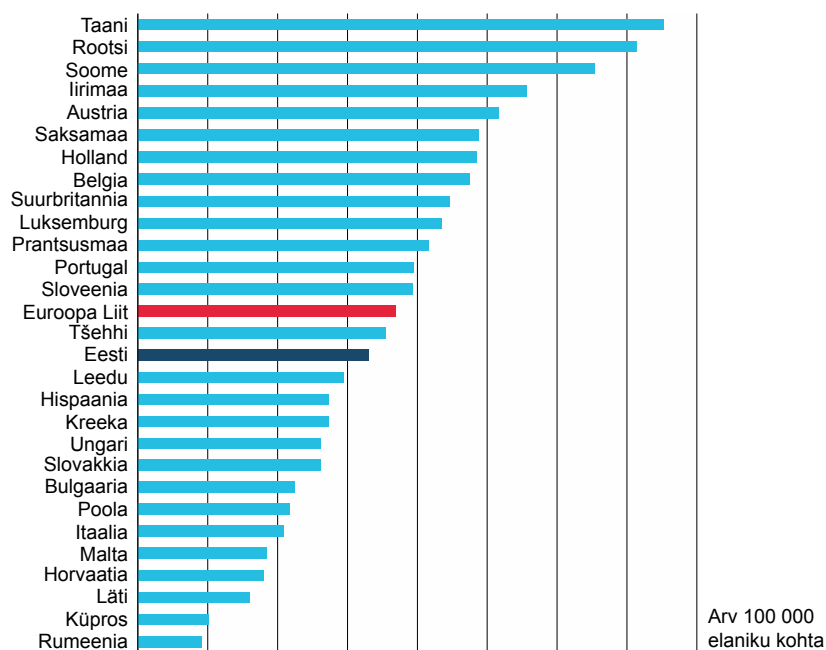
Sektoritest on teadlaste jagunemine riikides üsna erinev. 2016. aastal oli suurim teadlaste osatähtsus ettevõtlussektoris Rootsis (67%) ja Austrias (64%). Lätis ja Kreekas jäi ettevõtlussektoris töötavate teadlaste arv alla viiendiku. Kõrgharidussektoris on pilt üsna erinev: kõige enam teadlasi töötas selles sektoris Portugalis (64,9%) ja Lätis (61,7%).

Teadlased ja insenerid Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Täistööajaga teadlased ja insenerid Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Teadlaste ja inseneride arv on Eestis võrreldes 2000. aastaga enam kui poole võrra suurenenud.

Eestis on teadlasi ja insenere 100 000 elaniku kohta vähem kui Euroopa Liidus keskmiselt.



9.3. KIIRE INTERNET



MÕISTED

Kiire interneti näitajat väljendatakse 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsusega interneti püsühenduste koguarvus.

Interneti püsühendus on fiiberoptilise, vask- või koaksiaalkaabliga ühendus majas, korteris, asutuses jm.



OLUKORD EESTIS

Enne 2011. aastat ei võimaldanud sideteenuste osutajad 100 mbit/s või kiiremat internetiühendust laiemalt, eritellimusel said seda kasutada ainult suured äritarbijad (näiteks pangad, kindlustused jt). 2011. aastal oli 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus püsühenduste koguarvust 3%. Aastaks 2016 aga oli 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus Eestis 11,5% kõikidest interneti püsühendustest.

Teenuse kasutamist mõjutavad peamiselt kaks tegurit: maksumus ja inimeste soov või vajadus 100 Mbit/s või kiirema ühenduse järele. Tavapäraseks veebilehtede vaatamiseks, riigi e-teenuste kasutamiseks ja muuks sarnaseks piisab ka 30–100 Mbit/s. Viimastel aastatel on internetiliikluse mahtu järsult suurendanud eelkõige videote vaatamine ja allalaadimine ning striimimine (Netflix jne). Seetõttu on inimesed valmis maksma üha kiirema ühenduse eest, et näha kvaliteetset HD- ja 4K-pilti.

Peale selle, et üha suurem on 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus, kasutatakse rohkem ka kiiruse vahemikus 10–100 Mbit/s. Kiiruse 10–30 Mbit/s osatähtsus kõikidest püsühendustest oli 2017. aastal 41% ja kiiruse 30–100 Mbit/s osatähtsus 26%. Alla 10 Mbit/s kiiruste osatähtsus on viimastel aastatel pidevalt vähenenud.

2014. aastal oli lairibaühendus hinnanguliselt 59%-l leibkondadest. Seevastu 2017. aasta kolmanda kvartali lõpuks oli lairibaühendusega leibkondade osatähtsus 68%. Aasta 2014 neljanda kvartali lõpus oli ligi 85%-l lairibaühenduse lõppkasutajatest komplekslahendus (peale lairibaühenduse veel mõni muu teenus),

2017. aasta kolmanda kvartali lõpuks oli kõnealune näitaja ligi 90%. Enamasti pakuvad sideettevõtjad komplekslahendusi soodsamalt, mistõttu ei ole mõistlik lairibaühendust eraldi kasutada.¹

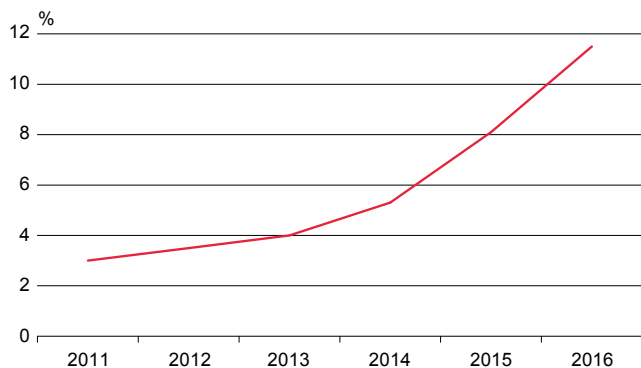


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2017. aasta juuli rahvusvahelised andmed näitavad, et 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus kõigist lairibaühendustest oli Eestis 11,5% (andmed Eesti kohta pärinevad 2016. aastast), sellega oli Eesti Euroopa Liidu riikide võrdluses 22. kohal. Euroopa Liidu keskmine oli aga samal ajal 20,4%.

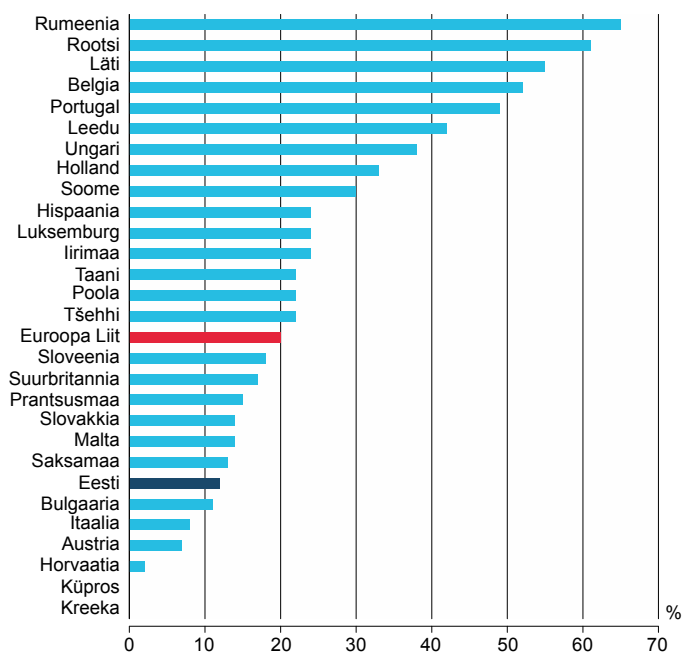
Suurim oli 100 Mbit/s või kiiremate püsühenduste osatähtsus Rumeenias (65,5%) ja Rootsis (60,8%), väikseimad olid näitaja väärtused Horvaatias (2,01%), Küprosel (0,3%) ja Kreekas (0,02%). Nii nagu Eestit iseloomustab ka kogu Euroopa Liidu riike stabiilne 100 Mbit/s või kiiremate püsühenduste osatähtsuse suurenemine lairibaühenduste koguarvust.

100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsuse muutus interneti püsiühenduste koguarvus Eestis, 2011–2016



Allikas: Euroopa Komisjon

100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus interneti püsiühenduste koguarvus Euroopa Liidus, 2016*



* Euroopa Komisjoni andmed seisuga juuli 2017. Eesti andmed 2016. aasta kohta.

Allikas: Euroopa Komisjon

Eestis on suurenenud 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus püsiühenduste koguarvus.

Eestis on 100 Mbit/s või kiiremate ühenduste osatähtsus püsiühenduste koguarvus võrreldes Euroopa Liidu keskmisega ligikaudu 9% väiksem.



9.4. INTERNETI KASUTAMINE



MÕISTED

Interneti kasutamise näitaja väljendab kolme kuu jooksul internetti kasutanud 16–74-aastaste osatähtsust samas vanuserühmas. See hõlmab interneti kasutamist ükskõik kus kohas (kodus, tööl või mujal) ükskõik millise seadme abil (nt laua-, süle- või tahvelarvuti, mobiil- või nutitelefon, nutikell, mängukonsool, e-luger vm).



OLUKORD EESTIS

Aastail 2015–2017 on 16–74-aastaste internetikasutajate osatähtsus püsinud stabiilsena, ulatudes 88%-ni. Võrreldes omavahel vanuserühmi, on internetikasutajaid kõige rohkem 16–34-aastaste noorte hulgas, kellest kasutavad internetti peaaegu kõik; 35–54-aastaste seas teeb seda keskmiselt üheksa inimest kümnest. Aastatega on suurenenud 55–74-aastaste internetikasutajate osatähtsus: 2014. aastal kasutas neist internetti 59%, kuid 2017. aastal 68%. See omakorda viitab noorema ja vanema vanuserühma digilõhe vähenemisele.

2005. aastal oli internetikasutajate hulgas rohkem mehi (60%) kui naisi (56%), kuid aastatega on see näitaja võrdsustunud. 2017. aastal see näitaja naiste ja meeste võrdluses väga ei erinenud, olles mõlemas rühmas 88%.

Iga päev kasutab internetti 90% ja arvutit 85% internetikasutajatest, mis viitab sellele, et üha enam kasutatakse internetti kaasaskantavates seadmetes, näiteks sülearvutis, nutitelefoni, nutikellas.

Liikvel olles (s.t kodust ja töökohast eemal) kasutas internetti viimase kolme kuu jooksul mobiil- või nutitelefoni 73% (2016 – 66%) ja kaasaskantavas arvutis 32% (2016 – 29%) internetikasutajatest.



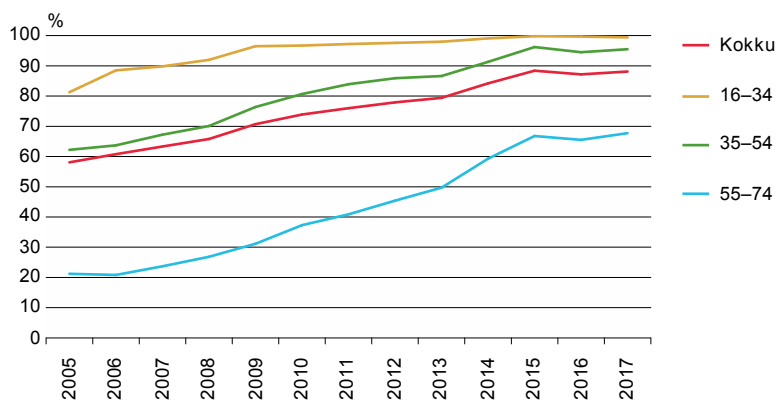
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidus oli keskmine internetikasutajate osatähtsus 16–74-aastaste elanike hulgas 84%, mida on Eesti näitajaga võrreldes 4 protsendipunkti vähem. Kõige suurem internetikasutajate osatähtsus oli Luksemburgis ja Taanis (mõlemas võrdselt 97%), Rootsis (96%) ning Suurbritannias ja Hollandis (mõlemas võrdselt 95%); väikseim aga Bulgaarias (63%), Rumeenias (64%) ja Horvaatias (67%). Eesti jagab koos Austria ja Belgiaga internetikasutajate osatähtsuse edetabelis 8.–10. kohta.

16–24-aastaseid internetikasutajaid on Eestis 99%, mis on rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt (97%). Sarnane olukord on 55–74-aastaste internetikasutajate hulgas (68%), kus Eesti edestab samuti Euroopa Liidu keskmist (64%). 55–74-aastaste internetikasutajate osatähtsus on suurim Luksemburgis (93%) ja väikseim Rumeenias (31%).

Sooliselt on internetikasutajate osatähtsus Euroopa keskmise põhjal suurem meeste (85%) kui naiste (82%) hulgas. Iga päev kasutas Euroopa Liidus internetti keskmiselt 87% internetikasutajatest, mida on 3 protsendipunkti vähem kui Eestis (90%).

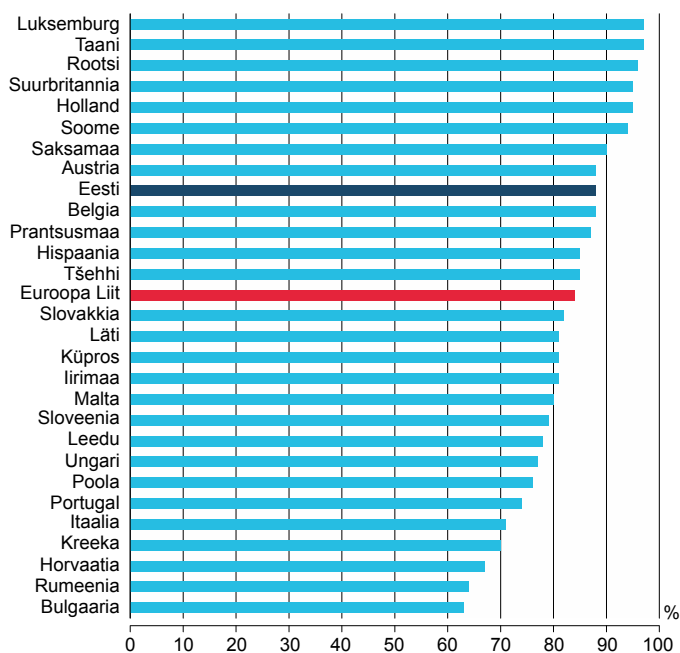
16–74-aastaste inimeste internetikasutus Eestis, 2005–2017



Allikas: Statistikaamet

Noorema ja vanema vanuserühma digilõhe on aastatel 2005–2017 vähenenud.

16–74-aastaste inimeste internetikasutus Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

Eesti jagab koos Austria ja Belgiaga internetikasutajate osatähtsuse edetabelis 8.–10. kohta.



9.5. SÕITJATE- JA KAUBAVEDU



MÕISTED

Sõitjatevedu transpordiliigi järgi näitab, kuidas sõitjatevedu sõltub igast maismaatranspordi liigist. Näitaja¹ väljendatakse sõiduautode, busside ja rongidega tehtud vedude osatähtsusena (protsentides) sõitjateveo maismaaliiklusest (möödetuna sõitjakilomeetrites).

Kaubavedu transpordiliigi järgi näitab kaubavedude sõltuvust igast maismaatranspordi² liigist. Näitaja väljendatakse maantee-, raudtee- ja siseveetranspordi osatähtsusena (protsentides) kogu maismaaliiklusest (tonnkilomeetrites).

Säästev transport on arengusuund, mis eelistab inimeste ja kaubaveol väiksema energiatarbe, ressursikulu (sh maakasutuse) ja keskkonnamõjuga transpordiliike. Üldiselt peetakse soodsaimaks veetransporti, järgneb raudteetransport, kõige energiakulukamad on auto- ja õhutransport. Transpordiliikide keskkonnamõju on erinev, seetõttu saab nende jaotuse alusel hinnata, kas ja mil määral minnakse üle keskkonnahoidlikumatele transpordiliikidele.



OLUKORD EESTIS

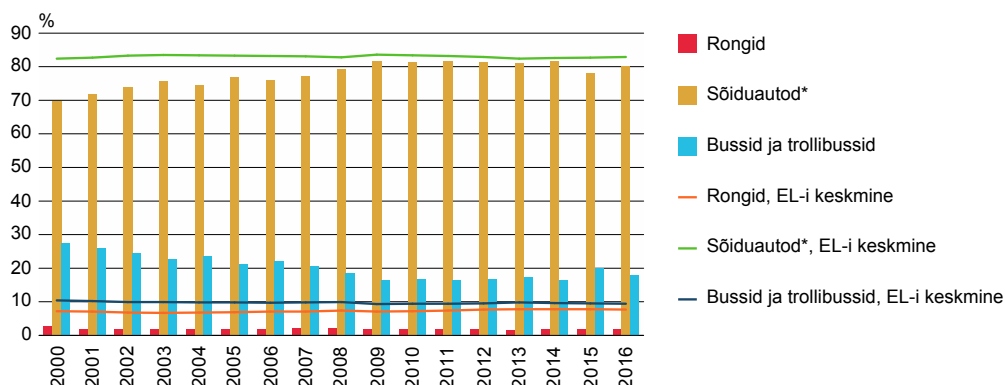
2000. aastal andis Eestis sõitjatevedu sõiduautodega hinnanguliselt 69,8% sõitjakilomeetritest, rongidega 2,7% ning busside ja trollibussidega 27,5% (maismaa ühistransport oli 30,2%), 2016. aastal olid need näitajad vastavalt 80,1%, 2% ja 17,9%. Ühistranspordi osatähtsus oli 2016. aastal 19,9% kogu maismaatranspordiga liikumisest sõitjakilomeetrites ehk veidi suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt (17,1%). Uute rongide tuleku tõttu on raudteetransport Eestis viimastel aastatel muutunud populaarsemaks, kuid selle osatähtsus sõitjakilomeetrites on maanteetranspordi kõrval siiski väike.

2005. aastal andis maanteekaubavedu Eestis 20,1% maismaavedude tonnkilomeetritest, kaubavedu rongidega aga 79,9%. Eestis siseveetranspordiga kaupu ei veeta. Eestis on raudteetranspordi osatähtsus kaubavedudes vaadeldavatel aastatel vähenenud poliitilise (Venemaa suunal) ja majandusliku olukorra muutumise tõttu. Märgatavalt on vähenenud transiitkaupade vedu raudteel. 2016. aastal oli Eestis maanteevedude osatähtsus 57,1% maismaavedudest tonnkilomeetrites ehk väiksem kui Euroopa Liidus keskmiselt, raudteevedude osatähtsus oli 42,9% ehk suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt. 2016. aastal olid need näitajad Euroopa Liidus vastavalt 76,4% ja 17,4%.

¹ Mõned näitajad on Eurostat arvutanud sõidukite arvu ja veomahtude andmete põhjal, kohaldades keskmist aastast kasvumäära.

² Raudteetranspordi ja siseveetranspordi andmete alus on transport riigi territooriumil (territoriaalsuse põhimõte), olenemata sõiduki või laeva riiklikust kuuluvusest. Maanteetranspordi andmed on Eurostat ümber arvestanud vastavalt territoriaalsuse põhimõttele ja need sisaldavad Euroopa Liidu riikides registreeritud sõidukite liikumise andmeid. Näitaja on kättesaadav alates aastast 2005.

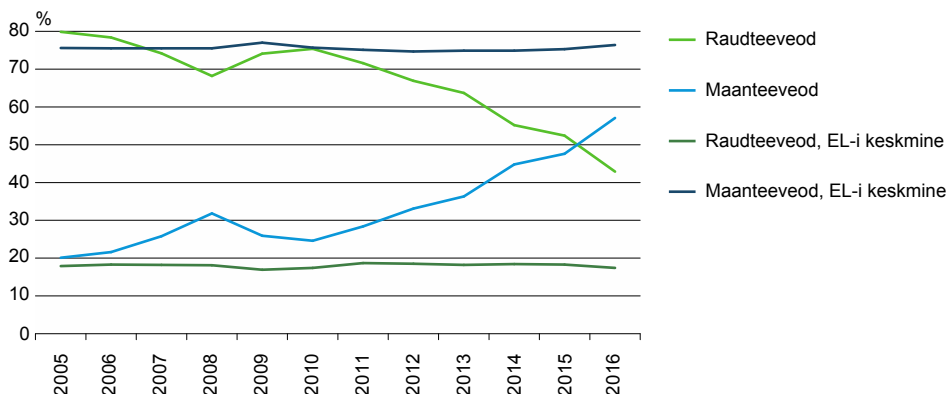
Maismaa sõitjatevedu Eestis transpordiliigi järgi, 2000–2016



* Sõiduautode kasutamise hinnangud on Eurostat arvutanud sõidukite arvu ja veomahtude andmete põhjal, kohaldades keskmist aastast kasvumäära

Allikas: Eurostat

Maismaa kaubavedu Eestis transpordiliigi järgi 2005–2016



Allikas: Eurostat

Eestis oli 2016. aastal maismaa sõitjateveos ühistranspordi osatähtsus 19,9%, mis on suurem kui Euroopa Liidus.

Eestis oli 2016. aastal maanteevedude osatähtsus väiksem, raudteevedude oma aga suurem kui Euroopa Liidus.



9.5. SÖITJATE- JA KAUBAVEDU



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu säästva arengu strateegia kohaselt on säästva transpordi üldeesmärk tagada, et transpordisüsteemid on ühiskonna vajaduste kohased, minimeerides samal ajal nende soovimatu mõju majandusele, ühiskonnale ja keskkonnale.

Erinevate transpordiliikide osatähtsus maismaa sõitjateveol sõitjakilomeetrites ei ole alates 2000. aastast eriti muutunud. Võrreldes 2000. aastaga on 2016. aastaks Euroopa Liidus nii sõiduautode kui ka rongide kasutamise osatähtsus sõitjateveol suurenenud 0,5%, kuid busside ja trollibusside osatähtsus on vähenenud 1%. Seega ei ole sõitjateveol toimunud märgatavat muutust keskkonnahoidlikumate transpordiliikide kasutamise suunas. Alates aastast 2000 on üle 82% Euroopa Liidu sõitjateveo mahust sõitjakilomeetrites moodustanud veod sõiduautodega. Riigiti on olukord erinev. Suurim oli 2016. aasta andmetel maismaaühistranspordi osatähtsus Ungaris (31%), sellest bussivedude osatähtsus oli samuti suurim Ungaris (21,7%) ja raudteetranspordi osatähtsus oli suurim Austrias (12,1%).

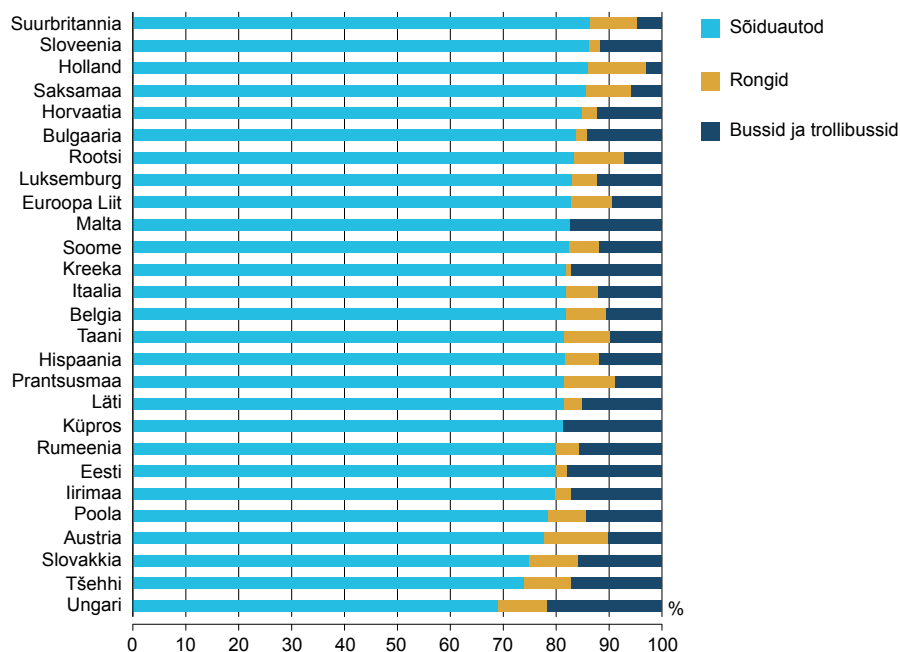
2000. aastal andis sõitjatevedu sõiduautodega 82,4% Euroopa Liidu sõitjakilomeetritest, rongidega 7,2% ning busside ja trollibussidega 10,4% (maismaa ühistransport Euroopa Liidus seega 17,6%). 2016. aastal olid kõnealused näitajad vastavalt 82,9%, 7,7% ja 9,4%. Ühistransport moodustas Euroopa Liidus 2016. aastal 17,1% kogu maismaatranspordiga liikumisest sõitjakilomeetrites.

Kaubavedu mõjutab poliitiline olukord ja majandustingimused rohkem kui reisijatevedu. Maanteetranspordi osatähtsus mõnel aastal ajavahemikul 2005–2016 pigem vähenes majanduslanguse tõttu. Üle kolmveerandi Euroopa Liidu kaubavedude mahust tonnkilomeetrites hõlmavad veod maanteetranspordiga. Võrreldes 2005. aastaga on maanteetranspordi osatähtsus Euroopa Liidus kaubaveol suurenenud 0,8%, rongi- ja siseveetransport aga vähenenud vastavalt 0,5% ja 0,2%. Siiani pole kaubavedudel veel märgata olulist pikaajalist nihet keskkonnahoidlike transpordiliikide suunas.

Riigiti on olukord erinev. Raudteevedude osatähtsus oli 2016. aasta andmetel Euroopa Liidus riikidest suurim Lätis (76,6%), siseveetranspordi osatähtsus aga Hollandis (44,6%). Maltal ja Küprosel ei ole raudteid ega siseveeteid.

2005. aastal andis maanteekaubavedu 75,6% Euroopa Liidu maismaavedude tonnkilomeetritest, kaubavedu rongidega 17,9% ning siseveetranspordiga 6,4%, aastal 2016 olid kõnealused näitajad vastavalt 76,4%, 17,4% ja 6,2%.

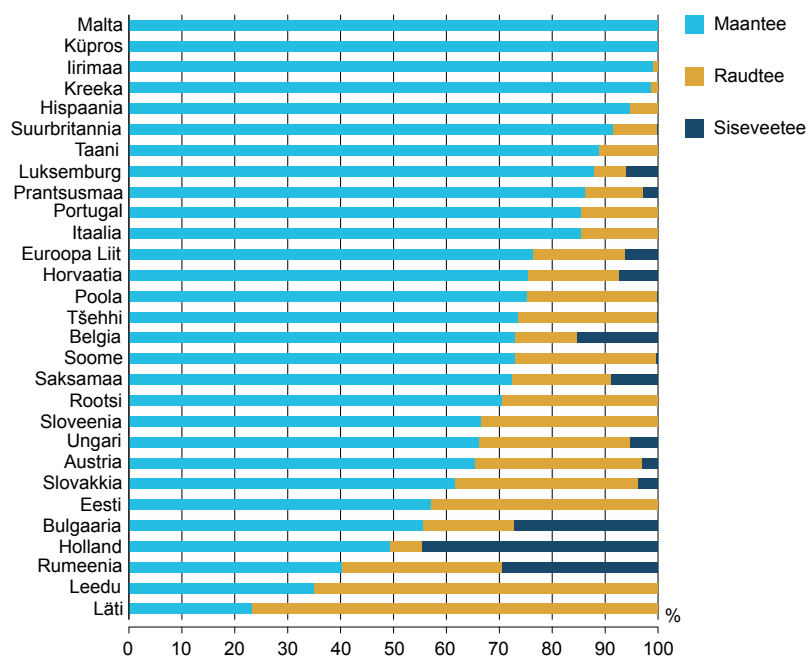
Sõitjateveo jaotus (sõitjakilomeetrites) transpordiliigi järgi Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Euroopa Liidus ei ole sõitjateveol keskkonna- hoidlikumaid transpordiliike märgatavalt rohkem kasutama hakatud, kõige enam kasutatakse endiselt sõiduautosid.

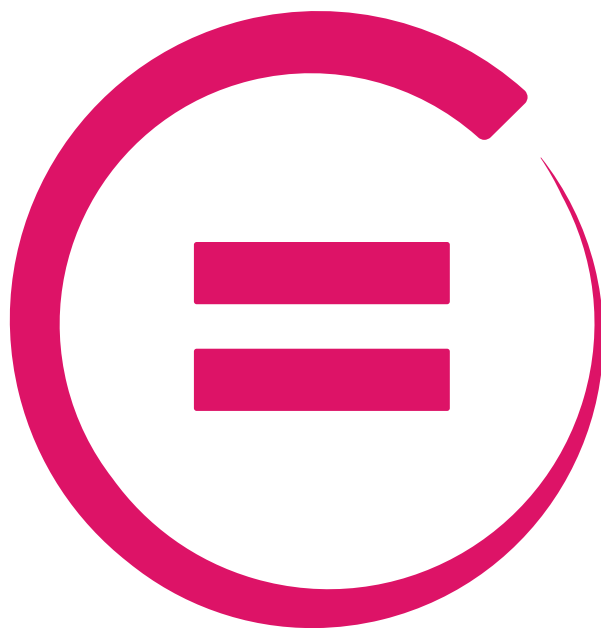
Kaubaveo jaotus (tonnkilomeetrites) transpordiliigi järgi Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Maismaa- kaubaveol on maanteetransport Euroopa Liidus endiselt kõige tähtsam.

10 EBAVÕRDSUSE VÄHENDAMINE



VÄHENDADA EBAVÕRDSUST NII RIIKIDE SEES KUI KA NENDE VAHEL

Üleilmne eesmärk „Ebavõrdsuse vähendamine“ keskendub turvalisele, kontrollitud ja korrapärasele rände ning arenguriikide mõju suurendamisele rahvusvaheliste majandus- ja rahandusotsuste langetamisel.

ÜRO tegevuskava 2030¹ näeb ette, et sissetulekute alumise 40% moodustava elanikkonna sissetulekud peavad suurenema riigi keskmisest kiiremini, seejuures tuleb tagada kõigi inimeste võrdne kohtlemine olenemata nende vanusest, soost, puudest, rassist, rahvusest, päritolust, usutunnistusest ja majanduslikust või muust seisundist, ning toetada nende sotsiaalset, majanduslikku ja poliitilist kaasamist. Tegevuskava näeb ette, et samad põhimõtted kehtiksid ka inimeste rände korral.

ÜRO aruande² kohaselt rakendavad postside- ja rahaülekandeteenused enamasti 6%-list ülekandetasu, kuid kommertspankades võib kõnealune tasu küündida 11%-ni. Rahaülekande tasud on madalamad (2–4%) mobiiliülekannete korral, kuid piiratud kättesaadavuse tõttu on see vähem levinud. Eesmärk on tuua rahaülekande teenustasu 3%-ni.

Üks riikidevahelise ebavõrdsuse vähendamise küsimus on arenguriikide kaubanduse kohtlemine maailmaturul. Kõrgemad tollimaksud ja piiratud juurdepääs eksporditurgudele süvendavad arenguriikide mahajäämust veelgi.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab vajadust vähendada inimeste majanduslikku ebavõrdsust, suurendada sotsiaalset kaasatust ning regionaalset tasakaalustatust.

Üleilmne eesmärk „Vähendada ebavõrdsust nii riikide sees kui ka nende vahel“ on Eestis seotud ebavõrdsuse järgmiste näitajatega:

- sissetulek leibkonnaliikme kohta;
- sissetulekute ebavõrdsus;
- arstiabi kättesaadavus.

Kuigi sissetulek leibkonnaliikme kohta on Eestis alates 2011. aastast suurenenud, on see 1,6 korda väiksem kui Euroopa Liidu keskmine. Suurenenud aga ei ole kõigi leibkondade sissetulek. Alates 2000. aastast on sissetulekute ebavõrdsus varieerunud, kuid on Euroopa Liidu keskmisest suurem. Sissetulekute ebavõrdsus väljendub ka eriarstiabi ja hambaarstiteenuse kättesaadavuses, sest väiksema sissetulekuga elanikel napib raha kõnealuste teenuste tarbimiseks.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



10.1. SISSETULEK LEIBKONNALIIKME KOHTA



MÕISTED

Ekvivalentsissetulek ehk tarbimiskaalude summaga jagatud tulu (eurodes) väljendab sissetulekut aastas leibkonnaliikme kohta. Näitaja annab statistilise võrdlusekvivalendi, mille alusel saab hinnata, kui suur on ühe leibkonnaliikme teoreetiline sissetulek. Selle põhjal on statistilisi järeldusi ja üldistusi teha parem kui näiteks leibkonnaliikme brutokuupalga, netokuupalga või netosissetuleku alusel. Näitaja esitatakse leibkonnatüübi, soo, vanuserühma, maakonna, rahvuse ja haridustaseme järgi.



OLUKORD EESTIS

Eesti keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta oli 2016. aastal 10 941 eurot. 2003. aastal oli see 3244 eurot.

Kõige suurem oli sissetulek leibkonnaliikme kohta alla 65-aastaste lasteta paari leibkonnas. Nende sissetulek leibkonnaliikme kohta oli 2016. aastal 13 188 eurot. Sissetuleku tasemelt oli järgmine ühe lapsega paar, kelle näitaja oli 12 954 eurot. Kolmandal kohal oli kahe lapsega paar, kelle näitaja oli 12 605 eurot. Kõige väiksem oli sissetulek leibkonnaliikme kohta leibkondades, kuhu kuulus üksik üle 64-aastane isik. Nende leibkondade näitaja oli 2016. aastal 5655 eurot.

Soo ja vanuserühma arvestuses oli 2016. aastal kõige suurem sissetulek 25–34-aastastel naistel (12 980 eurot). Neile järgnesid mehed samas vanuserühmas (12 784 eurot). Kõige väiksem sissetulek oli üle 64-aastastel naistel (7249 eurot). Meeste sissetulek samas vanuserühmas oli 8221 eurot. Mõnes vanuserühmas teenivad rohkem mehed (16–24-aastased, 55–64-aastased ja üle 64-aastased) ja mõnes vanuserühmas naised (0–15-, 25–34-, 35–44- ja 45–54-aastased).

Maakonniti oli 2016. aasta suurim naiste ja meeste koondnäitaja Harju maakonnas (12 848 eurot), kõige väiksem oli see Põlva maakonnas (7988 eurot). Tallinna koondnäitaja oli 12 744 eurot.

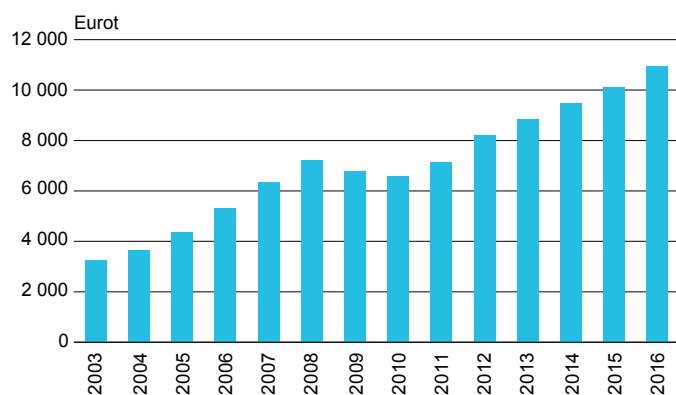
Rahvuste kaupa teenisid 2016. aastal leibkonnaliikme kohta suurimat sissetulekut eestlased (11 562 eurot) ja väikseimat mitte-eestlased (9387 eurot). Haridustaseme arvestuses teenisid kõige rohkem kolmanda taseme haridusega isikud (13 624 eurot). Järgnesid teise taseme haridusega (9547 eurot) ja esimese või madalama taseme haridusega isikud (7922 eurot).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

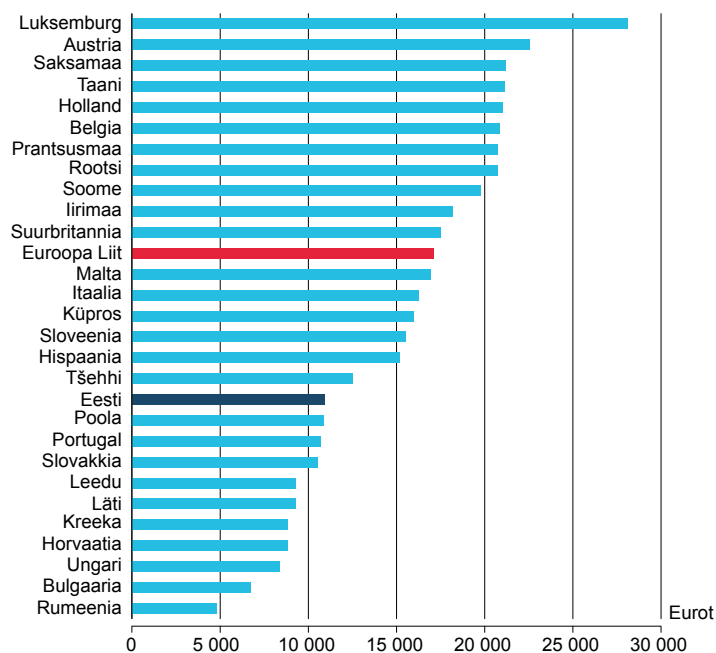
2016. aastal oli Eesti Euroopa Liidu riikide võrdluses sissetulekute poolest leibkonnaliikme kohta 18. kohal. Kõige suurem oli näitaja Luksemburgis (28 087 eurot). Järgnesid Austria (22 524 eurot), Saksamaa (21 198 eurot) ja Taani (21 116 eurot). Kõige väiksem oli sissetulek leibkonnaliikme kohta Rumeenias (4794 eurot), Bulgaarias (6735 eurot), Ungaris (8395 eurot) ja Horvaatias (8829 eurot). Juhivad selgelt nn vana Euroopa riigid ja mahajääjate hulgas on hiljem Euroopasse lõimunud Ida-Euroopa riigid.

Sissetulek leibkonnaliikme kohta Eestis, 2003–2016



Allikas: Statistikaamet

Sissetulek leibkonnaliikme kohta Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Alates 2011. aastast on sissetulek leibkonnaliikme kohta suurenenud.

2016. aastal oli Eesti sissetulek leibkonnaliikme kohta Euroopa Liidu riikide keskmisest 1,6 korda väiksem.



10.2. SISSETULEKUTE EBAVÕRDSUS



MÕISTED

Näitaja on kvintiilide suhte kordaja ehk kõrgeimasse ja madalaimasse sissetulekukvintiili kuuluvate isikute ekvivalentnetosissetulekute jagatis. Sissetulekukvintiil on aasta ekvivalentnetosissetuleku alusel järjestatud viiendik elanikkonnast. Madalaimasse kvintiili kuulub kõige väiksema ja kõrgeimasse kõige suurema ekvivalentnetosissetulekuga viiendik elanikkonnast.

Ekvivalentnetosissetulek on leibkonna netosissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

Sissetulekute ebavõrdsus näitab, mitu korda on kõrgeima kvintiili sissetulek suurem madalaima kvintiili omast. Mida suurem on näitaja, seda suurem on sissetulekute ebavõrdsus. Näitaja annab statistilise võrdlusekvivalendi, mille alusel saab hinnata üldist sissetulekute ebavõrdsust ja teha üldistavaid järeldusi. Selle põhjal on statistilisi järeldusi ja üldistusi teha parem kui kvintiilide suhte kordaja põhjal, mis on arvutatud näiteks brutokuupalga, netokuupalga või netosissetuleku järgi.



OLUKORD EESTIS

Sissetulekute ebavõrdsus on aastatel 2000–2016 Eestis varieerunud (6,3–5,6). Meeste sissetulekute ebavõrdsus vähenes 12% (6,9-st 6,1-ni) ja naiste oma 18% (6,8-st 5,6-ni). Sissetulekute ebavõrdsus ei vähenenud lineaarselt. See oli väikseim 2007. aastal, kui oli 5,0 (meeste hulgas 5,5 ja naiste hulgas 4,9).

Aastatel 2000–2016 oli 0–64-aastaste isikute sissetulekute ebavõrdsus suurim 2012. aastal, kui see oli 7,3 (meeste seas 7,8 ja naiste seas 6,9). See näitab, et 2012. aastaks kajastus majanduslangus ka sissetulekute ebavõrdsuses. Pärast 2012. aastat on sissetulekute ebavõrdsus vähenenud, sest majandusolukord on paranenud.

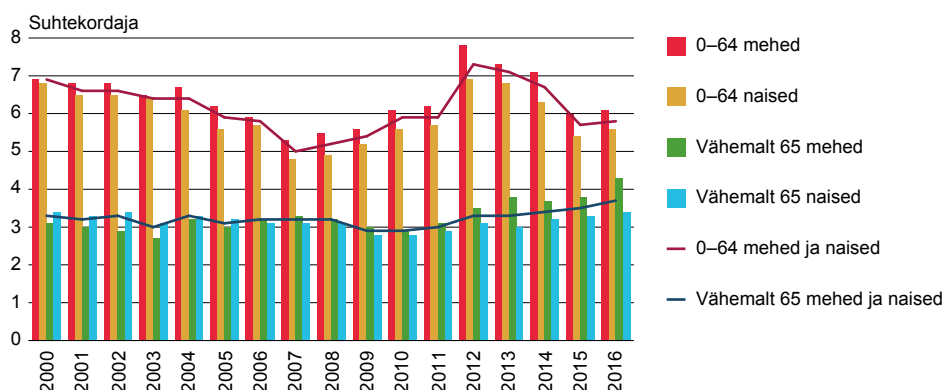
Vähemalt 65-aastaste isikute sissetulekute ebavõrdsuse dünaamika on olnud teistsugune. Puudus 2007. aasta miinimum ja 2012. aasta maksimum. Sissetulekute ebavõrdsus oli selles vanuserühmas väikseim aastatel 2009–2010. Erinevalt 0–64-aastastest isikutest ei vähenenud 2000. aastal võrreldes 2016. aastaga vähemalt 65-aastaste isikute sissetulekute ebavõrdsus. Naiste näitaja jäi samaks (3,4) ja meeste oma kasvas (3,1-st 4,3-ni). Koondnäitaja suurenes (3,3-st 3,7-ni). Põhjus on eelkõige selles, et kõnealuse vanuserühma liikmed ei saa ühiskonna majandusedust otseselt osa ja nende sissetulekud kujunevad teise loogika alusel. Vähemalt 65-aastaste isikute peamine sissetulek on pension, mis küll suureneb, kuid ei korreleeru majandustsüklitega.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

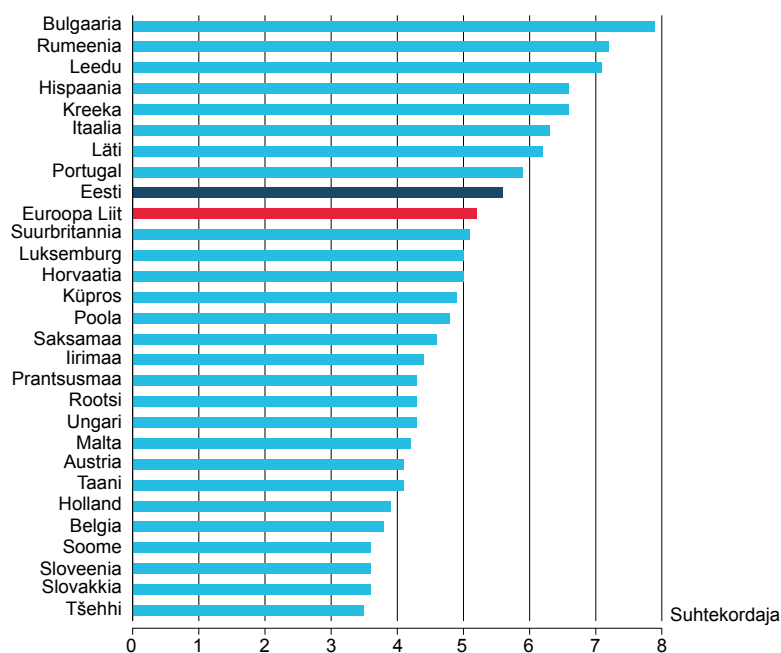
2016. aastal oli Eesti Euroopa Liidu riikide võrdluses sissetulekute ebavõrdsuse poolest 11. kohal (väärtus 5,6). Kõige väiksem oli sissetulekute ebavõrdsus Tšehhis (3,5). Järgnesid Soome, Sloveenia ja Slovakkia (kõigis 3,6). Kõige suurem oli sissetulekute ebavõrdsus Bulgaarias (7,9). Järgnesid Rumeenia (7,2), Leedu (7,1), Kreeka (6,6) ja Hispaania (6,6). Sissetulekute ebavõrdsus on üks näitajatest, mille korral ei eristu nn vanad ja rikkad ning uued ja vaesed Euroopa riigid. Näitaja tuleneb suuresti riiklikust korraldusest.

Sissetulekute ebavõrdsus Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Sissetulekute ebavõrdsus Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Sissetulekute ebavõrdsus on 0–64-aastaste vanuserühmas varieerunud rohkem kui vanemaalistel.

2016. aastal oli sissetulekute ebavõrdsus Eestis Euroopa Liidu riikide keskmisest suurem.



10.3. ARSTIABI KÄTTESAADAVUS



MÕISTED

Arstiabi kättesaadavust vähemalt 16-aastaste seas vaadeldakse arstiabi liigi ja ekvivalentnetosissetuleku järgi. Arstiabita jäänuteks peetakse neid, kes viimase 12 kuu jooksul vajasisid arstiabi, kuid seda mingil põhjusel ei saanud.

Arstiabi kättesaadavust mõõdetakse kolme liigi järgi: perearstiabi, eriarstiabi, hambaarstiabi.

Ekvivalentnetosissetulek on leibkonna netosissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

Rahvusvahelise võrdluse all on vaadeldud hambaarstiabi kättesaadavust.



OLUKORD EESTIS

Arstiabi kättesaadavus erineb eri liiki arstiabi korral. 2017. aastal oli Eesti elanikel kõige raskem saada eriarstiabi. Perearstiabi ei saanud 1,6% ja hambaarstiabi 7% vajanutest, kuid eriarstiabita jäänute osatähtsus oli märksa suurem: 12,4%. Perearstiabita jäänute osatähtsus on väike kõikides sissetulekukvintilides, aga eriarstiabi- ja hambaarstiabita jäänute osatähtsus suureneb madalamates sissetulekukvintilides.

Aastatel 2004–2013 oli eriarstiabita jäänute osatähtsus alla 10%. Kõige suurem oli see 2016. aastal, kui eriarstiabi ei saanud mingil põhjusel peaaegu iga kuues Eesti elanik (15,7%). Sissetulekute järgi on kõige suurem erinevus madalaimasse kvintiili ja kõrgeimasse kvintiili kuuluvate elanike vahel: madalama sissetulekuga inimeste hulgas oli eriarstiabita jäänute osatähtsus 2017. aastal 14,9%, kõrgema sissetulekuga inimestel 10,8%. Suhtelise vaesuse piirist allpool olevatest elanikest ei saanud mingil põhjusel eriarstiabi keskmiselt iga seitsmes.

Perearstiabi osutamisel ei ole märkimisväärsed probleeme, sest abita jäänute osatähtsus on aastaid olnud alla 7%, alates 2008. aastast aga on see olnud alla 4%. Sissetulekukvintilide võrdluses on märgata erinevust madalaimasse kvintiili kuuluvate elanike puhul: 2017. aastal ei saanud abi nendest 2,8%, samal ajal kui teiste sissetulekukvintilide näitaja oli vahemikus 1,1–1,4%.

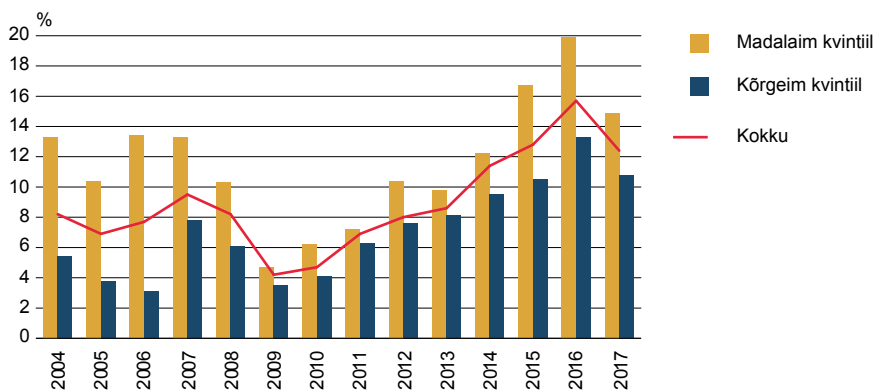
Hambaarstiabi kättesaadavus vähemalt 16-aastaste hulgas oli viimase viie aasta jooksul kõige väiksem 2015. aastal, kui arstiabi ei saanud keskmiselt iga kaheksas Eesti elanik (12%). Pärast seda on hambaarstiabi kättesaadavus paranenud: 2017. aastal ei saanud oma probleemidele lahendust 7% elanikest. Sissetulekukvintilide võrdluses on ka hambaarstiabi kättesaadavus halvem madalamates sissetulekukvintilides. Kõrgeimasse ja madalaimasse kvintiili kuuluvate elanike hambaarstiabi kättesaadavus erineb 10,2 protsendipunkti. Suhtelise vaesuse piirist allpool olevatele elanikele on hambaarstiabi kättesaadavus rohkem kui kaks korda väiksem.



RAHVUSVAHELINE
VÕRDLUS

Euroopa Liidu riikide võrdluses on Eesti hambaarstiabi kättesaadavuse poolest tagasihoidlikul kohal. Euroopa Liidu riikides ei saanud 2016. aastal mingil põhjusel oma probleemile lahendust keskmiselt 5,5% elanikest, kuid Eestis oli see näitaja 10,4% ehk ligi kaks korda suurem. Vaid kolmes riigis – Kreekas, Lätis ja Portugalis – oli see Eestist suurem.

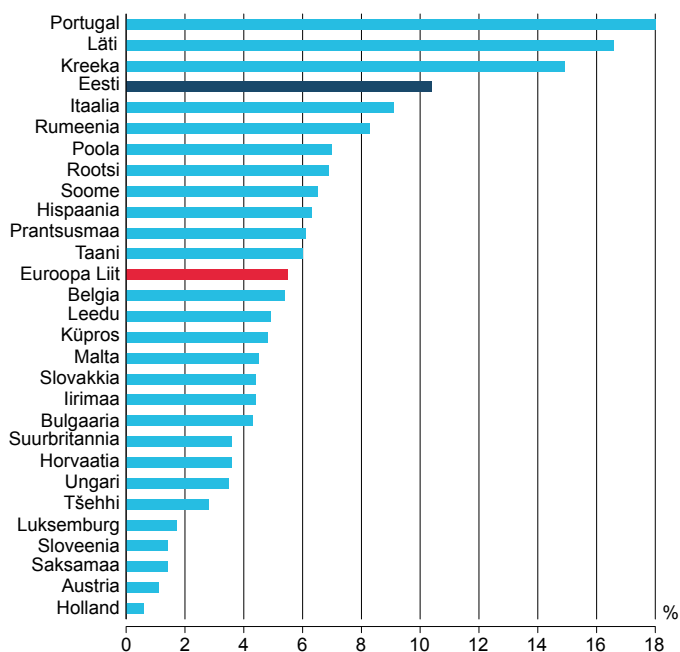
Eriarstiabita jäämine vähemalt 16-aastaste hulgas Eestis, 2004–2017



Allikas: Statistikaamet

Eriarstiabita jäämise osatähtsus vähemalt 16-aastaste seas on suurem väiksema sissetulekuga elanike hulgas.

Hambaarstiabita jäämine vähemalt 16-aastaste hulgas Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Euroopa Liidu keskmisega võrreldes on Eestis hambaarstiabi kättesaadavusega probleeme ligi kaks korda rohkem.

11 JÄTKUSUUTLIKUD LINNAD JA ASUMID



MUUTA LINNAD JA ASULAD KAASAVAKS, TURVALISEKS, VASTUPIDAVAKS NING SÄÄSTVAKS

Üleilmne eesmärk „Jätkusuutlikud linnad ja asumid“ keskendub kiire linnastumise probleemidele. Linnad on innovatsiooni inkubaatorid ja seal lisandub kiiresti töökohti ning majanduskasv on kiire. Siiski kaasnevad linnastumisega ka probleemid, näiteks halvad elamistingimused, õhusaaste, teenuste halb kättesaadavus ja puudulik taristu.

ÜRO tegevuskava 2030¹ on seadnud üleilmse eesmärgi tagada kõigile inimestele piisav, turvaline ja taskukohane eluase, põhiteenused ning moderniseerida räämas agulid. Tähtis on tõhus jäätmemajandus ja transpordiühenduste, eelkõige ühissõidukite kasutamise võimalus. Tähtis on linnaelanikele tagada juurdepääs avalikele rohealadele ja muule avalikule ruumile.

ÜRO aruande kohaselt² on maailmas viimastel kümnenditel toimunud laiaulatuslik linnastumine. Aastal 2015 elas linnades neli miljardit inimest (54% maailma rahvastikust), aastaks 2030 prognoositakse, et linnaelanike arv suureneb viie miljardini. Kiire linnastumine on toonud kaasa väljakutseid, millega valitsused silmitsi seisavad, näiteks slummistumise kasv (2014. aastal elas hinnanguliselt 880 miljonit inimest slummides), õhukvaliteedi halvenemine (2014. aastal hingas üheksa inimest kümnest saastunud linnaõhku), surve linna taristule ja teenustele, linna äärealade planeerimata hõivamine jms. Linnade hoogsas laienemisega väheneb nende suutlikkus pakkuda elanikele samas tempos põhiteenuseid (jäätmekorraldus, joogivesi ja kanalisatsioon). Halvenenud on linnade jätkusuutlikkus ja vastupanuvõime looduskatastroofidele (üleujutustele ja kuumalainetele).

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab vajadust arendada linnakeskkond välja mitmekesise ja atraktiivse ning inimsõbralikuna.

Üleilmne eesmärk „Muuta linnad ja asulad kaasavaks, turvaliseks, vastupidavaks ja säästvaks“ on Eestis seotud linnakeskkonda (ehitised, õhukvaliteet, rohealad jm) iseloomustavate järgmiste näitajatega:

- heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestised;
- peenosakeste (PM₁₀ ja PM_{2,5}) heide;
- liiklusõnnetustes kannatanud inimesed linnades;
- rohealad linnades;
- rahulolu eluruumide seisundiga;
- ühissõidukitega, jalgrattaga või jalgsi tööl käijad.

Linnas on arhitektuur oluline, eriti väärtuslik on ajalooline arhitektuur. 2017. aastal oli 65,3% ehitismälestistest heas ja rahuldavas seisukorras. Linnaõhu kvaliteeti mõjutavad nii transpordiliigi valik (auto, ühistransport, jalgratas või jalgsi käimine) kui ka kasutatav kütus.

Liiklusõnnetuse tagajärjel hukkunute arv Eestis on võrreldes 2000. aastaga vähenenud, kuid ligikaudu pooled õnnetused juhtuvad suuremates linnades. Liikluse ja õhuheiteid aitavad leevendada rohealad, mis on olulised tervise ja kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks. Juurdepääs avalikele rohealadele on Eestis hea, kuid hinnatud ei ole rohealade kvaliteeti. Autostumine kahjuks suureneb, sest ühistranspordiga, jalgrattaga ja jalgsi tööl käijate osatähtsus väheneb.

Eluruumide seisundiga aga ollakse üha enam rahul eelkõige uute ja renoveeritud eluruumide osatähtsuse suurenemise tõttu.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



11.1. HEAS JA RAHULDAVAS SEISUKORRAS EHITISMÄLESTISED



MÕISTED

Heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestiste näitaja väljendab nende osatähtsust kõikide ehitismälestiste hulgas.

Ehitismälestised on valdavalt mõisate hooned ja pargid, pühakojad ja elamud, samuti haldushooned, kindlustusarhitektuur, koolimajad, teatrimajad, raudteehooned, tööstusehitised ning maamärgid tuulikute tuletornideni. Eesti ehitismälestistele on iseloomulik, et tervikusse kuuluvad objektid on loetud mitme eraldi mälestisena: näiteks enamiku kirikute juurde kuuluvad kirikuaiad, kirikuaia piirdemüürid ja väravaehitised on eraldi mälestised.



OLUKORD EESTIS

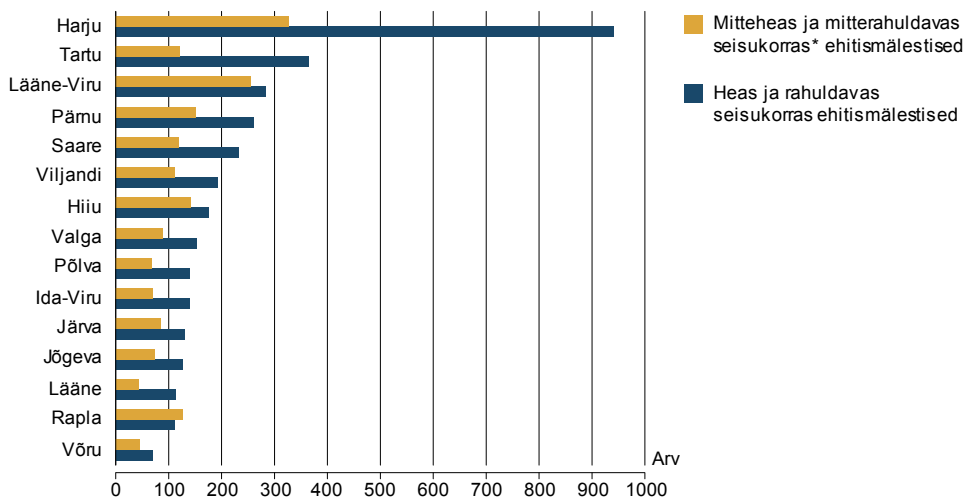
Eesti kultuuripärandi olukord näitab eesti kultuuri jätkusuutlikkust ja ühiskonna teadlikkust kultuuripärandi väärtustest. Eesti kultuuriloo mälestised on osa Euroopa kultuurimälestistest ja nende säilitamine on oluline mitte ainult Eesti, vaid ka Euroopa ja maailma kultuuri kontekstis. Ehitismälestiste hea seisukord tagab riigi ainelise kultuuripärandi püsimise ja ajaloolise mälu edasikandumise.

Kultuurimälestiste riiklikus registris on 26 466 kaitsealust objekti, sh 5264 ehitismälestist ja 12 muinsuskaitseala. Muinsuskaitseala Tallinna vanalinn ja Struve meridiaanikaare Eesti alale jäävad kolme punkti tähistavad objektid kuuluvad UNESCO maailmapärandi nimekirja.

Kultuurimälestiste riikliku registri andmetel oli Eestis 2017. aastal heas ja rahuldavas seisukorras 3436 ehitismälestist ehk 65,3% ehitismälestiste koguarvust. 1828 ehitismälestist ei ole heas ega rahuldavas seisukorras, nendest restaureeritakse praegu 143 objekti ja võib eeldada, et niisuguste ehitismälestiste seisukord paraneb lähiajal.

Enim on heas ja rahuldavas seisukorras olevaid ehitismälestisi Tartu, Harju ja Lääne maakonnas (vastavalt 75%, 74% ja 72%) ning kõige vähem Rapla maakonnas (47%). Üle poole Harjumaa ehitismälestistest on Tallinnas, kus heas ja rahuldavas seisukorras on 87% objektidest. Ülejäänud Harjumaal paiknevatest ehitismälestistest on heas ja rahuldavas seisukorras vaid 60%. Üldine tendents näitabki, et enamik heas või rahuldavas seisukorras ehitismälestisi asuvad suuremates Eesti linnades. Maapiirkondades, kus elanikkond väheneb ja paljud hooned jäävad kasutusest välja, on ehitismälestiste olukord halvem.

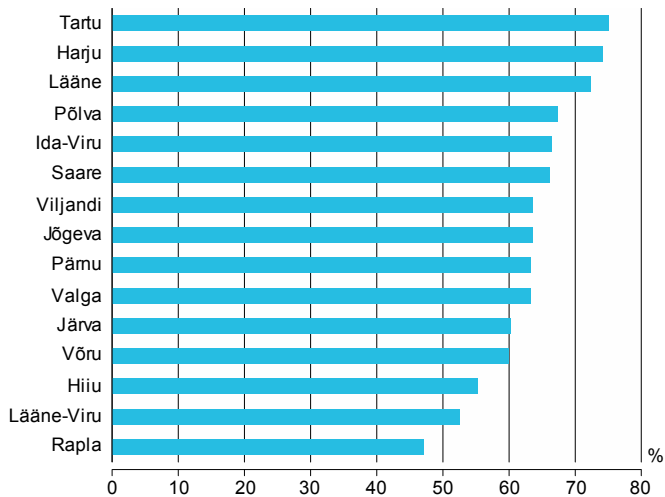
Ehitismälestiste seisukord maakonna järgi, 2017



* Mitteheas ja mitterahuldav seisukord — avariiline, halb, hooldamata, hävinud, restaureerimisel, rikutud, varemestunud.

Allikas: Muinsuskaitseamet

Heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestiste osatähtsus maakonna järgi, 2017



Allikas: Muinsuskaitseamet

Eestis oli heas ja rahuldavas seisukorras 3436 ehitismälestist ehk 65,3% ehitismälestiste koguarvust.

Enim oli heas ja rahuldavas seisukorras olevaid ehitismälestisi Tartu maakonnas.



11.2. LIIKLUSÕNNETUSTES KANNATANUD INIMESED LINNADES



MÕISTED

Näitaja väljendab Eesti suuremate linnade (Tallinn, Tartu, Pärnu ja Narva) liiklusõnnetustes vigastatute ja hukkunute arvu.

Liiklusõnnetus on juhtum, kus vähemalt ühe sõiduki teel liikumise või teelt väljasõidu tagajärjel saab inimene vigastada, surma või tekib varaline kahju. Linnas juhtunud liiklusõnnetused on kõik need, mis on juhtunud linna haldusterritooriumil.

Vigastatu on inimene, kellele antakse liiklusõnnetuses saadud vigastuse tõttu esmaabi või määratakse ambulatoorne või statsionaarne ravi.

Hukkunu on inimene, kes suri liiklusõnnetuse sündmuskohal või liiklusõnnetuses saadud vigastuste tõttu 30 päeva jooksul pärast õnnetust.



OLUKORD EESTIS

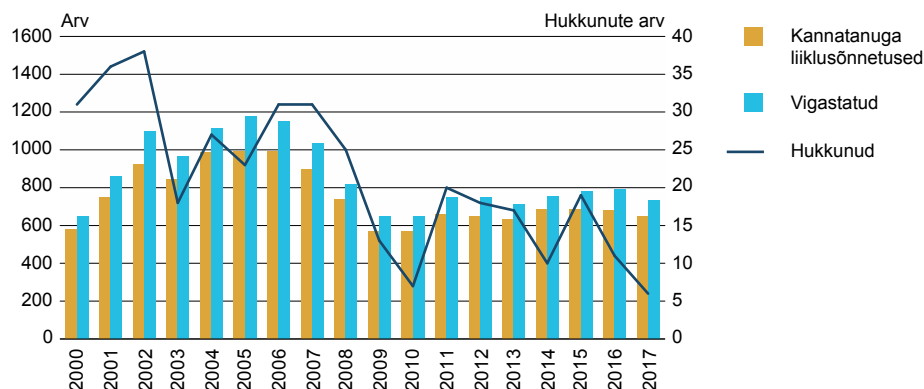
Liiklusõnnetused Eesti neljas suuremas linnas moodustavad ligikaudu poole kõikidest liiklusõnnetustest. Aastast 2013. ei ole kannatanuga liiklusõnnetuste arv märgatavalt muutunud: keskmiselt on see olnud 1400. Aastal 2017 juhtus kannatanuga liiklusõnnetusi Eestis 1406 ehk 107 õnnetust 100 000 elaniku kohta. 2013–2017 oli liiklusõnnetuste osatähtsus maakonniti sama: kõige rohkem liiklusõnnetusi oli Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal. Enim liiklusõnnetusi 100 000 elaniku kohta oli Võrumaal (146), Saaremaal (132) ja Harjumaal (119).

Kõige rohkem liiklusõnnetusi juhtub asulates: 2017. aastal ligikaudu 62% kõigist liiklusõnnetustest. Osatähtsus on olnud sarnane 2013. aastast, muutudes vaid mõne protsendi võrra. 2017. aastal juhtus 46% kõikidest kannatanuga liiklusõnnetustest neljas suuremas linnas. Rahvaarvu ja lii klussageduse järgi juhtus enim liiklusõnnetusi Tallinnas (74%). Järgnesid Tartu (13%), Pärnu (7%) ja Narva (6%). Aastatel 2013–2017 on neis linnades olnud vigastatuid keskmiselt 754 ja hukkunuid 13.

Vigastatute arv ei ole vaadeldaval ajavahemikul vähenenud, kuid hukkunute arv on vähenenud: 2013. aastal oli neljas linnas kokku 17 hukkunut, 2017. aastal aga 6. Enim õnnetusi juhtub jalakäijatega: 2017. aastal sai Eesti neljas suuremas linnas kokku vigastada 247 ja hukkus 5 jalakäijat. Tallinnas 2017. aastal hukkunute olid 4 jalakäijat. Võrreldes 2013. aastaga on jalakäijatega juhtunud liiklusõnnetuste arv vähenenud ligikaudu 4%. Liiklusõnnetusi jalgratturi osalusel oli Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Narvas kokku 89, neis vigastatuid oli 80, hukkunuid ei olnud.

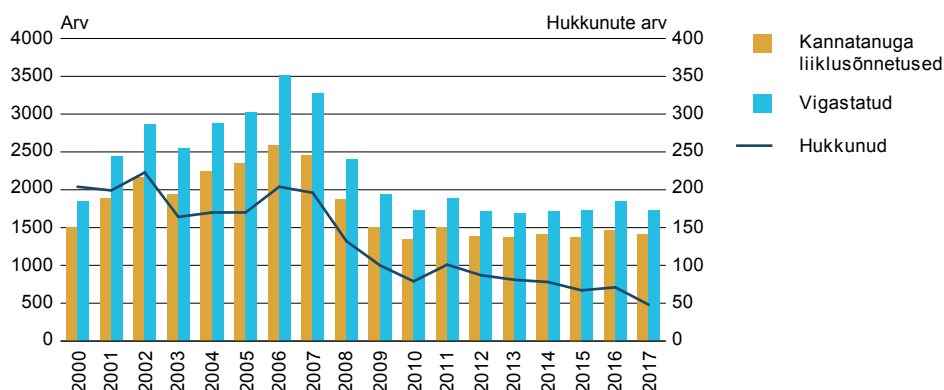
Valitsus võttis 2017. aastal vastu liiklusohutusprogrammi aastateks 2016–2025, et tagada liiklusohutus ja parandada olukorda. Aastaks 2025 ei tohiks kolme aasta keskmine (2023–2025) liiklusõnnetustes hukkunute arv olla üle 40 ja vigastatute arv üle 330. Lühiajalisem eesmärk on, et kolme aasta keskmine (2018–2020) liiklusõnnetustes hukkunute arv jääb alla 50 ja raskelt vigastatute arv alla 370.

Kannatanuga liiklusõnnetused ning nendes vigastatud ja hukkunud Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Narvas, 2000–2017



Allikas: Maanteeamet

Kannatanuga liiklusõnnetused ning nendes vigastatud ja hukkunud Eestis, 2000–2017



Allikas: Maanteeamet

Kannatanuga liiklusõnnetused Eesti neljas suuremas linnas moodustavad ligikaudu poole kõikidest kannatanuga liiklusõnnetustest.

Hukkunute arv on võrreldes 2000. aastaga märgatavalt vähenenud, kuid kannatanuga liiklusõnnetuste arv on viimastel aastatel püsinud sama.



11.3. PEENOSAKESTE HEIDE



MÕISTED

Peenosakeste (PM_{10} , sealhulgas $PM_{2,5}$) heite näitaja väljendab nende aastast heitkogust. Peenosakesed on kompleksne segu eri koostisega väga väikestest tahketest osakestest ja piiskadest, mille diameeter on alla 10 mikromeetri (PM_{10}), ülipeenosakesed on peenosakeste fraktsioon, mille diameeter jääb alla 2,5 mikromeetri ($PM_{2,5}$).

Peenosakesed pärinevad eeskätt pinnasest, teekattest ja tööstusettevõtetest. Ülipeenosakeste peamised allikad on sõidukite heitgaasid, põlemine ja keemilised reaktsioonid atmosfääris. Peenosakesed välisõhus põhjustavad hingamisteede ning südame ja veresoonkonna haigusi ning vähendavad keskmist oodatavat eluiga.



OLUKORD EESTIS

2016. aastal tekkis Eestis 11 200 tonni peenosakesi (PM_{10}) ja 7500 tonni ülipeenosakesi ($PM_{2,5}$). 2015. aastaga võrreldes vähenes peenosakeste heide 2016. aastal viiendiku võrra ja 2000. aastaga võrreldes oli õhuheitmeid peaaegu kolm korda vähem. Aastatel 2010–2012 kasvas peenosakeste heide ajutiselt, sest suurenes elektrienergia tootmine. 2011. aastal suurenes peenosakeste heide järsult, sest Balti soojuselektrijaamas pandi tööle energiablokk, mille elektrifiltrid olid renoveerimata. 2016. aastal pärines põhiosa peenosakeste heitest Eestis puidu põletamisest kodumajapidamistes (26,6%) ja peamiselt põlevkivi põletamisest energiasektoris (26,3%). Teised suuremad peenosakeste heiteallikad 2016. aastal olid kütuste põletamine tööstuses (14,9%) ning transport (12,6) ja ehitus (7,7%).

Peenosakeste (PM_{10}) sisaldust linnaõhus seiratakse Tallinnas, Tartus, Narvas ja Kohtla-Järvel. Seire andmed näitavad, et viimastel aastatel on peenosakeste sisaldus Eesti suuremate linnade õhus vähenenud.

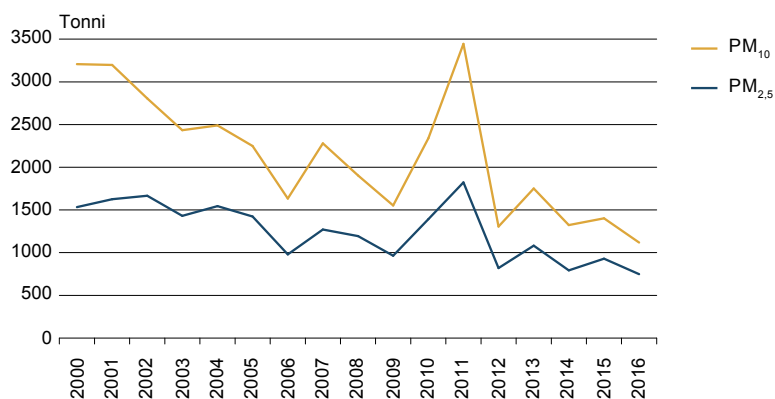


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2015. aastal oli peenosakeste PM_{10} heitkogus elaniku kohta Eestis ligikaudu kolm korda suurem kui Euroopa Liidu riikides keskmiselt. Näitaja oli suurem vaid Lätis. Peenosakeste heitkogus elaniku kohta oli kõige väiksem Maltal, Hollandis, Küprosel ja Suurbritannias.

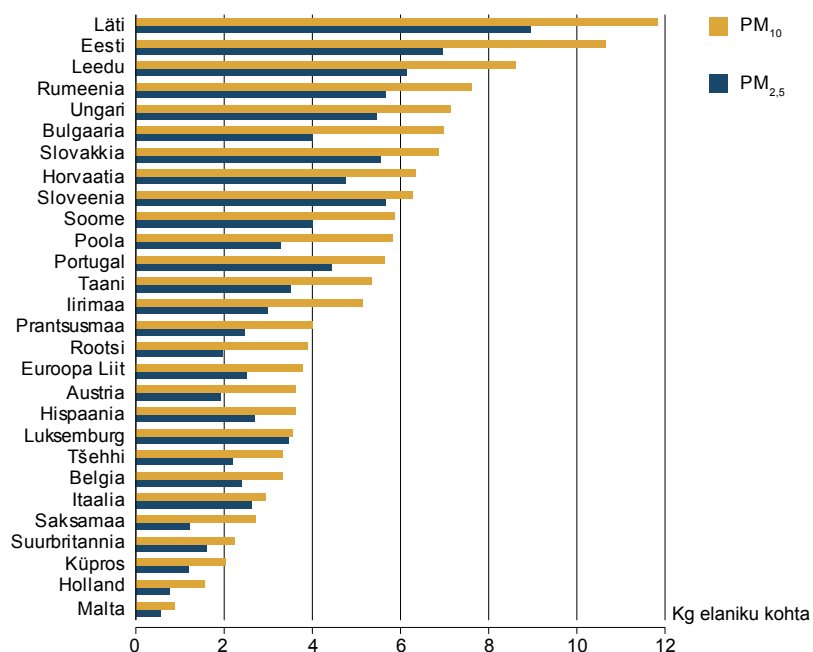
Samal ajal puudub otsene seos peenosakeste heite ja peenosakeste sisalduse vahel linnaõhus, sest suur osa välisõhu ülipeenosakestest on nn sekundaarsed peenosakesed, mis tekivad atmosfäärigaaside (SO_2 , NO_x , NH_3 ja lenduvad orgaanilised ühendid) keemiliste reaktsioonide tulemusel. Euroopa Keskkonnaameti andmed, mis põhinevad aasta keskmistel mõõtmistulemustel välisõhu kvaliteedi kohta Euroopa Liidu riikide kõigis mõõtmisjaamades, näitasid, et aastal 2015. oli Eesti keskmine peenosakeste (PM_{10}) sisaldus välisõhus $13 \mu g/m^3$, Euroopa Liidus aga $22,8 \mu g/m^3$. Peenosakeste sisaldus välisõhus oli üle $30 \mu g/m^3$ Bulgaarias, Küprosel, Horvaatias, Poolas ja Itaalias.

Peenosakeste heide Eestis, 2000–2016



Allikas: Keskkonnaagentuur

Peenosakeste heide Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Peenosakeste heide on võrreldes 2000. aastaga Eestis vähenenud.

Eestis on peenosakeste heitkogus elaniku kohta suurem kui teistes Euroopa Liidu riikides.



11.4. ROHEALAD LINNADES



MÕISTED

Rohealade näitaja väljendab nende inimeste osatähtsust, kellel on tiheasustusega aladel (rahvaarv kuni 5000) väga hea ligipääs avalikele rohealadele. Avalikud rohealad on rohumaad, metsad, rabad ja muud rohealad (kalmistud, pargid, põõsastikud), mis ei ole eraomandis ja mille pindala on vähemalt 0,5 ha. Väga hea ligipääs tähendab, et avalik roheala paikneb kuni 200 m kaugusel elukohast.¹



OLUKORD EESTIS

Aastal 2017 oli väga hea ligipääs rohealadele 790 900 inimesel ehk ligikaudu 90%-l inimestest, kes elavad tiheasustusega aladel. Vanuserühmade kaupa ei olnud ligipääsus rohealadele väga suuri erinevusi ja rohealad olid kättesaadavad ühtmoodi nii meestele kui ka naistele. Mõningane erinevus oli naiste seas: 15–24-aastaste ligipääs rohealadele (88%) oli veidi halvem kui 25–64-aastaste (90%) ja vähemalt 65-aastaste oma (91%).

Ligipääs rohealadele on tiheasutusega paikkondades erinev. Väga hea ligipääs rohealadele oli 2017. aasta 1. jaanuari seisuga kõigil elanikel Maardu, Narva, Sillamäe, Järve, Kiviõli ja Ahtme tiheasutusega paikkondades. Mõnevõrra väiksem oli see Tartu ja Pärnu (kesklinn ja Raeküla) tiheasutusega paikkondades (82%). Kuressaare tiheasutusega paikkonnas oli väga hea ligipääs rohealadele vaid 73%-l elanikest.

Enamasti on kõigil tiheasutusega alade elanikel väga hea ligipääs rohealadele, kuid kindlasti ei ole nende rohealade kvaliteet ega sealsed tegevusvõimalused ühesugused. Rohealad on ka näiteks teeäärseid puistud ja mururibad, murustaadionid ning raudteeperved, mida inimesed üldjuhul rohealadena ei taju.

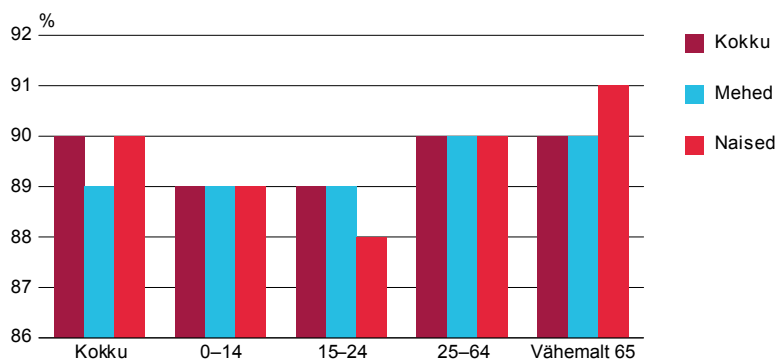


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Praegu saab Eesti andmeid kõrvutada vaid Rootsi omadega, sest need on võrreldavad. Rootsis oli tiheasutusega alade elanikest 92%-l väga hea ligipääs rohealadele. Soo põhjal ja vanuserühma kaupa Rootsis erinevusi ei olnud. Rootsi andmed näitavad aga mõningaid erinevusi linnade kaupa, näiteks Upplands Väsby oli kõigil elanikel väga hea ligipääs rohealadele, samal ajal kui Karlskronas oli osatähtsus vaid 79%. Sarnased tulemused olid ka Eesti tiheasutusega alade arvestuses.

¹ Kõrvuti asetsevad rohealasid käsitatakse ühe suure rohealana, kui kaugus rohealade vahel on alla kahe meetri. Avaliku roheala määramiseks on eemaldatud rohealadest need katastriüksused, mis kuuluvad eraomandisse. Rohealadeks peetakse ka teeäärseid mururibasid, puuderivisid ja raudteepervesid, mida inimesed üldjuhul rohealadena ei taju. Kasutatud on Eesti topograafia andmekogu (ETAK) kihte, et arvutada nende Eesti linnaelanike osatähtsus, kellel on väga hea ligipääs rohealadele.

Eesti tiheasustusega alade elanikud, kellel on rohealadele väga hea ligipääs, 2017



Allikas: Statistikaamet

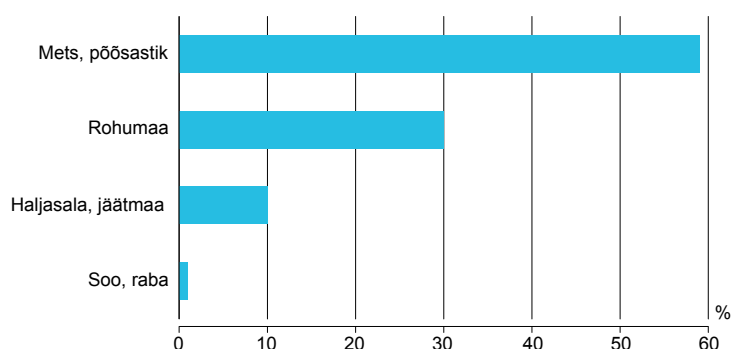
Ligipääs rohealadele oli kõikides vanuserühmades väga hea, olles 88–91%.

Rohealadele ligipääs paikkonniti Eestis, 2017

Tiheasustusega paikkond	Ligipääs rohealadele, %	Tiheasustusega paikkond	Ligipääs rohealadele, %
Maardu	100	Jõgeva	93
Narva	100	Viljandi	92
Sillamäe	100	Tallinn	89
Järve	100	Keila	89
Kiviõli	100	Valga	89
Ahtme	100	Pirita–Maardu	89
Sindi	99	Haapsalu	88
Elva	99	Rakvere	87
Põlva	99	Paide	87
Võru	97	Pärnu (Vana-Pärnu ja Ülejõe)	85
Peetri	96	Tapa	84
Türi	94	Tartu	82
Rapla	94	Pärnu (kesklinn ja Raeküla)	82
Saue	94	Kuressaare	73
Jõhvi	93		

Allikas: Statistikaamet

Rohealad tiheasustusega paikkondades Eestis, 2017



Allikas: Statistikaamet

Tiheasustuse rohealadest oli enim metsa ja põõsastikku.



11.5. RAHULOLU ELURUUMI SEISUNDIGA



MÕISTED

Rahulolu eluruumide seisundiga väljendab eluruumiga seotud ootusi, soove ja vajadusi ning sellest tulenevat rahulolu. Näitajat väljendatakse oma eluruumi seisundiga rahul olevate leibkondade protsendina kõigist leibkondadest. Näitaja arvvärtus saadakse, hinnates eluruumi tehnilise seisukorra vastavust ühiskondlikele ootustele ja standarditele. Arvesse võetakse eluruumi valmimisaega, tubade arvu leibkonnaliikme kohta, eluruumi seisundit (kas katus laseb läbi, kas seinad, põrand või vundament on rõsked, kas eluruumis on liiga hämar, kas eluruumi kostab müra) ning kuritegevust ja saastet eluruumi ümbruses.

Rahulolu hindamisel eeldatakse, et mida paremas seisukorras on ruum, seda suurem on elaniku rahulolu. Suurema rahulolu tagab eluruumi hilisem valmimisaeg, suurem tubade arv, parem eluruumi seisund (katus ei lase läbi, eluruum ei ole rõske, hämar ega müra-rikas) ning väike või puuduv kuritegevus ja saaste eluruumi ümbruses.



OLUKORD EESTIS

Aastatel 2000–2016 rahulolu suurenes: 2000. aastal oli oma eluruumiga rahul 71,6% ja 2016. aastal 83,1% elanikest. 2016. aastal oli rahulolu pisut väiksem kui eelmisel, 2015. aastal (83,3%).

Rahulolu eluruumi seisundiga põhineb suuresti eluruumi tehnilisel seisukorral: mida ajakohasem on eluruum, seda suurem on rahulolu selle seisundiga. Aastast aastasse on paranenud ehituskvaliteet, mis tähendab, et 2016. aastal oli näiteks viis aastat vana eluruum paremas seisukorras kui viis aastat vana eluruum 2000. aastal. See põhjendab pidevat rahulolu kasvu.

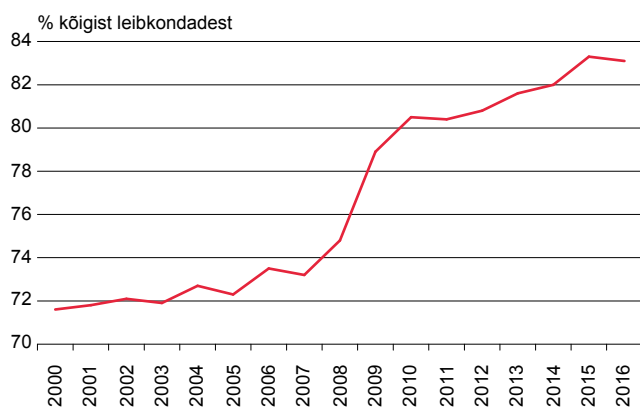
Rahulolu eluruumi seisundiga suurenes järsult aastatel 2007–2010. Seda saab põhjendada laenu- ja ehitusboomijärgse ajaga, kui ehitati uusi ja moodsaid elamispindu. 2011. aastal oli 2010. aastaga võrreldes väike tagasimineku, kuid sellele järgnes taas rahulolu kasv kuni 2015. aastani. Järjest rajatakse uusi elamispindu, mis vastavad rangetele ehitusstandarditele, ja see suurendab ka elanike rahulolu.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu riikide võrdluses oli Eesti 2016. aastal rahulolu poolest eluruumi seisundiga 18. kohal (83,1%). Euroopa Liidu riikide keskmine oli 84,8%. Kõige suurem oli rahulolu eluruumi seisundiga Hollandis (96,4%) ja Soomes (96,2%). Kõige väiksem oli rahulolu Bulgaarias (54,8%). Tagantpoolt järgmised, kuid mõnevõrra suurema rahuloluga olid Läti (69,2%), Kreeka (70,6%), Horvaatia (71,8%) ja Ungari (73,6%).

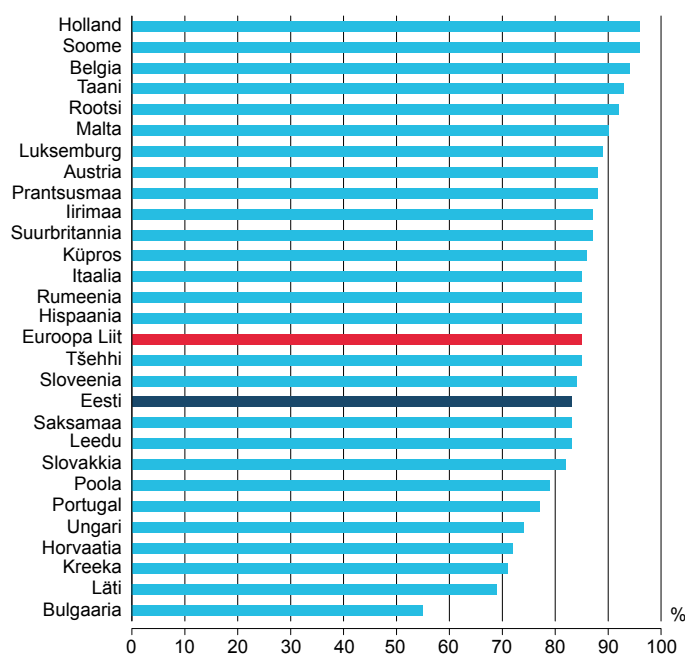
Rahulolu eluruumi seisundiga Eestis, 2000–2016



Allikas: Statistikaamet

Rahulolu eluruumi seisundiga on Eestis suurenenud, eriti pärast ehitusbuumi aastatel 2007–2010.

Rahulolu eluruumi seisundiga Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Eestis oli rahulolu eluruumi seisundiga 2016. aastal Euroopa Liidu keskmisest pisut väiksem.



ÜHISTRANSPOORDIGA, JALGRATTAGA 11.6. VÕI JALGSI TÖÖL KÄIJAD



MÕISTED

Näitaja väljendab nende inimeste osatähtsust tööga hõivatute seas, kes iga päev kasutavad tööl käimiseks ühistransporti, jalgratast või liiguvad jalgsi.



OLUKORD EESTIS

Ühistranspordi kasutamine, jalgrattaga sõitmine ja jala käimine aitab säästa energiat ning vähendada heitmeid, mis tekivad transpordi tõttu. Samuti peegeldab nende liikumisviiside kasutajate suur hulk säästliku transpordipoliitika rakendamise edukust, hästi toimivat ühistranspordisüsteemi ja kergliiklusteede lisandumist.

Viimase 17 aastaga on ühistranspordiga, jalgrattaga ja jalgsi tööl käivate inimeste osatähtsus veerandi võrra vähenenud peaaegu igal aastal. Aastal 2000. oli kõnealune näitaja 64%, kuid 2017. aastaks oli see vähenenud 39%-ni, sest suurenenud on nende inimeste arv, kes kasutavad iga päev tööl käimiseks isiklikku või ametiautot, s.t suureneb autostumine. See on probleem ka paljudes teistes riikides.

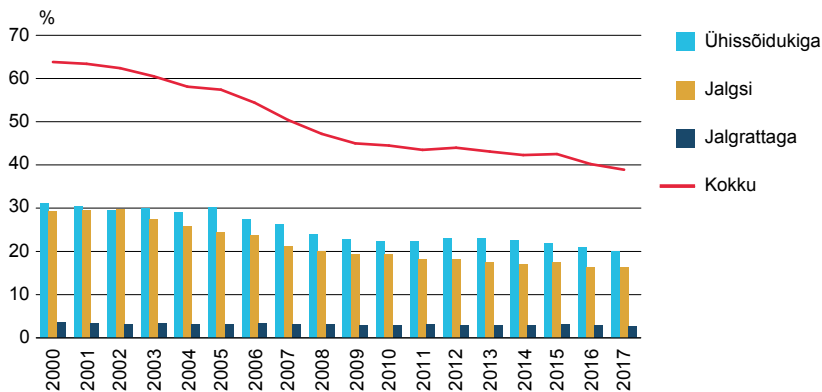
2017. aastal kasutas tööle minekuks ühistransporti 20% (2000. aastal 31%), jalgsi liikus 16% (2000. aastal 29%) ja jalgrattaga sõitis 3% (2000. aastal 4%) hõivatutest. Auto kasutajate osatähtsus suurenes, sest vähemaks jäi ühistransporti kasutavaid ja jalgsi liikuvaid inimesi.

2017. aastal kasutas isiklikku või ametiautot tööl käimiseks veidi üle kahe kolmandiku (68%) meestest ja pisut alla poole (43%) naistest. Naised kasutasid tööle jõudmiseks meestest enam ühistransporti (vahe 15 protsendipunkti), peale selle oli jalgsi liikuvate naiste osatähtsus suurem (vahe meestega 12 protsendipunkti). Jalgrattaga sõitis tööle nii 3% meestest kui ka naistest.

Tööle jõudmise keskmine aeg (23 minutit) oli sama nii 2000. kui ka 2017. aastal. Neli inimest kümnest kasutas tööle minekuks isiklikku autot, sest nii jõuab sihtkohta võrreldes ühistranspordiga keskmiselt 12 minutit kiiremini. Jalgsi liikujatel kulub tööle jõudmiseks keskmiselt 15 minutit, mis viitab, et elu- ja töökoht ei asu kaugel. Kõige kauem võtab tööle jõudmine aega ühistransporti kasutades (keskmiselt 33 minutit). See võib olla ka üks põhjuseid, miks ühistranspordi kasutajate osatähtsus on aastatega vähenenud.

Transpordiliigi valik oleneb väga palju sellest, kui kaugel on töökoht elukohast: mida pikem on vahemaa, seda enam kasutatakse mootorsõidukit. 2017. aasta andmetel oli jalgsi liikunute kodu töökoht keskmiselt kahe kilomeetri kaugusel, jalgratast kasutanutel nelja kilomeetri ning ühistransporti või isiklikku või ametiautot kasutanutel üle kümne kilomeetri kaugusel.

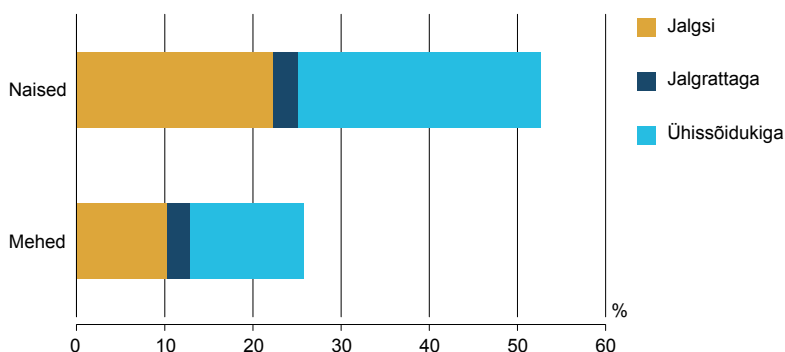
Ühissõidukiga, jalgrattaga ja jalgsi tööl käivate inimeste osatähtsus Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Ühissõidukiga, jalgrattaga ja jalgsi tööl käivate inimeste osatähtsus väheneb.

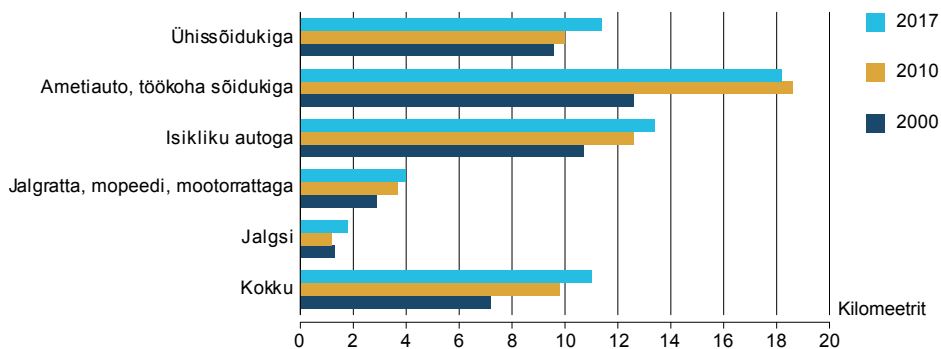
Ühissõidukiga, jalgrattaga ja jalgsi tööl käivad naised ning mehed Eestis, 2017



Allikas: Statistikaamet

Võrreldes meestega lähevad naised enam tööle ühissõidukiga ja jalgsi.

Töökoha keskmine kaugus elukohast töölkäimisviisi järgi Eestis, 2000, 2010, 2017

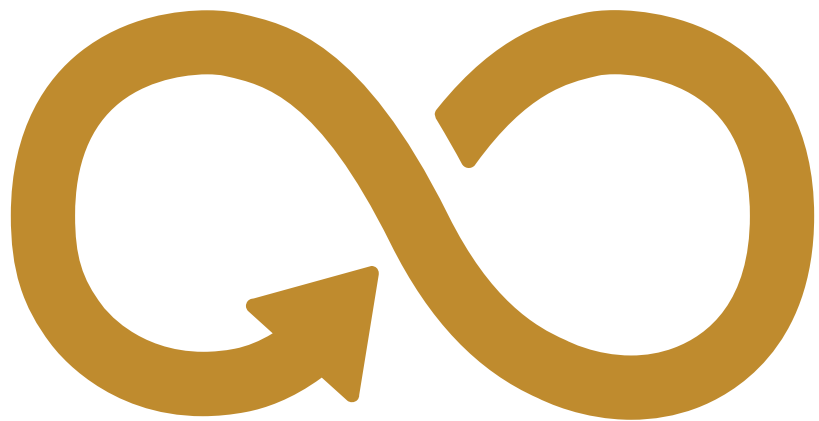


Allikas: Statistikaamet

Mida kaugemal on elukoht töökohast, seda enam kasutatakse tööl käimiseks mootorsõidukit.



12 SÄÄSTEV TOOTMINE JA TARBIMINE



TAGADA SÄÄSTEV TARBIMINE JA TOOTMINE

Üleilmne eesmärk „Säästev tootmine ja tarbimine“ keskendub säästliku tootmise ja tarbimise tavadele, ressursside tõhusamale kasutamisele ja tegevusele, mis vähendab inimõju keskkonnale ning tervisele.

ÜRO tegevuskava 2030¹ on seadnud üleilmse eesmärgi rakendada säästva tarbimise ja tootmise programmide kümneaastane raamistik. Programmi sisu on loodusvarade säästev majandamine ja tõhus kasutamine. Tähtis on vähendada toidujäätmeid poole võrra, samuti tuleb vähendada toidu kadu kogu tootmis- ja tarneahelas.

Eraldi on tegevuskavas esile toodud kemikaalide ja kõigi jäätmete keskkonnaohutu käitlemisvajadus, et vältida nende sattumist keskkonda (õhku, vette, pinnasesse), ennetades seega inimeste tervise kahjustamist. Jäätmete teket tuleb vältida ja vähendada, võtta neid ringlusse ja taaskasutada. Omaette tegevuseesmärk on kaotada raiskavat tarbimist soodustavad fossiilkütuse toetused. Tegevuskavaga innustatakse ettevõtteid tegutsema säästvalt ja teavitama sellest oma tegevusaruannetes. Riigiasutusi kutsutakse üles korraldama rohelisi riigihankeid, et suurendada ettevõtete ja kõigi inimeste teadlikkust säästvast arengust. Kõigi nimetatud eesmärkide saavutamiseks tuleb välja töötada tihedalt poliitikasse lõimitud tugev säästva tarbimise ja tootmise programm.

ÜRO aruande² kohaselt on aastail 2000–2010 ülemaailmselt suurenenud 1,2 kilogrammilt 1,3 kilogrammile kodumaise materjali tarbimine (loodusvarade kasutamine majandustegevuses) sisemajanduse koguprodukti ühiku kohta.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab jäätmetekke vähendamist, jäätmete sortimise ja ringlussevõtu tähtsust.

Üleilmne eesmärk „Tagada säästev tarbimine ja tootmine“ on Eestis seotud jäätmetekke vähendamise ja ringlussevõtu ning hea keskkonnamajandamise järgmiste näitajatega:

- olmejäätmete ringlussevõtt;
- jäätmetekke;
- ohtlike jäätmete taaskasutus;
- keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine;
- põlevkivi kaevandamine.

Tähtis on jäätmeteket vältida, kui aga see pole võimalik, siis on oluline jäätmete teisene kasutamine ehk ringlussevõtt. Eestis on majanduskasvu ja sissetulekute suurenemise tõttu suurenenud ka tarbimine ning sellega seotud olmejäätmete teke kodumajapidamisest, samal ajal on ringlusse võetud olmejäätmete osatähtsus kogu olmejäätmete tekkest suurenenud. Tõhustada on vaja olmejäätmete liigiti kogumist kodumajapidamistes, sest 2016. aastal oli see näitaja üks madalamaid Euroopa Liidus.

Kõige problemaatilisem on Eestis ohtlike jäätmete taaskasutus, sest valdava osa sellest moodustab põlevkivielektri jaamade tuhk, mille teiseseid kasutusalasid alles otsitakse. Põlevkivi kaevandamise maht aastast on püsinud 10–16 miljoni tonni juures viimasel kahel kümnendil. Sellise koguse fossiilse loodusvara kaevandamine elaniku kohta on Euroopa Liidu riikide seas suurim.

Laieneb keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine, mille kaudu on organisatsioonil võimalik tõhustada energia- ja veekasutust ning vähendada jäätmeteket, kuid see eeldab pidevat tööd nii organisatsioonis kui ka väljaspool. Eestis tegutseb üle neljasaja organisatsiooni, kes rakendavad ISO keskkonnajuhtimissüsteemi standardit. Alla kümne organisatsiooni on Euroopa Liidu EMAS-i registris.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



12.1. OLMEJÄÄTMETE RINGLUSSEVÖTT



MÕISTED

Näitaja väljendab ringlusse võetud olmejäätmete osatähtsust tekkinud¹ olmejäätmetest. Olmejäätmed on kodumajapidamises tekkinud jäätmed ja kaubanduses, teeninduses või mujal tekkinud oma koostiselt ja omaduselt sarnased jäätmed. Ringlussevõtt sisaldab materjali uuesti kasutuselevõttu, jäätmete komposteerimist ning anaeroobset lagundamist. Jäätmete põletamist energia tootmiseks ei ole arvestatud.



OLUKORD EESTIS

Olmejäätmete ringlussevõtt on aasta-aastalt suurenenud. 2000. aastal võeti uuesti kasutusse vaid 2% olmejäätmetest, kuid 2016. aastal juba 28%. Kompostimise osatähtsus on väike, moodustades 2016. aastal 3% tekkinud olmejäätmetest.

2016. aastal tekkis Eestis 494 000 tonni olmejäätmeid, sellest veidi üle poole (52%) kodumajapidamistes. Olmejäätmed moodustasid 2% jäätmetekkest. Võrreldes 2004. aastaga on olmejäätmete teke pidevalt vähenenud, kuid kodumajapidamistes jäänud enam-vähem samaks. Vähenemine on toimunud kaubanduses, teeninduses ja mujal tekkinud olmejäätmete arvel.

Olmejäätmete teke oleneb väga palju majanduslikust olukorrast ja sellega seotud tarbimisest. Samal ajal on olmejäätmete tekke näitajat mõjutanud ka metoodika muudatused olmejäätmete tekke arvestamisel. Nii on olmejäätmete tekke märgatav vähenemine aastatel 2008–2013 seotud ühelt poolt majanduslanguse ja elanike ostujõu vähenemisega, teiselt poolt aga avaldas mõju ka aasta-aastalt suurenenud pakendijäätmete liigiti kogumine, mis vähendas arvestuslikku olmejäätmete teket.

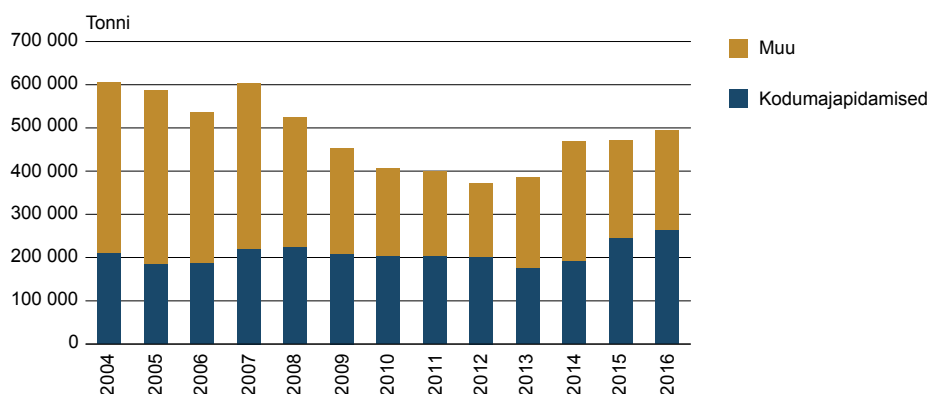


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2016. aastal tekkis Eestis ühe elaniku kohta 376 kg olmejäätmeid. See oli üks Euroopa Liidu riikide väiksemaid näitajaid (Euroopa Liidus tekkis elaniku kohta 482 kg olmejäätmeid). Eestist vähem tekkis 2016. aastal olmejäätmeid elaniku kohta vaid Rumeenias (261 kg), Poolas (307 kg), Tšehhis (339 kg) ja Slovakkias (348 kg). Kõige suurem on olmejäätmete teke elaniku kohta Taanis (777 kg), Küprosel (640 kg) ja Saksamaal (627 kg).

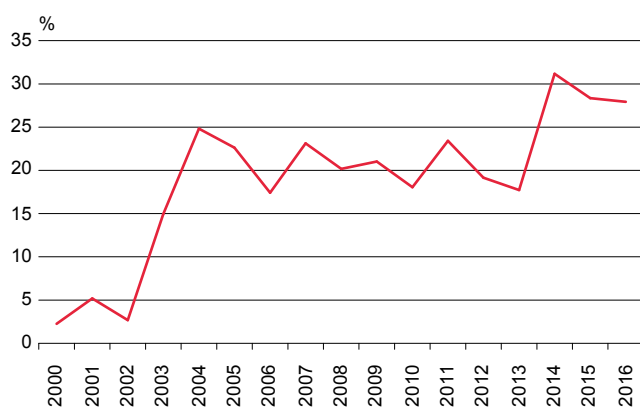
2016. aastal võeti Euroopa Liidus ringlusesse 46% olmejäätmetest. Eesti vastav näitaja oli 28% ehk üks väiksemaid Euroopa Liidus. Euroopa Liidu eesmärk on aastaks 2020 suurendada sarnase jäätmevooga kodumajapidamistest ja muudest allikatest pärit jäätmematerjalide (paber, metall, plast ja klaas) korduvkasutamiseks ettevalmistamist ja ringlussevõttu vähemalt 50 %-ni massist. Üle poole tekkinud olmejäätmetest võeti ringlusesse Saksamaal (66%), Sloveenias (58%), Austrias (58%), Belgias (54%) ja Hollandis (53%). Kõige väiksem oli olmejäätmete ringlussevõtt Maltal (7%) ja Rumeenias (13%).

Olmejäätmete teke Eestis, 2004–2016



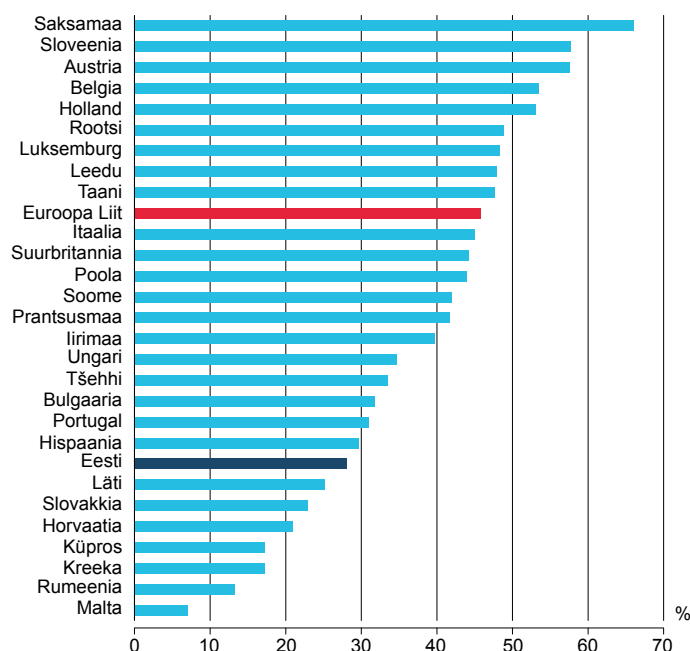
Allikas: Keskkonnaagentuur

Olmejäätmete ringlussevõtu osatähtsus olmejäätmete tekkes Eestis, 2000–2016



Allikas: Keskkonnaagentuur

Olmejäätmete ringlussevõtu osatähtsus olmejäätmete tekkes Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

2004. aastaga võrreldes on olmejäätmete teke üldiselt vähenenud, kuid kodumajapidamistes suurenenud.

Iga aastaga võetakse ringlusse üha rohkem olmejäätmeid.

2016. aastal oli Eesti olmejäätmete ringlussevõtu osatähtsus üks väiksemaid Euroopa Liidus.



12.2. JÄÄTMETEKE



MÕISTED

Näitaja väljendab aasta jooksul tekkinud jäätmete kogust tonnides. Hõlmab nii tava- kui ka ohtlikke jäätmeid ja jäätmekäitlusettevõtetes tekkinud sekundaarseid jäätmeid.



OLUKORD EESTIS

2016. aastal tekkis Eestis 24,4 miljonit tonni jäätmeid. 83% sellest (20,3 miljonit tonni) moodustasid põlevkivi kaevandamise ja kasutamisega seotud jäätmed: 10,8 miljonit tonni põlevkivi aherainet; 8,9 miljonit tonni põlevkivituhka ja 0,6 miljonit tonni põlevkivi utmisjäätmeid. Võrreldes 2002. aastaga on jäätmeteke aasta-aastalt suurenenud ja oli 2016. aastaks peaaegu kahekordistunud. Jäätmeteke on suurenenud, sest kasvanud on ka põlevkivi kaevandamine ja kasutamine. Seetõttu on suurenenud ka põlevkiviga seotud jäätmete hulk. Samal ajavahemikul vähenes nende jäätmete teke, mis ei ole seotud põlevkiviga. 2016. aastal klassifitseerus ligikaudu 40% tekkinud jäätmetest määruse „Jäätmete, sealhulgas ohtlike jäätmete nimistu“¹ järgi ohtlikuks. Valdav osa ohtlikest jäätmetest tekib põlevkivi põletamisel ja töötlemisel.

Ehitus- ja lammutuspraht domineerib nende jäätmete hulgas, mis ei ole põlevkiviga seotud – 2016. aastal tekkis neid 1,7 miljonit tonni. Ehitus- ja lammutusjäätmete osatähtsus on aastatega suurenenud nende jäätmete hulgas, mis ei ole põlevkiviga seotud. 2016. aastal moodustasid need 42% kõigist põlevkiviga mitteseotud jäätmetest. Ehitus- ja lammutusjäätmete hulgas hõlmas ligikaudu poole pinnas ja kivid, veerandi betoon, tellised, plaadid ja keraamikatooteid. Metallijäätmete osatähtsus moodustas 2016. aastal ehitus- ja lammutusjäätmete hulgas ligikaudu 10%.

Olmejäätmete teke suurenes aastatel 2002–2007 pidevalt, seejärel hakkas vähenema ja on viimastel aastatel püsinud stabiilselt 400 000 tonni piires. Samal ajal on pakendijäätmete teke 2002. aastaga võrreldes suurenenud peaaegu 20 korda (10 000 tonnist 2002. aastal 189 000 tonnini 2016. aastal). 2016. aastal oli enamik pakendijäätmetest paberi- ja kartongpakendi jäätmed (54 000 tonni).

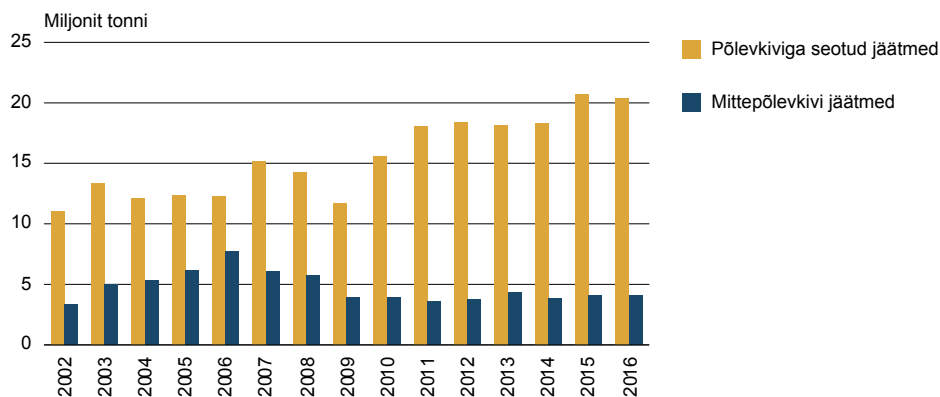
2016. aastal ladestati üle poole tekkinud jäätmetest prügilatesse (12,9 miljonit tonni); taaskasutati (sh põletati energia tootmiseks) 28,8% tekkinud jäätmetest.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

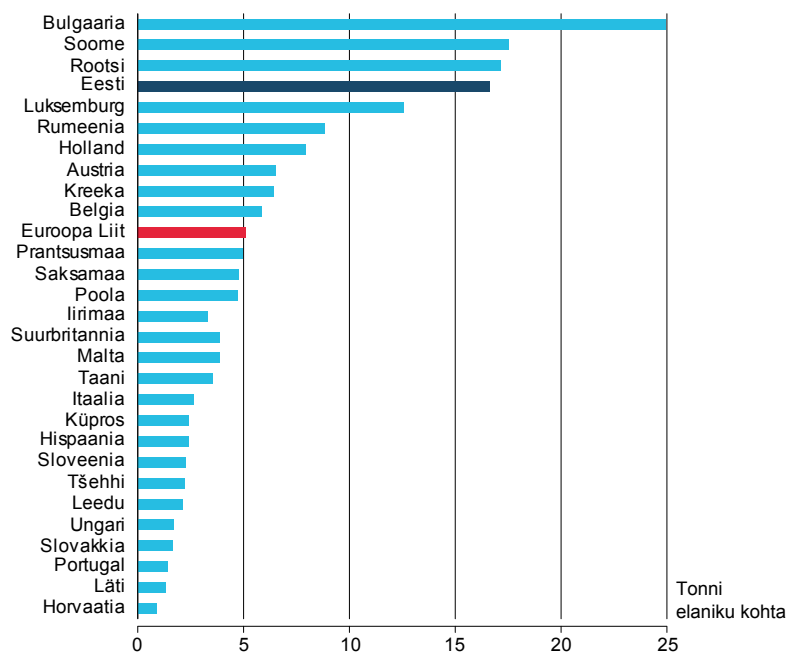
2014. aastal varieerus jäätmeteke ühe elaniku kohta Euroopa Liidu riikides 24,9 tonnist Bulgaarias 0,9 tonnini Horvaatias. Euroopa Liidus tekkis 2014. aastal ühe elaniku kohta 5,1 tonni jäätmeid. Eestis tekkis samal aastal elaniku kohta jäätmeid üle kolme korra rohkem – 16,6 tonni. Sellega oli Eesti jäätmetekke elaniku kohta Euroopa Liidu riikide hulgas neljandal kohal. Eestist rohkem tekkis elaniku kohta jäätmeid peale Bulgaaria veel Soomes (17,5 tonni) ja Rootsis (17,1 tonni). Euroopa Liidu keskmisest märgatavalt vähem jäätmeid tekkis elaniku kohta 2014. aastal peale Horvaatia veel Lätis (1,3 tonni) ja Portugalis (1,4 tonni).

Jäätmeteke Eestis, 2002–2016



Allikas: Keskkonnaagentuur

Jäätmeteke Euroopa Liidus, 2014



Allikas: Eurostat

Võrreldes 2002. aastaga on jäätmeteke aasta-aastalt suurenenud ja oli 2016. aastaks peaaegu kahekordistunud.

Eesti oli jäätmetekelt elaniku kohta Euroopa Liidu riikide hulgas neljandal kohal.



12.3. OHTLIKE JÄÄTMETE TAASKASUTUS



MÕISTED

Näitaja väljendab taaskasutatud ohtlike jäätmete osatähtsust kõigi tekkinud ohtlike jäätmete hulgas. Ohtlikud jäätmed on nimetatud valitsuse 2004. aasta määruses „Jäätmete, sealhulgas ohtlike jäätmete nimistu“. Taaskasutus on jäätmete uuesti kasutamine materjalina ja põletamine energia tootmiseks.



OLUKORD EESTIS

2016. aastal tekkis Eestis 9,7 miljonit tonni ohtlike jäätmeid. 98% sellest kogusest (kokku 9,5 miljonit tonni) moodustasid põlevkivi kasutamise seotud ohtlikud jäätmed: 8,9 miljonit tonni põlevkivituhka ja 0,6 miljonit tonni põlevkivi utmisjäätmeid. Ohtlike jäätmeid, mis ei ole seotud põlevkivi kasutamise seotud, tekkis 2016. aastal 232 000 tonni, sh 64 000 tonni veo- ja hoiumahutite ning vaadide puhastusjäätmeid, 33 000 tonni õli- ja vedelkütuste jäätmeid, 13 000 tonni romusõidukeid. Jäätmekäitlusettevõtetes tekkis 63 500 tonni ohtlike jäätmeid.

Võrreldes 2002. aastaga on ohtlike jäätmete teke suurenenud 51%. Seejuures on kasvanud peamiselt põlevkivi töötlemise seotud jäätmete hulk. Samal ajal on aastaid püsinud enam-vähem samal tasemel niisuguste ohtlike jäätmete teke, mis ei ole seotud põlevkiviga.

Enamik ohtlikest jäätmetest ladestati 2016. aastal prügilasse. 2002. aastaga võrreldes suurenes märgatavalt ohtlike jäätmete taaskasutamise osatähtsus (5%-st 19%-ni aastatel 2002–2012). Edasi hakkas see vähenema ja kahanes 2016. aastal järsult 4%-ni. Põhjus on põlevkivituhha taaskasutuse järsk vähenemine 485 000 tonnist 2015. aastal 13 000 tonnini 2016. aastal. Kui vaadata eraldi neid ohtlike jäätmeid, mis ei ole põlevkiviga seotud, siis 2016. aastal taaskasutati üle 50% tekkinud jäätmetest. Samal ajal vähenes ka nende ohtlike jäätmete taaskasutuse osatähtsus, mis ei ole seotud põlevkiviga. 2010. aastal oli see 87%.

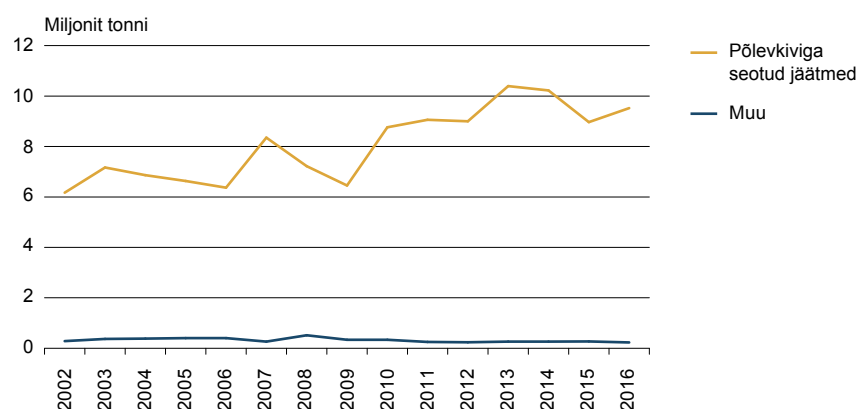


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2014. aastal tekkis Euroopa Liidus 187 kg ohtlike jäätmeid elaniku kohta. Eestis oli samal aastal see näitaja 7912 kg elaniku kohta ehk Euroopa Liidu suurim, ületades järgmisel kohal olevat Bulgaariat peaaegu viis korda. 2014. aastal tekkis Eestis 11% kogu Euroopa Liidu ohtlikest jäätmetest. Nii suure koguse ohtlike jäätmete tekke põhjus on põlevkivist elektrienergia tootmisel tekkiv suur kogus põlevkivituhka, mis aluselise tõttu on klassifitseeritud ohtlikuks jäätmeiks.

2014. aastal taaskasutati Euroopa Liidus keskmiselt 33% ohtlikest jäätmetest, sealjuures 27% tekkinud ohtlikest jäätmetest võeti ringlusse ja 6% põletati energiatootmiseks. Ohtlike jäätmete taaskasutuse osatähtsus on Euroopa Liidu riikides väga erinev. Nii taaskasutati Poolas 89% tekkinud ohtlikest jäätmetest, aga Maltal ei taaskasutatud ohtlike jäätmeid üldse ning Bulgaarias taaskasutati tekkinud ohtlikest jäätmetest vaid 1%. Eestis taaskasutati 2014. aastal ohtlikest jäätmetest 13%, mis oli üks väiksemaid näitajaid Euroopa Liidus.

Ohtlike jäätmete teke Eestis, 2002–2016



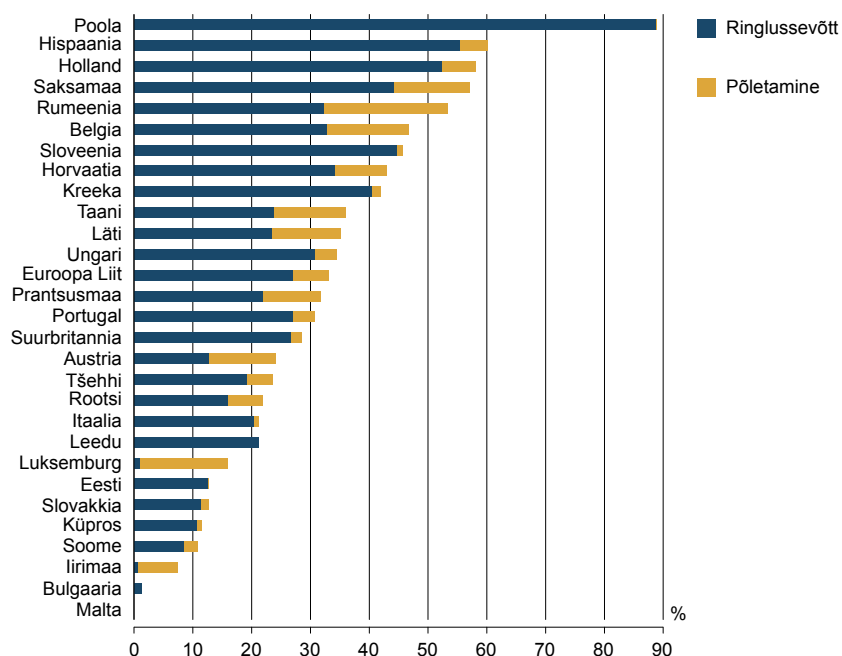
Allikas: Keskkonnaagentuur

Ohtlike jäätmete taaskasutus Eestis, 2002–2016



Allikas: Keskkonnaagentuur

Ohtlike jäätmete taaskasutus Euroopa Liidus, 2014



Allikas: Eurostat

2002. aastaga võrreldes on ohtlike jäätmete teke suurenenud. Põhiosa nendest moodustab põlevkivituhk.

Ohtlike jäätmete taaskasutus on viimastel aastatel vähenenud.

Eestis taaskasutatakse vähem ohtlikke jäätmeid kui enamikus Euroopa Liidu riikides.



KESKKONNAJUHTIMISSÜSTEEMIDE 12.4. RAKENDAMINE



MÕISTED

Näitaja väljendab keskkonnujuhtimissüsteemide (KKJS) rahvusvahelise standardi ISO 14001:2004 ja selle uuendatud versiooni ISO 14001:2015 järgi sertifitseeritud ning Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 1221/2009 keskkonnujuhtimis- ja auditeerimissüsteemi (EMAS) kohaselt registreeritud era- või avaliku sektori organisatsioonide arvu.

Keskkonnujuhtimissüsteemide rakendamine on vabatahtlik, see näitab asutuste ja ettevõtete head tahet käituda keskkonnasõbralikult. Keskkonnujuhtimissüsteem on organisatsiooni juhtimissüsteemi osa ja määrab ära keskkonnahoiule suunatud protsessid organisatsioonis. ttele usaldusväärset ning suurendab konkurentsivõimet. Keskkonnujuhtimissüsteemi rakendamine aitab ressursse kokku hoida, vähendada negatiivseid keskkonnamõjusid ja ennetada probleeme. Peale selle aitab see suurendada töötajate keskkonnateadlikkust ja loob soodsama keskkonna innovaatiliste ja jätkusuutlike tööprotsesside kasutuselevõtuks.



OLUKORD EESTIS

Ühiskond liigub üha enam ressursitõhusama majanduse poole ja selle saavutamiseks kasutatakse eri meetmeid, sh keskkonnujuhtimissüsteemide juurutamist. Praeguseks on KKJS-i sertifikaat paljudes tegevusvaldkondades eduka äritegevuse eeltingimus.

Esimene EMAS-i registreering väljastati 2005. aastal. 2017. aasta seisuga oli Eestis EMAS-i järgi registreeritud viis organisatsiooni, neist kaks avalikus sektoris. Viimase paari aastaga on sertifikaadist loobunud kaks organisatsiooni.

EMAS-i registreeringuga organisatsioone on Eestis märgatavalt vähem kui ISO 14001 sertifikaatidega organsatsioone. Võrreldes EMAS-i registreeringute arvuga on ISO 14001 sertifikaatide arv aastati stabiilselt suurenenud. Eestis sertifitseeriti esimesed ISO 14001 organisatsioonid 1999. aastal, Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni (ISO) uuringu alusel said siis sertifikaadi neli ettevõtet. Sellest alates on keskkonnujuhtimissüsteemide rakendamine Eesti organisatsioonides olnud tõusuteel ja 2017. aasta lõpu seisuga on kehtivaid ISO14001 sertifikaate 582.

EMAS-i ja ISO keskkonnujuhtimissüsteemi põhimõtted on sarnased ja keskenduvad keskkonnasäästlike protsesside rakendamisele. Suurimad erinevused tulenevad lisanõuetest, eelkõige peetakse siin silmas iga-aastast avalikku keskkonnaaruannet. EMAS-i organisatsioonidelt eeldatakse võrreldes ISO 14001-ga suuremat avatust ja usaldusväärset oma keskkonnategevuse arendamisel ja propageerimisel.



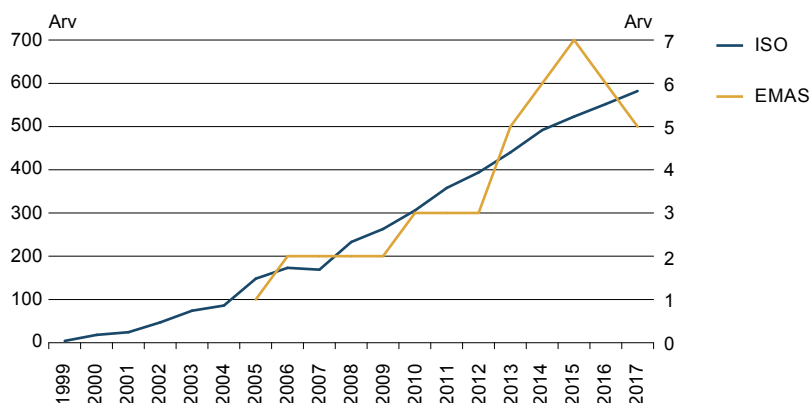
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2016. aastal oli enim keskkonnujuhtimissüsteeme (EMAS ja ISO 14001) rakendanud ettevõtteid Itaalias: 27 645. Sellele järgnenud Suurbritannias oli aga keskkonnujuhtimissüsteeme rakendanud 16 783 organisatsiooni. Eesti jääb keskkonnujuhtimissüsteemide rakendamise arvult Euroopa Liidu viimase viie hulka, veelgi väiksem on näitaja Sloveenial, Lätis, Luksemburgil ja Küprosel. Balti riikidest rakendati enim keskkonnujuhtimissüsteeme Leedus: 672 (Eestis 482 ja Lätis 309).

2017. aasta oktoobri seisuga oli Euroopa Liidus 3865 EMAS-i registreeringuga organisatsiooni. Enim oli neid Saksamaal (1237) ja Itaalias (983). Võrreldes lähinaabritega paistab Eesti silma väikese, kuid valdavalt stabiilse EMAS-i registreeringute arvuga. Lätis ei olnud ühtki EMAS-i registreeringuga organisatsiooni, Leedu ja Soome on nelja registreeringuga Eesti-sarnased, Rootsis oli näitaja 17.

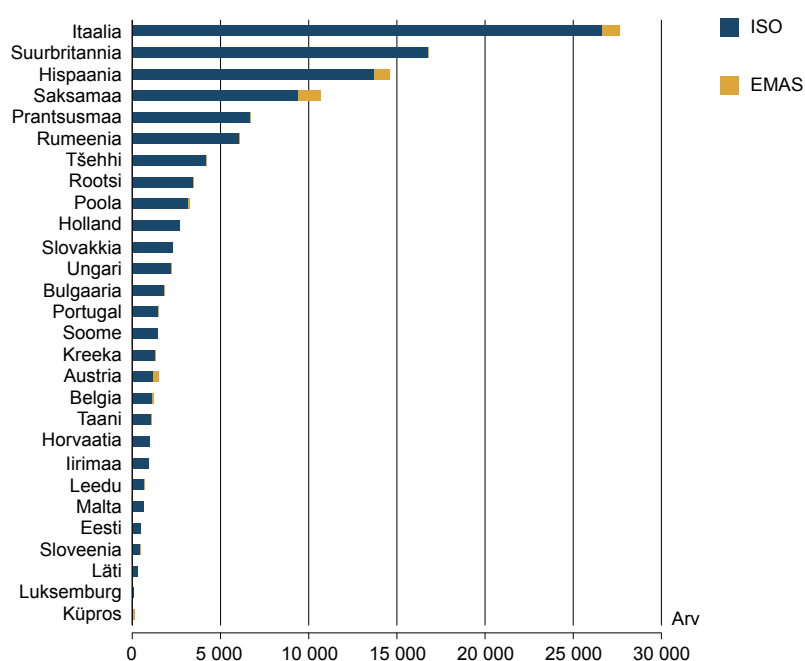
ISO 14001 sertifikaate on võrreldes EMAS-i registreeringuga Euroopa Liidus kokku väljastatud märksa enam ja arv aina suureneb. 2016. aasta seisuga oli Euroopa Liidus 120 595 ISO 14001 sertifikaati: enim Itaalias (26 655). Peale Itaalia on edukad ISO 14001 sertifitseerijad veel Suurbritannia (16 761), Hispaania (13 717), Saksamaa (9444), Prantsusmaa (6695) ja Rumeenia (6075).

Keskkonnajuhtimissüsteemi rakendavad ettevõtted ja asutused Eestis, 1999–2017



Allikas: Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon, Keskkonnaagentuur

Keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Euroopa Komisjon, Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon

Kuni 2015. aastani suurenes Eestis nii ISO kui ka EMAS-i keskkonnajuhtimissüsteeme rakendavate ettevõtete ja organisatsioonide arv.

Itaalias rakendatakse kõige rohkem keskkonnajuhtimissüsteeme, Eesti jääb viie viimase sekka.



12.5. PÕLEVKIVI KAEVANDAMINE



MÕISTED

Näitaja väljendab aasta jooksul kaevandatud põlevkivi kogust. Rahvusvahelises võrdluses on kasutatud aasta jooksul kaevandatud ligniidi kogust. Euroopa Liidus kasutatav tahkete kütuste klassifikatsioon liigitab kütused nende süsinikusisalduse ja kütteväärtuse järgi. Põlevkivi vaadeldakse ligniidiga (pruunsöega) samas kategoorias.



OLUKORD EESTIS

Põlevkivi kasutatakse Eestis kütusena elektrienergia tootmisel, aga ka toorainena põlevkiviõli tootmisel. Põlevkivi kasutamise riiklikus arengukavas aastateks 2016–2030 on põlevkivi kaevandamise piiriks seatud 20 miljonit tonni aastas. Viiel viimasel aastal (2012–2016) on põlevkivi kaevandamine vähenenud, jäädes enamasti suurusjärku 15 miljonit tonni aastas, seejuures kaevandati 2016. aastal põlevkivi 12,7 miljonit tonni. Viimati kaevandati põlevkivi samas mahus 2009. aastal.

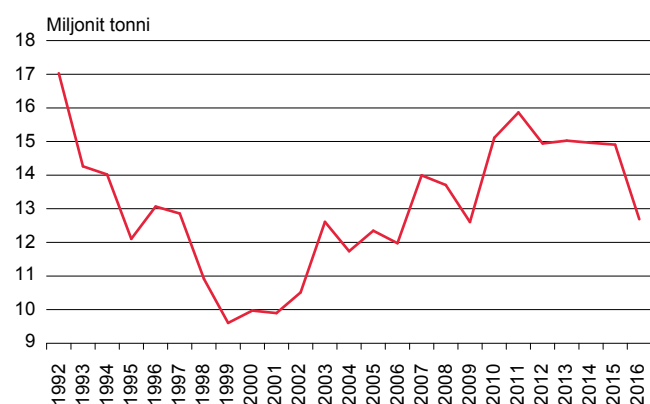
1990. aastate algusest alates vähenema hakanud kaevandatud põlevkivi kogus jõudis madalaimale tasemele 1999. aastal, kui kaevandati vaid 9,6 miljonit tonni. Järgnenud aastatel kaevandatud põlevkivi kogus küll suurenes, kuid jäi siiski alla 1992. aasta näitajale (17 miljonit tonni aastas). Vähenemise põhjus oli nii naftasaaduste hinna järkjärguline vähenemine maailmaturul kui ka kaevandustööde peatamine ja kaevanduste sulgemine. Peale maailmaturu energiakandjate hindade avaldab põlevkivi kasutusele võtmisele suurt mõju ka Euroopa Liidu keskkonnasaastamise vähendamise poliitika. Põlevkivi kaevandamise ja kasutamisega kaasneb märgatav keskkonnasurve: suur kogus õhusaasteainete ja kasvuhooonegaaside heitmeid; väga suur kogus jäätmeid, sh ohtlikke (põlevkivituhk ja põlevkivi utmisjäätmel); suur hulk kaevandustest ja karjäärdest väljapumbatavat põhjavett ja suur kogus elektrijaamade jahutusvett. Peale selle tekitab põlevkivi kaevandamine probleemi joogivee kättesaadavusega kaevandamise piirkondades, rikkudes põhjavee kihte. Põlevkivi kasutamine energeetikas tekitab peale jäätmete ka suure koguse jahutamiseks kasutatud vett, mis omakorda on füüsiliselt muundunud looduskeskkonnas olevast erinevaks. Kuigi põlevkivist tekkivate saasteainete kogused jäävad Euroopa Liidu riikide hulgas alla keskmisele, on põlevkivi põletamisest tekkivate õhuheitmete, veevõtu ja põlevkiviga seotud jäätmete kogus Eestis elaniku kohta üks suuremaid Euroopa Liidus. Seetõttu saastab Eesti üsna palju keskkonda.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

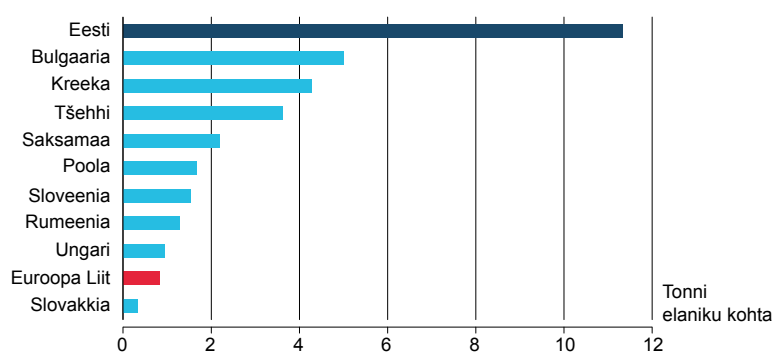
Ligniit on fossiilne kütus, mille süsinikusisaldus on 25–35% ja kütteväärtus 10–20 MJ/kg. Ligniiti (pruunsüsi ja põlevkivi) toodetakse kümnes Euroopa Liidu riigis. 2015. aastal toodeti suurim kogus ligniiti Saksamaal – 178,6 miljonit tonni. Järgnesid Poola (63,1 miljonit tonni) ja Kreeka (46,3 miljonit tonni). Ühe elaniku kohta tootis kõige rohkem ligniiti Eesti: kaks korda rohkem kui teisel kohal olev Bulgaaria (vastavalt 11,3 ja 5 tonni elaniku kohta).

Põlevkivi kaevandamine Eestis, 1992–2016



Allikas: Maa-amet

Ligniidi kaevandamine Euroopa Liidus, 2015



Allikas: „Euroopa maavarade statistika”, Eurostat, Statistikaamet

Alates 2012. aastast on põlevkivi kaevandamine Eestis vähenenud.

Eestis on kaevandatud ligniidi kogus elaniku kohta Euroopa Liidu riikide suurim.

13 KLIIMAMUUTUSEGA KOHANEMISE MEETMED



VÕTTA KIIRESTI MEETMEID KLIIMAMUUTUSE LEEVENDAMISEKS JA SELLE MÕJUGA KOHANEMISEKS

Üleilmne eesmärk „Kliimamuutusega kohanemise meetmed“ keskendub kliimamuutuse mõju leevendamisele ja selle mõjuga kohanemisele. Meie koduplaneedi keskmine temperatuur tõuseb endiselt ja maailmamere jääkate väheneb. Seetõttu suureneb üleujutuste ja looduskatastroofide sagedus ning liikide väljasuremise oht.

ÜRO tegvuskavas 2030¹ on seatud eesmärk nii leevendada kliimamuutust kui ka sellega kohaneda, seda peavad käsitlema kõik poliitilised programmid ja tegevuskavad. Suurendada tuleb teadlikkust kliimamuutusest ja suutlikkust seda leevendada, sellega kohaneda, mõju vähendada ja selle eest varakult hoiatada. Üleilmsel tasandil on oluline pidada kinni Pariisi kliimakokkuleppest. Arenenud riigid on võtnud kohustuse kaasata 2020. aastaks rohelise kliimafondi tegevusse igal aastal eri allikatest kokku 100 miljardit USA dollarit, et rahuldada arenguriikide vajadusi.

ÜRO aruande² kohaselt jätkus maailma meteoroloogiaorganisatsiooni (WMO) aruande põhjal planeedi soojenemine ka 2016. aastal. See jõudis uue rekordini ja ületas tööstusajastule eelnenud aega 1,1 kraadiga Celsiuse järgi. Põua all kannatavad alad on laienenud kõikjal maailmas. Registreeriti merejää pindala (4,14 miljonit km²), mis on ajaloos suuruse poolest tagantpoolt teine. CO₂ tase atmosfääris oli kuni 400 ppm. Pariisi kliimakokkulepe, mis jõustus 4. novembril 2016, eeldab riikidelt tõsiselt mõtlemist, et saavutada piisav vastupanuvõime kliimamuutusest tingitud ohtudele ja looduskatastroofidele. Pariisi kliimakokkuleppega võtsid riigid kohustuse panustada rahaliselt kliimategevuskava elluviimisesse ja arengumaade kliimaprojektide rahastamisse. 2017. aasta 20. aprilliks olid 136 riiki ja Euroopa Liit ÜRO kliimamuutuse raamkonventsiooni sekretariaadile teatanud oma rahalisest panusest. Samaks kuupäevaks olid seitse arengumaad teatanud, et on valmis saanud kliimamuutusega kohanemise tegevuskavad. Suur on vajadus looduskatastroofide riskide ohjamise kavade järele, sest inimeste suremus tormide, üleujutuste ja põudade tõttu suureneb endiselt. Aastail 1990–2015 hukkus registreeritud looduskatastroofides enam kui 1,6 miljonit inimest.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab vajadust vähendada kasvuhoonegaase ja parendada õhukvaliteeti.

Üleilmne eesmärk „Võtta kiiresti meetmeid kliimamuutuse leevendamiseks ja selle mõjuga kohanemiseks“ on Eestis seotud kasvuhoonegaaside vähendamise järgmiste näitajatega:

- kasvuhoonegaaside heitkogused;
- energeetikasektorist tulenevate kasvuhoonegaaside heitkogused;
- transpordist tulenevate kasvuhoonegaaside heitkogused.

Kasvuhoonegaaside heitmed Eestis suurenevad eelkõige põlevkivist elektri ja soojuse tootmise tõttu. Oma osa on ka autostumisel ja naftal põhinevate transpordikütuste põletamisel. Eesti eristub Euroopa Liidu teistest riikidest selle poolest, et ühe elaniku kohta tekitatakse rohkem kasvuhoonegaase. Samal ajal suureneb sisemajanduse koguprodukt jõudsamalt kui kasvuhoonegaaside heide.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



13.1. KASVUHOONEGAASIDE HEIDE



MÕISTED

Kasvuhoonegaaside heite näitaja väljendab inimtegevuse tagajärjel õhku paisatud kasvuhoonegaaside heitkogust CO₂-ekvivalentkilogrammides sisemajanduse koguprodukti (SKP) euro kohta. Näitajat väljendatakse ka indeksina 2000. aasta suhtes.

Kasvuhoonegaasidena käsitatakse inimtegevuse tagajärjel vabanenud süsinikdioksiidi (CO₂), metaani (CH₄), diämmastikoksiidi (N₂O) ja fluoritud kasvuhoonegaase ehk F-gaase: fluorosüsivesinikud (HFC), perfluorosüsivesinikud (PFC), väävelheksafluoriid (SF₆) ja lämmastiktrifluoriid (NF₃).



OLUKORD EESTIS

2016. aastal oli kasvuhoonegaaside heitkogus Eestis 19,6 miljonit CO₂-ekvivalenttonni. Põhiosa kasvuhoonegaasidest (89,1%) moodustas süsinikdioksiid. Metaani osatähtsus oli 5,4%, diämmastikoksiidi oma 4,3% ja F-gaaside oma 1,2%. Enamik kasvuhoonegaase tekkis energiasektoris (89%). Põllumajandusest pärines 7%, tööstusest 3% ja jäätmekäitlusest 2% kasvuhoonegaasidest. 2016. aastal oli süsinikdioksiidi osatähtsus energiasektoris 89% ja tööstuses üle 99%. Jäätmekäitluses ja põllumajanduses oli suurima osatähtsusega metaan, mis moodustas vastavalt 90% ja 57% kasvuhoonegaasidest.

2000. aastaga võrreldes suurenes kasvuhoonegaaside heitkogus 2016. aastal üle 13%. Kasvuhoonegaaside heitkogus on aastatel 2000–2016 pidevalt suurenenud tööstuses (21%) ja energiasektoris (17%) ning vähenenud jäätmekäitluses (46%). Põllumajanduses on kasvuhoonegaaside heitkogus aastati varieerunud, kuid üldine trend näitab siiski vähenemist.

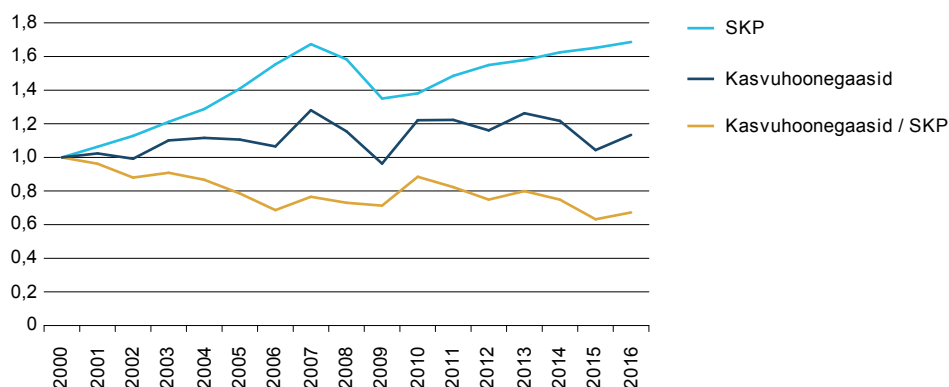
2016. aastal tekkis SKP euro kohta 1,1 CO₂-ekvivalentkilogrammi kasvuhoonegaase. Aastatel 2000–2016 suurenes nii kasvuhoonegaaside heitkogus kui ka SKP. Sisemajanduse koguprodukt suurenes kasvuhoonegaaside heitkogusest kiiremini, mis näitab, et vaadeldaval ajavahemikul seoti kasvuhoonegaaside heitkogus osaliselt lahti SKP-st. 2016. aastal oli SKP euro kohta 50% vähem kasvuhoonegaase kui 2000. aastal (1,6 CO₂-ekvivalentkilogrammi). Põhjus on tõenäoliselt see, et SKP suurenes eelkõige vähem energiamahukates majandusharudes.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

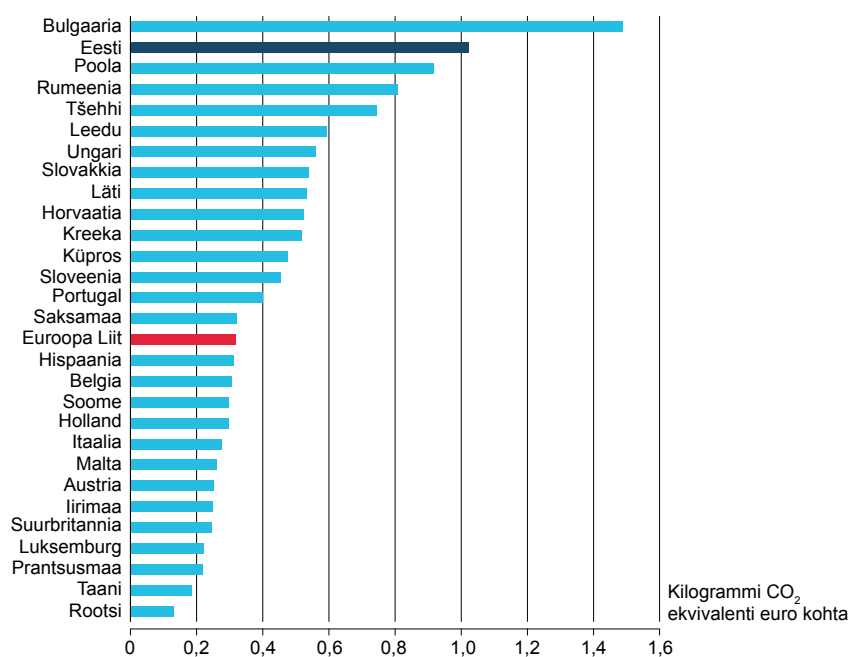
Hoolimata sellest, et kasvuhoonegaaside heitkogus seoti lahti SKP-st, tekkis Eestis 2015. aastal SKP euro kohta kolm korda rohkem kasvuhoonegaase kui Euroopa Liidus keskmiselt. Eestist suurem näitaja oli vaid Bulgaarias. Kõige vähem tekkis kasvuhoonegaase SKP euro kohta Rootsis (0,13 CO₂-ekvivalentkilogrammi), Taanis (0,19 CO₂-ekvivalentkilogrammi), Prantsusmaal (0,22 CO₂-ekvivalentkilogrammi) ja Luksemburgis (0,22 CO₂-ekvivalentkilogrammi). Näitaja on suhtarv, seetõttu mõjutab Eesti näitajat nii suur kasvuhoonegaaside heitkogus energiasektoris kui ka suhteliselt väike SKP.

Kasvuhoonegaaside heitkoguse ja SKP muutus Eestis, 2000–2016 (2000 = 1)



Allikas: Statistikaamet, Keskkonnaministeerium

Kasvuhoonegaaside heide Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Aastatel 2000–2016 suurenes SKP kiiremini kui kasvuhoonegaaside heitkogus.

2015. aastal oli kasvuhoonegaaside heitkogus SKP euro kohta Eestis suurem kui enamikus Euroopa Liidu riikides.



KASVUHOONEGAASIDE 13.2. HEIDE ENERGIASEKTORIST



MÕISTED

Kasvuhoonegaaside heide energiasektorist väljendab kõnealusel sektoris fossiilkütuste põletamisel tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogust CO₂-ekvivalenttonnides. Biomassi põletamisel tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogust ei arvestata.

Kasvuhoonegaasidena käsitatakse süsinikdioksiidi (CO₂), metaani (CH₄) ja diämmastikoksiidi (N₂O). Fossiilkütuste põletamisel ei teki fluoritud kasvuhoonegaase ehk F-gaase: fluorosüsivesinikud (HFC), perfluorosüsivesinikud (PFC), väävelheksafluoriid (SF₆) ja lämmastiktrifluoriid (NF₃).

Näitaja hõlmab kütuste põletamisel tekkinud kasvuhoonegaaside heidet energeetika-, tööstus-, ehitus-, transpordi- jm sektorites ning kütuste kontrollimatut heidet. Rahvusvahelistes vetes sõitvate laevade ja rahvusvahelistel lennuliinidel lendavate lennukite heidet ei arvestata.



OLUKORD EESTIS

Eesti peamine kasvuhoonegaaside heiteallikas on energiasektor, milles tekib 88–89% kasvuhoonegaasidest. 2016. aastal tekkis energiasektoris 17,5 miljonit CO₂-ekvivalenttonni kasvuhoonegaase. Põhiosa sellest tekkis kütuste põletamisel. Kütuste kontrollimatu heide oli vaid 0,1%.

Põhiosa energiaspektori kasvuhoonegaasidest tekib elektri- ja soojusenergia tootmisel: 2016. aastal 13,8 miljonit CO₂-ekvivalenttonni kasvuhoonegaase. See oli 78,9% energiasektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogusest ja 70,4% kasvuhoonegaaside üldheitkogusest. Energiaspektori teine suurem kasvuhoonegaaside allikas on kütuste põletamine transpordis. 2016. aastal oli transpordist tekkinud kasvuhoonegaaside heitkoguse osatähtsus energiasektoris 13,6% ehk 2,4 miljonit CO₂-ekvivalenttonni. Tööstuse osatähtsus oli 3% ehk 523 100 CO₂-ekvivalenttonni ja muude sektorite oma 4,2% ehk 733 300 CO₂-ekvivalenttonni.

Võrreldes 2000. aastaga on kasvuhoonegaaside heitkogus energiasektoris suurenenud. Kasvuhoonegaaside heitkoguse energiasektoris määrab suuresti see, kui palju põletatakse elektri- ja soojusenergia tootmisel fossiilkütuseid. Kasvuhoonegaaside heitkogus suurenes 2003. aastal, sest põlevkivist toodetavat elektrienergiat eksporditi rohkem. Kasvuhoonegaaside heitkoguse suurenemine 2006. ja 2007. aastal ning selle vähenemine 2009. aastal oli seotud üldise majanduskasvu ja sellele järgnenud majanduslangusega. Viimastel aastatel on kasvuhoonegaaside heitkogust mõjutanud peamiselt põlevkivist toodetud elektrienergia eksport.

Kasvuhoonegaasid tekivad ka biomassi põletamisel. 2016. aastal tekkis biomassi põletamisel 4,1 miljonit CO₂-ekvivalenttonni kasvuhoonegaase. Ligikaudu pool sellest tekkis kodumajapidamistes puidu põletamisel. 2000. aastast on biomassi põletamisel tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus peaaegu kahekordistunud.



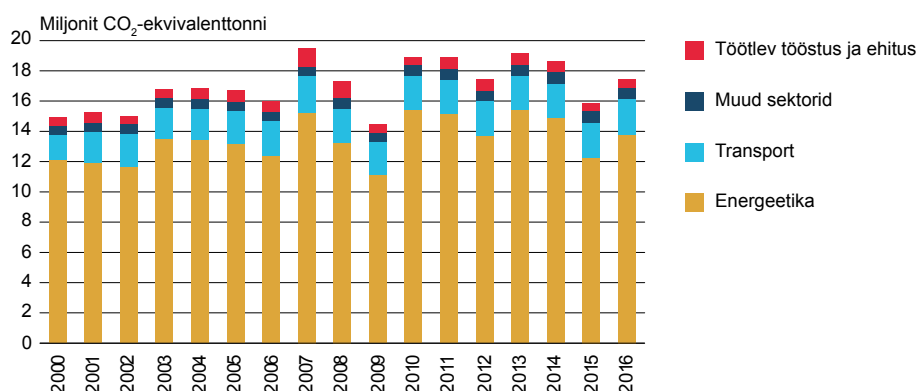
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Aastal 2015 oli kasvuhoonegaaside heitkogus elaniku kohta Eesti energiasektoris (12,1 CO₂-ekvivalenttonni) peaaegu kaks korda suurem kui Euroopa Liidu keskmine (6,6 CO₂-ekvivalenttonni).

Energiaspektori peamine kasvuhoonegaaside allikas erineb riigiti. Eestis, Bulgaarias, Kreekas ja Tšehhis tekkis enamik kasvuhoonegaase elektri- ja soojusenergia tootmisel, samal ajal kui Luksemburgis, Rootsis, Leedus ja Lätis tekkis neid kõige rohkem transpordist.

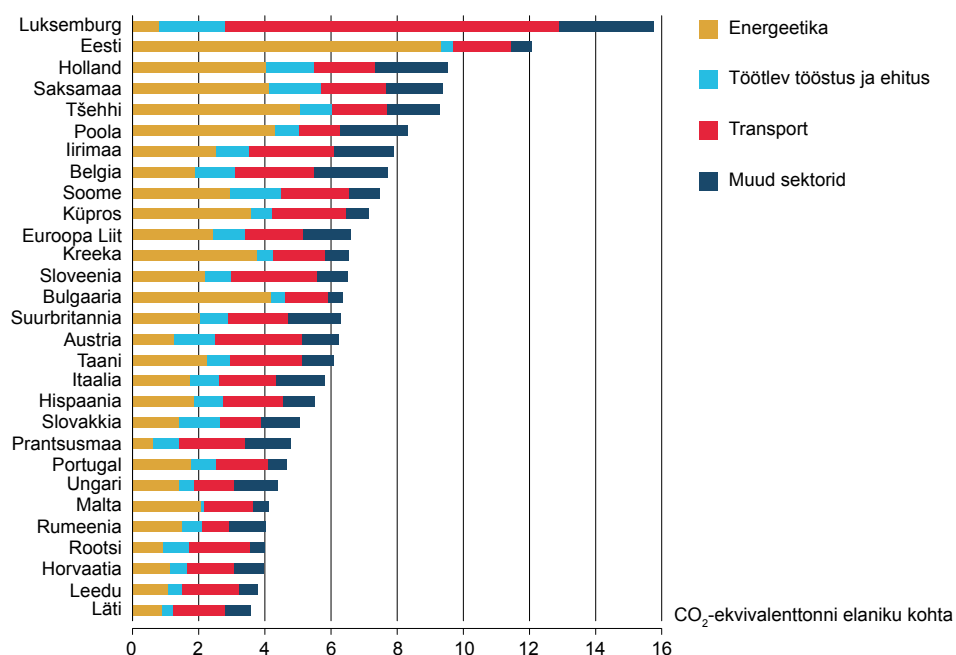
Võrreldes 2000. aastaga on Euroopa Liidu keskmine kasvuhoonegaaside heitkogus energiasektoris pidevalt vähenenud, Eestis aga suurenenud.

Energiasektori kasvuhoonegaaside heide Eestis, 2000–2016



Allikas: Keskkonnaministeerium

Energiasektori kasvuhoonegaaside heide Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Eesti peamine kasvuhoonegaaside allikas on fossiilkütuste põletamine elektri- ja soojusenergia tootmisel.

Energiasektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus elaniku kohta on Eestis üks Euroopa Liidu suuremaid.



KASVUHOONEGAASIDE HEIDE

13.3. TRANSPORDISEKTORIST



MÕISTED

Kasvuhoonegaaside heide transpordisektorist väljendab kõnealuses sektoris kütuste põletamisel tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogust CO₂-ekvivalenttonnides. Kasvuhoonegaasidena käsitatakse süsinikdioksiidi (CO₂), metaani (CH₄) ja diämmastikoksiidi (N₂O). Ei arvestata fluoritud kasvuhoonegaase ehk F-gaase: fluorosüsivesinikud (HFC), perfluorosüsivesinikud (PFC), väävelheksafluoriid (SF₆) ja lämmastiktrifluoriid (NF₃).

Transpordisektor hõlmab Eesti-sisest maantee-, raudtee, vee- ja lennutransporti. Rahvusvahelistes vetes sõitvate laevade ja rahvusvahelistel lennuliinidel lendavate lennukite heidet ei arvestata.



OLUKORD EESTIS

Transpordisektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heitkoguse osatähtsus kasvuhoonegaaside aastasest koguheites on 10–13%. Sellest 99,98% moodustab CO₂ heide. Võrreldes 2000. aastaga on kasvuhoonegaaside heitkogus transpordis mõnevõrra suurenenud. Alates 2006. aastast on see püsinud enam-vähem samana.

Aastatel 2000–2016 tekkis põhiosa kasvuhoonegaaside heitkogusest maanteetranspordist. Maanteetranspordi osatähtsus transpordisektori heites suurenes 2016. aastal 2000. aastaga võrreldes 90%-st 95%-ni. Põhiosa maanteetranspordi heitkogusest tekitasid sõiduautod (64%), järgnesid raskeveokid ja bussid (kokku 28%). Kergeveokite osatähtsus oli 8% ja mootorrataste oma kõigest 0,3%.

Osatähtsuselt teine transpordisektori heiteallikas oli veetransport. 2000. aastaga võrreldes suurenes veetranspordist tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus peaaegu kolm korda. Sellegipoolest oli 2016. aastal veetranspordi heitmeid vaid 2,6% transpordisektori heitmetest. Raudteetranspordist tekkinud kasvuhoonegaaside heitmed vähenesid 2,5 korda ja moodustas 2016. aastal 2,0% transpordisektori heitmetest. Lennutranspordist tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus oli marginaalne. 2016. aastal oli selle osatähtsus transpordisektori heitmetest 0,06%.

Kütuste põletamisel ei teki F-gaase. Samal ajal on transpordisektoris tekkinud F-gaaside heitkogus ligikaudu kolmandik nende aastastest koguheitest. 2016. aastal tekkis transpordisektoris 82 000 CO₂-ekvivalenttonni F-gaase, millest ligikaudu kolmandik (29 000 CO₂-ekvivalenttonni) pärines autode ja laevade külmutusseadmetest ning kaks kolmandikku (53 000 CO₂-ekvivalenttonni) transpordivahendite kliimaseadmetest. 2016. aastal tekkis sõiduautode kliimaseadmetest 28 000 CO₂-ekvivalenttonni F-gaase (12% F-gaaside koguheitest).

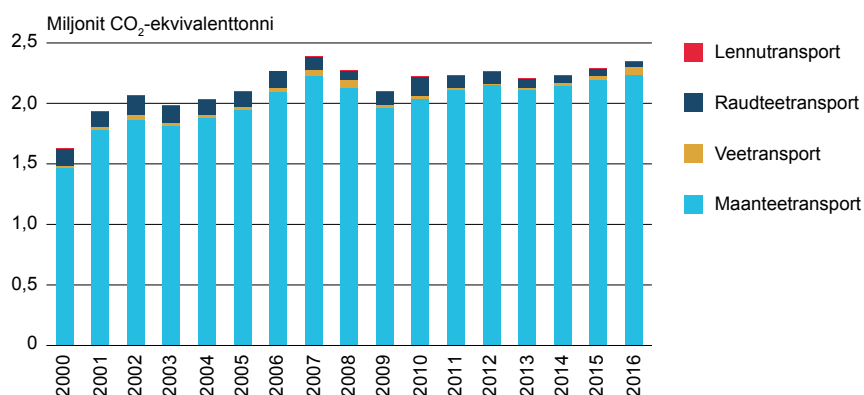


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Transpordisektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus elaniku kohta vastas Eestis 2015. aastal Euroopa Liidu keskmisele (1800 CO₂-ekvivalenttonni). 2015. aastal oli Euroopa Liidu keskmine maanteetranspordi osatähtsus kasvuhoonegaaside heitkoguses 95%. Sõiduautode ja raskeveokite ning busside osatähtsus maanteetranspordi heitmetes oli Eesti näitajatest veidi väiksem (vastavalt 58% ja 25%), kergeveokite ja mootorrataste osatähtsus suurem.

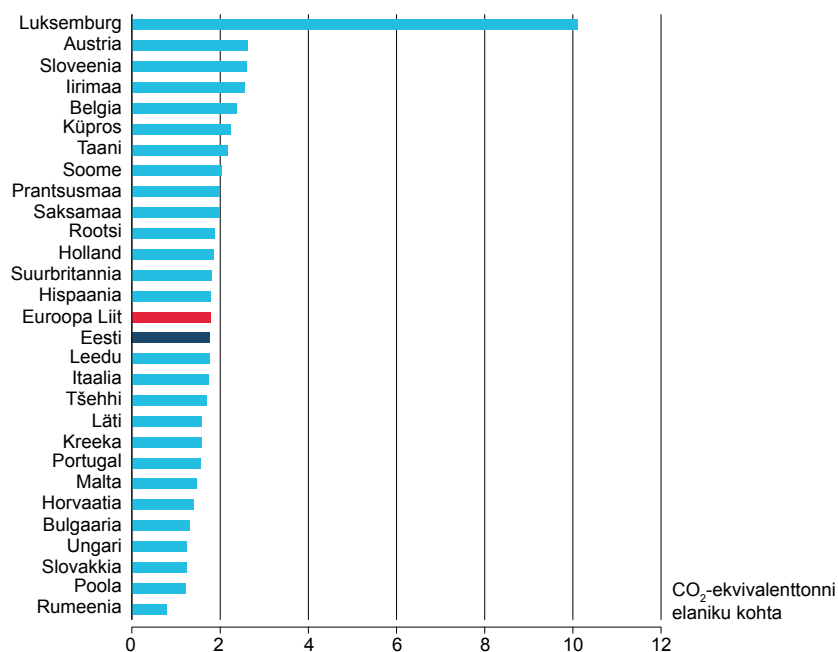
Transpordisektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus elaniku kohta oli 2015. aastal kõige suurem Luksemburgis (10 110 CO₂-ekvivalenttonni) ja kõige väiksem Rumeenias (800 CO₂-ekvivalenttonni), Poolas (1200 CO₂-ekvivalenttonni) ja Slovakkias (1200 CO₂-ekvivalenttonni).

Kasvuhoonegaaside heide Eestis transpordiliigiti, 2000–2016



Allikas: Keskkonnaministeerium

Transpordisektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heide Euroopa Liidus, 2015

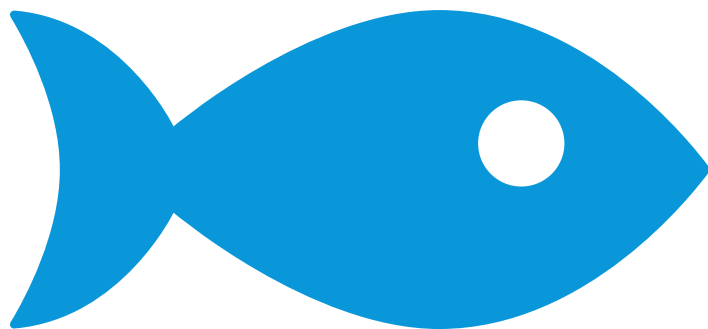
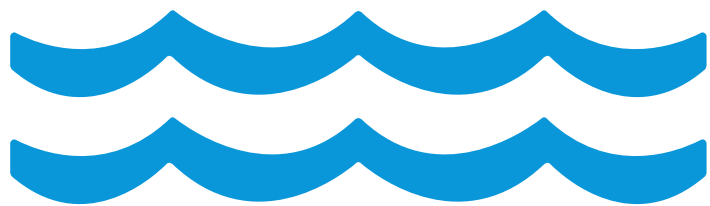


Allikas: Eurostat

Aastatel 2000–2016 tekkis põhiosa kasvuhoonegaaside heitkogusest transpordis maantee-transportist.

Transpordisektoris tekkinud kasvuhoonegaaside heitkogus elaniku kohta on Eestis Euroopa Liidu keskmisel tasemel.

14 OOKEANID JA MERED



KAITSTA JA KASUTADA SÄÄSTVALT OOKEANE, MERESID JA MERE ELUSRESSURSSSE, ET SAAVUTADA SÄÄSTEV ARENG

Üleilmne eesmärk „Ookeanid ja mereressursid“ keskendub merede ja ookeanide ökosüsteemide kaitsele ning mereressursside säästlikule kasutamisele. Merede ökosüsteeme mõjutab tugevalt ookeani vee hapestumine kliima soojenemise tõttu, aga ka maailmamere saastamine ja kalavarude ülepüük.

ÜRO tegevuskavas 2030¹ on eesmärk vähendada mereökosüsteemide igasugust saastamist (esimene tähtaeg on seatud aastaks 2025), tagada mere- ja rannikuökosüsteemide säästev haldamine ja kaitse ning taastamine (esimene tähtaeg on seatud aastaks 2020). Eraldi eesmärgina tuuakse esile vajadus tagada väikekaluritele juurdepääs mereressurssidele ja turgudele. Juba aastaks 2020 aga tuleb oluliselt tõhusamalt reguleerida kalapüüki ja teha lõpp ülepüügile, samuti keelata ebaseaduslik, teatamata ja reguleerimata kalapüük. Tähtis on jätkata mereuuringuid ja laiendada nende teemaderingi.

ÜRO aruande kohaselt² halveneb rannikuvete seisund endiselt nii reostuse kui ka toitainete liigse juurdevoolu tõttu, mis põhjustavad vetikate vohamist ja tekkinud hapnikuvaeguse tõttu omakorda veeloomastiku surma. Hinnanguliselt kuulub 16% mereökosüsteemidest rannikuvete eutrofeerumise kõrgema või kõrgeima riski kategooriasse.

Merede hapestumine on põhjustatud CO₂ sisalduse suurenemisest merevees, mis muudab karbonaatsete ühendite bilanssi, see omakorda mõjutab meres elavaid liike, nagu näiteks korallriffide liigid, karbid ja teod. Merede ja ookeanide seisundit on kahjustanud ülepüük, mis omakorda vähendab toiduressurssi. Merede ja ookeanide ökosüsteemide säästvaks kasutamiseks ning kaitseks tuleb läbi mõelda poliitika ja rakendada tegevuskavasid. Tähtis on luua ja majandada kaitstavaid merealasid. 2017. aastal moodustasid kaitsealused merealad 13,2% riikide jurisdiktsiooni all olevatest merealadest ja 5,3% üleilmsest merealast. Eesmärk on võtta aastaks 2020 kaitse alla vähemalt 10% ranniku- ja merealadest.

Eesti säästva arengu strateegia³ rõhutab rannikumere hea seisundi tähtsust ja kalavarude kasutamist nii, et see ei ületa looduslikku taastootmist.

Üleilmne eesmärk „Kaitsta ja kasutada säästvalt ookeane, meresid ja mere elusressurssi, et saavutada säästev areng“ on Eestis seotud kaitstavate merealade, püügikalade ja rannikuveekogumite seisundi järgmiste näitajatega:

- kaitstavad merealad;
- kudekarja biomass;
- rannikuveekogumite seisund.

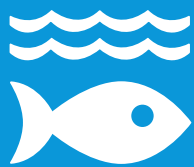
Eesti panustab merealade loodusväärtuste kaitsele järjest enam. 2020. aastaks seatud eesmärk kaitsta vähemalt 10% ranniku- ja merealadest on saavutatud. Merealade kaitse panustab otseselt ka kalaliikide seisundisse ja kudekarja biomassi. Liivi lahe ja Läänemere avaosa räime ja kilu kudekari on heas seisundis, seevastu Läänemere läänosa tursa kudekarja biomass on olnud suure püügisurve tõttu pikemat aega allpool piirväärtuse taset.

2017. aastal oli vaid üks rannikuveekogum kuueteistkümnest heas koondseisundis. Peamine probleem on toitainete suur sisaldus ja vee läbipaistmatus (füüsikalised-keemilised näitajad), ülemäärane fütoplankton ja põhjataimestiku halb seisund ning ohtlike ainete piirväärtuste ületamine.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



KAITSTAVAD MEREALAD

14.1.



MÕISTED

Kaitstav mereala on loodud mõne mereosa ja selle elustiku ning elupaikade kaitseks. Näitaja väljendab kaitstava mereala kogupindala osatähtsust Eesti merealas (territoriaalmeri). Näitaja arvutamisel on Eesti merealast arvesse võetud looduskaitseaduse paragrahvis 4 nimetatud loodusobjektid, millel on pindala: kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitsetsoonid.

Kõik alad, mida rahvusvaheliste kokkulepete alusel kaitstakse, on juba enne kaitseala, hoiuala või püsielupaigana riigi kaitse all. Kaitsealad võivad kattuda. Näiteks on Vilsandi rahvuspark nii Ramsari konventsiooni, HELCOM-i kui ka Natura 2000 järgi linnu- ja looduskaitseala.



OLUKORD EESTIS

Suurem muutus kaitsealuse mereala pindalas toimus 2004. aastal kui moodustati Natura 2000 võrgustik (3%-st 26%-ni). Pärast seda on kaitse all oleva mereala pindala vähesel määral pidevalt suurendatud. Seisuga 31. detsember 2017 on Eestis kaitse all 27% territoriaalmerest. Kokku on Eestis keskkonnaregistri andmetel 3865 riiklikult kaitstavat loodusobjekti, millest 80 jääb vähemal või suuremal määral merealale.

Enamik kaitstavatest merealadest asub Lääne-Eesti saarestikus. Kõige suurem Eesti kaitstav mereala on Kura kurgu hoiuala, mille kogupindala on 189 447 ha (mereala 189 430 ha). Pindalalt järgmine on Pärnu lahe hoiuala, mille kogupindala on 101 605 ha (mereala 101 151 ha). Sellele järgnevad Väinamere hoiuala Läänemaal (66 200 ha, mereala 63 226 ha), Väinamere hoiuala Hiiumaal (60 253 ha, mereala 57 008 ha) ja Väinamere hoiuala Saaremaal (42 618 ha, mereala 41 544 ha).

2017. aasta seisuga on Ramsari alade osatähtsus 3%, HELCOM-i alade osatähtsus 24% ja Natura võrgustiku merealade osatähtsus 27% Eesti merealast.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa keskkonnaameti aruande järgi¹ hõlmas 2012. aastal Natura 2000 merealade võrgustik 4% Euroopa merealadest. 2017. aastal oli see 8,9%.² Natura 2000 alad koos Euroopa Liidu riikides määratud kaitsealadega hõlmasid 2012. aastal 5,9% Euroopa Liidu merealast (200 meremiili rannikust), 2016. aasta lõpuks oli kaitse all juba 10,8%. See tähendab, et 2016. aastal jõuti Euroopas 2020. aastaks seatud sihini võtta vähemalt 10% merealast kaitse alla. Kaitstavatest aladest on esikohal Läänemere piirkond, kus kaitse all olevate alade osatähtsus on 16,5%. Atlandi ookeani kirdeosa sama näitaja on 9,9%.

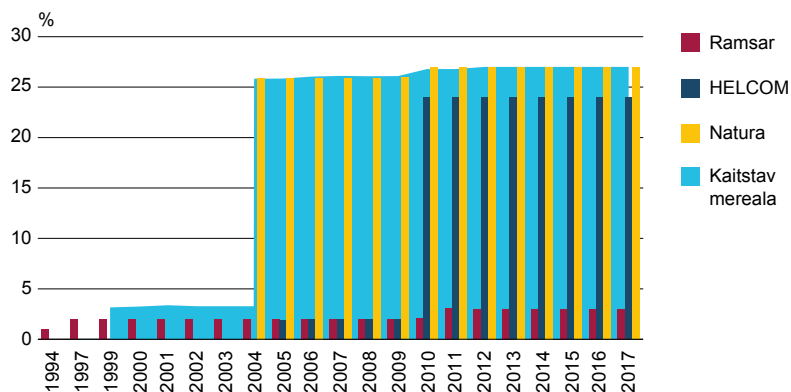
Viimaste võrreldavate andmete alusel³ oli Euroopa Liidu riikidest kõige suurem kaitstavate merealade kogupindala Itaalias (27 000 km²) ja Saksamaal (15 000 km²). Kõige väiksem on see Küprosel, Belgias, Bulgaarias ja Iirimaa (alla 20 km²).

¹ EEA, 2015, State of Europe's seas, EEA Report No 2/2015, European Environment Agency, Copenhagen, Denmark.

² EEA, 2018. Marine protected areas.

³ EEA, 2015, Spatial analysis of marine protected area networks in Europe's seas, EEA Technical report, European Environment Agency, Copenhagen, Denmark.

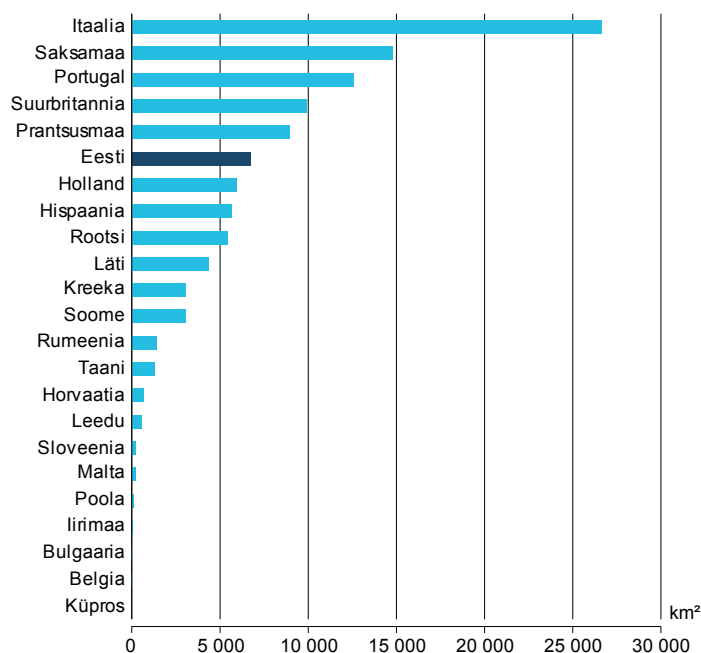
Eesti kaitstavate merealade osatähtsus mere pindalast, 2017



Allikas: Keskkonnaagentuur

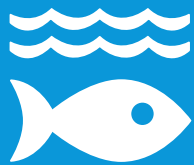
Aastaks 2020 seatud siht kaitsta 10% ranniku- ja merealadest on ületatud.

Kaitstavad merealad Euroopa Liidus, 2013



Allikas: Euroopa Keskkonnaamet

Euroopa Liidu 23 riigi hulgas, kellel on mereala, on Eesti kaitstavate merealade kogupindala poolest kuuendal kohal.



14.2. KUDEKARJA BIOMASS



MÕISTED

Kudekarja biomass väljendab Läänemere peamiste töenduslike kalaliikide kilu, räime ja tursa Eesti jaoks majanduslikult olulise populatsiooni suurust, mida saab vaadelda võrrelduna kudekarja biomassi piirväärtusega (Btrigger). Kudekarja biomassi piirväärtus tähistab taset, millest madalama väärtuse korral tuleb rakendada majandamise erimeetmeid. Sellega püütakse tagada, et kalavarud ei väheneks püügi ja loodusliku varieerumise tõttu kiiremini, kui need suudavad taastuda, ja saagikus püsiks kestlikuna.

Kudekarja biomassi piirväärtuse tasemed on välja töötanud Rahvusvaheline Mereuurimise Nõukogu (ICES). Populatsioonidest vaadeldakse Liivi lahe ja Läänemere avaosa räimepopulatsiooni, Läänemere kilupopulatsiooni ning Läänemere lääneosa tursapopulatsiooni.



OLUKORD EESTIS

Läänemeres on mitu iseseisvat räimepopulatsiooni ja üks kilupopulatsioon. Eesti kalurid püüdsid kilu ja räime 2017. aastal nii traal- kui ka rannapüügil, kokku ligikaudu 58 000 tonni. See oli umbes 75% Eesti kutselise kalapüügi saagist.

Alates 2002. aastast on Läänemere avaosa räimepopulatsiooni kudekarja biomass suurenenud. 2006. aastal ületas see kudekarja biomassi piirväärtuse. Räimevarud suurenesid tõenäoliselt sellepärast, et aastatel 2000–2002 vähendati püüki ligikaudu kaks korda. Viimaste aastate tingimused on olnud head ja 2015. aasta räimepõlvkond oli hinnangute järgi ajaloo suurim.

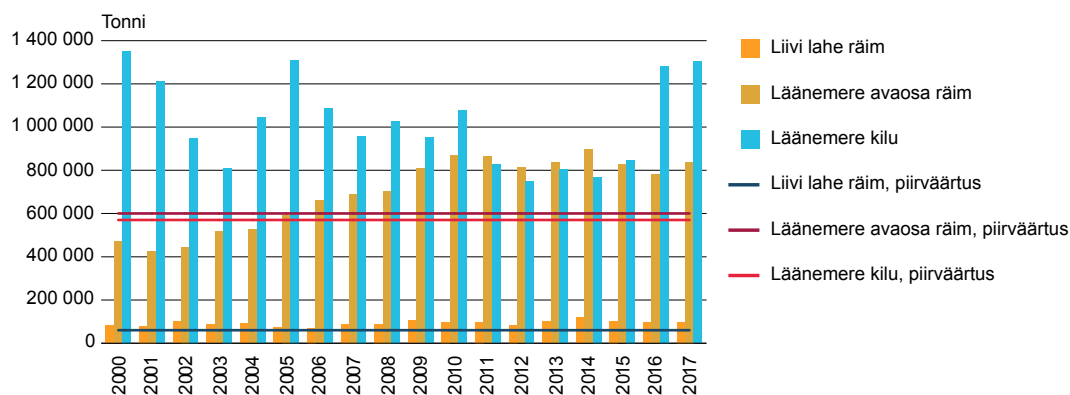
Liivi lahe räimepopulatsiooni kudekarja biomass oli aastatel 2000–2017 pigem stabiilne ega langenud kordagi alla piirväärtuse taseme. Räimepopulatsiooni suurust võib püügisurve kõrval märgatavalt mõjutada toidubaas. Liivi lahe räimevarusid ei mõjuta praegu sealse tursa arvukus, sest see on Liivi lahes suhteliselt väike.

Läänemere kilupopulatsiooni kudekarja biomass on võrreldes 2000. aastaga vähenenud, kuid ei ole langenud alla kudekarja biomassi piirväärtuse taseme. Kilu arvukust mõjutab peale kalapüügi, räime kui toidukonkurendi ja tursa kui röövkala arvukuse ka Läänemere soolsus.

Võrreldes Läänemere avaosa ja Liivi lahe räimepopulatsiooni kudekarja biomassiga on Läänemere kilupopulatsiooni kudekarja biomass muutunud rohkem. Selle üks põhjus võib olla see, et kilu eluiga on lühem kui räime oma. Selle tõttu mõjutavad väga elujõulised ja väga elujõuetud kilupõlvkonnad populatsiooni rohkem.

Läänemere lääneosa tursapopulatsiooni kudekarja biomass on olnud tugevasti alla piirväärtuse. Seetõttu on tursa toiduobjektide kilu ja räime olukord olnud üsna soodne. Tursapopulatsiooni halva olukorra on põhjustanud peale ebasoodsate sigimistingimuste eelkõige liiga suur püügisurve. Sigimistingimused on kesised, sest Läänemere ei voola regulaarselt soolast ja hapnikurikast vett. Tursa marja areng oleneb aga vee hapnikurikkusest. Aastatel 2005–2007 oli kudekarja biomass keskmisest suurem soolase ja hapnikurikka vee tugeva sissevoolu tõttu 2003. aastal.

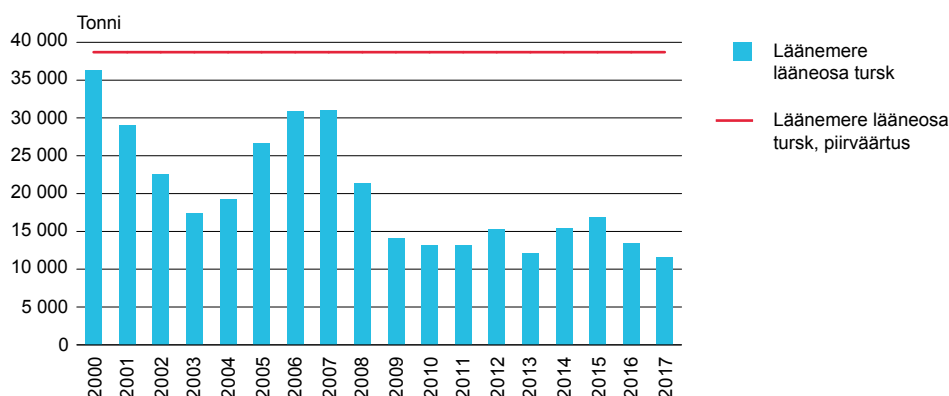
Räime ja kilu kudekarja biomass Läänemeres, 2000–2017



Allikas: Rahvusvaheline Mereuurimise Nõukogu

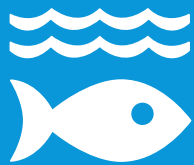
Liivi lahe ja Läänemere avaosa räime-populatsiooni ning Läänemere kilupopulatsiooni kudekarja biomass on suurem piirväärtusest.

Tursa kudekarja biomass Läänemeres, 2000–2017



Allikas: Rahvusvaheline Mereuurimise Nõukogu

Läänemere lääneosa tursa-populatsioon oli suure püügisurve all aastail 2000–2017, mistõttu oli kudekarja biomass piirväärtusest allpool.

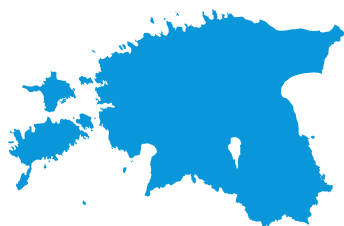


14.3. RANNIKUVEEKOGUMITE SEISUND



MÕISTED

Rannikuveekogumite seisundi näitaja väljendab, mitu protsenti rannikuveekogumitest on vähemalt heas seisundis. Rannikuveekogumite seisundit hinnatakse ökoloogilise ja keemilise seisundi järgi. Ökoloogilist seisundit¹ hinnatakse viie seisundiklassi abil: väga hea, hea, keskine, halb ja väga halb. Seisundiklass määratakse vee bioloogiliste, füüsikalise-keemiliste ja hüdro-morfoloogiliste kvaliteedinäitajate põhjal. Keemilist seisundit hinnatakse kahe seisundiklassi abil: hea ja halb. Seisundiklass määratakse ohtlike ainete sisalduse järgi.²



OLUKORD EESTIS

Eestis on 16 rannikuveekogumit. Nende seisundit seiratakse vähemalt üks kord kuue aasta jooksul. Näitaja arvutatakse viimase seireaasta andmete järgi. Eesmärk on saavutada 2027. aastaks kõigi rannikuveekogumite vähemalt hea seisund.

2017. aastal oli vaid üks rannikuveekogum vähemalt heas koondseisundis (6,25%). Kesises seisundis oli 25% (4), halvas seisundis 62,5% (11) ja väga halvas seisundis 6,25% (1) rannikuveekogumitest.

Läänemerd peetakse üheks inimtegevusest mõjutatumaks mereks maailmas. Keemiline seisund on üldjuhul halb, sest elavhõbeda sisaldus mereelustikus on üle piirväärtuse. Aastatel 2015–2016 oli vähemalt heas keemilises seisundis 6,25% rannikuveekogumitest.

Rannikuveekogumite ökoloogiline seisund on paranenud: 2012. aastal oli vähemalt heas ökoloogilises seisundis 6,25% rannikuveekogumitest, 2017. aastal oli osatähtsus 18,75%. Ülejäänud rannikuveekogumite (81,25%) ökoloogiline seisund oli 2017. aastal keskine (62,5%), halb (12,5%) või väga halb (6,25%).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Keskkonnaameti 2015. aasta Euroopa merede seisundit käsitleva aruande³ järgi, mis põhineb esimeste veemajanduskavade (2009–2014) andmetel, ei saavutanud umbes pool Euroopa Liidu 2394 rannikuveekogumist aastaks 2015 vähemalt head ökoloogilist seisundit. Euroopa Keskkonnaameti Euroopa vete hindamisaruande⁴ järgi (2018), mis põhineb liikmesriikide andmetel teiste veemajanduskavade (2015–2021) kohta, oli Euroopa Liidu 20 riigi rannikuveekogumitest vähemalt heas ökoloogilises seisundis 46%.

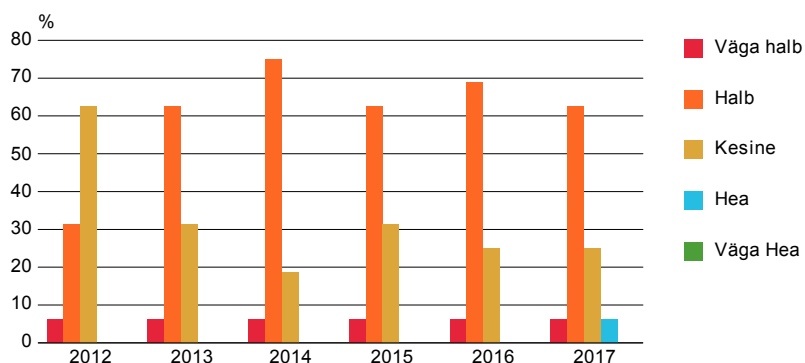
1 Pinnaveekogumite moodustamise kord ja nende pinnaveekogumite nimestik /.../ Keskkonnaministri 28. juuli 2009. aasta määrus nr 44. Riigi Teataja I, 25.11.2010, 15.

2 Prioriteetsete ainete ja prioriteetsete ohtlike ainete nimistu /.../ Keskkonnaministri 30. detsembri 2015. aasta määrus nr 77, § 2 ja 3. Riigi Teataja I, 8.01.2016, 10.

3 European Environment Agency, 2017. Report No 2/2015. State of Europe's seas.

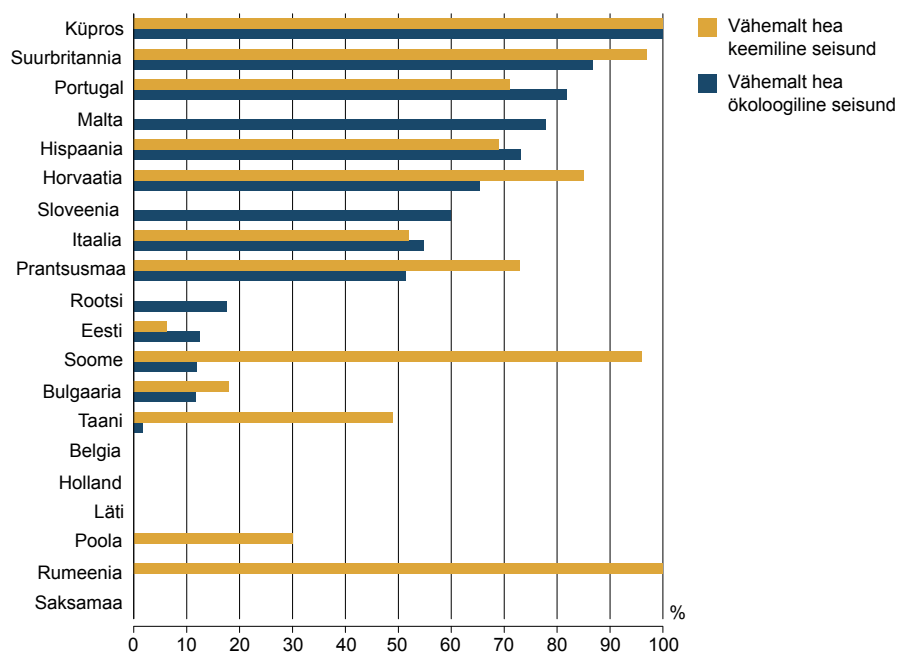
4 European Environment Agency, 2018. European waters – assessment of status and pressure 2018. EEA report 7/2018.

Rannikuveekogumite koondseisund Eestis, 2012–2017



Allikas: Keskkonnaagentuur

Rannikuveekogumite seisund Euroopa Liidus, 2015–2017



Allikas: Euroopa Keskkonnaamet

Aastatel 2012–2016 ei olnud üksi rannikuveekogum vähemalt heas koondseisundis, aastal 2017 aga oli üks.

Vähemalt heas ökoloogilises või keemilises seisundis rannikuveekogumite osatähtsus on Eestis võrreldes Euroopa Liidu mitme teise riigiga väiksem.

15 MAISMAA ÖKOSÜSTEEMID



KAITSTA JA TAASTADA MAISMAA ÖKOSÜSTEEME NING PROPAGEERIDA NENDE SÄÄSTVAT KASUTAMIST; MAJANDADA METSİ SÄÄSTVALT, VÕIDELDA KÕRBESTUMISEGA NING PEATADA JA PÖÖRATA ÜMBER PINNASE HALVENEMINE JA BIOLOOGILISE MITMEKESISUSE HÄVIMINE

Üleilmne eesmärk „Maismaa ökosüsteemid“ keskendub maismaa ökosüsteemide ja seal elavate liikide säästlikule kasutamisele ja tõhusale kaitsele. Kaitstud ja hoitud ökosüsteemid ning looduslik mitmekesisus aitavad vähendada inimese põhjustatud keskkonnasurvet ja leevendada looduskatastroofe. Terved ja sidusad ökosüsteemid on abiks ka toimetulekul kliimasoojenemise mõjuga ning neist saavad kasu ökosüsteemidest sõltuvad kogukonnad.

ÜRO tegevuskavas 2030¹ rõhutatakse vajadust esmajärjekorras rakendada varasemad üleilmsed lepped (elurikkuse konventsioon, Nagoya protokoll jt). Tähtis on tagada maismaaökosüsteemide ja sisemaa mageveeökosüsteemide ning nendega seotud ökosüsteemiteenuste kaitse, taastamine ja säästev kasutamine. Eraldi on esile toodud vajadus kaitsta ja säästvalt kasutada metsade ja mägede ning kuivalade ökosüsteeme. Kõigi looduslike elupaikade ja ohustatud liikide seisundit tuleb parendada, sealjuures teha lõpp kaitsealuste taime- ja loomaliikide salaküttimisele ning nendega kauplemisele. Üks eesmärk käsitleb võõrliikide ohjamist ja nende mõju kontrolli all hoidmist. Tegevuskava 2030 kutsub riike üles kõigis poliitikavaldkondades arvestama vajadust hoida elurikkust ja panustama sellesse senisest enam raha.

ÜRO aruande kohaselt² on üleilmne metsade kadu aeglustumas ja metsa biomass hektari kohta stabiliseerumas, sest üha enam metsi on võetud kaitse alla või on koostatud pikaajalised metsamajandamise kavad. Siiski on põllumaa viljakus, elurikkuse kadu ja elusloodusega äritsemine endiselt suur probleem. Maismaast 15% on küll ühel või teisel viisil kaitse all, kuid see ei hõlma elurikkuse jaoks kõiki olulisi alasid. Punase raamatu ülevaade näitab selgelt üha kiiremat elurikkuse kadu. Mullaviljakus halvenes aastail 1998–2013, üleilmselt on üks viiendik maismaa muldadest viljakust kaotamas, mis põhjustab ohtu toidu tootmisele ja majandusarengule laiemalt.

Eesti säästva arengu strateegias³ rõhutatakse traditsiooniliste maakasutusviiside, pärandmaastike ja liigilise mitmekesisuse säilitamist. Tähtsaks peetakse investeeringuid keskkonnakaitseks ja keskkonnaharidusse.

Üleilmne eesmärk „Kaitsta ja taastada maismaa ökosüsteeme ning propageerida nende säästvat kasutamist; majandada metsi säästvalt, võidelda kõrbestumisega ning peatada ja pöörata ümber pinnase halvenemine ja bioloogilise mitmekesisuse hävimine“ on Eestis seotud liikide ja elupaikade kaitse, sh metsakaitse järgmiste näitajatega:

- kaitstavad alad;
- kaitstavad metsad;
- happevihmasid põhjustavate gaaside heide;
- soodsas seisundis elupaigatüübid;
- soodsas seisundis liigid.

2017. aasta lõpus oli 18,8% Eesti maismaa territooriumist kaitse all, sellest suurema osa moodustavad kaitstavad metsad (13,1%). Alapõhine kaitse on taganud, et üleeuroopalise tähtsusega elupaigad ja liigid on Eestis paremas seisundis kui Euroopa Liidus keskmiselt.

1 Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

2 Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

3 Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



15.1. KAITSTAVAD ALAD



MÕISTED

Näitaja väljendab elurikkuse (bioloogilise mitmekesisuse) kaitseks loodud kaitstavate loodusobjektide osatähtsust riigi maismaa territooriumis. Kaitstav loodusobjekt on looduskaitse seaduse alusel kaitstav ala või üksikobjekt, kus inimtegevus on piiratud või keelatud (loodusreservaadid). Eestis on kaitstavad loodusobjektid jaotatud nii: kaitsealad (rahvuspargid, looduskaitsealad, maastikukaitsealad ja selle erivormid arboreetumid, pargid ja puistud), hoiualad, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid koos kaitsetsoonidega ja kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid.



OLUKORD EESTIS

Kaitstavate alade pindala on nii Euroopa Liidus kui ka Euroopas aastate jooksul suurenenud. 2010. aastal vastu võetud globaalse elurikkuse strateegia näeb ette, et vähemalt 17% riikide maismaaterritooriumist ja sisevetest peab olema aastaks 2020 võetud kaitse alla (Aichi¹ 11. eesmärk). Peale maismaa ja magevee peab kaitsma ka 10% ranniku- ja merealadest. Eesmärgi järgi peavad olema kaitstud just elurikkuse ja ökosüsteemiteenuste säilitamiseks vajalikud alad. Kaitse tagatakse efektiivsete ja tasakaalustatult korraldatud, ökoloogiliselt esinduslike ja sidusate kaitstavate alade võrgustike ning teiste alapõhiste, tõhusate kaitsemeetmete kaudu.

Aastatel 1999–2003 kaitstavate alade pindala eriti ei muutunud, kuid suurenes hüppeliselt 2004. aastal, kui Eesti liitus Euroopa Liiduga ja moodustati Natura 2000 võrgustik. Nii suurenes kaitstavate alade osatähtsus maismaal senisest 11%-st 17%-ni. 2017. aasta lõpu seisuga oli looduskaitsealust territooriumi Eestis 18,8% maismaast — Aichi 11. eesmärk on saavutatud.

Loodusväärtusi, mida on vaja kaitsta, on kõige enam Lääne-Eestis. Lääne maakonnast on kaitstavate aladega kaetud 28,7%, Pärnumaast 26,7% ja Hiiumaast 23,4%. Kõige vähem on kaitsealust territooriumi Põlvamaal (8,2%).

2017. aasta lõpus oli Eestis 3856 kaitstavat loodusobjekti, mille hulgas oli 165 looduskaitseala, 150 maastikukaitseala, 5 rahvusparki, 71 vana ehk uuendamata kaitsekorraga ala, 523 parki ja puistut, 328 hoiuala, 1480 püsielupaika, 23 kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavat loodusobjekti ja 1114 kaitstavat looduse üksikobjekti.

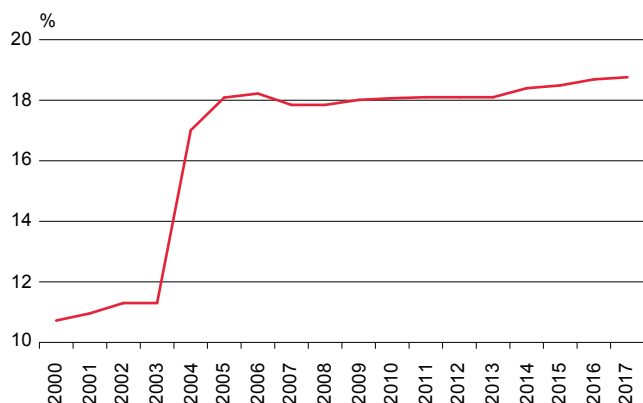


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Maailmapanga andmetel oli 2016. aasta seisuga Euroopa Liidus keskmine kaitstavate alade pindala osatähtsus maismaaterritooriumis 25,8% ja OECD riikides 14,5%. ÜRO keskkonnaprogrammi andmetel oli keskmine kaitstavate alade pindala osatähtsus maailma maismaaterritooriumis 14,4%.

Euroopa Keskkonnaameti andmetel oli 2016. aastal Eesti kaitstavate alade pindala osatähtsusega maismaaterritooriumis Euroopa Liidu riikide seas 20. kohal. Kõige suurem osa territooriumist on kaitse all Sloveenias (53,7%), järgnevad Bulgaaria (40,5), Horvaatia (37,4%), Saksamaa (37,1%), Slovakkia (36,6%) ja Kreeka (34,7%). Väikseim oli näitaja Taanis ja Iirimaa, vastavalt 12,3% ja 13,8%.

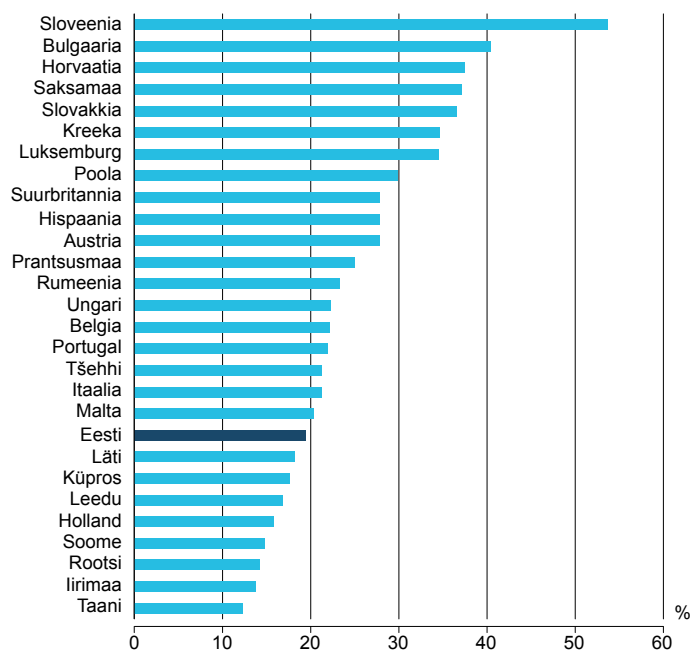
Kaitstavate alade pindala osatähtsus maismaaterritooriumis Eestis, 2000–2017



Allikas: Keskkonnaagentuur

2017. aasta lõpu seisuga oli Eestis kaitse all 18,8% maismaast.

Kaitstavate alade pindala osatähtsus maismaaterritooriumis Euroopa Liidus, 2016*



* Euroopa Keskkonnaameti andmed erinevad Euroopa Liidu riikide andmetest, sest alusandmed on üldistatud.

Allikas: Euroopa Keskkonnaamet

Eesti on kaitstavate alade pindala osatähtsusega maismaaterritooriumis 20. kohal Euroopa Liidus.



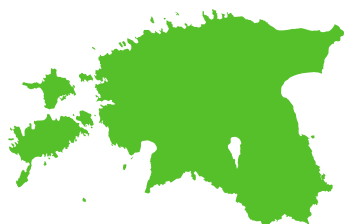
15.2. KAITSTAV METSAMA



MÕISTED

Näitaja väljendab kaitstava metsamaa pindala osatähtsust kogu metsamaa pindalas. Kaitstav mets jaguneb range kaitsega ja majanduspiiranguga metsaks. Range kaitse alla kuuluvad loodusreservaadid, looduslikud- ja hooldatavad sihtkaitsevööndid, püsielupaiga sihtkaitsevööndid, I kaitsekategooria kaitstavate liikide elupaigad, vääriselupaigad (VEP) ja kavandatavad kaitsealad vastavalt planeeritud režiimile. Majanduspiirangutega metsad on kaitsealade piiranguvööndid, püsielupaiga piiranguvööndid, hoiualad, veekaitsevööndite metsad, infiltratsiooniala metsad, planeeringuga keskkonnaseisundi kaitseks määratud metsad ja kavandatavad kaitsealad vastavalt planeeritud režiimile ning muud kaitstavad alad, mille kaitse-eeskiri on veel uuendamata.

Rangelt kaitstava (varem „hoiumets“) ja majanduspiiranguga (varem „kaitsemets“) metsamaa pindala osatähtsus kogu metsamaa pindalas on metsa elupaikade ja liikide mitmekesisuse oluline näitaja.



OLUKORD EESTIS

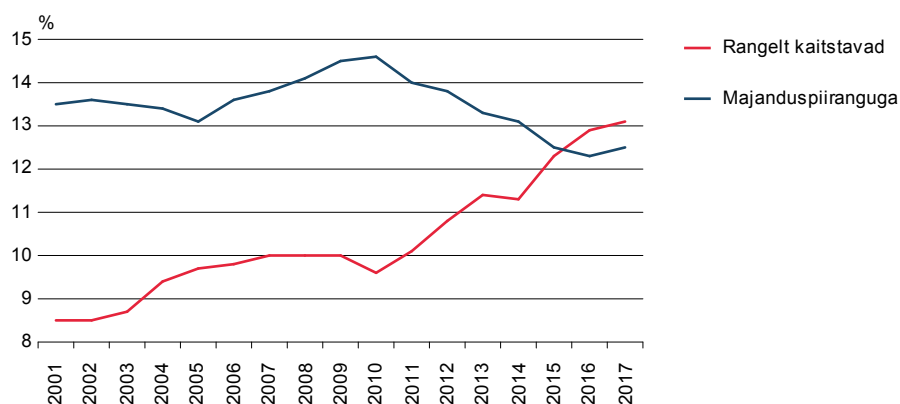
Metsade kaitse tugineb Eestis looduskaitse- ja metsaseadusele. Looduskaitseaduse järgi on tähtsaim piirata loodusväärtuslike alade kasutamist, et säilitada loodust ja selle mitmekesisust. Metsaseadus reguleerib metsa kui ökosüsteemi kaitset ja säästvat majandamist.

Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 näeb ette, et rangelt kaitstavate metsade pindala võiks olla vähemalt 10% metsamaa pindalast. 2017. aastal oli Eestis rangelt kaitstavat metsa 0,31 miljonit hektarit ehk 13,1% metsamaa kogupindalast. Seega on kavandatud 10% sihttase saavutatud. Võrreldes 2007. aastaga on rangelt kaitstava metsa pindala suurenenud 1,34 korda, sest valdavalt on vähemaks jäänud majanduspiiranguga metsasid. Majanduspiiranguga metsamaa kogupindala oli 2017. aastal 0,29 miljonit hektarit ehk 12,5% metsamaa kogupindalast. Andmeid on raske võrrelda, sest rangelt kaitstava ja majanduspiiranguga metsamaa klassifitseerimise põhimõtted on veidi muutunud. Rangelt kaitstavate ja majanduspiirangutega metsade pindala hinnangu viga on ligikaudu 5%.

Vaatamata sellele, et rangelt kaitstava metsa 10% määr on täidetud, on endiselt oluline täpsustada rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilist esindatust, hinnata puudujääke ja realiseerida need peamiselt olemasolevate kaitse- ja hoiualade arvelt. Looduskaitse arengukava järgi on tüpoloogilise esinduslikkuse saavutamiseks vaja ranget lisakaitset eelkõige laane-, salu- ja soovikumetsadel. 2017. aastal suurendati rangelt kaitstavate metsade pindala salu- ja laanemetsade kaitse alla võtmisega.

Enamasti on kaitse alla võetud vanemad metsad, kus looduslik mitmekesisus on suurem. 2017. aastal oli rangelt kaitstavatest metsadest 41% ehk 124 000 hektarit küpsete metsade arenguklassis, majanduspiiranguga metsadest on enim (40%) ehk 116 000 hektarit aga keskealiste metsade arenguklassis.

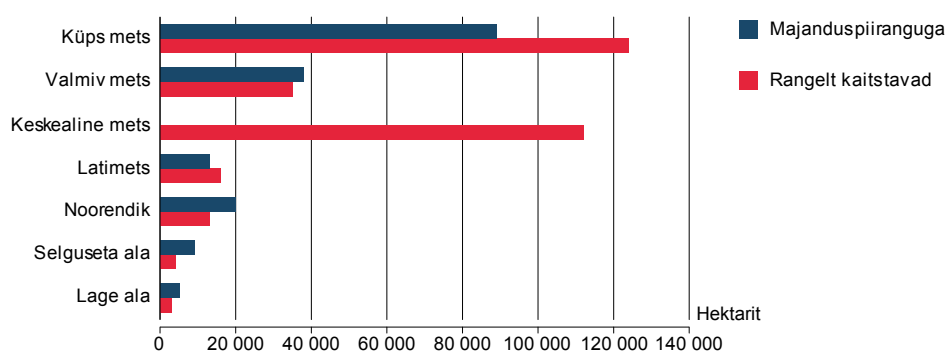
Kaitstavate metsade osatähtsus metsamaa pindalas Eestis, 2001–2017



Allikas: Keskkonnaagentuur (statistiline metsainventuur)

Eestis on range kaitse all metsa 13,1% kogu metsamaa pindalast.

Kaitstavate metsade pindala arenguklassi järgi Eestis, 2017



Allikas: Keskkonnaagentuur

Enim on kaitse all keskealist ja küpset metsa.



HAPPEVIHMASID

15.3. PÕHJUSTAVATE GAASIDE HEIDE



MÕISTED

Happevihma põhjustavate gaaside heide näitab inimtegevuse tagajärjel õhku paisatud vääveldioksiidi (SO_2), lämmastikoksiidide (NO_x) ja ammoniaagi (NH_3) heitkogust väljendatuna hapestumise ekvivalenttonnides.

Happevihma pH on võrreldes looduslike sademetega väiksem. Happevihma põhjustavad eelkõige väävel- ja lämmastikoksiidid, mis lahustuvad veepiiskades ja muudavad sademed happeliseks. Happevihmad on keskkonnale ohtlikud ning kahjustavad pinnast, taimestikku ja vee-elustikku, aga ka hooneid ning muud vara. Happevihmad on globaalne probleem, sest õhuvooludega kanduvad happevihmad ühest riigist teise. Peamine vääveldioksiidi heitmete allikas on energeetika, lämmastikoksiidide heide pärineb suuresti bensiini ja diislikütuse kasutamisest maanteetranspordis ning põhiosa ammoniaagi heitmetest tekib põllumajanduses loomakasvatusest ja väetiste kasutamisest.



OLUKORD EESTIS

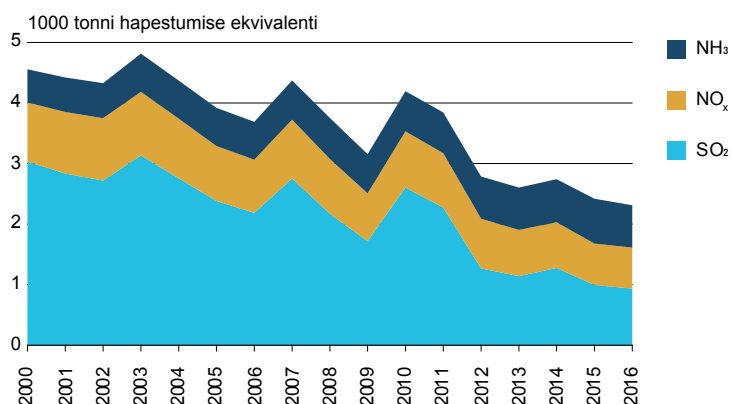
Hapestumise ekvivalendis väljendatuna paisati Eestis 2016. aastal õhku kokku 2300 tonni happevihmasid põhjustavaid gaase. Eestis põhjustas happevihmasid peamiselt vääveldioksiid, mis moodustas 40% kõigist happevihmasid põhjustavatest gaasidest; lämmastikoksiidid ja ammoniaak moodustasid kumbki ligikaudu 30% heitmetest. Võrreldes 2000. aastaga on happevihmasid põhjustavate gaaside heide vähenenud kaks korda. Seda peamiselt SO_2 õhuheitmete vähenemise arvel. Lämmastikoksiidide õhuheitmed on samal ajavahemikul vähenenud 30%, kuid ammoniaagi õhuheitmed on 2000. aastaga võrreldes 30% võrra suurenenud. Viimase kuue aasta jooksul on ammoniaagi õhuheitmed püsinud stabiilselt suured.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

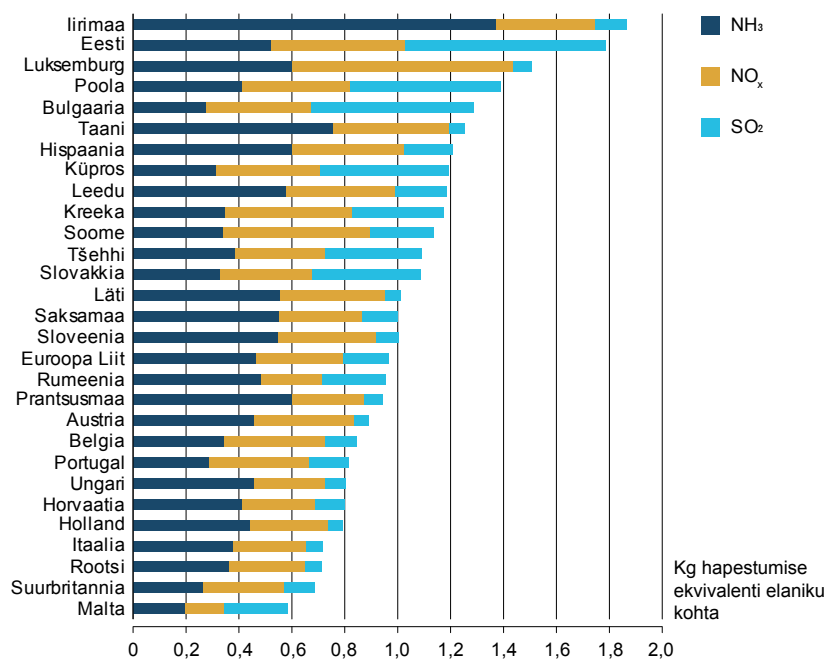
2015. aastal tekitasid Euroopa Liidu riigid happevihmasid põhjustavaid õhuheitmeid kokku 491 000 tonni hapestumise ekvivalenti. Kõige rohkem happevihmasid põhjustavaid õhuheitmeid tekkis Saksamaal – 81 000 ekvivalenttonni ehk 17% kogu Euroopa Liidu happevihmasid põhjustavate gaaside heitkogusest. Järgnesid Prantsusmaa (13%) ja Hispaania (11%). Eesti osa Euroopa Liidus tekkinud happevihmasid põhjustavate gaaside koguheites oli 0,4%. Kui aga arvestada heidet ühe elaniku kohta, on Eesti üks suurimaid happevihmasid põhjustavate õhuheitmete tekitajaid. Eestist rohkem tekkis happevihmasid põhjustavaid õhuheitmeid elaniku kohta vaid Iirimaa. Kõige vähem niisuguseid õhuheitmeid ühe elaniku kohta tekkis 2015. aastal Maltal, Suurbritannias ja Rootsis. Kui Eestis põhjustab happevihmasid peamiselt energeetikast pärinev gaas SO_2 , siis Euroopa Liidus põllumajandus. Teine suurim happevihmasid põhjustavate gaaside tekitaja oli transport, kust pärines põhiosa lämmastikoksiidide. SO_2 osatähtsus happevihmasid tekitavate gaaside hulgas oli 2015. aastal Euroopa Liidus 18%.

Happevihmasid põhjustavate gaaside heide Eestis, 2000–2016



Source: Environment Agency

Happevihmasid põhjustavate gaaside heide elaniku kohta Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Võrreldes 2000. aastaga on happevihmasid põhjustavate gaaside heide olnud SO₂ heite vähenemise tõttu langustrendis.

Teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes oli Eestis happevihmasid põhjustavate gaaside heide elaniku kohta suur.



15.4. SOODSAS SEISUNDIS ELUPAIGATÜÜBID



MÕISTED

Näitaja väljendab, kui suur osa Eestis leiduvatest Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpidest on soodsas looduskaitselisel seisundis. Siin käsitletakse Euroopa Liidu loodusdirektiivi I lisas nimetatud niisuguste elupaigatüüpide osatähtsust, mis on soodsas looduskaitselisel seisundis vastavalt loodusdirektiivi rakendamise artikkel 17 nõuete järgi koostatud aruandele, mille liikmesriigid esitavad iga kuue aasta järel.

Loodusdirektiivi I lisas on nimetatud 233 Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpi, millest 60 on esindatud ka Eestis. Elupaigatüübile antav hinnang võib olla soodne, ebapiisav, halb või teadmata. Soodsas looduskaitselisel seisundis on elupaigatüübid, mille looduslik levila ja pindala on muutumatu suurusega või laieneb, elupaigatüübile pikaajaliseks püsimiseks vajalik eriomane struktuur ja funktsioonid toimivad nii praegu kui ka tulevikus ning tüüpiliste liikide seisund on soodne.



OLUKORD EESTIS

Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpide seisund on Eestis viimaste aastatel paranenud. Kui 2007. aastal oli soodsas seisundis 42% Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpidest, siis aastal 2013 juba 52% (31 elupaigatüüpi). Ebapiisavas seisundis oli 45% (27) ja halvast 3% (2) elupaigatüüpidest. Kõige rohkem soodsas seisundis elupaigatüüpe on mere- ja rannikuelupaikade hulgas, halvem on aga metsade olukord. Eriti halb on soometsade ja rohunditerikaste kuusikute seisund, mille pindala väheneb endiselt. Vastavalt loodusdirektiivi I lisale on 10 tüüpi poollooduslikke koosluseid, vaid kolm neist on soodsas seisundis. Peamised ja esinduslikumad poollooduslikud kooslused (nt loopealsed ja puisniidud) on hinnatud valdavalt (70%) ebapiisava seisundiga elupaigatüüpideks. Siiski on viimaste aastate jõupingutused (niidukoosluste taastamine ja hooldamine) suutnud nende elupaigatüüpide seisundi halvenemist pidurdada.

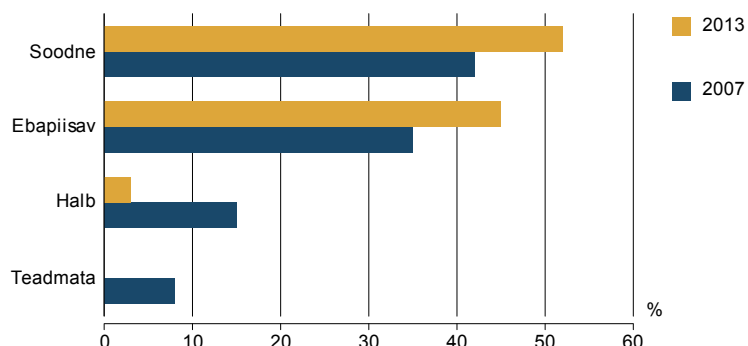
Paljude elupaigatüüpide seisundit on suuresti parandatud Euroopa Liidu rahastusel, toetust on kasutatud praktiliste looduskaitsetööde tegemisel, elupaikade taastamisel ja hooldamisel, samuti on investeeritud looduskaitsetaristusse ning selle abil on koostatud ja kehtestatud täpsemad ja kohasemad kaitsejuhised.



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

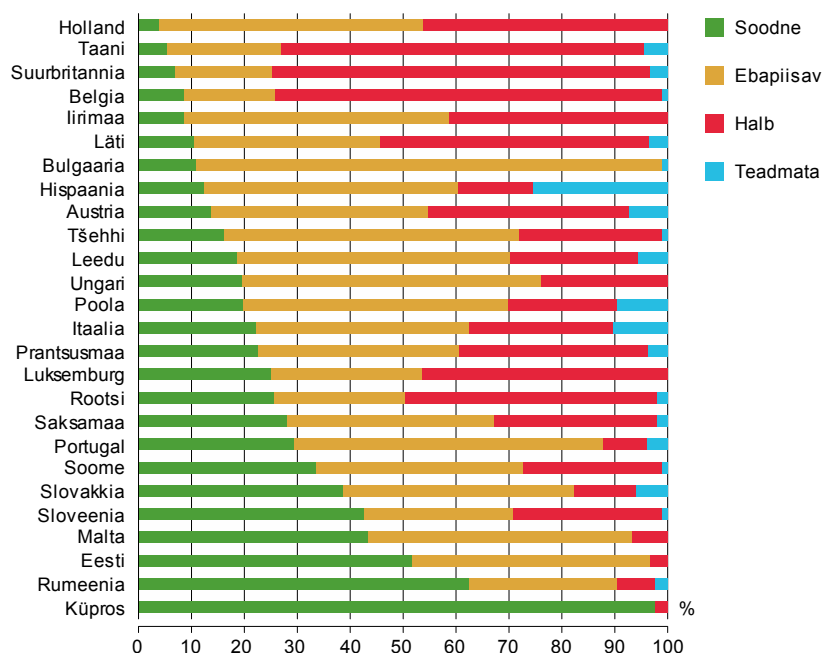
Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on Eesti loodus üsna heas seisundis. Euroopa Keskkonnaameti aruande „State of nature in the EU: Results from reporting under the nature directives 2007–2012“ andmetel oli Euroopa Liidus soodsas seisundis vaid 16% elupaigatüüpidest. Eelmise aruande järgi (2007) oli soodsas seisundis elupaigatüüpide osatähtsust isegi pisut suurem – 17%. Halvas seisundis on Euroopa Liidus praegu 30% ja ebapiisavas 47% kõikidest loodusdirektiivi alusel kaitstavatest elupaigatüüpidest. 7% on neid elupaigatüüpe, mille seisund on teadmata. Kõige parem on olukord Küprosel, kus soodsas seisundis on 97,6% elupaigatüüpidest. Rohkem kui pooled elupaigatüübid on soodsas seisundis veel Rumeenias ja Eestis. Kõige halvem on olukord Hollandis, Taanis, Suurbritannias, Belgias ja Iirimaa, kus soodsas seisundis on vähem kui 10% elupaigatüüpidest.

Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpide osatähtsus seisundiklassi järgi Eestis, 2007 ja 2013



Allikas: Keskkonnaagentuur

Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpide osatähtsus seisundiklassi järgi Euroopa Liidus, 2007–2012*



* Kreeka kohta andmed puuduvad.

Allikas: Euroopa Keskkonnaamet

Kogu Euroopas tähtsate elupaigatüüpide seisund on hakanud Eestis viimaste aastate looduskaitse-tegevuste tõttu paranema.

Eestis on üleeuroopalise tähtsusega elupaigatüübid paremas seisundis kui Euroopa Liidus.



15.5. SOODSAS SEISUNDIS LIIGID



MÕISTED

Näitaja väljendab, kui suur osa Eestis leiduvatest Euroopa Liidu tähtsusega liikidest on soodsas looduskaitse seisundis. Siin käsitletakse Euroopa Liidu loodusdirektiivi II lisas nimetatud niisuguste liikide osatähtsust, mis on soodsas looduskaitse seisundis vastavalt loodusdirektiivi rakendamise artikkel 17 nõuete järgi tehtud aruandele, mille liikmesriigid esitavad iga kuue aasta järel.

Loodusdirektiivi II lisas on nimetatud 1387 Euroopa Liidu tähtsusega liiki, neist 99 on esindatud ka Eestis. Liigi seisundile antav hinnang võib olla soodne, ebapiisav, halb või teadmata. Soodsas looduskaitse seisundis on liigid, kui nende asurkonna dünaamika andmed näitavad, et liik on jätkusuutlik ning on seega oma looduslike elupaikade elujõuline komponent, liigi looduslik levila ei vähene ning olemas on liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks piisavalt suur elupaik nii praegu kui ka tulevikus.



OLUKORD EESTIS

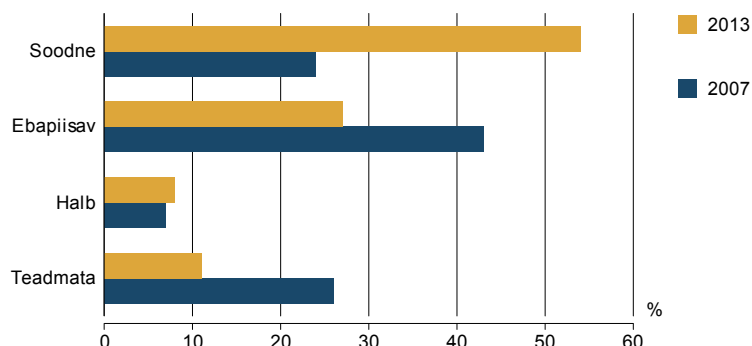
Mitme Euroopa Liidu tähtsusega liigi seisund on Eestis tänu viimaste aastate looduskaitsetegevustele hakanud paranema. Näiteks on Eestis paranenud kogu maailmas ohustatud euroopa naaritsa, aga ka tõugja ja harjuse, samuti mõne kiili- ja liblikaliigi seisund. Endiselt halveneb aga näiteks ebapärlikarbi, kõre ja lendorava seisund. Kui 2007. aasta aruande põhjal oli Eestis soodsas seisundis vaid 24% Euroopa Liidu tähtsusega liikidest, siis aastal 2013 juba 54%. Aastal 2013 oli ebapiisavas seisundis 27% (27 liiki) ja halvas 8% (8) liikidest. Mõne loodusdirektiivis kirjeldatud liigi seisund Eestis on ekspertide hinnangul siiski veel täpselt teadmata (11%).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

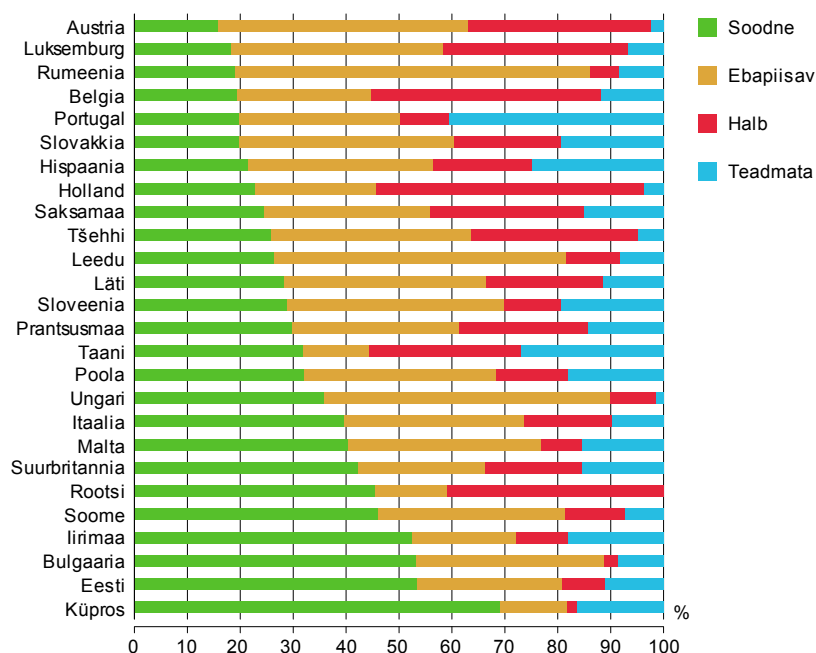
Euroopa Keskkonnaameti aruande „State of nature in the EU: Results from reporting under the nature directives 2007–2012“ andmetel oli Euroopa Liidus soodsas seisundis 23% liikidest (eelmisel aruandeperioodil 17%), halvas seisundis 18%, ebapiisavas 42% ning teadmata oli 17% seisund. Aruande järgi on rohkem kui pooled liigid heas seisundis peale Eesti veel Küprosel, Bulgaarias ja Iirimaa. Kõige halvem on olukord Austrias, Luksemburgis, Rumeenias, Belgias, Portugalis ja Slovakkias, kus vähem kui viiendik liikidest on heas seisundis. Kuivõrd loodusdirektiivi lisadesse on valitud Euroopa Liidu territooriumil ohustatud liigid, siis ei saagi need kõik olla heas seisundis.

Euroopa Liidu tähtsusega liikide osatähtsus seisundiklassi järgi Eestis, 2007 ja 2013



Allikas: Keskkonnaagentuur

Euroopa Liidu tähtsusega liikide osatähtsus seisundiklassi järgi Euroopa Liidus, 2007–2012*



* Kreeka kohta andmed puuduvad.

Allikas: Euroopa Keskkonnaamet

Üleeuroopalise tähtsusega liikide olukord on Eestis viimastel aastatel paranenud, sest üha rohkem on pööranud rõhku looduskaitsele.

Eestis on üleeuroopalise tähtsusega liigid paremas seisundis kui Euroopa Liidus.

16

RAHUMEELSED JA
KAASAVAD
INSTITUTSIOONID



TOETADA RAHUMEELSEID JA KAASAVAIÐ ÜHISKONDI, ET SAAVUTADA SÄÄSTEV ARENG; TAGADA ÕIGUSKAITSE KÕIKIDELE NING LUUA KÕIKIDEL TASANDITEL TÕHUSAD, VASTUTUSTUNDLIKUD JA KAASAVAD INSTITUTSIOONID

Üleilmne eesmärk „Rahumeelsed ja kaasavad institutsioonid“ keskendub inimeste igakülgsele turvalisusele. Eelkõige on tähelepanu all sõjaliste konfliktide piirkonnad, kuid turvalisust soovitakse suurendada kõikjal.

ÜRO tegevuskavas 2030¹ seatud eesmärkide hulgas rõhutatakse vajadust vähendada vägivalda ja sellega seotud surmade arvu, eriti laste hulgas. Rõhutatakse, et lõpetada tuleb laste kuritarvitamine ja ärakasutamine, lastega kaubitsemine ning vägivald laste vastu ja laste piinamine. Riikide tegevus peab olema rajatud õigusiõiguse põhimõttele. Vähendada tuleb korruptsiooni ning aastaks 2030 ebaseaduslikke raha- ja relvavooge, tõhustada varastatud varade sissenõudmist ja tagastamist ning võidelda organiseeritud kuritegevusega. Kõikidel tasanditel peaksid olema tõhusad, vastutustundlikud ja ausalt tegutsevad institutsioonid ning otsustuprotsess ennekoike kaasav.

ÜRO aruande² kohaselt on tapmist arv viimase kümne aasta jooksul vähenenud, kuid püsib siiski suhteliselt suur. Laialt on levinud nii füüsiline kui ka vaimne vägivald laste ja naiste vastu. Õiguskaitse valdkonnas on oluline tagada õigeaegne ja õiglane kohtupidamine ning juurdepääs õigusemõistmisele. Üleilmsel tasandil on areng pigem aeglane: aastatel 2003–2005 ja 2013–2015 ei olnud vastavalt 32% ja 31% kinni peetud inimestest süüdi mõistetud. 2015. aasta ülemaailmses korruptsiooniuringus teatas 18% ettevõtetest, et neile on avaliku võimu esindajad esitanud vähemalt ühe altkäemaksunõude. Väikese ja keskmise sissetulekuga riikides küündis selliste ettevõtete osa 25%-ni, suure sissetulekuga riikides aga 4%-ni.

Tähtsaks peetakse sündide registreerimist, sest see on üksikisiku õiguste ning õigus- ja sotsiaalteenustele ligipääsu tagamise esimene samm. Paljudes riikides registreeritakse kõik sünid, kuid maailmas oli see näitaja 2010.–2016. aastal 71%.

2016. aasta lõpuks oli riiklik inimõiguste institutsioon (kooskõlas Pariisi põhimõtetega) moodustatud 37% riikides, 57% riikides täitis seda ülesannet mõni muu asutus.

Eesti säästva arengu strateegias³ rõhutatakse turvalisust kui heaolu olulist osa.

Üleilmne eesmärk „Toetada rahumeelseid ja kaasavaid ühiskondi, et saavutada säästev areng; tagada õiguskaitse kõikidele ning luua kõikidel tasanditel tõhusad, vastutustundlikud ja kaasavad institutsioonid“ on Eestis seotud korruptsiooni ja inimeste turvalisuse järgmiste näitajatega:

- korruptsiooni tajumine;
- määratlemata kodakondsus;
- kodukoha turvalisus;
- vägivallas hukkunud;
- vägivalla ohvrid.

Eesti elanikud tajuvad korruptsiooni järjest vähem ja Eesti asub korruptsiooni tajumise indeksi skaalal Euroopa Liidu riikide hulgas 11. kohal.

Määratlemata kodakondsusega inimeste arv Eestis on viimase kahekümne aasta jooksul vähenenud 2,3 korda.

Ühiskonna turvalisust tajutakse samuti järjest paremana. Eesti elanikud tunnevad end kodu lähipiirkonnas turvalisemalt kui Euroopa Liidus keskmiselt. Sellele aitab kaasa vägivallakuritegude ja ründe tagajärjel hukkunute arvu vähenemine.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



16.1. KORRUPTSIOONI TAJUMINE



MÕISTED

Korruptsiooni tajumise indeks reastab riigid avaliku sektori korruptsiooni tajumise järgi. Indeks kombineerib eri uuringuid, mida teeb Transparency International. Korruptsiooni tajumise indeks reastab riigid sajapunktsel skaalal, kus 0 näitab kõrget tajutud korruptsiooni ja maksimaalse hinde 100 saab riik, mida tajutakse korruptsioonivabana.

Näiteks 2017. aasta korruptsiooni tajumise indeksi koostamisel arvestati 12 eri institutsiooni 13 uuringut, mis hindasid korruptsioonitaju kahel viimasel aastal. Uuringutes kasutatakse küsimusi avaliku teenistuse korruptsiooni, riigihangete „teenustasu“ ja avaliku raha omastamise kohta, samuti küsimusi, mis on suunatud avaliku sektori pingutustele korruptsiooniga võitlemisel ja selle tõhususele.

Kõige levinuma definitsiooni järgi on korruptsioon ametikoha või võimu kuritarvitamine omakasu eesmärgil. Laiema määratluse järgi on korruptsioon usalduse kuritarvitamine.¹



OLUKORD EESTIS

Eesti sai 2017. aastal korruptsiooni tajumise indeksis 71 punkti, olles sellega 180 riigi hulgas 21. kohal. Aasta varem oli Eesti 22. kohal (70 punkti) ning 2015. aastal 23. kohal (70 punkti). Aastal 2012 oli Eesti indeksi väärtus 64 punkti ja tabelikoht 32. Seega on kuue aastaga Eesti punktisumma seitsme võrra suurenenud ning asukoht pingereas kerkinud 11 kohta.

Korruptsiooni tajumise indeks näitab, et Eesti liigub lähemale riikidele, kus korruptsiooni tajutakse vähem. Siiski näitab paljude korruptsioonijuhtumite registreerimine ja kriminaalasjade arv, et korruptsioon on ühiskonnas endiselt murekoht. 2017. aastal registreeriti Eestis 288 korruptsioonikuritegu, mis oli viimase viie aasta madalaim tase.² Registreeritud korruptsioonikuritegude arv oli aga rekordkõrge 2016. aastal, kui registreeriti 550 kuritegu.

Aastal 2017 registreeriti võrreldes varasemaga oluliselt rohkem meditsiinivaldkonnaga seotud korruptsioonijuhtumeid ja omavalitsuste ametiisikute toimingupiirangute rikkumisi (otsused või tehingud iseendaga). Samal ajal jätkus varem alanud trend, et valdkondlikult registreeriti enim kuritegusid tehnoloogiate tegemisel. Korruptsioonikuritegusid registreeriti ka sõidukite arvelevõtmisel ja juhilubade väljastamisel.



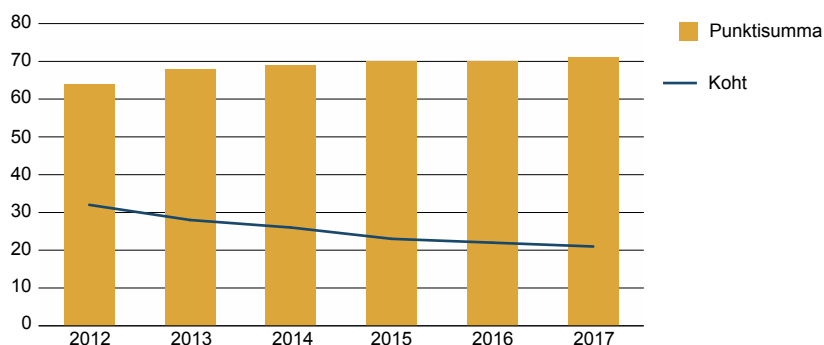
RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

2017. aastal oli Euroopa Liidu riikide korruptsiooni tajumise indeksi punktisumma keskmiselt 65. Eesti asub Euroopa Liidu riikide järjestuses 11. kohal. Sarnaselt eelnevate aastatega on Euroopa Liidu riikidest kõrgeima punktisummaga Skandinaavia ning madalamaga Ida-Euroopa riigid. 2017. aastal oli kõige kõrgema punktisummaga Taani (88 punkti), järgnesid Soome (85 punkti) ja Rootsi (84 punkti). Kõige vähem punkte oli Bulgaaria ja Ungaril, vastavalt 43 ning 45.

¹ Korruptsioon.ee

² Peale ametialaste kuritegude on arvestatud ka ametiisiku tegevust omastamisel ja kelmust, erasektori altkäemaksu kuritegusid ja keelatud annetuse tegemist.

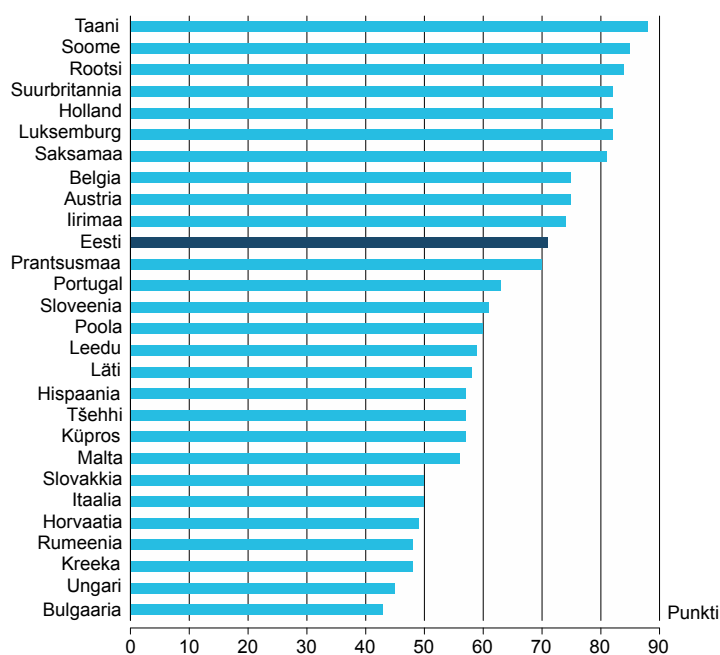
Eesti koht ja korruptsiooni tajumise indeks 180 riigi võrdluses, 2012–2017



Allikas: Transparency International

**Korruptsiooni
tajumise indeks
Eestis on pidevalt
paranenud.**

Korruptsiooni tajumise indeks Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Transparency International

**Korruptsiooni
tajumise indeksi
järgi on Eesti
Euroopa Liidu
riikide hulgas
paremuselt
11. kohal.**



16.2. MÄÄRATLEMATA KODAKONDSUS



MÕISTED

Määratlemata kodakondsusega isik on jäänud oma varasemast kodakondsusest ilma tema kodakondsusjärgse riigi lakkamise tõttu ja ta ei ole realiseerinud võimalust saada mõne järglasriigi kodakondsus. Kõnealuste isikute arvu väljendab määratlemata kodakondsuse näitaja.

Määratlemata kodakondsusega isik ei tähenda sama, mis kodakondsuseta isik, sest kodakondsuseta isikutel on võimalus registreerimisega omandada Vene Föderatsiooni kodakondsus.

Kodakondsuseta isikul ei ole ühegi riigi kodakondsust ja tal ei ole ka võimalust seda vabal tahtel saada.



OLUKORD EESTIS

Veel 2000. aastal oli Eestis 170 349 määratlemata kodakondsusega isikut, kes moodustasid 12,4% kogurahvastikust (REL 2000).¹ Järgmiseks rahvaloenduseks oli neid alles poole vähem: 85 961 isikut ja 6,6% kogurahvastikust (REL 2011). Eestis elas 2018. aasta alguses 10 000 määratlemata kodakondsusega isikut vähem kui kuus aastat varem ehk 75 628 määratlemata kodakondsusega isikut ja nende osatähtsus oli 5,7% kogurahvastikust.

Määratlemata kodakondsusega on rohkem vanemaealine elanikkond. Pensioniealiste määratlemata kodakondsusega isikute arv ja osatähtsus rahvastikus on viimasel kuuel aastal suurenenud. Ülejäänud vanuserühmade suurused vähenevad pidevalt. Alates 2016. aastast hakkas kehtima kord, et lapsed, kes jääksid vanemate järgi määratlemata kodakondsusega, saavad sünni hetkest naturalisatsiooni korras Eesti kodanikeks, see laienes ka teistele alla 15-aastastele määratlemata kodakondsusega lastele. Pärast seadusemuudatust on alla 15-aastaste määratlemata kodakondsusega laste arv kiiresti vähenenud.

Määratlemata kodakondsusega inimesi iseloomustab koondumine peamiselt Harju ja Ida-Viru maakonda. Need on piirkonnad, kus nõukogude ajal asus kõige rohkem sisserännanud tööjõudu ja kus on kõige suuremad probleemid lõimumisega, sest venekeelne kogukond on piisavalt suur, et vältida kontakte põlisrahvastikuga. 2018. aasta andmetel on kõigist määratlemata kodakondsusega isikutest Harju maakonnas 60% ja Ida-Viru maakonnas 28%. Ülejäänud maakondades on neid väga vähe. Kogu maakonna rahvastikust moodustavad nad Ida-Virumaal 15% ja Harjumaal 8%, pingereas järgmine on Valgamaa 4%-ga. Üldjoontes on määratlemata kodakondsusega isikud väga linnastunud: 88% neist elab linnalistes ja 12% maalistes asulates. Üldiselt elab linnalistes asulates 69% eestimaalastest.

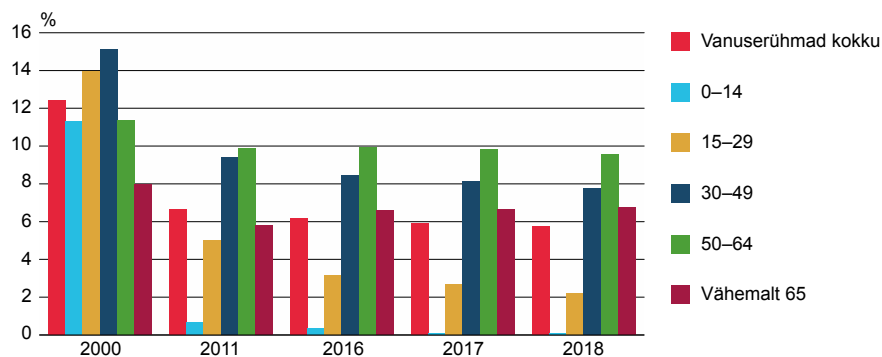


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Nõukogude Liidu lakkamise tulemusena tekkinud määratlemata kodakondsusega isikuid elab Euroopas peamiselt Eestis ja Lätis. Lätis moodustavad kodakondsuseta isikud 11% kogurahvastikust, kuid Eestis 6%. Määratlemata kodakondsusega isikuid on Lätis kolm korda rohkem kui Eestis, kuigi rahvaarv on seal vaid 1,5 korda suurem.

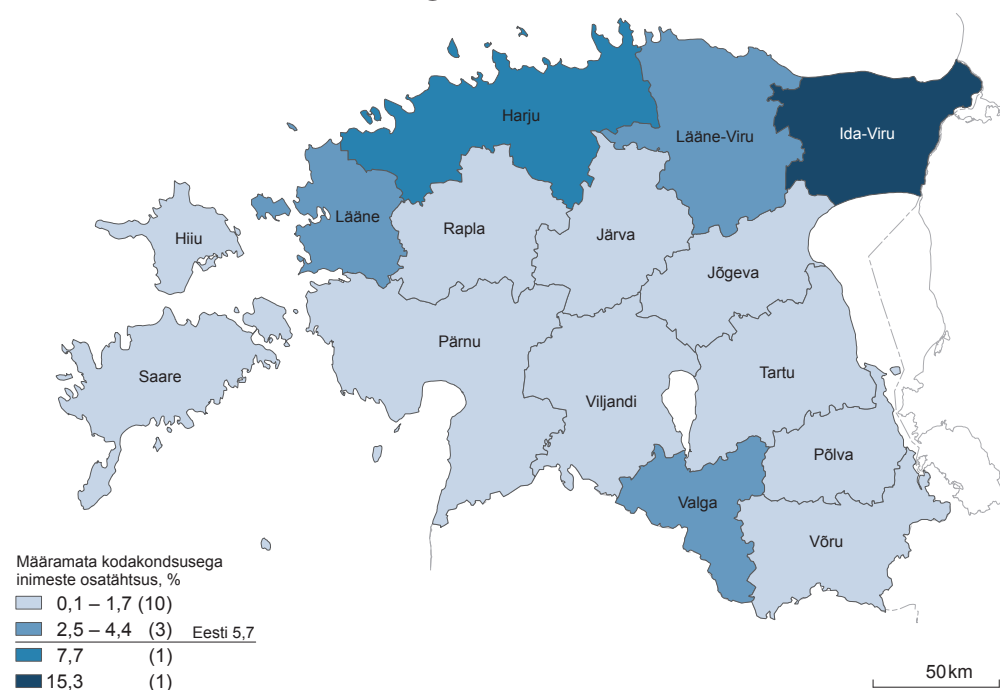
Kõnealuste isikute arv väheneb mõlemas riigis, sest määratlemata kodakondsusega on peamiselt vanemaealine elanikkond. Aastail 2013–2017 vähenes määratlemata kodanike arv Eestis 13% võrra ja Lätis 17% võrra.

Määratlemata kodakondsusega inimeste osatähtsus vanuserühma järgi Eestis, 2000–2018



Allikas: Statistikaamet

Määratlemata kodakondsusega inimesed maakonniti, 2018



Allikas: Statistikaamet

Ligi kahe kümnendiga on määratlemata kodakondsusega inimeste arv vähenenud ligi 95 000 võrra ehk 12,4%-lt 5,7%-le.

Määratlemata kodakondsusega isikute paiknemine sarnaneb nõukogude ajal sisserännanute paiknemisega: peamiselt elavad nad Ida-Virumaal ja Harjumaal.



16.3. KODUKOHA TURVALISUS



MÕISTED

Kodukoha turvalisuse näitaja väljendab, kui suur osa Eesti elanikest peab oma lähipiirkonda turvaliseks. Näitaja arvutamise alus on eurobaromeetri uuringute käigus esitatud küsimus „Mil määral nõustute väitega, et Teie kodu lähipiirkond on elamiseks turvaline koht?“. Vastusevariandid on järgmised: „nõustun täielikult“, „pigem nõustun“, „pigem ei nõustu“, „ei nõustu üldse“, „ei oska öelda“. Näitaja leidmisel on liidetud väidete „nõustun täielikult“ ja „pigem nõustun“ osatähtsused.

Elanike turvatunde määramisel ja hinnangu andmisel on võetud arvesse erinevad tegurid: kuritegevuse määr, usaldus siseturvalisuse asutuste vastu, ohu korral tegutsemise teadlikkus.



OLUKORD EESTIS

Eesti elanikud peavad oma kodupiirkonda turvaliseks. 2017. aasta eurobaromeetri uuringust 464b¹ selgus, et 94% Eesti elanikest pidas oma kodupiirkonda turvaliseks. Alates 2011. aastast kuni 2017. aastani on näitaja järk-järgult paranenud (56%-st 65%-ni), sealjuures on märgatavalt suurenenud nende inimeste osatähtsus, kes peavad oma kodupiirkonda täiesti turvaliseks.

Aastal 2017 pidas oma elukoha lähipiirkonda pigem turvaliseks 29% Eesti elanikest. Seda, et inimesed peavad oma kodukohta turvaliseks, kinnitab ka 2014. aasta uuring „Standard Eurobaromeeter 81“, mille järgi 82% Eesti elanikest tundis ennast pimedal ajal kodukandis jalutades väga kindlalt või üsna kindlalt, vaid 3% inimestest pidas pimedas liikumist ebaturvaliseks.

Eesti elanike hinnang riigi turvalisusele ühtib elanike üldise hinnanguga koduümbruse turvalisusele: osatähtsus oli 2017. aastal 94%. Turvatunde suurenemisel on mõju avaldanud nii registreeritud kuritegude arvu vähenemine kui ka endiselt suur usaldus siseturvalisuse tagamise asutuste, politsei ja päästeameti vastu, samuti teavad elanikud paremini, kuidas ohu korral tegutseda.

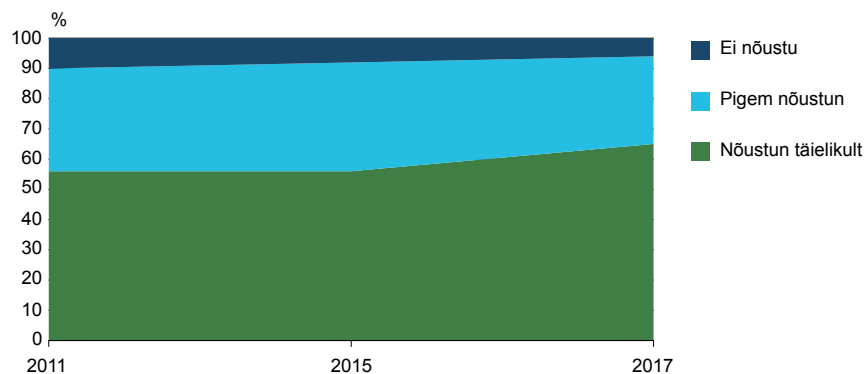


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

2017. aastal pidasid oma kodupiirkonda turvaliseks 99% Soome ja 98% Hollandi, Iirimaa ning Portugali elanikest. Madalaima hinnangu lähipiirkonna turvalisusele andsid 2017. aastal Bulgaaria ja Itaalia elanikud, vastavalt 81% ja 84%. Samal ajal oli Eesti vastav näitaja 94%, olles sellega 3 protsendipunkti kõrgem Euroopa Liidu riikide keskmisest.

Nii nagu Eestiski on ka Euroopa Liidu riikides üldine hinnang vahetu lähipiirkonna turvalisusele paranenud, samamoodi on suurenenud nende elanike osatähtsus, kes peavad kodupiirkonda täiesti turvaliseks. Selle väga hea tulemusega oli Eesti Euroopa Liidus 15. kohal. 2017. aastal pidas Euroopa Liidus keskmiselt oma elukoha vahetut lähiümbrust pigem turvaliseks 34% elanikest. Väikseim oli osatähtsus Soomes, Taanis ja Rootsis, vastavalt 10%, 15% ja 17%. Kõige suurem oli nende elanike osatähtsus, kes pidasid koduümbruse vahetut lähikonda pigem turvaliseks, Itaalias, Belgias ja Slovakkias (vastavalt 53%, 42% ja 42%).

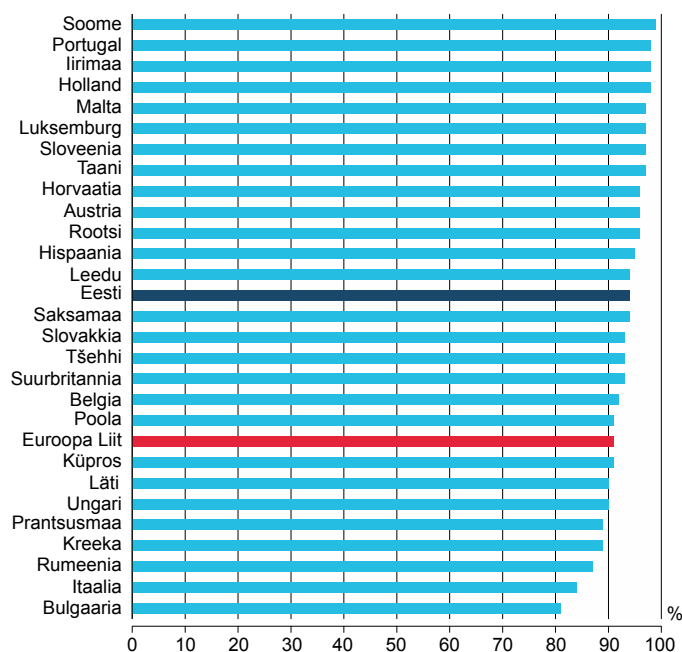
Oma lähipiirkonda turvaliseks pidavate elanike osatähtsus Eestis, 2011–2017



Allikas: Eurobaromeeter 380, Eurobaromeeter 432, Eurobaromeeter 464b

Eesti elanikud tunnevad end kodu lähipiirkonnas turvaliselt.

Oma lähipiirkonda turvaliseks pidavate elanike osatähtsus Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurobaromeeter 464b

Eesti elanike hinnang lähipiirkonna turvalisusele on parem kui Euroopa Liidu riikide elanikel keskmiselt.



16.4. VÄGIVALLA TAGAJÄRJEL HUKKUNUD INIMESED



MÕISTED

Vägivalla tagajärjel hukkunud inimeste näitaja väljendab rahvastiku suuremat ründejuhtumite tõttu 100 000 elaniku kohta. Rünne on teise isiku ükskõik mis vahendiga tekitatud vigastus, et teda vigastada või tappa.

Rünneteks ei peeta registreeritud kuritegude statistikas kajastatud tapmis- või mõrvakatseid. Ründeks ei peeta ka surmasid seadusliku sekkumise või lahingutegevuse tõttu.

Ründeks peetakse rahvusvahelise haiguste ja tervisega seotud probleemide statistilise klassifikatsiooni (RHK-10) jaotistes X85–Y09 nimetatud juhtumid.

Rahvusvahelise võrdluse andmed on esitatud standarditud suremuskordajana.



OLUKORD EESTIS

2017. aastal oli Eestis 2,2 ründe tagajärjel hukkunud inimest 100 000 elaniku kohta, neist mehi 3,4 ja naisi 1,1. Iseseisvuse taastamise aja kõige traagilisem aasta oli 1994, kui ründe tagajärjel hukkus 29,1 inimest 100 000 elaniku kohta. Edaspidi on kõnealune näitaja mõningate kõikumistega pidevalt vähenenud. 2000. aastal oli Eestis 13,6 ründe tagajärjel hukkunut, mis tähendab, et sealt alates kuni aastani 2017 oli ründe tagajärjel hukkunuid üle 6 korra vähem.

Aastail 2000–2017 hukkus ründe tagajärjel keskmiselt 11,4 meest ja 3 naist, mis tähendab, et ühe naise kohta hukkus keskmiselt 3,8 meest. Meeste ja naiste suhe ründe tõttu hukkunute arvus on kogu aeg iseseisvuse taastamise järel püsinud väikeste kõikumistega stabiilsena (umbes nelja mehe kohta üks naine). Aastal 2000 hukkus iga naise kohta 5,3 meest ja 2017. aastal 3 meest. Kõige suurem vahe (7,7 korda meeste kahjuks) oli aga aastal 1995.

Alates 2000. aastast on märkimisväärselt vähenenud ründe tõttu hukkunute arv kõikides vanuserühmades. Ründe tõttu hukkunud alla üheaastaste laste arv 1000 sama vana elaniku kohta on alates 2000. aastast langenud 0,158-st nullini. Samuti on märkimisväärselt vähenenud 25–34-aastaste hukkunute arv: 0,207-st 0,015-ni 1000 elaniku kohta.

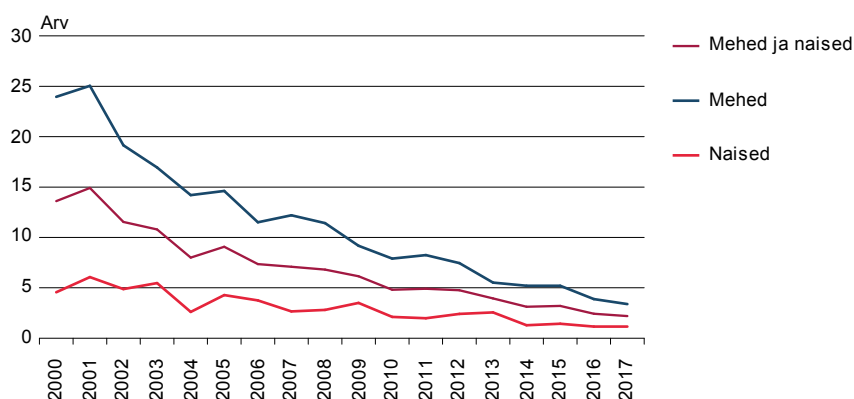


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Hoolimata ründe tagajärjel hukkunute arvu vähenemisest Eestis viimastel kümnenditel, on Eesti näitaja Euroopa Liidu omast märkimisväärselt suurem. Euroopa Liidu riikides oli 2015. aasta andmete järgi keskmiselt 0,69 ründe tagajärjel hukkunut 100 000 elaniku kohta, Eestis oli see näitaja 3,64. Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on Eesti 26. kohal. Eestist suurem on kõnealune näitaja vaid Leedus (4,1) ja Lätis (5,1).

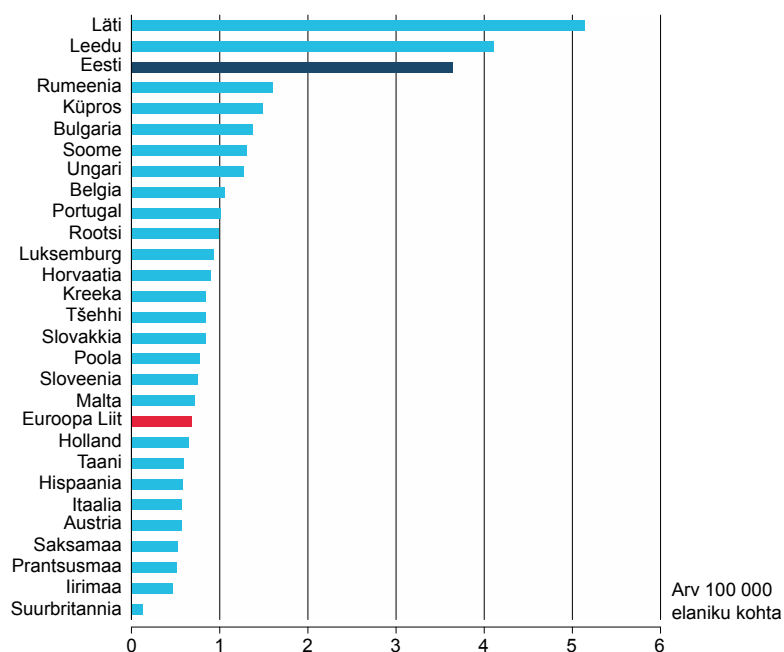
Ründe tagajärjel hukkunute arv väheneb küll järjekindlat, kuid praeguste andmete põhjal Eesti koht Euroopa Liidu riikide hulgas ei muutu, sest hukkunute arv väheneb ka teistes riikides. Eestis peaks olema vähem kui 1,5 ründe tagajärjel hukkunut ehk vähem kui 20 inimest aastas, et muutuks Eesti koht tabelis.

Ründe tagajärjel hukkunuid 100 000 elaniku kohta Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Ründe tagajärjel hukkunuid Euroopa Liidus, 2015



Allikas: Eurostat

Ründe tagajärjel hukkunute arv on alates 2000. aastast märgatavalt vähenenud ja see jätkub.

Euroopa Liidu keskmisele tasemele jõudmiseks peaks ründe tagajärjel hukkunute arv Eestis viis korda vähenema.



16.5. VÄGIVALLA OHVRID



MÕISTED

Vägivalla ohvrite näitaja väljendab viimase 12 kuu jooksul vägivallakuriteo ohvriks langenud elanike osatähtsust 15–74-aastaste hulgas.

Vägivalla ohvriks langenud inimeste osatähtsuse leidmisel tuginetakse elanikkonna küsitlustele (ohvriuuringutele), millega uuritakse, kas vastaja on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul langenud mõne kuriteo ohvriks. Arvesse võetakse kolme liiki juhtumid: kallaletung, vägivallaga ähvardamine (juhtumid, kus vastaja „tõepoolest kartis“) ja röövimine (vägivallaga kasutades võeti või püüti midagi võtta).



OLUKORD EESTIS

2017. aastal oli 0,9% ohvriuuringus küsitletuist viimase 12 kuu jooksul langenud kallaletungi ohvriks, vägivallaga ähvardamisega oli samal ajal kokku puutunud 1,6% ja röövimisega 0,9% küsitletuist. Statistilisi usalduspiire arvestades ei ole need näitajad viimastel aastatel märgatavalt langenud, kuid kallaletungi ja vägivallaga ähvardamise korral ilmneb võrreldes 2010. aastaga oluline langus.¹

Kallaletungi ja vägivallaga ähvardamise ohvriks langenute osatähtsus on aastate 2010–2017 küsitlustes enamasti olnud keskmisest suurem alla 30-aastaste seas ja keskmisest märgatavalt väiksem vähemalt 50-aastaste hulgas. Röövimiste ohvriks langenute osatähtsus on samuti enamasti olnud keskmisest suurem alla 30-aastastel, kuid teiste vanuserühmade vahel selgeid erinevusi ei ole olnud.

Meeste ja naiste võrdluses oli meeste hulgas kallaletungi ohvreid 2010.–2017. aasta küsitluste järgi keskmiselt kolmandiku võrra rohkem kui naiste hulgas (vastavalt 2,8% ja 2,1%). Vägivallaga ähvardamise korral on sugudevaheline erinevus olnud väiksem (keskmine ohvrite osatähtsus meeste hulgas 3,7% ja naiste hulgas 3,3%). Röövimiste korral on meeste hulgas ohvreid olnud keskmiselt 1,5 korda rohkem kui naiste hulgas (vastavalt 1,8% ja 1,2%).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Viimased rahvusvahelise ohvriuuringu andmed on 2004. aasta kohta,² hiljem ei ole ühtse metoodikaga küsitlusi korraldatud. Nendega on võrreldavad ka Eesti ohvriuuringute andmed 2003. ja 2009. aasta kohta.³ Aastal 2003 langes Eestis kallaletungi või vägivallaähvarduse ohvriks 2,7% küsitletuist. Aastal 2009 aga oli kõnealuste kuritegude ohvreid 3,7% küsitletuist, millega Eesti oli vägivallakuritegude ohvrite osatähtsuse poolest Euroopa Liidu riikide esimese neljandiku hulgas.

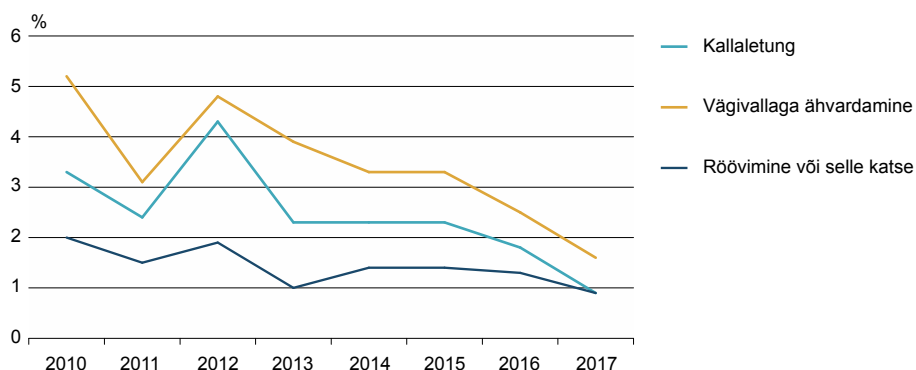
Eestis oli viimase ohvriuuringu andmetel vägivallakuritegude ohvrite osatähtsus väiksem kui Suurbritannias, Lirimaa ja Hollandis ning ligikaudu samal tasemel näiteks Belgia ja Rootsi.

¹ Usaldusväärsuse nivoo 95% juures.

² Dijk, J., Kesteren, J., Smit, P. (2007) Criminal Victimization in International Perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS. WODC, No 257.

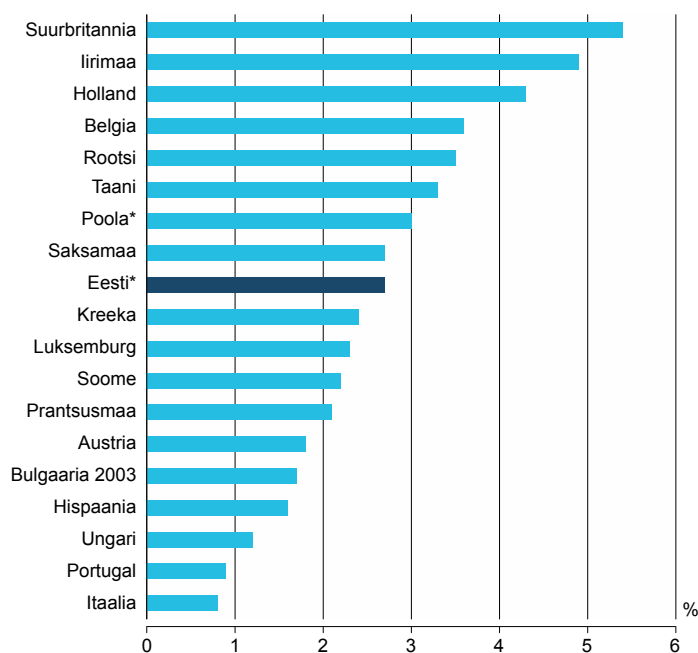
³ Kuriteoohvrite uuring 2009 (2010). Kriminaalpoliitika uuringud 14. Justiitsministeerium. Tallinn.

Vägivallakuriteo ohvriks langenute osatähtsus Eestis, 2010–2017



Allikas: Justiitsministeerium

Kallaletungide ja ähvarduste ohvrite osatähtsus Euroopa Liidus, 2004



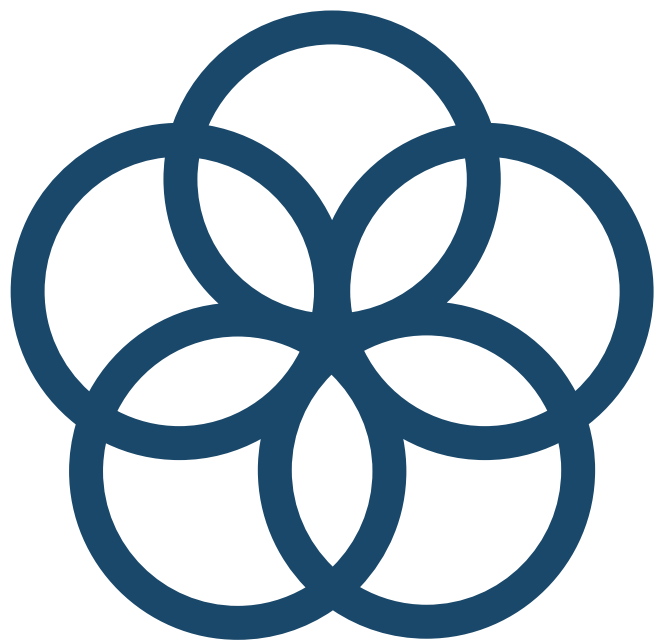
* 2003

Allikas: ICVS ja ICS, Justiitsministeerium (Eesti andmed)

Levinuim on vägivallaga ähvardamine. Kõigi vägivallakuritegude ohvreid oli 2017. aastal vähem kui kümnendi alguses.

Vägivallakuritegude ohvrite osatähtsus on olnud suurem Euroopa loodeosa riikides ja väiksem lõunapoolsetes riikides.

17 ÜLEILMNE KOOSTÖÖ



TUGEVDADA TEGEVUSKAVA RAKENDAMISE MEETODEID JA TAASELUSTADA SÄÄSTVA ARENGU ALANE ÜLEMAAILMNE PARTNERLUS

Üleilmne eesmärk „Üleilmne koostöö“ keskendub koostööle ja partnerlusele, et saavutada säästva arengu kõik eesmärgid. See eeldab tõhusamat koostööd kõigil tasanditel nii rahvusvaheliselt kui ka igas riigis.

ÜRO tegevuskavas 2030¹ on kõnealune eesmärk jagatud viieks alateemaks: raha, tehnoloogia, suutlikkuse suurendamine, kaubandus, süsteemiküsimused. Ennekoike tuleb tugevdada partnerlust ja tagada säästva arengu valdkonnas sidus tegevus nii riigis kui ka rahvusvaheliselt. Tähtis on saavutada avaliku ja erasektori ning kodanikuühiskonna partnerlus, kasutades nende kogemusi ja asjaomaseid rahastamiskavasid.

ÜRO aruande² kohaselt suurenes 2016. aastal OECD riikides ametlik arenguabi (ODA) 8,9%. Paljuskki oli selle ajend pagulasabi kulutuste suurenemine. ÜRO mõned arenenud liikmesriigid on kokku leppinud hoida ODA tase 0,7% juures rahvamajanduse kogutulust. 2016. aastal oli see näitaja maailmas 0,32%. Aastal 2015 anti kogu maailmas suutlikkuse suurendamiseks ametlikku arenguabi 21 miljardit USA dollarit, mis moodustas 19% kogu ODA-st.

2016. aastal oli arenenud riikide elanikest 30% juurdepääs lairibainternetile, kõnealune näitaja kõige vähem arenenud riikides oli aga 0,8%. Aastal 2016 oli kogu maailmas interneti kasutajate hulgas 12% vähem naisi kui mehi, vähim arenenud riikides aga vastavalt 31% vähem naisi kui mehi.

Ülemaailmses kaubanduses on viimase 15 aasta jooksul suurenenud arenguriikide osa, samal ajal on kõige vähem arenenud riikide kaubanduse osatähtsus maailmakaubanduses vähenenud eelkõige tarbekaupade hinna languse tõttu. Keskmised tariifid kaupade importimisel arenguriikidest arenenud riikidesse ei ole muutunud. Seatud on eesmärk, et aastaks 2020 tuleks kogu maailmas kahekordistada impordi osatähtsust kõige vähem arenenud riikidest.

Süsteemiküsimuste all peetakse silmas ülemaailmse säästva arengu eesmärkide rakendamist ja seiret. 2016. aastal tegid 125 riiki arenguseiret ja 54 riiki üldisi edusamme kokkulepitud arengueesmärkide poole liikumisel.

Eesti säästva arengu strateegia³ üleilmse koostöö teemasid ei käsitle, küll aga on „Arengukoostöö ja humanitaarabi arengukavas 2016–2020“⁴ seatud eesmärk aidata kaasa üleilmse vaesuse kaotamisele ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisele.

Üleilmne eesmärk „Tugevdada tegevuskava rakendamise meetodeid ja taaselustada säästva arengu alane ülemaailmne partnerlus“ on Eestis seotud rahvusvahelise arenguabi, valitsemissektori eelarve ja keskkonnamaksude järgmiste näitajatega:

- ametlik arenguabi;
- valitsemissektori eelarve tasakaal;
- valitsemissektori võlg;
- keskkonnamaksud.

Eesti suunab järjest rohkem vahendeid ametlikku arenguabisse (0,19% RKT-st 2016. aastal), kuid see jääb siiski Euroopa Liidu seatud sihttasemest (0,33% RKT-st) tublisti maha.

Riigi rahandus on tasakaalu lähedal: valitsemissektori koondeelarve on struktuurses tasakaalus ja võla osatähtsus sisemajanduse koguproduktis on Euroopa Liidu riikide hulgas väikseim.

Täielikult ei ole rakendunud 2005. aastal algatatud ökomaksureform, mille eesmärk on suunata maksusurve tööjõumaksudelt tarbimismaksudele ja seega vähendada ka survet looduskeskkonnale.

¹ Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

² Report of the Secretary-General, Progress towards the Sustainable Development Goals, E/2017/66. UN Economic and Social Council, 2017.

³ Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.

⁴ Arengukoostöö ja humanitaarabi arengukava 2016–2020. Välisministeerium.

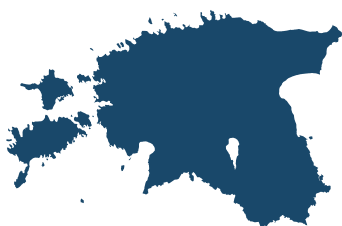


17.1. AMETLIK ARENGUABI



MÕISTED

Ametliku arenguabi näitajaga väljendatakse antud arenguabi osatähtsust rahvamajanduse kogutulus. Ametliku arenguabina käsitatakse riiklikku abi, mida antakse arengumaadele, et edendada nende majandusarengut ja suurendada ühiskonna heaolu. Ametlik arenguabi hõlmab toetusi, sooduslaene, mille soodustuselement on vähemalt 25% kogusummast, ja tehnilist abi, mida doonorriik osutab abisaajale otse (kahepoolne koostöö) või rahvusvaheliste organisatsioonide, nagu näiteks ÜRO või Maailmapanga kaudu (mitmepoolne koostöö). Ametliku arenguabi hulka ei arvestata abi, mis antakse sõjalisel eesmärgil.



OLUKORD EESTIS

Eesti ametliku arenguabi suurus oli 2016. aastal 40,3 miljonit eurot ehk 0,19% rahvamajanduse kogutulust. Sellest 18,3 miljonit eurot kulus kahepoolses ja 22 miljonit eurot mitmepoolses koostöös. Viimastel aastatel on Eesti ametlik arenguabi suurenenud eelkõige suuremate sissemaksete tõttu Euroopa Liidu arengukoostöösse. Aastatel 2015–2016 suurenes Eesti panus Euroopa Komisjoni eelarvesse 10,6 miljonist eurost 15,9 miljoni euroni ja sissemakse Euroopa Arengufondi 1,7 miljonist eurost 2,5 miljoni euroni. Kasvasid ka pagulaste vastuvõtmise kulud ja lisandusid panused uutesse pagulasfondidesse.

Humanitaarabi andmisel lähtub Eesti eelkõige konkreetsetest vajadustest, mille on põhjustanud looduskatastroofid või inimtegevuse tulemusel tekkinud kriisid. 2016. aastal eraldas Eesti humanitaarabiks 3,7 miljonit eurot ehk 9,2% Eesti ametliku arenguabi eelarvest. Suurim osa Eesti humanitaarabist eraldati, et leevendada Ukraina (1,2 miljonit eurot) ja Süüria (0,9 miljonit eurot) kriisi tagajärgi.

Eesti teeb kahepoolset arengukoostööd peamiselt riikidega, kellele suudetakse oma kogemuste põhjal pakkuda lisandväärtust. Arengukoostöö ja humanitaarabi arengukava¹ järgi on Eesti kahepoolse koostöö peamised partnerriigid Ukraina (2,5 miljonit eurot 2016. aastal), Afganistan (1,26 miljonit eurot 2016. aastal), Gruusia (0,96 miljonit eurot 2016. aastal), Moldova (0,86 miljonit eurot 2016. aastal) ja Valgevene (0,24 miljonit eurot 2016. aastal).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

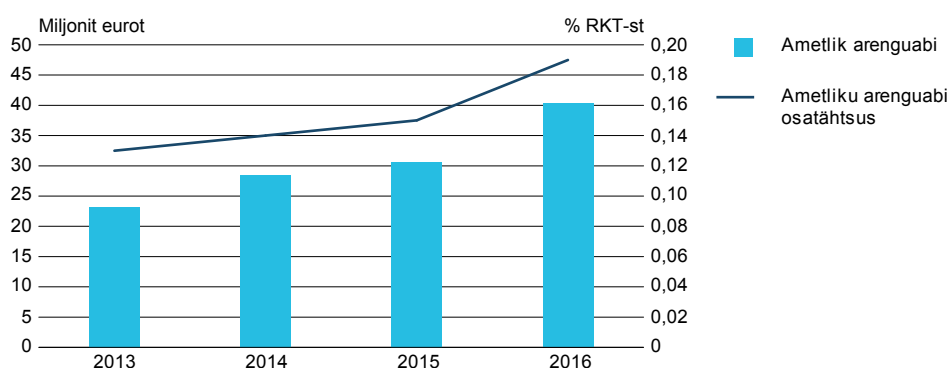
Euroopa Liidu riigid on seadnud eesmärgi saavutada aastaks 2030 olukord, et ametliku arenguabi osatähtsus rahvamajanduse kogutulus on vähemalt 0,7%. Riikidel, kes ühinesid Euroopa Liiduga 2004. aastal ja hiljem, on see eesmärk 0,33%.

Euroopa Liit on suurim arengukoostöö rahastaja maailmas. Ka Pariisi kliimaeesmärkide saavutamise panustatakse kõige rohkem: aastatel 2013–2016 suurenes panus absoluutväärtuses peaaegu kaks korda ehk 20,4 miljardit eurot. Euroopa Liit on ka peamine arengumaade teaduse, tehnoloogia ja uuenduste toetaja ning annab enim stipendiume arengumaadest pärit õppuritele. Euroopa Liit soovib suurendada selle abi osatähtsust, mida antakse vähimarenenud maadele. 2016. aastal oli kõnealuse abi osatähtsus 0,11%, kuid eesmärk² on suurendada see 0,15–0,2%-ni.

¹ Arengukoostöö ja humanitaarabi arengukava 2016–2020. Välisministeerium.

² Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

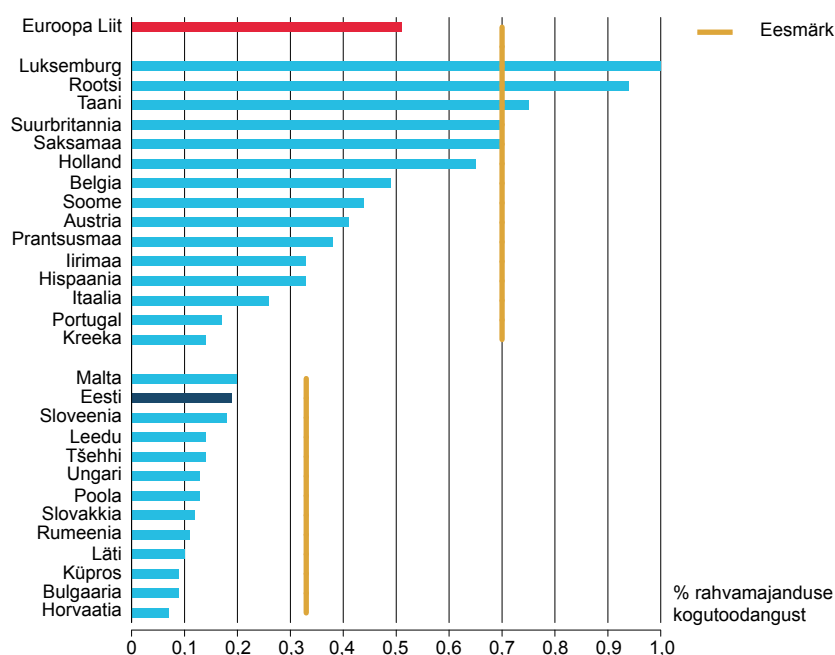
Eesti ametlik arenguabi, 2013–2016



Allikas: Välisministeerium, Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

Eesti ametlik arenguabi on viimastel aastatel kasvanud 23,2 miljonist eurost 40,3 miljoni euroni.

Ametlik arenguabi Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon, Eurostat

2016. aastal oli Euroopa Liidu keskmine ametliku arenguabi osatähtsus rahvamajanduse kogutulus 0,51%.



17.2. VALITSEMISSEKTORI EELARVE TASAKAAL



MÕISTED

Valitsemissektori eelarve tasakaalu väljendatakse koondeelarve struktuurse positsiooniga, mis hõlmab valitsemissektori kõigi tasandite tulusid ja kulusid (nominaalne eelarve), millest on eemaldatud nii majandustsükli mõju kui ka ühekordsed ja ajutised tegurid, mis võivad eelarve tasakaalu mõjutada. Struktuurne eelarve tasakaal aitab saada riigi rahandusest adekvaatse ja moonutamata ülevaate.

Majandustsükli mõju hinnatakse SKP lõhe kaudu, mis näitab tegeliku ja potentsiaalse SKP vahet. Potentsiaalne SKP on maksimaalne kogutoodang, mis on võimalik saada olemasolevate tootmissisenditega (tööjõud, kapital, tootlikkus, oskused), ilma et tekiks ülemäärane hinnatõusu surve. Ühekordsed ja ajutised on tegurid, mille mõju tsükliliselt kohandatud eelarvele on ajutine ja kordumatu.



OLUKORD EESTIS

Valitsemissektori eelarve oli 2000. aastate alguses tasakaalu lähedal. Majandusbuumi ajal tekkis aga eelarvepuudujääk, sest ületati jõukohase majanduskasvu määr. Enne majanduskriisi oli Eesti majanduse jõukohane kasv kuni 6%, kuid tegelikult ulatus see mõnikord 10%-ni. Seetõttu oli nõudlus palju suurem kui kogutoodang ja sissetulekud. Ülemäärase nõudluse tõttu oli SKP lõhe 2007. aastal jõukohasest ligikaudu 14% suurem. Negatiivne struktuurne eelarve näitas, et kuigi nominaalne eelarve oli majandusbuumi ajal ülejäägiga, siis majandustsükli mõju arvestades oleks nominaalne eelarveülejääk pidanud olema veelgi suurem.

Valitsus on riigi eelarvestrateegias seadnud eesmärgi, et eelarve koostatakse kooskõlas majandustsükliga, või rakendatakse vastutsüklilist eelarvepoliitikat, mille korral majandust jahutatakse buumi ajal ja ergutatakse kriisi ajal. Valitsemissektori struktuurne eelarvepuudujääk peab jääma alla 0,5% SKP-st, see eesmärk on kooskõlas majandus- ja rahaliidu stabiilsuse, koordineerimise ja juhtimise lepinguga ning riigieelarve seadusega. Kõnealuse eesmärgi seavad Euroopa Liidu riigid vähemalt kolmeks aastaks ja kohustuvad seda täitma või vähemalt selle poole liikuma.

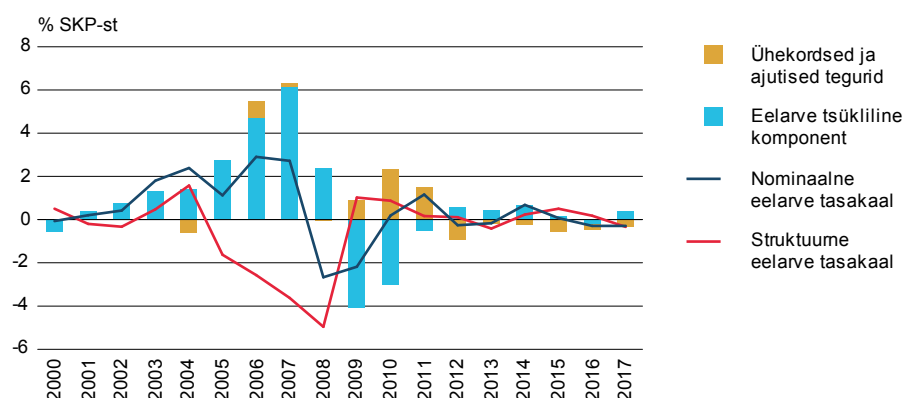


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Majandus- ja rahaliidu stabiilsuse, koordineerimise ja juhtimise lepingu järgi on eelarve struktuurse tasakaalu lähedal, kui eelarve puudujääk on kuni 0,5% SKP-st, erandjuhul võib see olla kuni 1% SKP-st, kui riigi rahanduse kestlikkus ei ole ohus ja riigi võlg on alla 60% SKP-st. Seda, kas riigi struktuurne eelarve on kooskõlas Euroopa Liidu eelarve reeglitega, hinnatakse nii üldiste kriteeriumide kui ka riigi seatud eesmärkide põhjal.

Majanduskriisi ajal suurenes kõigis Euroopa Liidu riikides nii nominaalne kui ka struktuurne eelarvepuudujääk. Pärast kriisi hakkasid erinevused riikide vahel suurenema. On riike, mille eelarve nominaalne ja struktuurne tasakaal paranes: Austria, Eesti, Holland, Iirimaa, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Malta, Saksamaa, Slovakkia ja Soome. Samal ajal on riike, mille eelarve nominaalne tasakaal paranes, aga eelarve struktuurse tasakaalu eesmärk on veel saavutamata ja selle poole ei liiguta piisavalt kiiresti. Need riigid on Belgia, Hispaania, Itaalia, Portugal, Prantsusmaa ja Sloveenia.

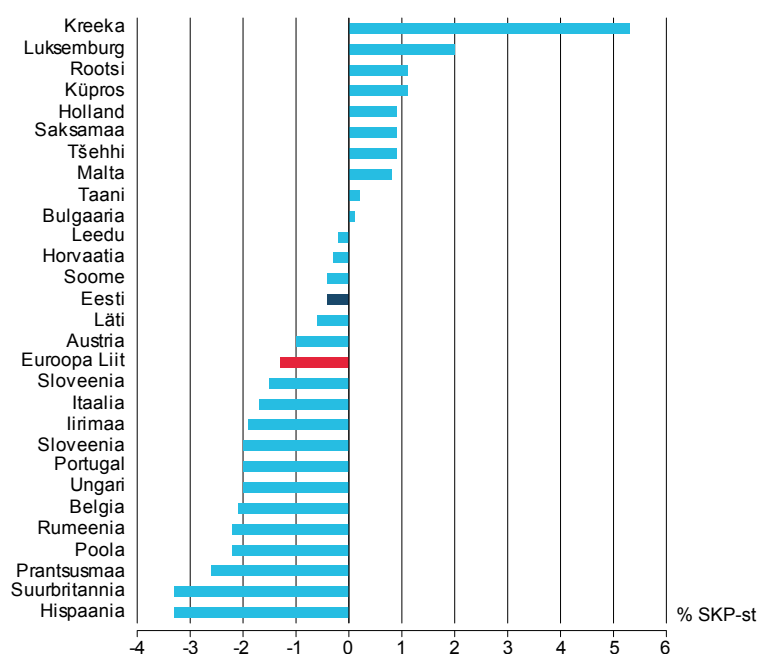
Valitsemissektori eelarve struktuurne tasakaal Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium

**Eesti
valitsemissektori
struktuurne
eelarve on kestlik.**

Valitsemissektori eelarve struktuurne tasakaal Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Euroopa Komisjon

**Eesti
valitsemissektori
struktuurne
eelarve tasakaal
sarnaneb Soome
omaga.**



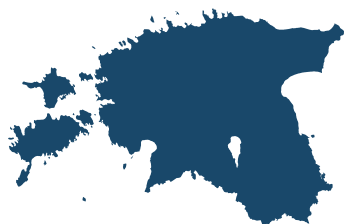
VALITSEMISSEKTORI 17.3. KONSOLIDEERITUD VÕLG



MÕISTED

Valitsemissektori konsolideeritud võlga väljendatakse osatähtsusena sisemajanduse koguproduktis (SKP). Valitsemissektori konsolideeritud ehk koguvõlg ehk Maastrichti võlg koosneb valitsemissektori kohustistest, mis on eelarveperioodi lõpus täitmata ning liigituvad järgmiste finantsvarade alla: sularaha ja hoiused, võlaväärtpaberid ning laenud.

Majandus- ja rahaliidu liikmesriikidel on kohustus täita Maastrichti lepingu kriteeriume. Valitsemissektori eelarvepuudujääk võib olla kuni 3% SKP-st, konsolideeritud võlg peab olema alla 60% SKP-st ning inflatsiooni- ja intressimäär madal.



OLUKORD EESTIS

2017. aastal oli Eesti valitsemissektori koguvõlg 2,07 miljardit eurot ehk 9,0% SKP-st. See on olnud väikseim näitaja alates 2012. aastast. Majanduskriisi ajal 2008–2010 suurenes Eesti valitsemissektori koguvõlg vähem kui paljudes teistes Euroopa Liidu riikides, sest eelarvepuudujääki suudeti hoida kontrolli all. Eelarvepuudujääki kompenseeriti osaliselt reservide abil, mis sisaldasid varasemate aastate eelarveülejääke. Seepärast ei olnud tarvidust võtta uusi laene ja seniseid laene oli võimalik maksta graafiku järgi tagasi.

2012. aastal muutus valitsemissektori koguvõlg järsult, sest loodi Euroopa finantsstabiilsuse fond (EFSF), mille kaudu anti Kreekale, Portugalile ja Lirimale finantsabi. Finantsabi kava ülesehituse tõttu kajastusid EFSF-i laenud rahaturgudel euroala valitsemissektori koguvõlas. EFSF-i kohustised on viiendik Eesti valitsemissektori konsolideeritud võlast.

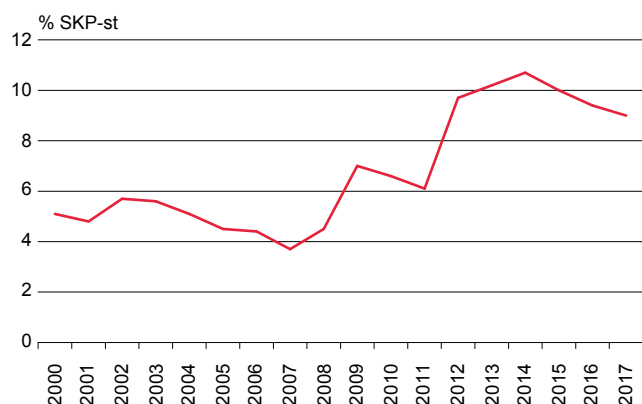


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Valitsemissektori koguvõlg oli 2017. aastal Euroopa Liidus 81,6% SKP-st. Suurim võlg oli Kreekas (176,6%), Itaalias (131,8%), Portugalis (125,7%), Belgias (103,1%), Hispaanias (98,3%), Küprosel (97,5%) ja Prantsusmaal (97%). Väikseim võlg oli Eestis (9%). Järgnesid Luksemburg (23%) ja Bulgaaria (25,4%), kelle näitajad olid Eesti omast üle kahe korra suuremad. Ülejäänud riikide võlg oli üle 30% SKP-st.

Eesti eristub veel kohustiste jaotuse poolest. Euroopa Liidus on kohustistest 81% võlakirjad, 14% laenud ning 4% sularaha ja hoiused. Eestis aga on põhiosa kohustistest laenud ja võlakirjade osatähtsus on väike (11%). Võlakirjade osatähtsus on ligilähedane vaid Kreekas (17%), kelle võlg restructureeriti 2012. aastal rahvusvaheliste abipakettide toel. Varasematel aastatel oli võlakirjade osatähtsus ka Kreekas üle kolmveerandi.

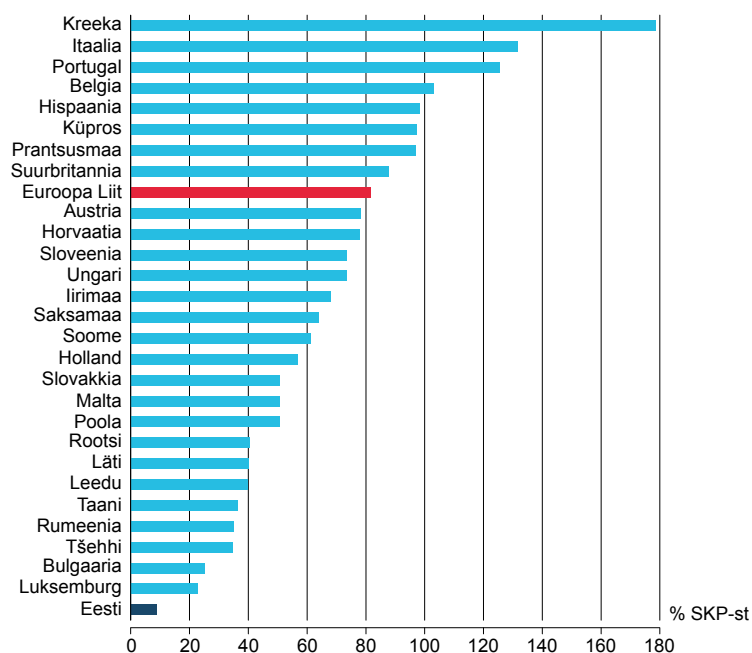
Valitsemissektori koguvõlg Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Valitsemissektori koguvõla osatähtsus SKP-s on alates 2015. aastast Eestis vähenenud.

Valitsemissektori koguvõlg Euroopa Liidus, 2017



Allikas: Eurostat

Eesti valitsemissektori koguvõlg oli 2017. aastal Euroopa Liidu väikseim.



17.4. KESKKONNAMAKSUD



MÕISTED

Keskkonnamaksud on kehtestatud selleks, et vähendada negatiivset mõju keskkonnale, soodustada keskkonnasäästlikumaid tarbimis- ja tootmisharjumusi ning vähendada keskkonnasaastet. Keskkonnamaks kehtestatakse tõestatud ja spetsiifilise negatiivse mõju korral. Tähtis on nii kõnealuste maksude eesmärk kui ka maksubaas ja tõhusus keskkonnasäästlikkuse edendamisel.

Teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes on Eestis keskkonnamakse üsna vähe. Eestis on kehtestatud energia-, transpordi-, saaste- ja ressursimaksud, kuid puuduvad näiteks süsinikdioksiidi- ja ummikumaks ning pestitsiidi- ja väetiseaktsiis. Energimaksude alla kuuluvad kütuse- ja elektriaktsiis, vedelkütusevaru makse ning saastekvootide müügitulu. Transpordimaksud on raskeveokimaks ja sõiduautode registreerimistasu.¹ Saastemaksud on heitvee, jäätmete ja õhusaastetasu ning pakendiaktsiis. Ressursimaksud on vee erikasutusõiguse ja kalapüügiõiguse tasu. Ressursimaksuna ei arvestata maavara kaevandamisõiguse tasu, sest rahvamajanduse arvepidamises käsitatakse seda rendina.



OLUKORD EESTIS

2005. aastal algatati Eestis ökoloogiline maksureform, mille eesmärk on maksustada rohkem keskkonnakoormust ja vähem tööjõudu. Keskkonnamaksude osatähtsus maksutulul on Eestis aastate jooksul suurenenud. 2005. aastal oli see 7,6% ja 2017. aastal 8,6%. Suurenenud on ka keskkonnamaksude absoluutväärtus. Aastal 2005 laekus keskkonnamakse 256 miljonit eurot, kuid 2017. aastal juba 681 miljonit eurot ehk 425 miljonit eurot rohkem. Keskkonnamaksude osatähtsus on suurenenud, sest tõsteti maksumäärasid, suurenes nõudlus ja lisandusid uued keskkonnamaksud. Näiteks lisandus 2014. aastal keskkonnamaksude nimekirja saastekvootide müügitulu.

Ligi 80% keskkonnamaksudest saadakse Eestis kütuseaktsiisi kaudu. Sellega maksustatakse üht suuremat keskkonnakoormuse allikat: kütusekasutust, mis hõlmab taastumatute loodusvarade kasutust ja kütuste põletamisel tekkinud õhuheidet. Kütuseaktsiisi laekub rohkem, kui aktsiisimäärad tõusevad ja kütust kasutatakse rohkem. See näitab, et kütuseaktsiisi tõstmine ei ole kütuste kasutamist vähendanud nii palju, kui on soovitud.



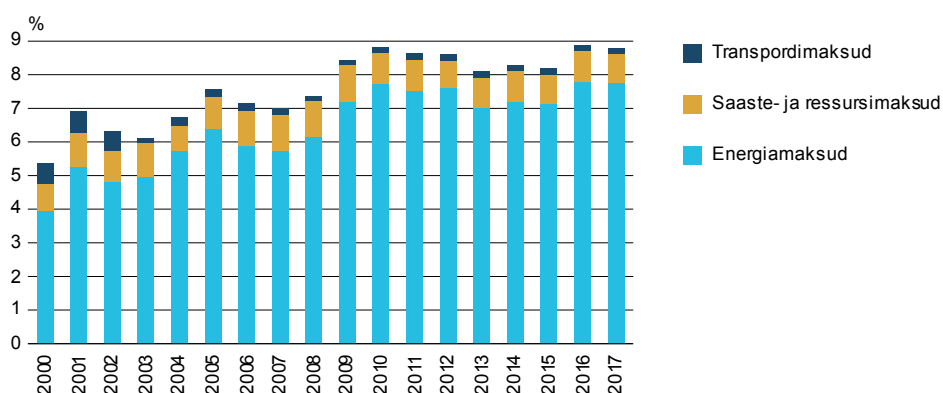
RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu riikidest oli 2016. aastal keskkonnamaksude osatähtsus maksutulul väikseim Luksemburgis (4,6%) ja suurim Lätis (11,7%). Eesti näitaja (8,9%) oli Euroopa Liidu keskmisest (6,3%) veidi suurem. Euroopa Liidu keskmine keskkonnamaksude osatähtsus maksutulul on olnud 2009. aastast alates 6,3–6,4%. Eesti näitaja on olnud 8,1–8,9%. Nagu teistes Euroopa Liidu riikides on Eestis põhiosa keskkonnamaksudest energiamaksud. Eesti erineb aga selle poolest, et kehtestatud ei ole sõiduki kasutusmaksu ega teemaksu. Seepärast on transpordimaksude osatähtsus keskkonnamaksudes Eestis Euroopa Liidu väikseim.

Keskkonnamaksude osatähtsus maksutulul erineb Euroopa Liidu riikides eri põhjustel. Osatähtsus võib olla väike nii madalate aktsiisimäärade kui ka mõju tõttu, mida kõrged aktsiisimäärad avaldavad aktsiisiga maksustatud toodete tarbimisele. Osatähtsus võib olla suur, kui aktsiisimäärad on kõrged, aga ka siis, kui madalad aktsiisimäärad suurendavad aktsiisiga maksustatud toodete tarbimist.

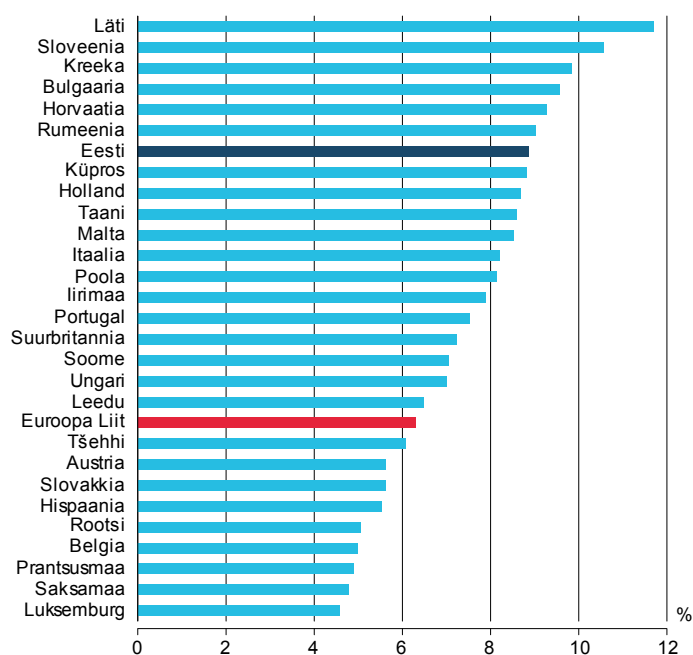
¹ Sõiduautode registreerimistasu on riigilõiv, mida käsitatakse rahvamajanduse arvepidamises keskkonnamaksuna. Euroopa Liidu ühtne keskkonnamaksude metoodika näeb ette, et keskkonnamaksud on kõik maksud, mis on seotud sõidukite kasutamise või kasutuselevõtmisega.

Keskkonnamaksud Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Keskkonnamaksud Euroopa Liidus, 2016

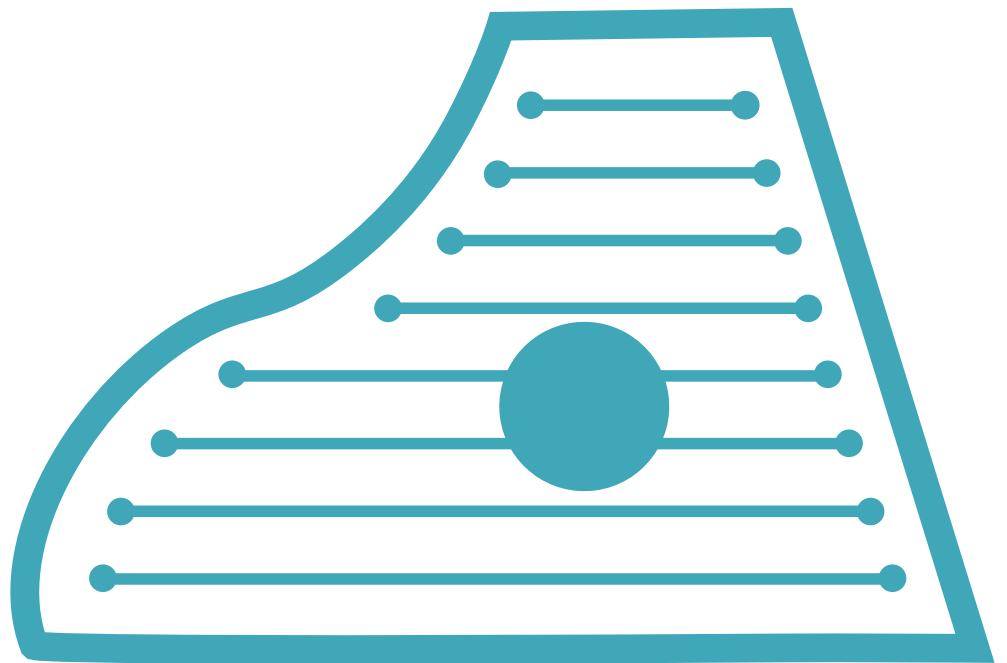


Allikas: Eurostat

Kütuseaktsiisi suurema laekumise tõttu on Eestis suurenenud keskkonnamaksud osatähtsus maksutulul.

Aastal 2016 oli Eestis keskkonnamaksud osatähtsus maksutulul Euroopa Liidu keskmisest suurem.

18 KULTUUR



EESTI KULTUURIRUUMI ELUJÕULISUS

Eesmärk „Eesti kultuuriruumi elujõulisus“ keskendub Eesti kui rahvusriigi järjepidevuse ja elujõulisuse tagamisele kultuuri kaudu. Jätkusuutliku arengu väärtushinnangud, põhimõtted, meetodid, käitumismudelid, meele- ja elulaad on omamoodi sotsiaalne innovatsioon, ühiskonnaelu põhimõtteline uuendus, mida on võimalik edukalt ellu viia ainult kultuuri kaudu.

ÜRO tegevuskavas 2030¹ ei ole seatud kultuuriga otseselt seotud eesmärgi ega sihttasemeid. Tuuakse siiski esile põhimõtted, mis seostuvad kultuuriga. Tegevuskava sissejuhatuses märgitakse, et tähtsal kohal on rahvusliku ja kultuurilise mitmekesisuse austamine ja kultuuridevaheline üksteisemõistmine, sallivus, vastastikune austus ning ülemaailmse kodanikueetika ja jagatud vastutuse põhimõtted. Neid põhimõtteid korratakse hariduse eesmärgi ja selle alaeesmärgi 4.7 all (vajadus väärtustada kultuurilist mitmekesisust ja pakkuda teadmisi kultuuri rollist säästva arengu saavutamisel). Kohaliku kultuuri ja kohalike toodete väärtustamist vaadatakse eesmärkide 8 (säästev majandusareng) ja 12 (säästev tarbimine ja tootmine) ning nende alaeesmärkide 8.9 ja 12.b all seoses säästva turismi edendamisega. ÜRO säästva arengu eesmärk 11 tähtsustab säästvat arengut linnades ning maailma kultuuri- ja looduspärandi kaitsmise vajadust (alaeesmärk 11.4).

Eesti kultuuriruumi elujõulisuse tagamine on üks neljast Eesti säästva arengu strateegia² eesmärgist. Eesti kultuuriruumi tõlgendatakse eestiliku loodus- ja elukeskkonnana, samuti eestipärase märgilise keskkonnana (suhtluskeel, sümboolika, isiku- ja kohanimed, värveelistused, ehitus- ja kodukujundustavad, üldtuntud kunsti- ja kirjandusteosed ning ajaloolised tegelased, ajaloolised tähtpäevad ja kalendrid jne). Rahvuse säilimiseks on vaja ennekõike kultuurimehhanisme, mille tuum on rahvuskeelne haridus, rahvuskeelel põhinev kultuuriloom (sh teadus), rahvuskeelse suhtlemise ning rahvuslike kultuuriväärtuste ja käitumismallide funktsionaalsus igapäevases elukorralduses ja kõigis eluvaldkondades. Mitmesugused kultuurisündmused ja -tooted, nagu raamatud, teater, film jms peegeldavad ja aitavad luua ühtekuuluvustunde ning hoiavad järjepidevust ühiskonnas.

Eesti säästva arengu alaeesmärgid kultuuriruumi elujõulisuse valdkonnas käsitlevad rahvastiku, eesti keele ja kultuuri säilimise teemasid.

Eesti kultuuriruumi elujõulisuse mõõtmiseks kasutatakse järgmisi näitajaid:

- loomulik iive;
- summaarne sündimuskordaja;
- eesti keele kõnelejad;
- kultuurielus osalejad;
- kultuuriharrastajad.

Vananeva elanikkonnaga riikides nagu ka Eestis on loomulik iive negatiivne. Viimastel aastatel on Eestis loomulik iive küll suurenenud, kuid jääb siiski negatiivseks. Eesti keele kõnelejate arv väheneb, kuid kõnelejate osatähtsus on püsinud stabiilsena: rahvastikust kõneleb eesti keelt esimese koduse keelena 67–68%. Rõõmustav on, et Eesti inimesed väärtustavad Eesti kultuuri.

1 Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030. ÜRO peaassamblee, 2015.

2 Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“. Keskkonnaministeerium, 2005.



18.1. LOOMULIK IIVE



MÕISTED

Loomuliku iibe näitaja väljendab aasta sündide ja surmade arvu vahet. Sünnidena käsitatakse elussündide. Kui näitaja on positiivne, on ülekaalus sünnid, kui negatiivne, on ülekaalus surmad.

Loomulik iive on üks näitajatest, mis väljendab rahvaarvu muutumist. Loomuliku iibe mõju rahvaarvule hinnatakse loomuliku iibe üldkordaja abil, mis näitab aasta sündide ja surmade arvu vahet 1000 elaniku kohta. Näitaja arvutatakse aasta keskmise rahvaarvu järgi. Loomuliku iibe üldkordajat kasutatakse rahvusvahelises võrdluses.



OLUKORD EESTIS

2000. aastate alguses kahanes Eesti rahvaarv rohkem negatiivse loomuliku iibe (5000–6000) kui väljarände tõttu. Aastal 2004 hakkas loomulik iive kasvama ja aastal 2010 oli see positiivne. Järgmistel aastatel näitaja vähenes ja oli edaspidi negatiivne vahemikus 1300–1900.

Aastail 2010–2017 oli suremus aastas 15 000 – 16 000. Vanemaealiste hulk rahvastikus küll suureneb, kuid oodatav eluiga pikeneb ja surmade arv ei ole praegu veel muutunud. Aasta sündide arv oli 2000. aastate alguses umbes 13 000. Aastaks 2008 oli näitaja kasvanud veidi üle 16 000. Aastal 2013 oli 2008. aastaga võrreldes 2500 sündi vähem. 2017. aastal oli sündide arv ligi 13 800, mis näitab väikest kasvu. Sündide arvu kasv ei olnud suur, aga kui arvestada, et sünnitusealiste naiste arv väheneb, on sündimus suhteliselt stabiilne.

Soo järgi näitab loomuliku iibe trend ainult väikseid erinevusi. Peale selle, et poisse sünnib tüdrukutest mõnevõrra rohkem, erineb aasta surmade arv. Alates 2009. aastast on meeste suremus olnud väiksem kui naiste oma. Seepärast oli meeste loomulik iive aastatel 2009–2011 ja 2016 positiivne. Naiste loomulik iive oli aastatel 2000–2017 negatiivne. Erinevust saab seletada asjaoluga, et vanemaealiste naiste arv on Eestis palju suurem kui meeste oma: vähemalt 80-aastastest on ¾ naised.

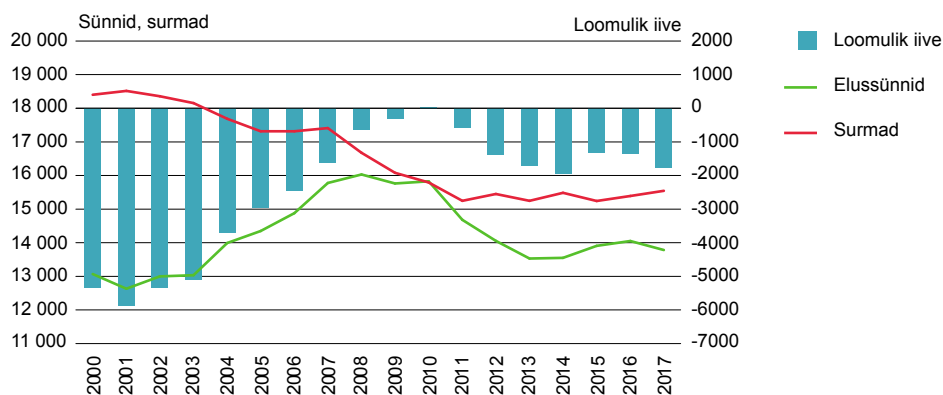
Loomulik iive oleneb vanemaealiste osatähtsusest rahvastikus. Eestis on piirkondlikud vanuselised erinevused üsna suured. 2017. aastal oli loomulik iive positiivne kahes Eesti maakonnas: Harju- ja Tartumaal, kus on keskmisest noorem rahvastik. Kõige suurem suremus ja väikseim loomulik iive oli Ida-Virumaal. Maakondade rahvaarv on erinev, seetõttu kasutatakse nende võrdlemisel loomuliku iibe üldkordajaid. Surmade arvu osatähtsus aga oli suurim Ida-Virumaal (8,3%), järgnesid Valgamaa (7,2%), Jõgevamaa (6,6%) ja Võrumaa (6,3%).



RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

Euroopa Liidu teiste riikidega võrreldes on Eesti loomuliku iibe üldkordaja keskmisest väiksem. Euroopa Liidu keskmine oli 2016. aastal 0%, Eesti näitaja aga –1%. Rahvaarv vähenes kõige rohkem Bulgaarias (6%), järgnesid Leedu, Horvaatia, Läti ja Ungari (3–4%). Loomuliku iibe üldkordaja oli suurim Iirimaa (7%), kus on suur sündimus. Järgnesid keskmisest noorema rahvastikuga Küpros (4,7%) ja Luksemburg (3,6%).

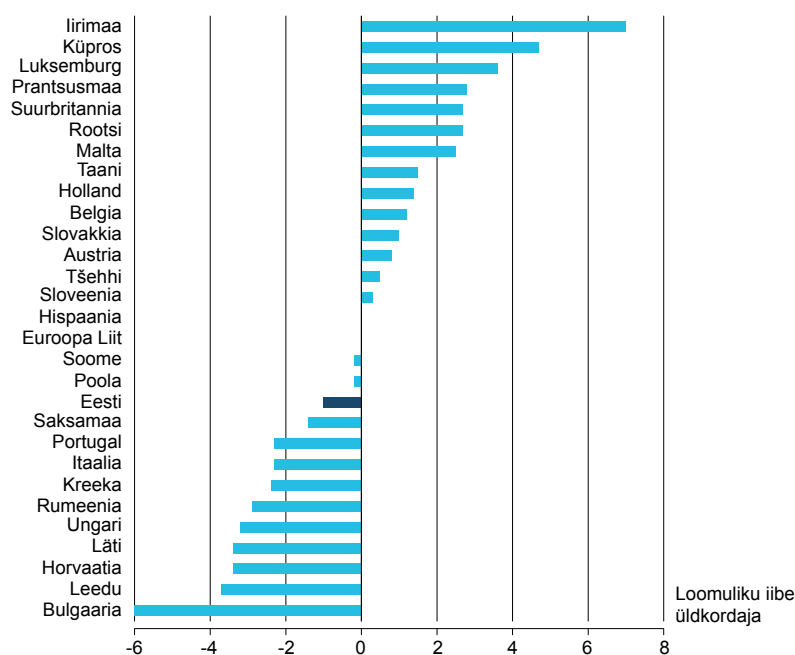
Loomulik iive Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Loomulik iive on viimastel aastatel olnud suurem kui 2000. aastate alguses, kuid on praegu siiski negatiivne.

Loomuliku iibe üldkordaja Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Euroopa Liidu riikides, mille rahvastik on keskmisest vanemaealisem, on loomuliku iibe üldkordaja väiksem.



18.2. SUMMAARNE SÜNDIMUSKORDAJA



MÕISTED

Summaarne sündimuskordaja väljendab keskmist laste arvu naise kohta, kui kogu viljakusea jooksul oleks sündimus sama kui aastal, mille kohta näitaja on arvutatud. Summaarset sündimuskordajat saab lihtsustatult tõlgendada kui viljakusea lõpuks sündinud laste keskmist arvu naise kohta. Näitajat võrreldakse rahvastikutaaste tasemega, mis on 2,1 last naise kohta.



OLUKORD EESTIS

2017. aastal oli Eesti summaarne sündimuskordaja 1,59. Võrreldes 2000. aastaga, kui näitaja oli 1,35, näitab trend kasvu. Samal ajal aga oli summaarne sündimuskordaja 2008.–2010. aastal 1,70–1,72. Selleni ei ole sündimus uuesti kasvanud.

Sündimus oleneb nii subjektiivsetest kui ka objektiivsetest teguritest. Kui perede majanduslik kindlustunne kasvab, on võimalik üles kasvatada suurem arv lapsi ja vastupidi: kui mõni majandus- või ühiskonnategur on ebastabiilne, lükatakse lapse saamine edasi. 2000. aastate keskpaiga majanduskasvu ajal suurenes summaarne sündimuskordaja nelja aastaga 0,3 punkti võrra. Hiljem vähenes see majanduskriisi tulemusena kolme aastaga 0,2 punkti võrra. Sündimus oli suur ka majanduskriisi ajal ja hakkas vähenema alles mõni aasta hiljem. Praegune sündimuse kasv on palju tagasihoidlikum. Kolme aastaga kasvas summaarne sündimuskordaja alla 0,1 punkti. Siinkohal tuleb aga arvestada, et võrdluse algseis oli suurem.

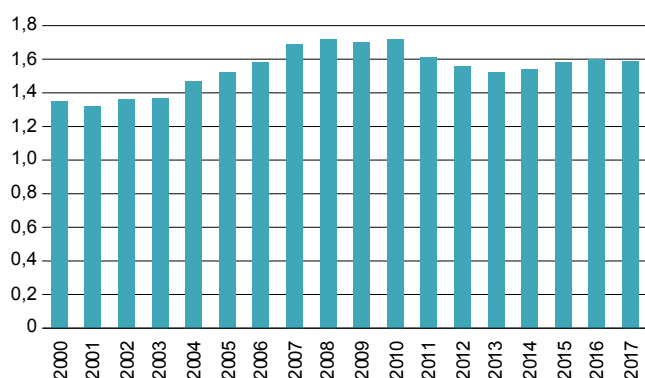


RAHVUSVAHELINE VÕRDLUS

2000. aastatel kasvas Euroopa Liidu keskmine summaarne sündimuskordaja 1,46-st 1,62-ni. 2000. aastate alguses oli Eesti näitaja Euroopa Liidu keskmisest väiksem. Alates 2005. aastast on see olnud suurem. Euroopa Liidu keskmine on ka edaspidi olnud ligikaudu 1,6. Aastatel 2007–2010 kasvas summaarne sündimuskordaja enamikus Euroopa Liidu riikidest. Seejärel näitaja vähenes. Praegu näitab trend jälle väikest kasvu.

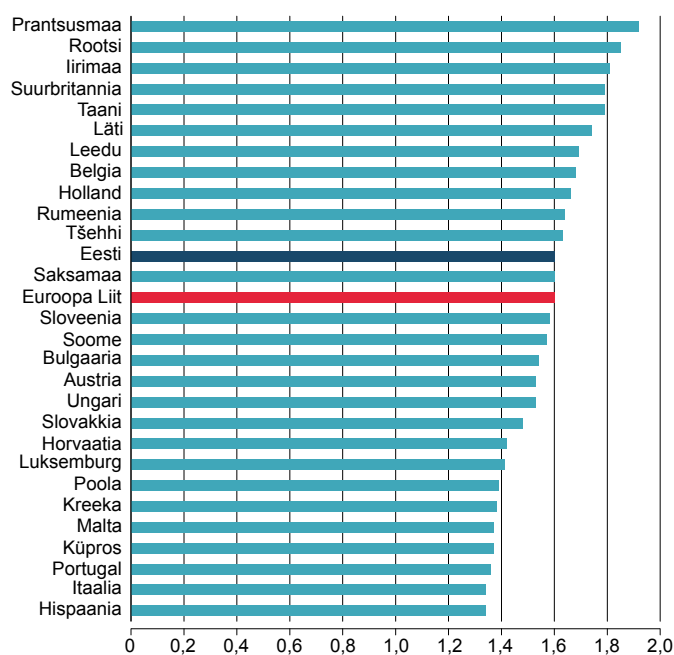
Euroopa Liidu ühegi riigi näitaja ei ole sel sajandil olnud rahvastikutaaste tasemel. Kõige suurem oli näitaja 2008.–2009. aastal Iirimaa (2,06). Aastal 2016 oli suurim summaarne sündimuskordaja Prantsusmaal (1,92), Rootsis (1,85) ja Iirimaa (1,81). Näitaja oli väikseim Vahemere maades: Hispaanias (1,34), Itaalias (1,34), Portugalis (1,36), Küprosel (1,37), Maltal (1,37) ja Kreekas (1,38). Eesti naaberriikide Läti ja Leedu näitaja on viimastel aastatel olnud Eesti omast suurem. Erinevalt 2000. aastate algusest, kui nende summaarne sündimuskordaja oli isegi alla 1,3, oli Läti ja Leedu 2016. aasta näitaja 1,7.

Summaarne sündimuskordaja Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Summaarne sündimuskordaja Euroopa Liidus, 2016



Allikas: Eurostat

Summaarne sündimuskordaja kasvab, kuid on ikka väiksem kui 2008.–2010. aastal.

Euroopa Liidu ühegi riigi summaarne sündimuskordaja ei olnud 2016. aastal rahvastikutaaste tasemel.



18.3. EESTIKEELE KÕNELEJAD



MÕISTED

Näitaja väljendab eesti keelt esimese koduse keelena kõnelejate osatähtsust 15–74-aastaste Eesti elanike seas.



OLUKORD EESTIS

Eesti keele kõnelejate arv peegeldab eesti kultuuri elujõulisust. Keel on üks kultuuri väljendusviise. See aitab mõtestada rahvuslikke väärtusi, kombeid ja uskumusi ning on osa rahvuslikust identiteedist ja ühtsustundest. Samuti on eesti keel riigikeelena Eesti riigi lahutamatu osa.

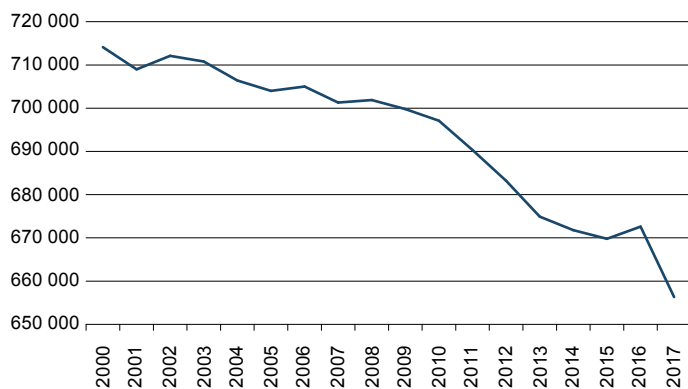
Aastatel 2000–2017 oli eesti keele kõnelejate osatähtsus 66–67%. Kuigi osatähtsus on olnud stabiilne, on kõnelejate arv igal aastal vähenenud. Aastal 2000 oli eesti keele kõnelejaid hinnanguliselt 714 100, kuid 2017. aastal oli neid 656 300 ehk 57 800 võrra vähem.

Eesti keele kõnelejate arvu mõjutavad muu hulgas loomulik iive, väljaränne ja rändesaldo. Loomulik iive on olnud Eestis negatiivne peaaegu kogu aeg pärast iseseisvuse taastamist. Ainult 2010. aastal oli see nullist veidi suurem. Kui pikaajaline iive on negatiivne, osutab see, et potentsiaalseid eesti keele kõnelejaid jääb vähemaks. Sama kehtib ka juhul, kui suureneb väljaränne.

Väljaränne on aastatega suurenenud. Aastatel 2015–2017 rändas Eestist välja keskmiselt 12 000 kuni 13 000 inimest. See on üks põhjus, miks eesti keele kõnelejate arv on vähenenud. Et vaadelda, kuidas eesti keele kõnelejate arv on muutunud, summeeritakse väljaränne ja loomulik iive. Aastatel 2015–2017 oli väljarände ja loomuliku iibe summa 10 000 kuni 12 000. Peale selle on viimasel kümnel aastal olnud Eesti kodanike rändesaldo negatiivne. 2017. aastal oli see erandlikult positiivne: sisse- ja väljarändajate arv oli väljarändajate arvust 535 võrra suurem. Siinjuures on oluline märkida, et väljarände ja loomuliku iibe moodustavad nii eestlased kui ka mitte-eestlased. Seepärast ei ole loomuliku iibe ja väljarände summa võrdne eesti keele kõnelejate arvu vähenemisega.

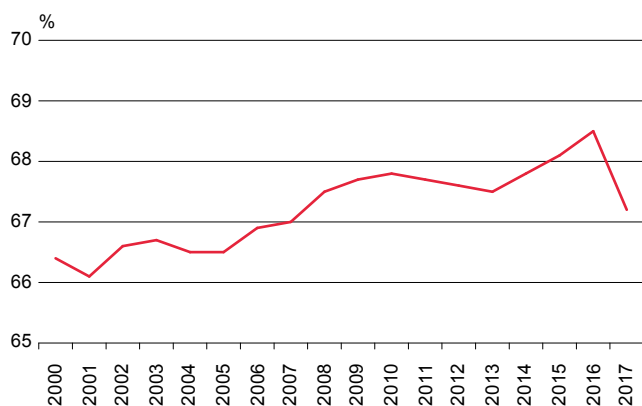
Eesti keele kõnelejate arv väheneb. Tegurid, mis eesti keele kõnelejate arvu mõjutavad, osutavad, et näitaja väheneb ka järgmistel kümnenditel. Suure rahvaarvuga riikides ei pruugi emakeele kõnelejate mõne tuhande võrra vähenenud arv olla veel tähenduslik, kuid Eesti-suuruses väikeriigis võib see kaugemas tulevikus tähendada, et aegamisi hääbub keel ning ühes sellega kultuur ja rahvusriik.

15–74-aastased eesti keelt esimese koduse keelena kõnelevad Eesti elanikud, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Eesti keelt esimese koduse keelena kõnelejate osatähtsus 15–74-aastaste hulgas Eestis, 2000–2017



Allikas: Statistikaamet

Eesti keele kõnelejate arv väheneb.

Eesti keele kõnelejate osatähtsus on viimastel aastatel olnud stabiilne (67–68%).



18.4. KULTUURIELUS OSALEJAD



MÕISTED

Kultuurielus osalejate näitaja väljendab teatris, etendustel, kinos, kontsertidel, kunstinäitustel, muuseumides, raamatukogus jm käijate ning kultuurimälestiste külastajate osatähtsust 20–64-aastaste elanike hulgas.

Kultuurielus osalemine näitab elanike aktiivsust ja võimalusi kultuuri tarbida ning nende juurdepääsu kultuuriasutustele ja -üritustele. See iseloomustab kultuuri elujõulisust. Kultuuriasutuste külastajate arv ei võrdu jaotiste summaga, sest üks inimene võib käia eri liiki kultuuriasutustes ja -üritustel.

Rahvusvahelises võrdluses vaadeldakse kultuuriasutuste külastajate osatähtsust vähemalt 15-aastaste elanike hulgas.



OLUKORD EESTIS

Kultuurielus osalemine on Eestis populaarne. 2015. aastal oli kultuuriasutuses käijate osatähtsus 89%. See oli viimase kümnendi suurim näitaja.

2007. aastal eelistasid Eesti elanikud käia kontserdil ja teatris, kuid 2015. aastal olid populaarseimad muuseumid, kunstinäitused ja kultuurimälestiste külastamine. Kontserdil ja teatris käijate osatähtsus vähenes järsult majanduskriisi ajal. Ilmselt oli selle põhjus pileti kõrge hind. Seepärast eelistati käia muuseumides ja külastada kultuurimälestisi, kus piletite keskmine hind on tunduvalt soodsam ning tihti on sissepääs ka tasuta.

Märkimisväärne on, et kultuuriasutustes käimine ei vähenenud märgatavalt isegi majanduskriisi ajal. Viimasel kümnendil oli näitaja 80–90%. Sellest järeldub, et enamikule Eesti elanikest on kultuuriasutuste külastamine oluline ja sellest ei loobuta ka majanduslikult keerulisemal ajal. Küll aga jälgitakse rohkem hindu ja eelistatakse käia seal, kus hind on soodsam.

Raamatukogus käijate osatähtsus on viimasel kümnendil olnud võrdlemisi stabiilne (40–50%). 2015. aastal oli raamatukogu vähim eelistatud kultuuriasutus. See-eest on suurenenud kinokülastajate osatähtsus: 2007. aastal käis kinos 40% elanikest, 2015. aastal oli näitaja 60%. Kinode populaarsuse kasvu võib seletada kinode arvu suuremise ja märkimisväärselt laienenud filmivalikuga.

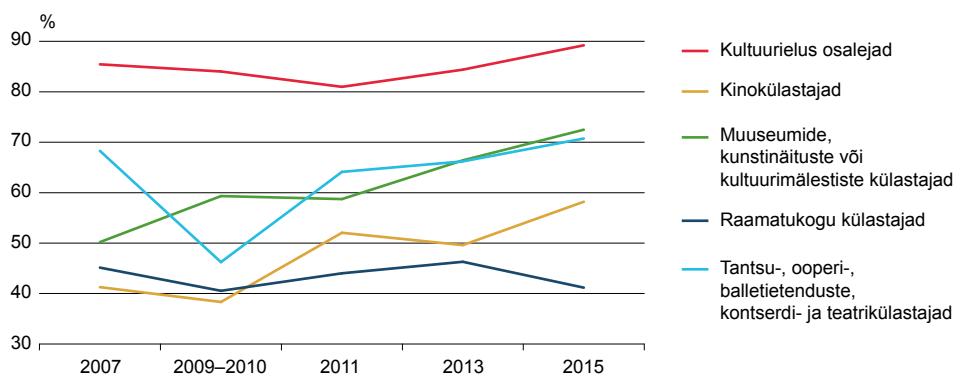


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu riikide võrdluses külastavad Eesti elanikud kultuuriasutusi keskmisest rohkem. 2013. aastal käis kultuuriasutustes 82% Eesti vähemalt 15-aastastest elanikest. Näitaja oli suurim Rootsis (97%). Eestist suurem osatähtsus oli ka naaberriikides Soomes (86%) ja Lätis (84%). Näitaja oli väikseim Portugalis (45%). Osatähtsus oli alla 50% veel Rumeenias ja Kreekas.

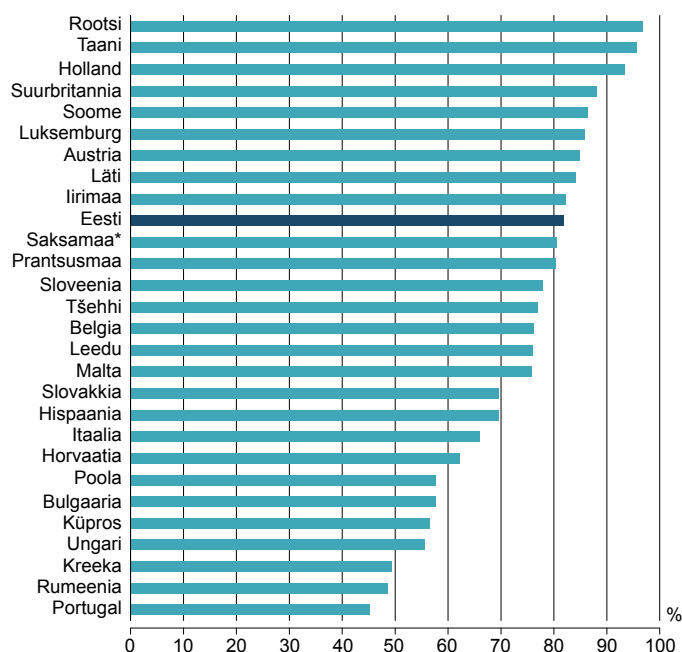
Kultuurielus osalemine oleneb suuresti riigi majandusest ja elatustasemest. Kultuuriasutustes käiakse rohkem tavaliselt riikides, kus on kõrge elatustase (Rootsi, Taani, Inglismaa, Luksemburg), ja vähem riikides, kus on madalam elatustase (Rumeenia, Bulgaaria) või mis ei ole majanduskriisist lõplikult taastunud (Portugal, Kreeka). Rikkamates riikides suudab valitsus panustada rohkem, et parandada elanike võimalusi kultuuri tarbida.

Kultuurielus osalejad 20–64-aastaste hulgas Eestis, 2007–2015



Allikas: Statistikaamet, Eurobaromeeter 399

Vähemalt 15-aastased kultuuriasutuste külastajad Euroopa Liidus, 2013



* Saksamaa andmed on hinnangulised.

Allikas: Eurobaromeeter 399

Eesti elanikud eelistavad külastada muuseume, kunstinäitusi ja kultuurimälestisi.

Eesti elanikud on kultuuriasutuste külastamise poolest Euroopa Liidu riikidest kümnendal kohal.



18.5. KULTUURIHARRASTAJAD



MÕISTED

Kultuuriharrastajate näitaja väljendab nende 20–64-aastaste elanike arvu, kes on viimase 12 kuu jooksul harrastanud vähemalt üht kultuuritegevust. Kultuuriharrastused on näitlemine, kirjutamine (luuletused, jutud vms), pillimäng, fotode või filmi tegemine, kunst (maalimine, skulptuur, veebigraafika vms), laulmine ja tantsimine. Kultuuriharrastus ei ole inimese palgatöö. Spordi- ja liikumisharrastus on igasugune liikumistegevus vabal ajal.

Varem määratleti kultuuriharrastusena ka kultuurialal õppimist ja töötamist, kuid 2015. aastast seda enam ei tehta. Andmed Eesti olukorra kohta on esitatud uue määratluse alusel. Rahvusvahelise olukorra andmed põhinevad vanal määratlusel, mistõttu ei saa neid Eesti andmetega võrrelda. Rahvusvahelises võrdluses ei käsitata liikumisharrastusi kultuuriharrastustena. Eesti näitaja on esitatud nii koos kui ka ilma liikumisharrastusteta.

Kultuuriharrastajate arv ei võrdu jaotiste summaga, sest ühel inimesel võib olla mitu kultuuriharrastust.



OLUKORD EESTIS

Eestis on kultuuriharrastajaid võrdlemisi palju: 2015. aastal oli neid üle 640 000 ehk 80% elanikest. Populaarseimad on liikumisharrastused: 2015. aastal tegeles nendega 70% elanikest. Kui jätta liikumisharrastused kultuuriharrastuste seast välja, oli 2015. aastal kultuuriharrastajaid 43% elanikest.

Liikumisharrastuste kõrval oli 2015. aastal populaarsuselt järgmine käsitöö, millega tegeles üle 125 000 elaniku (16%). Järgnesid fotograafia (58 000) ja muusika (54 000), mille osatähtsus oli sarnane (umbes 7%).

Kõige vähem tegid Eesti elanikud filme ja videoid. Sellega tegeles ainult 4300 elanikku (0,5%). Vähepopulaarsed olid ka veebi- ja rõivadisain: kumbagi harrastas alla 6000 elaniku (0,7%). Kõnealused harrastused nõuavad laialdasi eelteadmisi ja erivahendeid, millesse tuleb investeerida, seetõttu tegelevad nendega vaid vähesed.

Liikumisharrastused on populaarsed, sest neile on parem juurdepääs ja sportlik eluviis on levinud, neid propageeritakse pidevalt ka meedias. Liikuda saab pidevalt ja igal pool: nii looduses kui ka spordisaalis. Sageli ei nõua see ka eelteadmisi ega erioskusi. Liikumisharrastuste alla kuulub palju väga erinevaid harrastusi ja seepärast on ka harrastajate arv suurem.

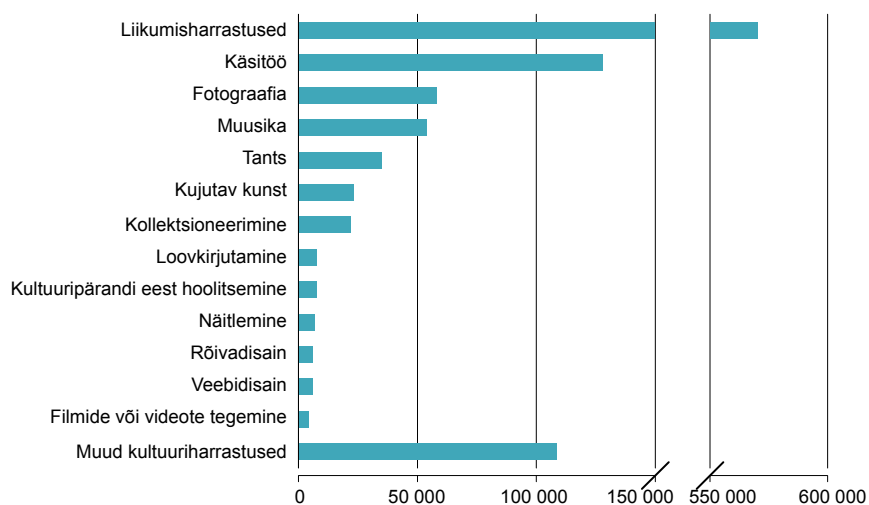


RAHVUSVAHELINE VÕRDLU

Euroopa Liidu riikide võrdluses on Eesti elanikud võrdlemisi aktiivsed kultuuriharrastajad. Kui jätta kõrvale liikumisharrastused, tegeles 2013. aastal kultuuriharrastustega 47% Eesti elanikest. Näitaja oli suurim Taanis, kus kultuuriharrastustega tegeles 75% elanikest. Järgnesid teised Põhjamaad: Rootsi (68%) ja Soome (64%). Samal ajal oli Eesti näitaja teiste Balti riikide Läti (36%) ja Leedu (25%) näitajatest tunduvalt suurem.

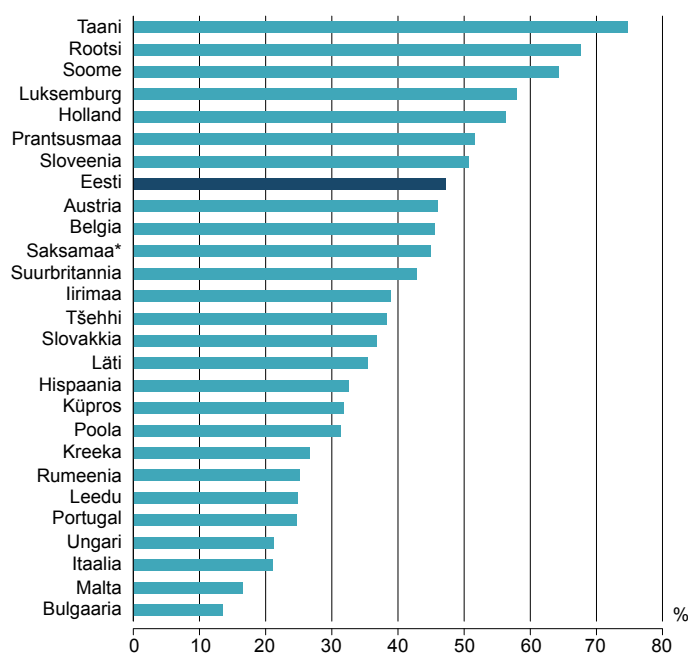
Kultuuriharrastajate osatähtsus oli väikseim Bulgaarias, kus 2013. aastal tegeles kultuuriharrastustega vaid 13,5% elanikest. Järgnesid Malta (16,5%) ja Itaalia (21%). Üldjoontes tegeletakse kultuuriharrastustega rohkem Euroopa Liidu põhjaosas. Lõunaosas on kultuuriharrastajaid mõnevõrra vähem.

Kultuuriharrastajad 20–64-aastaste hulgas Eestis, 2015



Allikas: Statistikaamet

Kultuuriharrastajad 20–64-aastaste hulgas Euroopa Liidus, 2013



* Saksamaa andmed on hinnangulised.
Horvaatia andmed puuduvad.

Allikas: Eurobaromeeter 399

Eesti elanikud
eelistavad
liikumist ja
käsitööd.

Euroopa Liidu
riikide võrdluses
on Eesti elanikud
võrdlemisi
aktiivsed kultuuri-
harrastajad.

Säästva arengu eesmärkide koondhinnangud ja hinnangud näitajate trendidele Eestis, 2007–2016*

Eesmärgi nimetus ja koondhinnang	Näitaja number ja hinnang trendile										
1. Majanduslik toimetulek	1.1	1.2	1.3	1.4							
2. Toiduga kindlustatus	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5						
3. Tervis ja heaolu	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	3.9	3.10	3.11
4. Kvaliteetne haridus	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6					
5. Sooline võrdõiguslikkus	5.1	5.2	5.3								
6. Puhas vesi ja sanitaaria	6.1	6.2	6.3	6.4							
7. Jätkusuutlik energia	7.1	7.2	7.3	7.4							
8. Jätkusuutlik majandus ja tööhõive	8.1	8.2	8.3	8.4	8.5	8.6					
9. Jätkusuutlik taristu, tööstus ja innovatsioon	9.1	9.2	9.3	9.4	9.5						
10. Ebavõrdsuse vähendamine	10.1	10.2	10.3								
11. Jätkusuutlikud linnad ja asumid	11.1	11.2	11.3	11.4	11.5	11.6					
12. Säästev tootmine ja tarbimine	12.1	12.2	12.3	12.4	12.5						
13. Kliimamuutusega kohanemise meetmed	13.1	13.2	13.3								
14. Ookeanid ja mereressursid	14.1	14.2	14.3								
15. Maismaa ökosüsteemid	15.1	15.2	15.3	15.4	15.5						
16. Rahumeelsed ja kaasavad institutsioonid	16.1	16.2	16.3	16.4	16.5						
17. Üleilmne koostöö	17.1	17.2	17.3	17.4							
18. Kultuuriruumi elujõulisus	18.1	18.2	18.3	18.4	18.5						

Koondhinnangu skaala

	kehv
	keskmine
	hea

Üksikute näitajate trendi hinnangu skaala

	paranev
	halvenev
	trendi hinnang puudub

* või viimase võrdlusaasta andmed

Värvikoodidega trendide tabel võimaldab hinnata, kas viimasel kümnendil läheb olukord Eestis paremaks, ei ole muutunud või halveneb. Trendide alguspunkt on 2007 (või lähim võimalik aasta) ja lõpp-punkt 2016 (või viimane võimalik aasta). Trendide hinnang on kuvatud järgnevalt: näitaja positiivne trend on märgitud rohelisega ja negatiivne punasega (muutumatuid trende võrreldud aegreas ei olnud).

Trendide koondhinnang on kuvatud üksikute trendihinnangute keskmisena iga eesmärgi kohta. Koondhinnangut mõjutab negatiivne trend 0 punktiga ja positiivne trend 10 punktiga. Valged lahtrid tähendavad, et aegreas ei ole võrdlusandmeid trendihinnanguks.

Eesti säästva arengu näitajad ÜRO säästva arengu eesmärkide alusel

Näitaja number	Näitaja nimetus
1.1.	Absoluutne vaesus
1.2.	Suhteline vaesus
1.3.	Kodumajapidamiste sääst
1.4.	Suhteline vaesus või sotsiaalne tõrjutus
2.1.	Põllumajanduse tootlikkus
2.2.	Mahepõllumajandusmaa
2.3.	Mahepõllumajandustoodang
2.4.	Turustatud taimekaitsevahendid
2.5.	Väetiste kasutamine
3.1.	Oodatav eluiga
3.2.	Tervena elada jäänud aastad
3.3.	Ülemäärane kehakaal
3.4.	Surмага lõppenud õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad
3.5.	Välditavad surmad
3.6.	Suremus kroonilistesse haigustesse
3.7.	Ohtlike viirustega nakatumine
3.8.	Enesetapud
3.9.	Psüühika- ja käitumishäired
3.10.	Alkoholi tarbimine
3.11.	Tubaka tarbimine
4.1.	Elukestvas õppes osalemine
4.2.	Kolmanda taseme haridus
4.3.	Digipädevus
4.4.	Tippsooritustasemel õpilased
4.5.	Huviharidus
4.6.	Madala haridustasemega noored
5.1.	Sooline palgalõhe
5.2.	Naised juhtivatel kohtadel
5.3.	Naiste ja meeste ajakasutus
6.1.	Nõuetekohaselt puhastatud reovesi
6.2.	Ühisveevärgi vee kvaliteet
6.3.	Põhjaveevõtt
6.4.	Pinnavee seisund
7.1.	Energiatootlikkus
7.2.	Energiasõltuvus
7.3.	Energiakulutused kodumajapidamistes
7.4.	Taastuenergia
8.1.	SKP reaalkasv
8.2.	Ressurssitootlikkus
8.3.	Tootlikkus
8.4.	Tööhõive
8.5.	Pikaajaline töötus
8.6.	Noored, kes ei õpi ega tööta
9.1.	Kulutused teadus- ja arendustegevusele

Näitaja number	Näitaja nimetus
9.2.	Hõive teadus- ja arendustegevuses
9.3.	Kiire internet
9.4.	Interneti kasutamine
9.5.	Sõitjate- ja kaubavedu
10.1.	Sissetulek leibkonnaliikme kohta
10.2.	Sissetulekute ebavõrdsus
10.3.	Arstiabi kättesaadavus
11.1.	Heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestised
11.2.	Liiklusõnnetustes kannatanud inimesed linnades
11.3.	Peenosakeste heide
11.4.	Rohealad linnades
11.5.	Rahulolu eluruumi seisundiga
11.6.	Ühissõidukiga, jalgrattaga või jalgsi tööl käijad
12.1.	Olmejäätmete ringlussevõtt
12.2.	Jäätmete
12.3.	Ohtlike jäätmete taaskasutus
12.4.	Keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine
12.5.	Põlevkivi kaevandamine
13.1.	Kasvuhoonegaaside heide
13.2.	Kasvuhoonegaaside heide energiasektorist
13.3.	Kasvuhoonegaaside heide transpordisektorist
14.1.	Kaitstavad merealad
14.2.	Kudekarja biomass
14.3.	Rannikuveekogumite seisund
15.1.	Kaitstavad alad
15.2.	Kaitstavad metsad
15.3.	Happevihmasid põhjustavate gaaside heide
15.4.	Soodsas seisundis elupaigatüübid
15.5.	Soodsas seisundis liigid
16.1.	Korruptsiooni tajumine
16.2.	Määratlemata kodakondsus
16.3.	Kodukoha turvalisus
16.4.	Vägivallas hukkunud
16.5.	Vägivalla ohvrid
17.1.	Ametlik arenguabi
17.2.	Valitsemissektori eelarve tasakaal
17.3.	Valitsemissektori võlg
17.4.	Keskkonnamaksud
18.1.	Loomulik iive
18.2.	Summaarne sündimuskordaja
18.3.	Eesti keele kõnelejad
18.4.	Kultuurielus osalejad
18.5.	Kultuuriharrastajad

Säästva arengu eesmärkide koondhinnangud ja Eesti iga näitaja koht Euroopa Liidu riikide võrdluses, 2017*

Eesmärgi nimetus ja koondhinnang	Näitaja number ja koht Euroopa Liidu riikide võrdluses										
1. Majanduslik toimetulek	1.1	1.2	1.3	1.4							
2. Toiduga kindlustatus	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5						
3. Tervis ja heaolu	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	3.9	3.10	3.11
4. Kvaliteetne haridus	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6					
5. Sooline võrdõiguslikkus	5.1	5.2	5.3								
6. Puhas vesi ja sanitaaria	6.1	6.2	6.3	6.4							
7. Jätkusuutlik energia	7.1	7.2	7.3	7.4							
8. Tööhõive ja jätkusuutlik majandus	8.1	8.2	8.3	8.4	8.5	8.6					
9. Jätkusuutlik taristu, tööstus ja innovatsioon	9.1	9.2	9.3	9.4	9.5						
10. Ebavõrdsuse vähendamine	10.1	10.2	10.3								
11. Jätkusuutlikud linnad ja asumid	11.1	11.2	11.3	11.4	11.5	11.6					
12. Säästev tootmine ja tarbimine	12.1	12.2	12.3	12.4	12.5						
13. Kliimamuutusega kohanemise meetmed	13.1	13.2	13.3								
14. Ookeanid ja mereressursid	14.1	14.2	14.3								
15. Maismaa ökosüsteemid	15.1	15.2	15.3	15.4	15.5						
16. Rahumeelsed ja kaasavad institutsioonid	16.1	16.2	16.3	16.4	16.5						
17. Üleilmne koostöö	17.1	17.2	17.3	17.4							
18. Kultuuriruumi elujõulisus	18.1	18.2	18.3	18.4	18.5						

Koondhinnangu skaala

	üle keskmise
	keskmisel tasemel
	allpool keskmist
	kehv

Näitaja koha hinnangut tähistav värv

	parima kolme hulgas
	üle keskmise
	keskmisel tasemel
	allpool keskmist
	viimase kolme hulgas
	võrdlusandmed puuduvad

* või viimase võrdlusaasta andmed

Eesti ja Euroopa Liidu võrdlustabel võimaldab hinnata olukorda Eestis võrreldes Euroopa Liiduga (viimaste võrdlusandmete alusel). Valitud näitajate alusel on hinnatud Eesti kohta Euroopa Liidu riikide pingeridades. Võrdluses lähtutakse sellest, kas Eesti koht on parem (roheline) või kehvem (punane) kui Euroopa Liidu keskmine, või selle lähedal. Eraldi on välja toodud näitajad, mille korral on Eesti koht palju parem või halvem Euroopa Liidu keskmisest: tumeroheline – Eesti on kolme esimese hulgas, tumepunane – kolme viimase hulgas. Euroopa Liidu keskmisel tasemel (+/- üks koht) näitajad on märgitud kollasega. Valged lahtrid tähendavad, et rahvusvahelisi võrdlusandmeid ei ole. Näitajate valik mõjutab paljuski eesmärkide tasemel Eesti koha koondhinnangut Euroopa Liidu võrdluses.

Iga üldise eesmärgi (18) koondhinnang, milles üksikutele näitajatele on võrdne kaal, on kuvatud üksikute kohtade keskmisena. Koondhinnangut mõjutab äärmuslikult madal koht 0 punktiga, keskmisest madalam koht 2,5, keskmine koht 5, keskmisest kõrgem koht 7,5 ja kõrgeim koht 10 punktiga.

Eesti säästva arengu näitajad ÜRO säästva arengu eesmärkide alusel

Näitaja number	Näitaja nimetus
1.1.	Absoluutne vaesus
1.2.	Suhteline vaesus
1.3.	Kodumajapidamiste sääst
1.4.	Suhteline vaesus või sotsiaalne tõrjutus
2.1.	Põllumajanduse tootlikkus
2.2.	Mahepõllumajandusmaa
2.3.	Mahepõllumajandustoodang
2.4.	Turustatud taimekaitsevahendid
2.5.	Väetiste kasutamine
3.1.	Oodatav eluiga
3.2.	Tervena elada jäänud aastad
3.3.	Ülemäärane kehakaal
3.4.	Surмага lõppenud õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad
3.5.	Välditavad surmad
3.6.	Suremus kroonilistesse haigustesse
3.7.	Ohtlike viirustega nakatumine
3.8.	Enesetapud
3.9.	Psüühika- ja käitumishäired
3.10.	Alkoholi tarbimine
3.11.	Tubaka tarbimine
4.1.	Elukestvas õppes osalemine
4.2.	Kolmanda taseme haridus
4.3.	Digipädevus
4.4.	Tippsooritusasemel õpilased
4.5.	Huviharidus
4.6.	Madala haridustasemega noored
5.1.	Sooline palgalõhe
5.2.	Naised juhtivatel kohtadel
5.3.	Naiste ja meeste ajakasutus
6.1.	Nõuetekohaselt puhastatud reovesi
6.2.	Ühisveevärgi vee kvaliteet
6.3.	Põhjaveevõtt
6.4.	Pinnavee seisund
7.1.	Energiatootlikkus
7.2.	Energiasõltuvus
7.3.	Energiakulutused kodumajapidamistes
7.4.	Taastuenergia
8.1.	SKP reaalkasv
8.2.	Ressurssitootlikkus
8.3.	Tootlikkus
8.4.	Tööhõive
8.5.	Pikaajaline töötus
8.6.	Noored, kes ei õpi ega tööta
9.1.	Kulutused teadus- ja arendustegevusele

Näitaja number	Näitaja nimetus
9.2.	Hõive teadus- ja arendustegevuses
9.3.	Kiire internet
9.4.	Interneti kasutamine
9.5.	Sõitjate- ja kaubavedu
10.1.	Sissetulek leibkonnaliikme kohta
10.2.	Sissetulekute ebavõrdsus
10.3.	Arstiabi kättesaadavus
11.1.	Heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestised
11.2.	Liiklusõnnetustes kannatanud inimesed linnades
11.3.	Peenosakeste heide
11.4.	Rohealad linnades
11.5.	Rahulolu eluruumi seisundiga
11.6.	Ühissõidukiga, jalgrattaga või jalgsi tööl käijad
12.1.	Olmejäätmete ringlussevõtt
12.2.	Jäätmetek
12.3.	Ohtlike jäätmete taaskasutus
12.4.	Keskonnajuhtimissüsteemide rakendamine
12.5.	Põlevkivi kaevandamine
13.1.	Kasvuhoonegaaside heide
13.2.	Kasvuhoonegaaside heide energiasektorist
13.3.	Kasvuhoonegaaside heide transpordisektorist
14.1.	Kaitstavad merealad
14.2.	Kudekarja biomass
14.3.	Rannikuveekogumite seisund
15.1.	Kaitstavad alad
15.2.	Kaitstavad metsad
15.3.	Happevihmasid põhjustavate gaaside heide
15.4.	Soodsas seisundis elupaigatüübid
15.5.	Soodsas seisundis liigid
16.1.	Korruptsiooni tajumine
16.2.	Määratlemata kodakondsus
16.3.	Kodukoha turvalisus
16.4.	Vägivallas hukkunud
16.5.	Vägivalla ohvrid
17.1.	Ametlik arenguabi
17.2.	Valitsemissektori eelarve tasakaal
17.3.	Valitsemissektori võlg
17.4.	Keskkonnamaksud
18.1.	Loomulik iive
18.2.	Summaarne sündimuskordaja
18.3.	Eesti keele kõnelejad
18.4.	Kultuurielus osalejad
18.5.	Kultuuriharrastajad